

T.C.
KASTAMONU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI

DİN SOSYOLOJİSİ AÇISINDAN İSLAMİ İNANÇ
TOPLULUKLARININ YENİ MEKÂNLARI: YOUTUBE
KANALLARI

TANSU ABDALOĞLU

YÜKSEK LISANS TEZİ

Doç. Dr. İbrahim YENEN

HAZİRAN - 2022

KASTAMONU

TAAHHÜTNAME

Bu tezin tasarımı, hazırlanması, yürütülmesi, araştırmalarının yapılması ve bulgularının analizlerinde bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu; ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yapıldığını, bilimsel etiğe uygun olarak kaynak gösterildiğini bildirir ve taahhüt ederim.

Tansu ABDALOĞLU

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DİN SOSYOLOJİSİ AÇISINDAN İSLAMİ İNANÇ TOPLULUKLARININ YENİ MEKÂN LARI: YOUTUBE KANALLARI

TANSU ABDALOĞLU

KASTAMONU ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI
DANIŞMAN: Doç. Dr. İbrahim YENEN

Hayatın hemen her alanının dijital ortama aktarıldığı günümüzde dini niteliklere sahip kişi ve gruplar da buralarda yerini almıştır. Görsel, işitsel ve yazılı olarak içerik oluşturmaya yardımcı olan YouTube web sitelerine nazaran daha cazip hale gelmiştir. Nitel araştırma yöntemi kullanılan bu çalışmada Türkiye’de faaliyet gösteren dini nitelikli YouTube kanalları ele alınmıştır. Çalışmamız boyunca örneklem grubu olarak ele alınan bu kanalların kendilerini nasıl tanımladıkları, hangi tür içerik ürettikleri, kimleri öteki olarak tanımladıkları ve hangi bilgi kaynaklarını kullandıklarına ulaşılmaya çalışılmıştır. Bunların yanı sıra söz konusu kanalların dünya görüşleri ve popüler gündelik hayata dair fikir ve söylemlerde hangi konular üzerine yoğunlaştığının da tespiti amaçlanmıştır.

Günümüzde sanal mekânlar giderek popülerlik kazanmaktadır. Din dâhil hayatın her alanı sosyal medyadaki yerini almıştır. Din, kişilerin tercihiyle bireysel ya da gruplar halinde de yaşanabilmektedir. Topluluk halinde dini hayatını sürdürmeyi tercih eden kişilerin oluşturdukları dini grupların bazıları direkt sanal mekânlarda yapılabilmektedir. Bunun yanı sıra fiziksel olarak bir topluluğu bulunan dini gruplar varlıklarını çeşitli amaçlar güderek bu ortamlara yansıtılabilmektedir.

Bizim çalışmamız YouTube’da en fazla abone sayısına sahip altı kanalın incelenmesiyle oluşturulmuştur. En fazla abone sayısı olan Sözler Köşkü, Hayalhanem ve Maksat 114 YouTube kanallarının dernek adı altında fiziksel bir mekânlarının bulunduğu, ortak bir kaynaktan beslendikleri, yaptıkları faaliyetler itibarıyla birbirlerinin benzerleri olduğu ve yeni bir hareket, yeni bir ekol olarak ortaya çıktıkları görülmüştür. Ele aldığımız diğer kanalların ise (Cübbeli Ahmet Hoca, Nurettin Yıldız, İhsan Şenocak) belirli dini toplulukların sosyal medyaya yansımalarından ibaret olduğu tespit edilmiştir.

ANAHTAR KELİMELER: Dini gruplar, Sanal Dini Gruplar, Dini YouTube Kanalları.

Haziran 2022, 133 Sayfa

ABSTRACT**MSC THESIS****NEW SPACES OF THE ISLAMIC BELIEF COMMUNITIES IN TERMS OF
RELIGIOUS SOCIOLOGY: YOUTUBE CHANNELS****TANSU ABDALOĞLU****KASTAMONU UNIVERSITY INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCE
DEPARTMENT OF PHILOSOPHY AND RELIGION SCIENCES
SUPERVISOR: Assoc. Prof. Dr. İbrahim YENEN**

In today's world, where almost every aspect of life is transferred to digital media, people and groups with religious qualifications have also taken their place here. Helping to create content in visual, audio and written formats, YouTube has become more attractive than websites. In this study using qualitative research method, religious YouTube channels that produce content in Turkey are discussed. Throughout our study, it has been tried to reach how these channels, which are considered as a sample group, define themselves, what type of content they produce, who they define as the other and which information sources they use. In addition to these, it is aimed to determine which topics are focused on in the world views and popular daily life ideas and discourses of these channels.

Today, virtual spaces are gaining in popularity. Every aspect of life, including religion, has taken its place on social media. Religion can be lived individually or in groups, depending on the preferences of the people. Some of the religious groups formed by people who prefer to continue their religious life as a community can be organized directly in virtual spaces. In addition, religious groups that have a physical community can reflect their existence to these environments for various purposes.

Our study was created by examining the six channels with the highest number of subscribers on YouTube. It has been observed that Sözlür Köşkü, Hayalhanem and Maksat 114 YouTube channels, which have the highest number of subscribers, have physical places under the name of the association, make use of a common source and resemble each other in terms of their activities. This channels has been determined emerge as a new movement, a new school and the other channels we have discussed (Cübbeli Ahmet Hoca, Nurettin Yıldız, İhsan Şenocak) consist of the reflection of certain religious communities on social media

KEYWORDS: Religious groups, Virtual Religious Groups, Religious YouTube Channels.

June 2022, 133 Page

TEŞEKKÜR

Günümüzde bir arama motoru haline gelen YouTube, bir kitle iletişiminde araç olarak kullanılmaktadır. Youtube'un dinler ve dini topluluklar açısından da giderek önemini artmaktadır. YouTube'un metin, ses ve görüntüyü bir arada bulundurma hatta istenildiği takdirde etkileşime geçilebilme imkânı sağlanması dini topluluklar için kullanımını cazip hale getirmektedir. Gerek dünyada gerekse Türkiye'de kitlelere hitap eden topluluklar bu teknolojik imkânlardan faydalanmaktadır. Dini topluluklar açısından YouTube değerlendirildiğinde mekan ve zaman birliği sağlamada sorun yaşayan toplulukların belirli zamanlarda sanal ortamda da olsa bir araya gelebildiğini hem de topluluğu tanımayan kimselerin tanınmasına ve yeni üye çekmek için katkı sağladığına şahit olmaktayız. Böylece geleneksel olarak varlığını devam ettiren topluluklar sanal ortama da kendilerini taşımış olmakta veya geleneksel bir topluluğu bulunmayan yeni topluluklar oluşabilmektedir.

Araştırmanın birinci bölümünde dini topluluk literatür taraması yapılmış olup kavramsal çerçeve tespit edilmiştir. Araştırma boyunca kullanılacak temel kavramların tanımlarından ve kapsamlarından bahsedilmiştir. İkinci bölümünde ise tezin asıl konusu olan ve örneklem grubunu temsil eden İslami YouTube kanallarına yer verilmiş ve tanıtımı yapılmıştır. Son bölümünde ise araştırmacı tarafından incelenen kanallardan topluluklar hakkında elde edilen bulgular ortaya konmuştur.

Ders ve tez dönemindeki katkılarından dolayı ve bu çalışmada bana zaman ayırdığı için Doç. Dr. İbrahim YENEN'e, süreç boyunca motivasyon sağlayan ve yardımlarını esirgemeyen arkadaşım Sevgi TUFAN'a ve her durumda yanımda olan aileme ve sevgili eşim Emin KOYUNCU'ya teşekkürü borç bilirim.

Tansu ABDALOĞLU

Kastamonu, 2022

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
TAAHHÜTNAME	ii
ÖZET.....	iii
ABSTRACT	iv
TEŞEKKÜR.....	v
İÇİNDEKİLER	vi
TABLolar DİZİNİ	viii
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	vi
1. GİRİŞ.....	1
1.1 Araştırmanın Konusu.....	1
1.2 Araştırmanın Amacı ve Önemi	2
1.3 Araştırmanın Yöntemi ve Sınırlılıkları.....	3
1.4 Literatür Taraması	3
2. DİNİ GRUPLAR VE SANAL DİNİ TOPLULUKLAR	5
2.1 Dini Grupların Genel Özellikleri ve Sınıflandırılması	11
2.1.1 Tabi Dini Gruplar.....	11
2.1.1.1 Aile.....	12
2.1.1.2 Klan / sop ve kabile/ oymak	12
2.1.1.3 Yerel birlikler (köy ve kentler).....	13
2.1.1.4 Kavim ve ulus	14
2.1.1.5 Cinsiyet ve yaş üzerine temellenmiş ibadet birlikleri	14
2.1.2 Sırf Dini Gruplar	14
2.1.2.1 Gizli cemiyetler	16
2.1.2.2 Sır cemiyetleri	17
2.1.2.3 Müesses dinler.....	18
2.1.3 Yeni Dini Hareketler.....	26
2.2 Sanal Grup / Cemaat	33
2.3 Sanal Dini Cemaatler /Gruplar	39
3. SANAL DİNİ TOPLULUKLAR.....	48
3.2 Sanal Ortamdaki Risale-i Nur Toplulukları YouTube Kanalları.....	49
3.2.1 Sözler Köşkü.....	49
3.2.2 Hayalhanem	50
3.2.3 Maksat 114.....	51
3.3 Sanal Ortamdaki Diğer Geleneksel Dini Topluluk Temelli YouTube Kanalları	52
3.3.1 Cübbeli Ahmet Hoca.....	52
3.3.2 Nurettin Yıldız	53
3.3.3 İhsan Şenocak	54
4. BULGULAR	56
4.1 Kimlik.....	56
4.1.1 Sözler Köşkü.....	56
4.1.2 Hayalhanem	61
4.1.3 Maksat 114.....	69
4.1.4 Cübbeli Ahmet Hoca.....	73
4.1.5 Nurettin Yıldız	76

4.1.6 İhsan Şenocak	78
4.2 Konu Başlıkları	82
4.2.1 Sözler Köşkü	82
4.2.2 Hayalhanem	84
4.2.3 Maksat 114	85
4.2.4 Cübbeli Ahmet Hoca	85
4.2.5 Nurettin Yıldız	86
4.2.6 İhsan Şenocak	87
4.3 Kullanılan Bilgi Kaynakları	87
4.3.1 Sözler Köşkü	87
4.3.2 Hayalhanem	88
4.3.3 Maksat 114	89
4.3.4 Cübbeli Ahmet Hoca	89
4.3.5 Nurettin Yıldız	90
4.3.6 İhsan Şenocak	91
4.4 Dünya Görüşü	92
4.4.1 Sözler Köşkü	92
4.4.2 Hayalhanem	96
4.4.3 Maksat 114	101
4.4.4 Cübbeli Ahmet Hoca	103
4.4.5 Nurettin Yıldız	106
4.4.6 İhsan Şenocak	113
4.5 Popüler Gündelik Hayat	121
4.5.1 Sözler Köşkü	121
4.5.2 Hayalhanem	122
4.5.3 Maksat 114	123
4.5.4 Cübbeli Ahmet Hoca	124
4.5.5 Nurettin Yıldız	125
4.5.6 İhsan Şenocak	125
5. SONUÇ VE ÖNERİLER	127
KAYNAKLAR	132

TABLULAR DİZİNİ

	<u>Sayfa</u>
Tablo 3.1 Dini içerikli ilk altı YouTube kanalı	48

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ**Kısaltmalar**

TDK	: Türk Dil Kurumu
vb.	: ve benzeri
vs.	: vesaire
a.g.m	: Adı Geçen Makale
a.g.e	: Adı Geçen Eser
b.	: Bin (İbn)
FETÖ	: Fethullahçı Terör Örgütü
HAYDER	: Hoca Ahmet Yesevi Derneği
İFAM	: İlmî ve Fikrî Araştırmalar Merkezi
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı

1. GİRİŞ

1.1 Araştırmanın Konusu

Din, bireysel ve toplumsal boyutları olan bir olgudur. Bireyler dini hayatlarını bireysel ya da bir topluluk içerisinde yer alarak sürdürebilirler. Dini hayatlarını birlikte sürdürmek için bir araya gelmiş olan bireyler topluluğu, toplum içinde yeni bir gruplaşma türü ortaya çıkarmıştır: dini gruplar.

İlkel dini grupların oluşmasında kan bağı ve akrabalık ilişkileri etkiliyken daha geniş çapta varlığını sürdüren gruplar için farklı etkenler de işin içine girmiştir. Şöyle ki geniş çaplı dini grupların tek paydası din ve kan bağı olmaktan çıkmış, ideolojiler, siyasi düşünceler, ekonomi, kültürel ve geleneksel değerler gibi birçok faktör etkili hale gelmiştir.

Ortak amaçları dini yaşamak olan sırf dini gruplar belirli zamanlarda belirli ritüelleri yerine getirmek için bir araya gelmektedir. Bu ritüelleri yöneten ve grup üyelerinin tamamının dikkate aldığı ve saygı duyduğu bir önderleri mevcuttur. Bu önder etrafında oluşmuş olan ve gruplara göre farklı isimlerle adlandırılan üyeler bulunmaktadır. Dini grupların bir araya geldiklerinde ritüellerini icra edebilecekleri, sosyalleşebilecekleri fiziksel bir mekânları mevcuttur.

Teknolojik gelişmelerin etkisiyle din yalnızca gerçek dünyada yaşanabilecek bir olgu olmaktan çıkmıştır. Hatta dini grupların yapılanması küresel bir boyut kazanmış ve yalnızca sanal dünyada var olan gruplar haline gelmiştir. Ortak toplantı ve ritüeller, sosyal paylaşımlar sadece sanal âlem üzerinden yürütülebilmektedir. Sanal ortamda oluşan ve varlığını devam ettiren bu dini grupların geleneksel gruplara göre daha fazla talep görmesinin en önemli sebebi üyelerin istedikleri zaman girip çıkabilmeleri, var olan değil kendi yarattıkları kimlikleriyle istedikleri oranda grup içerisindeki ritüel ve aktivitelere katılabilmeleridir.

Teknolojik gelişmeler zaman içerisinde geleneksel dini gruplara da farklı bir boyut kazandırmıştır. Geleneksel dini gruplar, eski düzenlerini devam ettirmenin yanında daha fazla üyeye ulaşmak, grubun tanıtımını yapmak, çağın gereklerine ayak uydurabilmek amacıyla sanal dünyaya da varlıklarını taşımışlardır. Ritüel ve aktiviteerin tamamı olmasa da bir kısmı üyelere ve yeni katılımcılara sanal âemden sunulmaktadır.

Dini içerik üreten YouTube kanalları, bireylerin dini hayatlarını etkilemekte ve onlara yön verebilmektedir. Bu kanalların en fazla abone sayısına sahip YouTube kanalları olmasının sebebi, içerik hazırlayanlarla seyircinin savunduğu düşünce ve fikirlerin aynı yahut benzer niteliklere sahip olmasıdır. Elde edilen verilerle hem dijital ortamdan ekrana yansıyan dini grupların savunucusu olduğu düşüncelere hem de bu kanalları takip eden kitlelerin fikirlerine ulaşmak mümkün olacaktır. Dijital ortamda kitleleri etkisi altına alabilen bu YouTube kanallarının kendi kimlik tanımlamaları, faaliyetleri, kullandıkları bilgi kaynakları, dünya görüşleri ve popüler kültüre dair fikir ve düşünceleri tespit edilmeye çalışılmıştır.

1.2 Araştırmanın Amacı ve Önemi

Günümüzde gerçek âlemin yanı sıra bir de sanal alem dediğimiz bireylerin ve toplulukların varlıklarını ve kimliklerini daha rahat devam ettirebildikleri, fikir ve düşüncelerini daha özgür ifade edebildikleri yeni bir alem oluşturulmuştur. Gerçek hayatta var olan hemen her olguyu sanal âleme de taşımış bulunuyoruz. Din de bu değişim ve dönüşümden nasibini alan bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Yaptığımız bu çalışmadaki amacımız sanal âlemde yerini almış olan en fazla aboneye sahip YouTube kanallarını ele alarak, ilk olarak bu kanalların geleneksel mi yoksa sanal dini gruplar mı olduklarını daha sonra ise kendi kimliklerini nasıl tanımladıkları, öteki olarak kimlerden bahsettiklerini, ideolojik fikirlerini, dünya görüşlerini, hangi konular üzerinde yoğunlaştıklarını, yaptıkları faaliyet ve hedef kitlesi üzerindeki etkinliklerini tespit etmektir.

Hem bireysel hayatların hem de toplumsal yaşam tarzlarının her geçen gün daha fazla sanal âleme taşındığı günümüzde sanal aleme taşınan yaşamın farklı alanlarıyla ilgili çalışmaların var olduğu görülmüştür. Fakat dini grupların sanal âleme, özelden YouTube kanallarına yansımaları ele alınmamıştır. Ele aldığımız konu ve kapsam bakımından çalışmamız özgünlük arz etmektedir.

1.3 Araştırmanın Yöntemi ve Sınırlılıkları

Nitel (kalitatif) araştırma yöntemi kullanılan bu çalışmada doküman analizi stratejisi kullanılmıştır. Teknolojinin gelişmesiyle ortaya çıkan sanal âlem ve bu yeni âlemde yerini alan dini topluluklar üçüncü bölümde belirttiğimiz tarihler arasında kanallara yüklenen videolar analiz edilmiş ve değerlendirilmiştir. Nitel araştırma yöntemi ve anlatı analizi stratejisi videolardaki öznel hükümlü verilerin tespit edilerek zaman içerisinde genellemelere ulaşmamızı sağlamıştır. Amacımız elde ettiğimiz verileri objektif bir değerlendirmeye tabi tutarak sunmaktır.

Çalışmamız Türkiye’de en fazla abone sayısına sahip altı kanal ile sınırlı tutulmuştur. Her bir YouTube kanalında ele alınan videolar gelişigüzel (haphazard) örnekleme göre belirlenmiştir. Bu kanallar yalnızca kimlik ve ötekileştirme, kullanılan bilgi kaynakları, ele alınan konular dünya görüşleri ve popüler gündelik hayata dair söylemler açısından incelenmiştir.

1.4 Literatür Taraması

Çalışmamızı oluştururken bize rehberlik eden başlıca kaynaklar M.D. Dereli Sanala Veda: Sosyal Medyada Dönüşen Dindarlık, Tunahan Irmak YouTube Videoları Örnekleminde Dijital Toplumsallaşma: Dini Grup Temsilcilerinin Göstergebilimsel Analizi ve Yunus Tüken YouTube’da Faaliyet Gösteren Dini İçerikli Kanalların Din Eğitimi Açısından İncelenmesi’dir.

Dünya’da ve ülkemizde Din Sosyolojisi bilim dalı yakın bir geçmişe sahiptir. Teknolojik gelişmelerin neticesinde ortaya çıkan sanal âlem kavramı da çok yenidir.

Bu sebeplerden dolayı daha önce de belirttiğimiz üzere bu alanda telif edilmiş çalışmaların yetersizliği çalışmamızın kapsamını etkilemiştir.

2. DİNİ GRUPLAR VE SANAL DİNİ TOPLULUKLAR

Grup TDK tarafından sözlükte ‘ortak özellikleri olan varlıkla, nesnel bütünü, görüşleri, çıkarları bir olan kişiler bütünü, ekip, küme’ şeklinde tanımlanmıştır.¹ Sosyal anlamda ise ‘grup gereksinim ve hedefleri nedeniyle etkileşime giren üç ya da daha fazla sayıda bağımsız insan olarak tanımlanabilir.’² ‘Bireylerin ihtiyaçlarını karşılaması bireyler arasında menfaat ve değer ilişkisinin bulunması,’³ ‘bireylerin kimliğinin oluşmasını sağlaması ve bununla birlikte kabul edilebilir açık ve örtük normlar sunması’⁴ grupların başlıca özelliklerindedir.

Grup kelimesinin tanımlarından da anlaşılacağı üzere insanlar farklı ihtiyaçlar ve gereksinimler sebebiyle bir araya gelmektedir. Böylece belli amaç doğrultusunda bir araya gelen insan toplulukları sosyal grupları oluşturmaktadır. Sosyal/ Toplumsal grup, G. Marshall tarafından ‘resmi ya da gayri resmi üyelik ölçüleriyle tanımlanan, görece istikrarlı bir karşılıklı ilişkiler modeliyle birlik olma duygularını paylaşan ya da kendilerini birbirine bağlı hisseden çok sayıda kişinin oluşturduğu bir küme’;⁵ Dönmezer tarafından ise ‘fizik bakımından mevcut ve statüleri çerçevesinde birbiriyle münasebet halinde bulunan insanlardan mürekkep heyetler’⁶ şeklinde tanımlanmıştır.

Sosyal grupların birtakım özellikleri bulunmaktadır. Bular şu şekilde sıralanabilir:

- a) Grubun belirli ortak değerleri, amaçları ve hedefleri olması gerekir.⁷
- b) Aynı gruba ait üyeler ortak kültür sınırları içerisinde etkileşim halinde olduklarından dolayı birbirlerinden sorumludurlar.

¹ <https://sozluk.gov.tr/>

² Aronson, E. Wilson, T. D. Akert, R. M., (2012). **Sosyal Psikoloji**, (Çeviren: Okhan Gündüz), Kaknüs Yayınları, İstanbul, s:496.

³ Dönmezer, S., (1972). **Sosyoloji**, Sulhi Garan Matbaası Varisleri Koll. ŞTİ, İstanbul , s:123.

⁴ Aronson, E., Wilson, T. D. Akert, R. M., a.g.e, s:497.

⁵ Marshall, G., (2005). **Sosyoloji Sözlüğü**, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara, s:285.

⁶ Dönmezer, S., a.g.e, s:122.

⁷ Sinanoğlu, A. F., (2014). **Dini Gruplar ve Grup Fanatizminin Toplumsal Boyutları**, İ.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi, İstanbul, s:35.

- c) Üyeler kendilerini içinde buldukları grubun ferdi olarak görmekte ve grubun dışındakiler öteki olarak adlandırılmaktadır.⁸
- d) Her grubun ortak ilgilerini ve sorunlarını yansıtan, aidiyet hissi barındıran ortak bir dili vardır.⁹
- e) Her grubun sürekliliğinin olması gerekir.
- f) Grubun üyeleri arasında grup normları ve davranış kalıpları olması gerekir

Toplumsal grupları sınıflandırırken farklı kriterler kullanılabilir. Grubun kuruluş amacı, grubun duygusal ve fikri düşünceleri, üyeler arasında kurulan ilişkiler,¹⁰ gönüllülük esası, fiziksel yakınlık, süre, örgütlenme düzeyi, yönelim, toplumdaki yeri vs.¹¹

Toplumdaki sosyal gruplar kişilerin iradesi baz alınarak farklı sosyologlar tarafından tasnif edilmiştir. Bu tasnifi yapan ilk kişi Alman sosyolog(1855-1939) Ferdinand Tönnies¹² olmuştur. Tönnies toplumsal grupları cemaat (gemeinshaft) ve cemiyet (gesellshaft) şeklinde ikiye ayırır. Cemaat (gemeinshaft) oluşumunda duygudaşlık, kişisel kanaat ve eğilimler, sevgi, sadakat gibi duygular ön plandayken cemiyette (gesellshaft) ise akıl, düşünme ve amaçlı davranışlar ön plandadır.¹³ Nitekim Tönnies cemiyet ve cemaat kavramını şu şekilde ifade etmiştir:İlişkinin kendisi ve bağlantı, ya reel ve organik hayat olarak anlaşılır ki bu, *cemaatin* (Gemeinschaft) doğasıdır ya da düşünsel (ideell) ve mekanik oluşum olarak anlaşılır ki bu da *cemiyet* (Gesellschaft) kavramıdır.¹⁴

⁸ Dönmezer, S., **Sosyoloji**, a.g.e, s:122.

⁹ Cezayirli, G., **Dini Grup ve Toplumsal Grup**, s:366.

¹⁰ Bottomore, (2015). **Toplumbilim Sorunlarına ve Yazımına İlişkin Bir Kılavuz**, (Çeviren: Ünsal Oskay), İnkılap Kitapevi Yayın Sanayi ve Ticaret AŞ., İstanbul, s:137.

¹¹ Akyüz, N., Çapçioğlu, İ., a.g.e, s:509.

¹² Sezen, Y., (2017). **Sosyolojide Temel Bilgiler ve Tartışmalar**, M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul, s:17.

¹³ Sezen, Y., **Sosyolojide Temel Bilgiler ve Tartışmalar**, M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul, s:201.

¹⁴ Tönnies, F., (2020). **Cemaat ve Cemiyet**, (Çeviren: Sezai Zeybekoğlu), Ötüken Yayınları, İstanbul, s:39.

Cemaat, sanayi öncesi durağan toplumlarda ortak tecrübe ve geçmişin olduğu toplulukları ifade ederken cemiyet ise modern dünyada ilişkilerin hukuk ve sözleşmeye bağlı olduğu toplulukları tanımlar. Cemaat ortak irade ve dayanışmanın hâkim olduğu, cemiyet ise kişisel çıkarların hâkim olduğu ilişkiler bütünüdür. Köy topluluğu tipik bir cemaat, şehir topluluğu ise tipik bir cemiyet örneğidir.¹⁵ Cemaatler tarihsel süreç içerisinde cemiyetlerden daha önce ortaya çıkmış yapılardır. En temel cemaat örneği olan aile kan bağıyla oluşmuş en temel birimdir. Kan bağı cemaat oluşumu için vazgeçilmez şart değildir.

Bireyleri ortak paydada birleştiren din gibi olgular da cemaat oluşturabilme özelliğine sahiptir. Cemaati oluşturan iki temel mekân şart birliği ve cemaat duygusu denilen aidiyet hissidir.¹⁶ Geleneksel dünyada mekân birliği, içinde bulunulan grup ile haberleşmeyi sağlamak noktasında önem arz etmektedir. Cemaat duygusu ise bireylerin ben duygusundan sıyrılıp biz duygusu hâkimiyeti altına girmesini sağlar.¹⁷ Din bu iki şartı da sağlayabilme gücüne sahiptir. Düzenli ritüellerle bireylerin ortak mekânı paylaşmasını sağlarken sunduğu ortak itikadi unsurlar ve hayat standartlarıyla biz şuurunu diri tutar.

Cemiyetin cemaatten diğer bir farkı şahsi fikir ve menfaatlerin göz önünde tutulabilmesidir. Ben duygusu hâkimdir. Cemiyetlerde mekân birliği de şartlardan biri değildir. Cemiyeti bir arada tutan biri hukuk ve geleneklerin yanı sıra bir de modadır. Modanın cemiyet üzerinde hâkim olması grup içi bir takım problemleri de beraberinde getirmektedir.¹⁸

Bir diğer değişle Tönnies'e benzer olarak sosyal gruplar Cooley tarafından birincil ve ikincil grup olmak üzere ikiye ayrılır.¹⁹ Birincil grup üyelerinin kişisel ve kalıcı ilişkileri paylaştığı küçük grup iken, ikincil grup üyelerinin belirli bir hedef veya faaliyet için bir araya geldiği büyük ve kişisel olmayan gruptur.²⁰ Bu anlamda

¹⁵ Bozkurt, V., (1999). **Yıkıcı Gemeinschaft'tan 'Öteki'siz Modern Kabilelere Sanal Cemaatler.**

¹⁶ Sezen, a.g.e, s:18.

¹⁷ Dönmezer, a.g.e, s:152.

¹⁸ Sezen, a.g.e, s:22.

¹⁹ Bottomore, a.g.e, s:136.

²⁰ Macionis, J. J., (2017). **Sosyoloji**, (Çeviren: Vildan Akan), Nobel Yayınları, Ankara.

toplumun en küçük birincil grubu ailedir. İkincil gruplara ise aynı dersi alan öğrenciler, bir şirketin çalışanları, sendika üyeleri vs. örnek olarak verilebilir. Birinci grupta duygusal bir biz aidiyeti mevcutken ikincil gruplarda hedefe yönelik biz algısı bulunmaktadır. Birincil gruplarda katı kurallara dayalı davranışlar bulunmazken ikincil gruplarda ilişkiler yasa ve sözleşmelerle belirlenmiştir.²¹

Yasa ve sözleşmeler doğrultusunda varlığını belgelemiş, amaçlarına verimli şekilde ulaşmayı hedefleyen geniş ikincil gruplara resmi örgüt denir. Resmi örgütler bireylerin toplumda gruplaşmasını sağlayan yapılarıdır. Faydacı, zorlayıcı ve normatif olmak üzere üç başlıkta değerlendirilir. Normatif örgütler herhangi bir maddi gelir beklentisi olmadan ahlaki değerler ön planda tutularak oluşturulan örgütlerdir. Siyasi partiler, dini kuruluşlar gibi gönüllülük esasına dayalı oluşumlardır. Faydacı örgütler maddi beklenti ve talep için bir araya gelen insanlardan oluşan gruplardır. Bir şirkette çalışıyor olmak örnek olarak gösterilebilir. Zorlayıcı örgütler ise gönüllülük esası olmadan başka bir otorite tarafından içerisine dahil edildiği gruplardır. Hastane, hapisane gibi.

Hans Freyer'in toplumsal kümeler teorisinde ele aldığı kurum kavramı ise ilişkilerin hukuk veya gelenek ile yahut bu ikisinin karışımı ile oluşan ilişki ağının kuvvetlendirilmesidir.²²

Bir toplumsal grubun kendine ait bir kuruma sahip olması söz konusu olabileceği gibi (bir devletin kurulması gibi) birden fazla grup da aynı kurum altında toplanmış (aile gibi) olabilmektedir.

Toplumsal grupları referans grupları, iç gruplar ve dış gruplar şeklinde de sınıflandırmak mümkündür. Referans grupları değerlendirme yaparken veya karar verirken düşüncenizi etkileyen; iç grup üyelerinin birbirine karşı sevgi ve sadakat beslediği; dış grup ise bir kişinin diğerine karşı rekabet ve karşıtlık hissettiği sosyal grupları ifade etmektedir.²³ Referans grupları bireylerin grupla uyum içerisinde

²¹ Macionis, J. J., (2017). **Sosyoloji**, (Çeviren: Vildan Akan), Nobel Yayınları, Ankara.

²² Macionis, a.g.e, s:170.

²³ Macionis, a.g.e, s.166.

olmasını sağlar. Örneğin bu gruba dâhil olmak için aile yapısı, eğitim, ırk ya da kültür referans olarak gösterilebilir. İç ve dış gruplar bireylerin kimliklerini belirlerken kendi sınırlarını çizer. Biz ve ötekiler ayrımına gider. İyi kendileri olurken ötekiler yanlış, batıl olanı tercih edenlerdir. Biz pozitif ve değerli özelliklere sahipken öteki kendinden daha aşağı seviyeyi, negatif durumu ifade eder. Dış gruplar birbirini rakip olarak gördüklerinden dolayı birbirlerine kin, nefret gibi olumsuz duygular besler.

Bir toplumsal grubun anlaşılması kendi içindeki kural, norm ve değerlerini bilmekle mümkündür. Bu da ancak grubun kendine ve üyelerine biçtiği sosyal rolleri tanımlamakla olabilir. Grubun kendine biçtiği rol bireyin kendinden hangi davranışları göstermesi beklediğini sınırlandırır. Sosyal rol bir grupta belirli insanların nasıl davranması gerektiği ile ilgili paylaşılan beklentilerdir.²⁴ Üyeler kendilerine biçilen roller doğrultusunda davranış sergileme eğilimi gösterir. Üye ne kadar rolüne uygun davranış gösterirse içinde bulunduğu gruba olan aidiyet duygusu pekişir ve şahsi doyumuna ulaşmış olur. Bu açıdan birey ve grup için çift taraflı etkileşim söz konusudur.

Toplumsal grubun anlaşılmasındaki bir diğer ölçüt kendilerine belirledikleri normlardır. Bireyin grubun manevi değerlerini benimsemesi²⁵ ve dâhil olduktan sonra davranışlarını artık mensup olduğu grubun misyonu doğrultusunda gerekiyorsa değiştirmesi gerekir. Üyelerden belirlenen normlara uyması beklenmekte aksi halde kurallara uymayan birey dışlanmakta, ötekileştirilmekte ve hatta gruptan ayrılması söz konusu olmaktadır.

Toplumsal grupları bir arada tutan düşünce sistemi Irving L. Janis tarafından grup düşüncesi kavramıyla nesnelleştirilmiştir. Grup düşüncesi grup üyelerinin bazı konulara dar açıdan bakmasına neden olan uyum eğilimi olarak tanımlanmıştır.²⁶ Grup tarafından üyenin düşünce sistemi organize edilmekte bu sistem dışında bir fikri benimsemesi grup tarafından reddedilmekte ve benimseyen üyenin ise suçluluk duyması sağlanmakta, sonucunda da grup içerisinde fikri bir baskıdan bahsetmek mümkündür. Grup düşüncesi üyelerin tek tip düşünmesini sağlamakta, bireysel

²⁴ Aronson, E., Wilson, T. D. Akert, R. M., a.g.e, s:500.

²⁵ Cezayirli, a.g.m, s:369.

²⁶ Macionis, a.g.m, s.135.

kararlar almasının önüne geçmekte ve böylece grubun lideri tarafından kolayca yönetimini sağlamaktadır.

Grubu bir arada tutan diğer bir kavram ise grup sargınlığıdır. Grup sargınlığı grubun üyelerini birbirine bağlayan karşılıklı düşkünlüğü teşvik eden özelliklerdir.²⁷ Bireyin içerisinde bulunduğu grubun faaliyetlerine katılmak, üyeliğin gereklerini erine getirmek, üyeler arasındaki iletişimde devamlılığı sağlamak grup sargınlığını artırmaktadır.

Gruplar incelenirken üzerinde durulması gereken bir diğer kavram ise Holligshead ve Wegner tarafından kavramsallaştırılmış tek bir kişinin belleğinden daha verimli işleyecek şekilde iki kişinin belleğinin birlikte kullanılması anlamındaki aktarımcı bellektir.²⁸ Aktarımcı bellek grup içerisinde iş bölümünü ve uzmanlık alanını ifade etmektedir.

İnsan sosyal bir varlık olması dolayısıyla toplumun bir parçası olarak doğar. Hayatının devamında ise birey kendi talebiyle siyasi, dini, sosyal, ekonomik vs. şartlara sahip toplulukların parçası haline gelebilir. Beklentileri doğrultusunda içerisinde bulunduğu grubun özellikleri farklılık gösterir. Birey dâhil olacağı grubu seçerken içinde yaşadığı kültürü, sosyo-ekonomik durumunu, eğitimini yahut bireysel ilgilerini göz önünde bulundurur. Dâhil olduğu grubun üyeleriyle iletişim kurarak, misyonları doğrultusunda faaliyetlerde bulunarak aidiyet hissini pekiştirir ve güven duygusu kazanır.

Toplumdaki bütün gruplar birbiriyle etkileşim halindedir. Bireyler aynı anda birden fazla grubun üyesi olabilirler. Birey toplumun en küçük grubu olan ailenin üyesi iken aynı zamanda bir dinin yanı sıra bir siyasi grubun üyesi olabilir. Bireylerin yaşayış şekilleri ve davranışları içerisinde bulunmak istedikleri grubu belirlerken önceliklidir. Din bireyin yaşayış ve davranış şekillerini belirlemede önemli bir yere sahiptir. Bundan dolayı biz çalışmamızda inceleyeceğiz.

²⁷ Aronson, E., Wilson, T. D. Akert, R. M., a.g.e, s:505.

²⁸ Aronson, E., Wilson, T. D. Akert, R. M., a.g.e, s:522.

2.1 Dini Grupların Genel Özellikleri ve Sınıflandırılması

Din birleştirici özelliği bulunan bir olgudur. Din her zaman bir topluluk içinde ortaya çıkar ve yine topluluk içerisinde yayılır. Toplumsal hayatta din kendini ümmet, cemaat ya da bir topluluk olarak gösterir.²⁹ Öte yandan din bireye belirli bir inanç ve düşünce sisteminin yanı sıra davranış kalıpları da sunar. Bireyler dinin sunduğu itikadi sistemi ve hayat standardına ayak uydurduğunda din ortaya toplumsal bir yapı çıkarmış olur. Aynı dine mensup insanlar bir araya gelerek toplumsal gruplardan biri olan dini grupları oluşturur. Bu aşamada dinin kolektif bir şuur oluşturduğunu görmek mümkündür.

Frayer dini grupları katılım şekline göre doğal/tabii dini gruplar ve dinden doğan /sırf dini gruplar olmak üzere sınıflandırmıştır.

2.1.1 Tabii Dini Gruplar

Tabii dini gruplar dinden önce ortaya çıkmış fakat dini taşıyıcı özelliğe sahip grupları ifade etmektedir. Kan hısımlığına, komşuluk ilişkilerine ya da arkadaşlık ilişkilerine bağlı topluluklar aynı zamanda din aracılığıyla pekişerek beraberinde dinin taşıyıcı unsuru haline gelmiş olur. Din tabii grubun etkinliğini din artırıcı özelliğe sahiptir.

Tabii grupların dini tutumlarını bireysel dini tecrübeler ve gelenek etkilemektedir. Dini tecrübeler kişilere özgü durumlardır. Fakat gelenek tabii dini grubun davranışlarını şekillendirmede ve grubun sistematik ve düzen içerisinde hareket etmesini sağlaması açısından önemlidir.³⁰ Dini törenlerin düzenlenmesinde ve bunlara katılımında geleneğin etkisi gözlemlenebilir.

²⁹ Akyüz, N., Çapçioğlu, İ., a.g.e, s:512.

³⁰ Taplamacıoğlu, M., **Din ve Toplum İlişkileri ve Dini Gruplar**, s:14.

H. Frayer tarafından tabi dini gruplar aile, sop, yerel birlikler (köyler- kentler) ve kavim ve ulus olmak üzere dört temel başlıkta ele alınırken³¹ Mensching tarafından bu tasnife cinsiyet ve yaş üzerine temellenmiş ibadet birlikleri de eklenmiştir.³²

2.1.1.1 Aile

Tarih boyunca her toplulukta var olan anne baba ve çocuklardan, bazen diğer kan hısımlıklarından oluşan toplumun en küçük birimidir.³³ Bütün toplumlarda var olan ilkel en küçük gruptur. Sosyal gruplar içerisinde en dar olanıdır ve diğer tüm toplumsal grupların temelini oluşturur.³⁴ Günay'ın deyişiyle *organik cemaat bağları ile dini bağların çakıştığı tabi dini grupların karakteristik örneğidir.*³⁵

Sosyoloji açısından aile iki açıdan incelenebilir: anaerkil- ataerkil aile ve büyük ve küçük aile. Anaerkil aile anneden gelen soyun, ataerkil aile ise babadan gelen soyun esas alındığı aile türüdür. Küçük aile iki neslin bir arada yaşadığı anne, baba ve henüz çalışmaya başlamamış çocuklardan oluşan gruplardır. Büyük aile ise anne, baba ve çocuğun yanı sıra daha çok kan hısımlığı dolayısıyla bir arda yaşayan grubu ifade eder. Günümüzde küçük aile şehir hayatını temsil ederken büyük aile daha çok köy yaşamını temsil etmektedir.

Dinlerde aile geniş dini törenlerin ve ayinlerin düzenlendiği yerlerdir. Ailenin kan bağının yanı sıra ibadet ve ritüellerde birlikte olması aralarındaki bağı kuvvetlendirir.

2.1.1.2 Klan / sop ve kabile/ oymak

Atalara tapınma gibi daha çok çok tanrılı inanca sahip ailelerden oluşan topluluklardır. Klanlarda aileler kadar sıkı bir etkileşimden bahsedilmez. Daha çok göçebe topluluklarda gözlemlenir.³⁶ Klanlarda yaş ve cinsiyet eşitliği olmakla birlikte statü

³¹ Freyer, a.g.e, s:65.

³² Akyüz, N., Çapçioğlu, İ., a.g.e, s:514.

³³ Freyer, a.g.e, s:66.

³⁴ Dönmezer, a.g.e, s.

³⁵ Günay, Ü., (2020) **Din Sosyolojisi**, XVI. Baskı, İnsan Yayınları, İstanbul, s:262.

³⁶ Freyer, a.g.e, s:70.

sahibi olan tek kişi törenleri ynetendir. İkel bir yapılanma ve iş bölümü söz konusudur.

Klanlar ailelerden oluşan gruplar olduğundan dolayı kan hısımlığına bağlı birliklerdir. Aileler klanları, klanlar ise birleşerek kabileleri oluşturur. Klanlar totemizm dininin taşıyıcısı konumunda olduklarından dolayı yeleri arasında dini bir bağ da mevcuttur.³⁷

2.1.1.3 Yerel birlikler (köy ve kentler)

Yerel birlikler kan bağından çok komşuluk bağları üzerine kuruludur. Aristo köyü aileden sonra gelen sosyal topluluk olarak belirtmiştir.³⁸

Politeist dinlerde tanrılar yerel olarak sınıflandırıldıkları görülmektedir. Yerel birliklerin kendilerine ait bir ya da birkaç tanrısı bulunmaktadır. yeleri ibadet ve ritüellerini bu mahalli birliklerle icra etmektedir. Bu ritüeller esnasında grup içi iletişim ve etkileşim pekişmektedir.³⁹

Weber bütün kentlerin köylerden gler sonucu oluştuğunu belirtmektedir. Gler sonucunda köylerden kentlere taşınan sopalr inanç esaslarını ve ritüellerini de kente taşımıştır. Böylece Weber'in deyimiyle Doğu kenti ortaya çıkar. Doğu kentinde üyeler sopa ait özellikleri sürdürmeye devam eder ve tam anlamıyla kentleşme gerçekleşmez. Weber'in bir diğer kavramı ise Batı kentidir. Gler dolayısıyla kente gelen sopa yeleri, kendilerine özgü inanç esaslarını kaybederek yeni yerleştikleri topluluğun esaslarını benimser. Böylece kent yaşamı başlamış olur.⁴⁰

³⁷ Taplamacıoğlu, a. g. m, s:18.

³⁸ Akyüz, N., apıoğlu, İ., a.g.e, s:514.

³⁹ Günay, a.g.e , s.270.

⁴⁰ Freyer, a.g.e, s:72.

2.1.1.4 Kavim ve ulus

Kavim kan hısımlığına bağlı olduğu kadar komşuluk hısımlığına da bağlı olan topluluklardır. Kavimlerde yerel birliklerde olduğu gibi daha politeist dinler görülür. Her kavmin kendi tanrı ya da tanrıları mevcuttur.

Uluslar kan hısımlığı ve komşuluk bağlarının yanı sıra ortak bir tarih ve kültüre sahip gruplardır. Bir millet tamamen aynı dine mensup olabileceği gibi bir millet kendi içinde farklı tanrılara da tapıyor olabilir. İlk ihtimal için milli dinler özelde Yahudilik örnek gösterilebilir. İkinci ihtimalde ortaya aynı ulus içerisinde gerçekleşen dini çoğulculuk çıkar.⁴¹ Dini çoğulculuk Hindistan'daki kozmopolit din yapısıyla örneklendirilebilir. Büyük bir grup olan ulus dinin ayrıştırıcı özelliği dolayısıyla farklı topluluklara ayrılır.

2.1.1.5 Cinsiyet ve yaş üzerine temellenmiş ibadet birlikleri

Cinsiyet ve yaş üzerine temellendirilmiş birlikler aynı cinsiyete veya aynı yaşlara göre gruplandırılır. Bu birlikler kan hısımlığı ve komşuluk ilişkilerinin yanı sıra ortak din ile kenetlenir. Bu tür topluluklara Afrika ülkelerinde ve Amerika'da rastlamak mümkündür. Üyeler bu gruplar içerisine dahil olurken belirli ayinler gerçekleştirilir.⁴²

2.1.2 Sırf Dini Gruplar

Freyer dinden doğan gruplara ilk kez tek tanrılı dinlerin ortaya çıkmasıyla rastlandığını buna rağmen istisnai olarak politeist dinlerde de görülebileceğini söyler.⁴³ Böylece daha önce incelediğimiz toplumsal gruplara yenileri eklenmiştir.

Wach tarafından sırf dini grupların ortaya çıkmasının iki önemli sebebi tespit edilmiştir: grupların/ bireylerin dini tecrübelerinin artması; toplumsal, siyasal ve kültürel yapının değişmesi. İlkel topluluklarda dini tecrübenin artması birincil sebep

⁴¹ Günay, a.g.e, s:273.

⁴² Günay, a.g.e, s:276.

⁴³ Freyer, a.g.e, s:75.

olarak görülürken daha karmaşık ve kozmopolit toplumlarda toplumsal yapıdaki değişikliklerin ön plana çıktığı görülmektedir. Bu iki sebebe dinlerin bağımsız olarak geliştiği gerçeğini de eklemek yerinde olacaktır. ⁴⁴

Sırf dini gruba ait üyeler tabi dini gruplarda bağlı oldukları kan vs. hısımlıklarından sıyrılarak manevi boyuta sahip din bağı ile birbirlerine bağlanır. Üyeler bu oluşan manevi bağı ‘manevi kardeşlik,’⁴⁵ ‘manevi babalık’⁴⁶ yahut ‘din kardeşliği’ olarak adlandırır ve oluşan bağ ‘hak yolunu tutmak, yeni bir hayata doğmak, ruhsal diriliş’⁴⁷ gibi ifadelerle pekiştirilir. Din kardeşliği bağı sonucunda bireyin iradesi dışında gerçekleşen ve içine doğulan tabi dini gruplar ikinci plana itilir. Üyeler arasındaki temel duygu dayanışmadır. Yeni dini grubun düşünceleri, davranış kalıpları ve beklentileri birey için daha önemli konuma gelir. Yeni ve eski grubun standartları çeliştiğinde birey eski grubuyla problemler yaşayabilir hatta eski grubundan kopabilir. Bu durumun sonucunda ise bireyler oluşan yeni grup üyeleriyle daha da kenetlenir. İslam’ın ortaya çıktığı sosyo-kültürel ortam örnek olarak gösterilebilir. Aynı zamanda dışsal grup kontrolü dışında yaşanan problemler de (savaş, kıtlık vs. gibi) üyelerin dayanışma duygusunu pekiştirir.

Sırf dini gruplar oluşumları itibariyle tabi dini gruplardan ayrıldığı gibi zihniyet itibariyle de ayrılır. Yeni grubun öğretileri başka dar bir grup içerisinde benimsenirken zamanla grubun üye sayısı artar. Artık oluşan geniş gruba yaşayış tarzı sunmak gerekir. Sunulan hayat tarzı üyeleri kaynaştırarak grubun devamlılık kazanmasını sağlar. Farklı gruplardan gelen üyeler eski gruplarının özelliklerini ikinci plana atar ve yeni grubun telkinlerini kabul eder.

Sırf dini grupların öteki gruplara karşı tutumları niteliklerine göre farklılık gösterir. Sırf dini grup evrensel nitelikte ise kendini diğer gruplardan üstün görme durumu söz

⁴⁴ Wach, J., (1995). **Din Sosyolojisi**, (Çeviren: Ünver Günay), M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul, s:153.

⁴⁵ Günay, a.g.e, s:276.

⁴⁶ Wach, a.g.e, s:154.

⁴⁷ Freyer, a.g.e, s:75.

konusudur. Eğer grup mahalli niteliklere sahipse uzlaşma yolu tercih edilir. Aksi halde dikkate alınmaz.

Sırf dini grupları tabi dini gruplardan ayıran bir diğer özellik misyoner olmalarıdır. Misyonerlik faaliyetleri grubun niteliğine göre farklılık gösterir. Örneğin milli bir hüviyete sahipse daha dar ve mahalli alanlara, evrensel özelliklere sahipse evrensel kitleye hitap eder.⁴⁸ Misyonerlik faaliyetleri irşat ve davet, sirayet ya da cihat gibi farklı şekilde gerçekleştirilebilir. Mesela İslamiyet davet ve irşat yolunu tercih ederken Hristiyanlık misyonerliği tercih etmiştir.

Sırf dini gruplar (İslam’da olduğu gibi) içine doğdukları toplumun mevcut inancını yıkarak yerine yenisini koyabilir. Hristiyanlıkta olduğu gibi göçün ardından uygun ortamı bulduğunda veya Yahudilikteki gibi milli hüviyetten yorumlar vasıtasıyla sınırlanarak yayılabilirler.⁴⁹

Daha önce sırf dini grupların nadiren de olsa politeist dinlerde de görülebildiğini söylemiştik. Bu gruplarda sırf dini gruplar gizli cemiyetler ve sır cemiyetleri şeklinde kendini gösterir.

2.1.2.1 Gizli cemiyetler

Gizli cemiyetler dinden doğan zümrelerin en ilkel, en karışık⁵⁰ ve asli⁵¹ şeklini oluşturur. Gizli cemiyetlerin üyelerinin bir araya gelmesinde kan hısımlığı, yaş, cinsiyet vs. gibi özellikle aranan şartlar bulunmamaktadır. Onları bir arada tutan şey kùltlerin⁵² gereklerini yerine getirmek ve dini tecrübelerini paylaşmaktır. Gizli cemiyetlerin kökeni sihre ya da dine dayanır. “Gizli cemiyet diye adlandırılan şey, nispeten tekamül etmemiş spesifik dini teşkilat şeklidir.”⁵³

⁴⁸ Wach, a.g.e, s:155.

⁴⁹ Günay, a.g.e, s:278.

⁵⁰ Wach, a.g.e, s:156.

⁵¹ Freyer, a.g.e, s:77.

⁵² Kùlt: Tamamen bir bağılılığı ve geniş olan toplumda tamamen ayrılmayı gerektiren küçük hareket.

⁵³ Wach, a.g.e, s:159.

Sırf dini gruplara üyelerin katılımı özel eğitimler ve istenen şartları yerine getirdikten sonra sağlanır. Bireyler bir seçim sonucu gruba girebilir. Gizli cemiyetler kendi inanç, ibadet, dini tören ve sistemlerini muhafaza edebilmek için bir iç hiyerarşi ve kurallar oluşturmuştur. Bu hiyerarşi ve kuralların cemiyetin dışındakiler tarafından tespiti mümkün değildir. Gizli cemaatler Wach tarafından peygamber veya kahin olan ferdi rehberine dayanan, bir din içerisinde ayrılma sonucu oluşan ve hiyerarşiye dayalı olmak üzere sınıflandırılmıştır.⁵⁴

Gizli cemiyetler daha önce de bahsettiğimiz gibi ilkel topluluklarda sırf dini grup olarak karşımıza çıkmaktadır. Fakat nadiren de olsa daha karmaşık topluluklarda da rastlanmaktadır. Fakat bu kez amaç sadece din değildir. Sosyal, siyasi ve ekonomik çıkarlar da eklenmiştir. Gizli cemiyetlere Batınlık ve Masonluk örnekleri verilebilir.⁵⁵

2.1.2.2 Sır cemiyetleri

Sır cemiyetleri, tanrıya ve ölümden sonraki hayata iman eden, ata ruhlarına saygı duyan, ilkel ve daha çok karmaşık topluluklarda rastlanan dini gruplardır. Sır cemiyetleri efsanevi veya gerçek bir kişi tarafından kurulur ve müesses dinlerin ilk şeklini oluşturur.

Sır cemiyetlerine katılmak gizli cemiyetlerde olduğu gibi belli eğitim ve sınavlar sonucunda gerçekleşir. Sır kültü grup dışındaki bireylerden saklanır. İslamiyet'te ortaya çıkan Karmatilik örnek olarak gösterilebilir. Şöyle ki Karmatilik öncelikle dini veçheye bürünmüş bir grup değillerdi. Fakat zamanla kendilerine ait bir inanç sisteminin yanı sıra bir ibadet grubu oluşturdular. Böylece geleneksel dini topluluktan kopuş yaşadılar.⁵⁶ Amaçları dinsel olmakla birlikte toplumsal amaçlar da edinebilirler. Ortaya çıkış sebepleri genellikle geleneksel dine tepkidir. Asıl amaç din olmakla birlikte kültürel, ekonomik, siyasi hedefleri de olabilir.⁵⁷

⁵⁴ Wach, a.g.e, s:163, 164.

⁵⁵ Günay, a.g.e, s:278, 279.

⁵⁶ Wach, a.g.e, s:166.

⁵⁷ Günay, a.g.e, s:281.

Gizli dernekler ve sır derneklerin ilkel ve basit yapılı toplumlarda ortaya çıktıklarını söylemiştir. Daha karmaşık ve kozmopolit yapılı toplumlarda din kurucu etrafında toplanan dini gruplar bulunmaktadır. Bu gruplar müesses /kurucusu olan dinler başlığı altında incelenecektir.

2.1.2.3 Müesses dinler

Müesses en önemli ortak özelliği peygamber ya da bir din kurucusunun olmasıdır. Konfüçyüs, Buda, Hz. İsa, Hz. Muhammet müesses din kurucularıdır.

Müesses dinlerin oluşturdukları gruplar, sırf dini grupların özelliği olan dayanışma ve yardımlaşma duygusu etrafında şekillenir. Üyeler ait oldukları yeni grubun diğer üyeleriyle iletişim ve etkileşimini artırır. Müesses dinlerin üyelerinin daha önceden bağlı buldukları tabi dini gruplardan farklılaştıkları hatta koştukları bile gözlemlenmiştir.

Müesses dinlerin önemli olan bir diğer özelliği üyelerin din kurucu etrafında toplanması ve kurucunun karizmatik yapısının grup üzerinde etkili olmasıdır. Din kurucuları öznel dini tecrübelerini etrafındaki insanlara anlatmasıyla dar bir kitle oluşturur. Kurucunun merkezde olduğu ve kişiliği etrafında oluşturduğu küçük halkaya tilmizler grubu denir. Tilmizler halkası yüz yüze görüşen bireylerden oluşur. Din kurucunun arkadaşları olarak düşünülebilir. Aynı zamanda müesses din için çabalayan ve din kurucuya yardımcı olan kişilerdir. Üyelerin aynı statüde olduğu gruplardır. Fakat bu gruplar içerisinde şahsi özellikleri dolayısıyla ön plana çıkan tilmizler bulunabilir. Örneğin İslam'da aşere-i mübeşşere olarak tarif edilen isimler tilmizler arasında ön plana çıkmış isimlerdir. Kan bağı olmayan grubun üyeleri artık birbirini gerçek anne, baba, kardeş olarak görmeye başlar.⁵⁸ Üyeler belli bir kültürel, sosyal, ekonomi yapıdan gelebilecekleri gibi karma bir durum söz konusu olabilir.⁵⁹

⁵⁸ Freyer, a.g.e, s:81.

⁵⁹ Günay, a.g.e, 285.

Müesses dini gruplarının ilkinin oluşturan timizler halkası kurumsal ve teşkilatlanmış bir yapıya sahip değildir. Fakat teşkilatlanmanın da ilk nüvelerinin atıldığı dönemdir.
60

Din kurucunun etrafında birleşen tilmizler halkası da zamanla karizmatik bir yapıya kavuşur. Timizler de kendi halkalarını oluşturmaya başlar. Tilmizlerin oluşturduğu bu yeni halkalar Freyer tarafından “salıklar”⁶¹, Wach tarafından ise “kardeşlik cemaati”⁶² olarak adlandırılmıştır. Böylece dar olan grup halka olmaktan çıkarak cemaat özelliklerine bürünmüştür. Salıklar din kurucu ile sürekli aynı ortamlarda bulunan kişiler değildir. Din kurucu ile aralarında tilmizler halkası bulunmakta, onları ortak paydada birleştiren ise dine hizmettir. Salıklarle birlikte dinin temel inanç esasları ve ibadetleri yerleşir. Bununla birlikte sistematik bir yapılanma ve teşkilattan söz edilemez.

Karizmatik dini lider etrafına toplanmış olan grubun dönüm noktası liderin ölümüdür. Kurucunun ölümünün ardından grup varlığını devam ettirebilir yahut yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kalabilir. Bu aşamada belirleyici olan tilmizler halkasıdır. Kurucunun en yakınlarından ve kendinde liderlik, güvenilirlik, fedakarlık, adalet gibi fonksiyonları barındıran grubun liderliğini üstlenir. Wach, kardeşlik cemaatini birleştiren unsur olarak ibadetleri görür.⁶³ Günay’a göre ise grubu bir arada tutan liderin kişisel özelliklerinden ziyade dinin getirdiği esaslar ve ibadetlerdir.⁶⁴ Bu dönemde din kurumsal nitelikler kazanmaya başlar ve bu doğrultuda ayin ve ibadet usullerinin bozulmaması için önlemler alınır. Dinin sözlü kültürü kayıt altına alınır, yazılı kültür toplanarak bir araya getirilir, dini akideler temellendirilir.

Aynı din içerisinde farklı tür gruplaşmalar görülebilir. Bazı dini gruplar üyelerin tümünü kapsayacak şekilde misyon belirlerken bazıları daha yerel bir standart oluşturabilmektedir.

⁶⁰ Wach, a.e.g, s:183.

⁶¹ Freyer, a.g.e, s:81.

⁶² Wach, a.g.e, s:184.

⁶³ Wach, a.e.g, s:184.

⁶⁴ Günay, a.g.e, s:289, 290.

Dinin yayılması, üyelerinin çoğalması, tilmiz halkasının vefatıyla karizmanın sağladığı bütünleştirme gücü sona erer ve ortaya çıkışı zorunlu, temelleri sağlam bir teşkilatlanma gerekir. Bu teşkilatlanmaya kilise teşkilatı denir. Kilise sözcüğü siyasi amaçlı topluluklar tarafından kullanılırken bir dini topluluğu/ ümmeti ifade eder şekilde değişmiştir. Tam manada kilise teşkilatı Hristiyanlıktaki Katolik ve Ortadoks kiliselerinde görülür. İslam ve Konfüçyanizm grupları ise yarı kilise teşkilatına sahiptir. Yarı kilise teşkilatı ise kilise teşkilatına nispeten daha esnek bir yapıya sahiptir. Kilise teşkilatları Wach tarafından iki kategoride değerlendirilmiştir:

- a) Maksimum teşkilat: Geleneğin mutlak kabulüne dayanır. Dini tecrübeleri standartlaştırmak amaçlanmakta ve sıkı bir teşkilatlanma mevcuttur. Ruhban sınıfı ve diğer üyeler arasında bir üstünlük söz konusudur. Kilise üyelerinden dinin tüm ilkelerine uymalarını bekler.
- b) Minimum teşkilat: Kuruluş düzeninin, kurallarının bir kısmını ya da tamamını reddeden, süreç içerisinde belirli aralıklarla başlangıç ilkelerine dönülmesi gerektiğini vurgulayan ve manevi kardeşlik düşüncesi üzerinde duran yapıdır. Bu gruplarda gönüllülük esası aranmaktadır. Daha çok mahalli yapıya sahip bu grup üyelerin bireysel manada dini hükümlere bağlılığıyla ilgilenmez.⁶⁵

Dinin kilise şeklinde kurumsallaşma sebepleri zaman içerisinde merak konusu olmuştur. Freyer dinin kilise yönünde kurumsallaşmasını üç temel sebebe bağlamıştır:⁶⁶

- a) Din öğretisi: Dini öğretiyi (vahyi) dini grup üyelerinin tamamının anlamasını sağlamak için bir düzene sokmak ve içeride mana bakımından uyumunu sağlamak gereğiyle yoruma başvurulur. Bu manada teoloji ilminin gerekliliğiyle karşılaşırız.

Dinin geniş alanlara yayılmasıyla birlikte farklı dinlerle ve felsefi fikirlerle etkileşim söz konusu olur. Bu da dini öğretinin savunulmasını ve diğer akımlardan korunmasını

⁶⁵ Wach, a.g.e, s:185-193.

⁶⁶ Freyer, a.g.e, s:84.

gerektirebilir. Bu noktada yapılması gereken din öğretisini bir sisteme oturtmak ve standart bir amentü oluşturmaktır.

b) Ayin ve ibadetler: Genişleyen dinin büyük kitlelere hitabı eş zamanlı ve standart dini ritüelleri gerekli kılmıştır. İlk zamanlar timizler halkasında gönüllülük esasına dayalı olarak yönetilen dini ayinler, dinin kurumsallaşmasıyla birlikte ruhban sınıfının doğuşunu hazırlamıştır. Ruhban sınıfının oluşturulmasından maksat din içerisinde ritüellerde devamlılık ve birlik sağlanması zorunluluğudur. Ruhban sınıfı ritüellerin denetiminden sorumlu olan görevlilerden oluşur. Ruhban sınıfının bir diğer görevi ise dini öğretiyi korumak ve savunmaktır.

c) Dini cemaatlerin din dışı yükümlülükleri: Geniş alanlara yayılmış olan dinler amentü ve ritüellerin yanı sıra üyelerine hayatın her alanında uyulması gereken kurallar belirlemekte, bir yaşam tarzı sunmaktadır. Toplumsal problemlere çözüm bulmak, siyasi ve sosyal görevler üstlenmek, iktisadi yükümlülükler altına girmek dini gruplarda gözlemlenen durumlardandır. Tüm bunların sonucunda din bir birliğe dönüşür.

Din dışı sorumlulukları da üzerine alan ruhban sınıfı kendi içerisinde sorumluluk paylaşımına gider. İnanç esasları ve ritüellerin anlatılması, toplumsal sorunları (yardımlaşma, hasta ve yetim çocuklarla ilgilenme, yoksulluk vs.) çözüme kavuşturma ve dini grubun yönetilmesi ve diğer gruplar önünde temsil edilmesi farklı rahipler tarafından yapılır.

Bunun dışında ruhban sınıfı ve diğer üyeler arasında da statü farkına rastlanır. Sıradan üyelerin rahiplerin görevlerini üstlenmesi grup açısından tehlike olarak görülür. Sebep ise gruba olan güvenin kırılması, zamanla ritüellerde farklılıkların görülmesi ihtimalleridir. Rahipler ve diğer üyeler arasında görülen farklılaşma kilisenin kuruluşuna zemin hazırlar.

Dinlere göre ruhban sınıfına karşı tutumlar farklılaşmaktadır. Bazı dinler katı sınırlarla rahipleri ve görev tanımlarını belirlerken bazıları ise rahipler ve diğer üyeler arasındaki

farklılığı daraltmaktadır. İlkine Katolik ve Anglikan kiliseleri örnek olarak gösterilirken ikincisine İslam ve Hristiyan mezhepleri gösterilebilir.⁶⁷

Buraya kadar bahsedilen bölümde dinin birleştirici yönü vurgulanarak üyelerin toplanış şekillerinden bahsedilmiştir. Dinlerin aynı zamanda ayrıştırıcı özelliği de bulunmaktadır. Hem dinler hem de ayı din içerisinde farklı görüşleri savunan gruplar büyük dini eleştirmekte ve ötekileştirmektedir. Din içerisinde yapılan eleştiriler büyük dinin parçalara ayrılmasına sebep olmaktadır.

Yapılan eleştiriler bireysel yahut kolektif olabilir. Bireysel eleştiriler, dini emirlere sıkı sıkı bağlanmayı tercih eden, en doğru dini yaşantının kendisinde olduğu iddiasını taşıyan ve genellikle inziva yaşantısını tercih eden kişilerden gelmektedir. Fakat zamanla bireysel eleştirilerin kolektif bir yapı kazandığına da şahit olunmuştur. İslam'da sufi hareketler, Yahudilikte Kabbalizm ve Şasidizm hareketleri örnek verilebilir. Kolektif hareketler başlangıç hedefleri büyük dinden ayrılmak olmamasına rağmen ilerleyen süreçlerde ayrılmayı tercih edebilir. Ortaya çıkan kolektif grup, büyük dini gruptan ayrılmazsa büyük dini grup tarafından onaylanmış demektir. Büyük dini grubun uzantısı şeklinde varlığını devam ettirir.⁶⁸

Dini grubun eleştirilme sebeplerini incelemek de yerinde olacaktır. Bu sebepleri⁶⁹ dört başlıkta toplayabiliriz:

- a) Dini öğretilerden sapmalar: Amentüsü sağlam bir şekilde oluşturulmuş ve kurumsallaşmış dinlerde dini öğretilerin yorumu yalnızca kurumsal otorite tarafından yapılabilir. Dini öğretinin yorumu kurumsallaşmış yapının yorumuyla paralel olmadığı sürece farklı yorumlanmasına izin verilmez ve öğreti bu tür yorumlardan uzak tutulur.
- b) Ritüellerle ilgili sapmalar: Kurumsallaşmış dinlerde ayin ve ibadetlerde tıpkı amentüde olduğu gibi belirli standarda oturtulmuş ve kurallara bağlanmıştır. Hatta

⁶⁷ Freyer, a.g.e, s:90.

⁶⁸ Günay, a.e.g, s:297, 298.

⁶⁹ Freyer, a.e.g, s:91.

bu ayin ve ibadetleri yöneten bir zümre mevcuttur. Üyelerin ayin ve ibadetlerde dinin ilk ortaya çıktığı haldeki şekil ve şuurla yapılması beklenmektedir.

- c) Ahlaki değer ve kurallar: Dinin ortaya çıktığı zamana ve bölgeye ait olan kuralları süreç içerisinde dinin farklı alanlara yayılması ve üyelerinin çoğalmasıyla esnetilme tehlikesiyle karşı karşıya kalır. Esneklik sonucunda dinden taviz verilmesi ve yeni çevreyle uzlaşılması söz konusu olabilir.
- d) Kuruluş ve kurumsallaşmada uyarılar: Bu tür uyarılara genellikle dini grupların siyasi kimlik kazanmaya başladığı durumlarda rastlanır. Yapılan telkinler ise dinin özüne dönmek şeklindedir.

Tüm bu eleştirilerin sonucunda dinlerde farklı özelliklere sahip gruplaşmalar görülür. Ortaya çıktıkları zamanlar, amaçları, kurumsal yapıları, üyelerinin sayıları, kapsayıcılıkları, benimsedikleri görüşleri çeşitlilik gösterir.

Dini gruba gelen bu eleştirilerin kimden geldiği de önemli olan bir başka konudur. Eleştiriler geldikleri kişilerin çevresinde yeni dini gruplar oluşturmaktadır. Oluşan grupların çıkış noktasındaki amaç dinden ayrılmak olmamasına rağmen büyük dine paralel dini yapılar haline gelebilmektedir. Eleştiriler etrafında oluşan bu dini gruplaşmaları Wach 'kilise içinde kilise/ ecclesiola in ecclesia'⁷⁰ şeklinde kavramsallaştırmış ve dört başlıkta toplamıştır.

- a) Züht ve takva birlikleri/ Collegium pietatis: Bireysel dini tecrübenin ifadesidir. Amaç büyük dini gruptan ayrılmaktan ziyade daha kaliteli bir dini hayat yaşama isteğidir. Sınırlı üye sayısına sahip olan ve sıkı bir teşkilat yapısı olmayan züht ve takva birlikleri, dini ayin ve ibadetlerde bir araya gelmeyi toplantı kavramıyla ifade ederler. Bu gruplarda dayanışma ön plandadır. Sufilik bu gruplara örnek olarak gösterilebilir. Freyer'da mistisizmin karşılığı mutasavvıflardır.

⁷⁰ Wach, a.e.g, s.224.

b) Kardeşler (İhvan) birliği/ Freternitas: Züht ve takva birliklerinin daha düzenli ve teşkilatlı yapısına ihvan birlikleri denir. Fakat tam manada bir teşkilatlı yapıdan söz etmek mümkün değildir. Üyeleri bir arada tutan şey zihniyetleri olup, büyük dine karşı genel tavırları eleştiri şeklindedir. Kardeşler birliğinde üyeler arasında bir görev dağılımı olmakla birlikte kilise yapılanmasında olduğu kadar kesin sınırlar bulunmamaktadır.

Kardeşlik birliklerinde üyeler arasında ekonomiye bağlı ayrışma söz konusu değildir. Malı ortak kullanmak ilkesi benimsenmiştir. Kardeşler birliğinin büyük dini gruptan ayrılma amaçları yoktur. Kardeşler birliğine bütün büyük dinlerde günümüzde de dahil olmak üzere rastlamak mümkündür.⁷¹

c) Tarikat/ Keşişlik: Büyük din içerisinde bir kurucu/ kurucular etrafında toplanılan kardeşlik birliklerinden sonraki gruplardır. Büyük dini gruba yapılan eleştiriler sonucunda tezahür eder. Amacı dini da sıkı ve kurallara bağlı olarak yaşamak olan dini grubun temsilini bütün büyük dinlerde görmek mümkündür. Wach tarikatı ‘daha kapalı bir cemaat içerisinde ortak bir takva hayatı yaşamaya karar vermiş bulunanlar tarafından kurulmuş ve teşkilatlanmış bir cemiyet’⁷² şeklinde tanımlanmıştır.

Tarikatların üyelerinin tüm dinlerde ortak özellikleri görülür. Hayat boyu bağlılık, tarikat kurallarına uymak, girişte gönüllülük esası, müşterek çalışmalar bunlardan birkaçıdır. Tarikatlar bu dünya ve öteki dünya ayırımına gitmektedir. Bu dünya kötü ve gelecek olan öteki dünya için fedakarlıkların yapılması gereken hasat yeri olarak tasvir edilir. Ana gaye bireyin iradesini diri tutarak öteki dünyayı dini vecibelerle kazanmaya çalışmaktır.⁷³

⁷¹ Freyer, a.e.g, s:94-95.

⁷² Wach, a.e.g, s.232.

⁷³ Akyüz, N., Çapçioğlu, İ., a.g.e, s:522.

Tarikatların düzenli bir teşkilat yapısı bulunur. Büyük dini gruptan ayrılma hedefi bulunmamaktadır. Buna karşılık kendi içlerinde benimsedikleri kıyafet tarzı, düzene oturttukları nafile ibadetler gibi büyük dini gruptan ayırıcı unsurları bulunmaktadır.⁷⁴

Tarikatlar, aktif bir yapıya sahip gruplardır. Süreç içerisinde ilerledikleri ve zaman zaman geriye gittikleri gözlemlenebilir. Aktif yapısı içerisinde buldukları büyük dini grubunda gelişmesini etkilemektedir. Türk tarihi özelinde değerlendirecek olursak Anadolu'nun Türkleşmesi ve İslam dinini benimsemesinin yanı sıra İslam'ın Balkan topraklarına yayılmasında da etkili olmuştur. Görülüyor ki yalnızca dini hayat tarzı sunmakla yetinmeyen tarikatlar sosyal, siyasal ve kültürel hayatı da etkilemektedir.

d) Mezhep/ İtızal: Büyük dini grubun/ kilisenin eleştiriler sonucunda bölünmesiyle ortaya çıkan tarikatlardan büyük gruplardır. Kilise gibi tek doğru üzerine yoğunlaşmayıp çoğulcu görüşleri benimseyen mezheplere üyeler kendi tercihleriyle katılır. Daha önce incelediğimiz gruplar kadar olmasa da üyeler arasında bağ mevcuttur. Bird tarafından mezhep kavramı “bürokratik yapılanmaya sahip, din adamı sınıfı bulunan, dini çoğulculuğu kabul eden ve tek doğrunun kendisi olduğu iddiasını taşımayan kapsayıcı grup” olarak tasvir edilmiştir.⁷⁵

Mezhepler oluşum aşamalarında büyük dini gruptan ayrılmak gayesi gütmemektedir. Fakat gerek amentü gerekse ayin, ibadet ve ahlak tutumlarındaki farklılıklar sebebiyle Doğu-Batı kiliselerinde de görüldüğü üzere ayrılmalar söz konusu olabilir. Büyük dini grupla eleştirilen konularda aralarında uzlaşma sağlayamamak yeni oluşan dini grubu/ mezhebi reformanist bir yapıya bürür. Nihayetinde büyük dini gruptan ayrılır ve onlar tarafından sapkın görüş olarak nitelenir.⁷⁶ Mezhepler farklı mezheplerin bir araya gelmesi sonucunda da oluşabilir.⁷⁷ Böylece köken itibarıyla mezhep olan yapılar kilise olmak yönünde ilerler.

⁷⁴ Günay, a.e.g, s:306.

⁷⁵ Bird, J., (2017). **Din Sosyolojisi Nedir?**, II. Baskı, Lotus Yayın Grubu, Antalya, s.69-70.

⁷⁶ Freyer, a.e.g, s:97.

⁷⁷ Akyüz, N., Çapçioğlu, İ., a.g.e, s:523.

Mezhepler katı ahlaki ilkelere bağlı, kendilerini diğer gruplardan ayırt edecek özellikleri bulunan (kıyafet, ibadet rutini ve şekli...) gruplardır. Üyelerini bir arada tutan şey zihniyettir. Müstakil bir kurucusu olduğundan dolayı, tıpkı kilisedeki gibi, üyeler üzerinde kurucunun karizmatik otoritesi etkilidir. Troeltsch, iki tür mezhepçi tutumdan bahseder: devrimci ve köktenci, mutedil ve durağan. Bazı dinlerde bu sınıflamadan bir türü görülürken bazılarında ise her ikisine de rastlanabilir. Örnek vererek daha da somutlaştıracak olursak İslam'da ortaya çıkmış olan Harici mezhebi devrimci ve köktenci özelliklere sahipken Bahailer daha mutedil mezheplerdir.⁷⁸

Mensching, mezhepleri dogmatik mezhepler ve ameli mezhepler olarak incelemiştir. Dogmatik mezhepler itikadi farklılaşmaları ifade ederken ameli mezhepler ritüellerdeki farklılaşmayı ifade etmektedir. Bu tasnifle aslında ameli mezheplerinin birer *ekol* olduğu sonucuna ulaşmaktadır.⁷⁹

Mezheplerin ortaya çıkış sebebi olarak devlete karşı isyan ya da dini grupların devlete karşı itaat göstermesi olabilir. Fakat günümüzde kiliseler ve devletin birbirleriyle mesafeli durduklarını da müşahade edebilmekteyiz⁸⁰. İslamiyet özelinde ele aldığımızda mezhep kavramının ortaya çıkışı coğrafi, sosyo-ekonomik, kültürel şartlara bağlıdır.⁸¹

2.1.3 Yeni Dini Hareketler

II. Dünya Savaşı ile birlikte sanayileşmiş başta İngiltere ve ABD ülkeleri olmak üzere Batı kültürel, sosyal ve ekonomik olarak yeniden inşa sürecine girmiştir. Farklılaşma dini anlayışta da değişmeyi beraberinde getirmiştir. İngiltere ve ABD merkezli olmak üzere daha öncekilerden farklı olarak dini niteliklere sahip gruplaşmalar görülmüştür. Geleneksel din anlayışının dışında görülen bu yeni gruplar yerleşik dinin temsilcileri tarafından eleştirilmiş ve eleştirilerle birlikte bu gruplar daha da görünür hale gelmiştir.

⁷⁸ Wach, a.e.g, s:253.

⁷⁹ Günay,a.e.g, s.311.

⁸⁰ Freyer, a.e.g, s:97.

⁸¹ Günay, a.e.g, s:314.

1950’li yıllarla birlikte ortaya çıkan, üzerine yoğunlaşılın bu gruplar 1970’li yıllarda popülerlik kazanarak tüm dünyanın dikkatini çekerek yaygınlaşmış ve farklı şekillerde tezahür etmiştir. Bu gruplar genel anlamda *yeni dini hareketler* olarak isimlendirilmişlerdir.⁸²

‘Yeni dini hareketlerin ortaya çıkmasınının modernleşme, toplumsal değişme, farklılaşma, rasyonelleşme, sekülerleşme, bireyselleşme, özelleşme, küreselleşme, çoğulculuk, görecelik ve benzeri süreçlerin etkili olduğu gözlenmektedir.’⁸³ Tüm bunlar sonucunda oluşan yeni fikirler, düşünce sistemleri ve bir hayat tarzı ortaya çıkmış ve yeni dini hareketlerin doğup gelişmesine olanak sunmuştur. Ayrıca bilimsel ve teknolojik gelişmeler, modernleşmenin etkisiyle yalnızlaşın insanın aidiyet hissiyle yükseliş geçēn cemaatçilik ve kolektivizm, belli bir ideoloji etrafında oluşturulan din ve dünya görüşü, bireyin kendi hayatını düzenlemek ve özgürleşmek isteği, en önemlilerinden biri olan kilisenin modern hayata ayak uydurmaması yeni dini hareketlerin ortaya çıkış sebepleri olarak sıralanabilir.⁸⁴

1970’li yıllarla birlikte popülerlik kazanan yeni dini hareketler var olan dine uygun ya da aykırı olmasına bakılarak değerlendirilmiştir. Batı’da hakim olan din Hristiyanlık olduğundan dolayı var olan dine uygun olan hareketlerle Hristiyanlık içinden çıkan, aykırı olanlar ise Doğu kökenli olarak belirlenmiştir.⁸⁵

Yeni dini hareketler Batı’da ortaya çıkmış olmasına rağmen tüm dünyada farklı tezahür etmiştir. Birbirinden farklı özelliklere sahip bu hareketler farklı şekillerde tanımlanmış ve adlandırılmışlardır. ‘Yeni dinler’, ‘sekt’, ‘kült’, ‘yeni dindarlık biçimleri’, ‘zararlı örgütler’, ‘yeni dini hareketler’; Türkiye’de ise ‘Kült grupları’, ‘tarikatlar’, ‘yeniçağın dinleri’, ‘yeni dini hareketler’ gibi farklı kavramlarla ifade

⁸² Kirman, M. A., (2010). **Yeni Dini Hareketler Sosyolojisi**, Birleşik Yayınevi, Ankara, s:13-15.

⁸³ Kirman, a.,e.g, s:20.

⁸⁴ Kirman, a.,e.g, s:30-45.

⁸⁵ Köse, A., (2020). **Milenyum Tarikatları**, VII. Baskı, Timaş Yayınları, İstanbul, s:16.

edilmiştir. Tanımlama yapılırken yeni dini hareketler iki farklı açıdan değerlendirilmiştir: ⁸⁶ teolojik ve akademik tanımlamalar.

Teolojik tanımlamalarda yeni dini hareketlere daha çok ‘kült’ kavramı üzerinde yoğunlaşmıştır. Kült kavramı daha önce de bahsettiğimiz gibi geleneksel kabul görmüş dinden ayrılarak yeni itikat ve ritüeller oluşturan grup ve üyelerini temsil eder. McDowell ve Stewart gibi Evancelistler kültü İncil’de yer alan temel doktrinleri kabul etmeyen ve toplumdan soyutlanmış bir liderin dünya görüşüne dayanan bir takım inançları ve anlayışları esas alan insanlardan oluşan bir grup olarak tanımlar. Kültler yeni dini hareketlerin ilk aşaması olarak düşünülebilir. Bu hareketlere *yeni* denilmesinin sebebi geleneksel dinin parçalanması veya geleneksel dinle kıyaslanarak yakın tarihte ortaya çıkmış olmalarıdır.

Teolojik tanımlama yapanlar daha çok geleneksel dinin üyeleri ve din adamları olduğundan dolayı yeni dini hareketlerde rastlanabilen gizlilik, dolandırıcılık, üyeleri baskı altına alma, silah kaçakçılığı, uyuşturucu ticareti, çocuk tacizi, üye toplamak için beyin yıkama yöntemlerini kullanma gibi olumsuz faaliyetleri ön planda tutmuştur. Ayrıca yeni dini harekete katılan bireylerin aileleri tarafından da bu düşüncelerin desteklendiği görülmektedir.

Teolojik tanımlamalarda üzerinde durulması gereken husus kült kavramının bilimsel anlamda yeni dini hareketleri kuşatmadığı, yetersiz kaldığıdır. Moonculuk, Hare Krişna veya Scientology gibi hareketler için yeterli gelmemektedir.

Teolojik tanımda görüldüğü üzere kült kavramı olumsuz özelliklerle ön plana çıkmakta ve bu tanıma öznellik atfedilmektedir. Akademik anlamda değerlendirildiğinde yetersiz kalan bu kavramın yerini ‘yeni dini hareketler’ kavramının aldığını görmekteyiz.

⁸⁶ Kirman, M. A., (2018). **Dini Grupların Marjinal Formu Olarak Yeni Dini Hareketler**, (Editör: Niyazi Akyüz, İhsan Çapcıoğlu), **Ana Başlıklarıyla Din Sosyolojisi**, VI. Baskı, Grafiker Yayınları, Ankara, s:295-300.

Yeni dini hareketler kavramı ilk olarak İngiliz sosyolog Barker tarafından II. Dünya Savaşından sonra ortaya çıkan yeni bir dini, mistik, felsefi hayat tarzı sunan oluşumlar için kullanılmıştır. Yeni dini hareketler kavramının tanımı yapılırken yer ve zaman faktörleri ön planda tutularak yapılmıştır. İngiltere’ de ortaya çıkan ardından ABD ve Batı’da hızla yaygınlık kazanan oluşumlar küreselleşen dünyada farklı varyasyonlarıyla karşımıza çıkmaktadır. Kavramda geçen ‘yeni’ kelimesi ise daha önceki dini öncelik- sonralık ilişkisi bağlamında değerlendirilerek kullanılmıştır.⁸⁷

Yeni dini hareketler kavramını sosyolojik olarak ele alan bilim adamları ismi farklı şekillerde de olsa hemen her toplumda rastlanan doğal oluşumlar olarak değerlendirmektedir. Hem bu oluşumların hem de bu oluşumların, gruplaşmaların içinde yer alan bireylerin gayeleri önceki dini gruplara dahil olma sebeplerine göre farklılık arz etmektedir. Yeni dini hareketlere katılan üyeler hayatın anlamı ve eşyanın mahiyetinin sorgulanmasını talep etmektedir. Fakat bu sorgulamaların yanı sıra aşkın bilgi, ruhi dinginlikle iç huzura kavuşma, kendini gerçekleştirme, manevi yönden kendini geliştirme gibi daha çok maneviyat ağırlıklı amaçlarının karşılanmasını da istemektedir.⁸⁸

Snow ve Philips’e göre bireyler yeni dini hareketlere anlam arayışı, hedefsizlik, güçsüzlük, kendini küçük görme gibi ruhsal problemler, aile kurma ya da aile içinde yaşanan problemler, kişilik özelliklerinden ve hatalı hayat tarzından kaynaklanan problemler, iş yahut okulla ilgili problemler, fiziksel rahatsızlıklarla ilgili problemler vs. dolayısıyla katılmaktadır.⁸⁹

Lofland ve Stark (1965) ise yaptıkları araştırma sonucunda üyelerin yeni dini hareketlere katılım aşamalarını tespit etmişlerdir. Buna göre bireyin geleneksel dinden ayrılarak yeni dini hareketlerin içerisine dahil olabilmesi için öncelikle psikolojik olarak kendini gergin hissetmeli ve dini problem çözme bakış açısına sahip olmalıdır. Bu bireyin kendini dini arayış içerisinde görmesini sağlar. En önemli unsurlardan biri de dahil olacağı yeni dini hareketin bireyle hayatının dönüm noktasında

⁸⁷ Kirman, a.e.g, s:55.

⁸⁸ Akyüz, Çapcıoğlu, a.e.g, s:300- 301.

⁸⁹ Köse, a.e.g, s:24.

karşılaşmasıdır. Bu noktada gerekli olan şey bireyin psikolojik olarak etkilenmesi hatta bireye sosyal bir ortam sunulmasıdır. Üye olan bireyin grup dışındaki ilişkileri asgari düzeye indirilir yahut tamamen kesilir. Grubun içerisinde birey görev alacaksa, harekete yeni üye kazandırma çalışmalarına katılacaksa diğer üyelere farklı olarak önemsenir ve ön plana çıkarılır.⁹⁰

Batı’da yeni dini hareketlerin ortaya çıkışı ve hızla yükselişi hakkında farklı yorumlar yapılmıştır. Bir kısmı tarafından mevcut dinin yeniden yükselişi olarak yorumlanırken diğer taraftan seküler toplumda geleneksel dinin gerilemesine tepki olarak ortaya çıktığı ve cevap oluşturmaya çalışan oluşumlar olarak değerlendirilmiştir. İlk yoruma delil olarak geleneksel-muhafazakar akımların küresel anlamda yükselişe geçmesi olarak gösterilmiştir. İkinci yorumun delili ise sekülerleşmenin en etkili olduğu sosyal sınıf ve yaş gruplarının yeni dini hareketlere gösterdikleri ilgidir. Sekülerliğe tepki geliştiren ve dini motivasyonu kuvvetli olmayan yirmili yaşlardaki gençlerin hayatı sorgulaması ve anlam arayışları sonucu gruplara dahil olduklarını görmekteyiz. Yeni dini hareketlere olan ilgi ve talebin sebepleri iki farklı yaklaşımla ele alınmaktadır: ideolojik mahrumiyet ve sosyal ağ.

- a) İdeolojik mahrumiyet: Birey psikolojik, sosyal yahut fiziksel şeylerin yoksun olduğunda ideolojik olarak bir grup içerisine dahil olma isteği içerisindedir. Yaşam tarzı ve içinde bulunduğu fikri sistemden memnun olmayan birey arayış içerisine girer. Dahil olunan grup eksikliği hissedilen şeyleri bireye sunarak bağlılığını sağlar.
- b) Sosyal ağ: Bireylerin gruba katılımının ilişkili oldukları insanlar yoluyla gerçekleştiğini ileri sunan yaklaşımdır. Sosyal ağ teorisi mahrumiyet teorisini reddetmemekte yalnızca bireylerin ilişkileri yoluyla gruplara dahil oldukları fikrini incelemektedir.⁹¹

⁹⁰ Köse, a.e.g, s:25.

⁹¹ Köse, a.e.g, s:18-20.

Yeni dini hareketler ortak bir takım özelliklere sahiptir.⁹² Bunlardan ilki ahlaki normlara sahip olmalarıdır. Grubun yönetimi liderden üyelere doğru tek taraflı bu normatif davranışlara bağlı olabileceği gibi bu normlar karşılıklı müzakereler sonucunda da oluşturulabilir. Dönüşümlü etkileşimde hayatın anlamının üyelerle birlikte sorgulanması karşılıklı etkileşim açısından avantaj sağlayacaktır.

Yeni dini hareketler dine rasyonel olarak yaklaşmayı kabul etmezler. Kutsalın tecrübesine irrasyonel ve sezgisel olarak ulaşılabileceği fikrini benimsemişlerdir.

Bir diğer özellikleri ise üyelerin hareketin liderine kayıtsız şartsız teslim olmasıdır. Karizmatik ve otoriter bir lider anlayışı benimseyen yeni dini hareketler üyeleri sorgusuz sualsiz liderlerine bağlanmıştır. Farklı bir durumla karşılaşıldığında lider hem danışma hem de karar merciidir. Lidere soru ve hesap sorulmaz. Liderler bazı hareketlerde mehdi/ mesih şekillerde ortaya çıkmaktadır. Üyeler içerisinde yer aldıkları hareketi eleştirme ya da sorgulama hakkına sahip değildir. Grubun lideri tarafından üyelerin tam itaati beklenmektedir.

Üyelerin yeni kimliklerini tanınması ve benimsemesi için almak zorunda oldukları eğitimler mevcuttur. Bazen sosyal ortamlarda gerçekleşen bu eğitimler kişiye özel olarak planlanmaktadır.

Yeni dini hareketler senkretik bir yapıya sahiptir. Farklı dinlerin inanç esaslarından etkilenererek kendi inanç sistemlerini oluşturdukları gözlemlenmektedir.

Yeni dini hareketlerin kıyamet öncesi barış ve esenliğin olacağı bin yıllık zaman dilimi (milyenyum) üzerine yoğunlaştığı görülmektedir. Hemen hemen bütün yeni dini hareketlerde dünyanın bir sonu olduğu inancı vardır. Milyenyum ve dünyanın sonu inancı mutlak kurtarıcı anlamına gelen mehdi/mesih inancını desteklemektedir.

Mistik tecrübeye önem veren yeni dini hareketler, yeni üye kazanmak ve gruplarını genişletmek amacıyla misyonerlik faaliyetlerinde bulunurlar. Çoğunlukla gençlere

⁹² Kirman, a.e.g, s:63-73.

hitap ettiği için aynı zamanda gençlik dinleri olarak da anılan yeni dini hareketler liderin ölümü, üyelerin yaşlanması, genişleyen grubun farklı dış faktörlerden etkilenmesi gibi durumlar sonucunda zamanla değişime mecbur kalmaktadır.

Yeni dini hareketlerin anlaşılması ve tanımlanmasını kolaylaştırmak amacıyla farklı tipoloji denemeleri geliştirilmiştir. Robins ve meslektaşlarının geliştirdiği tipoloji bunlardan biridir. Bu akımları düalistik ve monistik şeklinde gruplandırır. Monistik akımlar mutlak bir metafizik anlayış sunan Hare Krishna, Scientology gibi akımlardır. Liderlere itaat esastır ve maddi dünya gölgelerden ibaret bir dünyadır. Hayatın her anını belirleyen ilahi kurallar mevcuttur ve insanlar bu kurallara göre yaşamalıdır. Düalistik yeni dini hareketler ise katı bir ahlak anlayışı üzerine yoğunlaşmıştır. Görecelilik ve özgürlük karşıtıdır. Ahlaki anlamda sorunları olan dünyayı değiştirmek temel hedefleridir. Hem Tanrı hem de insan merkezli ahlaki düalizmi savunan Moonculuk ve Tanrı'nın Çocukları gibi gruplar örnek olarak gösterilebilir.⁹³

Roy Wallis yeni dini hareketleri dünyaya karşı tutumlarını inceleyerek tipoloji oluşturma yoluna gitmiştir. Buna göre yeni dini hareketler dünyayı reddeden, dünyaya karşı mesafeli duran ve dünyayı benimseyip onaylayan yeni dini hareketler olarak gruplandırılmıştır.⁹⁴ Dünyayı reddeden yeni dini hareketler net bir tanrı ve anlak anlayışına sahiptir. Seküler ve dini ayırımına gitmezler. Hareketin kurucusu ve liderleri ön planda tutulur. Üyeler arasında samimiyet oluşturulur. Gruba üye kazandırmak ve kendilerine has ibadet şekilleri bulunmaktadır. Hare Krisna ve Moonculuk hareketleri dünyayı reddeden yeni dini hareketlere örnek gösterilmiştir. Ayrıca binyılcı olma, dış dünya ile ilişkileri sınırlı tutma, bireylerin karşılaştıkları maddi ve manevi sorunların kaynağı olarak toplumun gösterilmesi, bu sorunların giderilmesi için toplumu düzenleme ve yeniden yapılandırma çabası diğer özellikleridir.⁹⁵

Dünyaya karşı mesafeli duran yeni dini hareketler de ise dünyevi ve uhrevi ayrımı görülmektedir. Hayatın nasıl yaşanacağına dair standart görüşler sunmamakla birlikte dini bir hayat yaşamayı tercih ederler. Toplum tarafından genellikle kabul gören bu

⁹³ Köse, a.e.g, s:21.

⁹⁴ Köse, a.e.g, s:22.

⁹⁵ Kirman, a.e.g, s:108.

hareketler geleneksel dinden ayrılarak ortaya çıkmışlardır. Pentakostallar dünya ile uzlaşan yeni dini hareketlerdendir.⁹⁶

Dünyayı kabul eden yeni dini hareketler toplum ile uyum sağlanması gerektiğini, gerekiyorsa bireyin topluma ayak uydurması gerektiğini söyler. Ortaya koydukları bir düşünce sistemi bulunmamakta ve kurumsal kimlik ve belirli ritüelleri olma zorunluluğu bulunmamaktadır. Transandantal Meditasyon dünyayı kabul eden yeni dini hareketlerdendir. Bu tür gruplarda üyelerin grup için yaptıkları düzenli faaliyetler ve ritüeller mevcut değildir. Bireysellik ön plandadır.

Bir diğer tipoloji denemesi kökenleri esas alarak yapılmıştır. Buna göre ortaya çıktıkları coğrafya itibariyle 1960'lı yıllarla birlikte ortaya çıkan Doğu kökenli ve 1970'li yıllarla Hristiyanlığa tepki olarak gelişen yeni dini hareketler olarak sınıflandırılmıştır.⁹⁷

2.2 Sanal Grup / Cemaat

İletişim araçları düşünüldüğünde internet günümüz insanı için vazgeçilmezdir. Bireyler günlük yaşamda aktif olarak internet yardımıyla diğer insanlara ulaşım sağlamaktadır. Bu durum bireylerin fiziksel dünyadan internet aracılığıyla sınırlanarak sanal dünyada var olmasına sebep olmaktadır. Farklı amaçlarla kullanılabilen bu sanal ortam aynı amaçları paylaşan fakat fiziki bir yakınlığı bulunmayan farklı etnik grup, ideoloji, inanç ya da kültürdeki insanların bir araya gelmesini sağlamaktadır. Böylece sanal grup/ cemaatlerin oluşumu meydana gelmektedir.

Literatür incelendiğinde farklı sanal cemaat tanımlarına rastlanmaktadır. Bunlardan ilki Howard Rheingold'a aittir. 1987 yılında "Virtual Communities: Exchanging Ideas through Computer Bulletin Boards" isimli makalesinde sanal cemaat (virtual community) kavramına yer vermiştir. Rheingold, sanal cemaat kavramını fiziksel birliktelik sağlaması mümkün olmayan düşünce ve fikirlerini sanal ağlar yoluyla

⁹⁶ Kirman, a.e.g, s:109.

⁹⁷ Akyüz, Çapcıoğlu, a.e.g, s:304.

paylaşan bireylerin oluşturdukları topluluklar için kullanmıştır. Bu gruplarda ortak bir bilinç ve düşünce bulunduğu iddiasındadır.⁹⁸

Sanal cemaat kavramını Rheingold'dan farklı şekillerde ele alanlar da olmuştur. Jan Van Dick sanal cemaat kavramı için birçok özellik üzerine yoğunlaşmış ve Rheingold'a göre daha kapsamlı bir tanımlama yapmıştır. Dick'e göre sanal gruplar belirli bir zaman ve mekana hapsolmeden benzer niteliklere sahip insanların aynı amaçlar doğrultusunda yüz yüze gelmeleri mümkün olmayan insanlardan oluşan grupları ifade etmektedir.⁹⁹ Dick, Heidi Camphell sanal toplulukları seçici arkadaşlık ve geleneksel ailevi bağların yaratılması için toplumsallaşmanın yeni bir bağlamı olmak üzere ev ve iş dışındaki üçüncü bir alanı yaratan bir topluluk biçimi¹⁰⁰ olarak ele alırken ön plana çıkardığı şey yeni insanlarla iletişime geçmek için fırsat vermesidir. Robins tarafından ise “sanal cemaat yeterli sayıda insanın insani duygular eşliğinde siber alanda kişiler arası ilişkiler kurmak üzere (elektronik ortamda) katılmalarının sonucunda ağda oluşan toplumsal kümeler”¹⁰¹ şeklinde tanımlanmıştır.

Yanıklar, 2014 yılında yayımladığı makalesinde geleneksel ve sanal toplulukların kıyasını yaparak sanal toplulukların taşıdığı özellikleri sıralamıştır.¹⁰²Buna göre sanal topluluklarda iletişim ve sosyalleşme teknolojik imkanlar çerçevesinde aynı zaman ve mekana bağlı kalmaksızın gerçekleşebilmektedir. Sanal gruplarda sağlanan bu imkanlar bireylerin fiziksel olarak bir grup içerisine dahil olma gereksinimini azaltır. Bireylerin birden fazla kimliği olabileceğinden dolayı oluşturdukları gruplar da farklı kimliklere sahiptir. Bireylerin gruba dahil olması ve gruptan ayrılması kendi iradesine bağlıdır. Üyeler farklı niteliklere ve demografik özelliklere sahip olabilir. Üyeleri bir arada tutan şey hayat tarzı, düşünce ve fikirleridir. Bireyler arasında kan bağı ya da arkadaşlık ilişkileri çoğu zaman bulunmamaktadır. Hiyerarşik bir yapılanmadan söz

⁹⁸ Haberli, M., (2014). **Sanal Din-Tarihsel, Kuramsal ve Pratik Boyutlarıyla İnternet ve Din**, Açılımkitap, İstanbul, s:85.

⁹⁹ Haberli, M., a.e.g, s:85.

¹⁰⁰ Şahin, İ., (2013). **Online Alevi Topluluklar Ritüel Desenli Bir Gruptan Mit Desenli Bir İnanç Topluluğuna**, Çizgi Kitapevi, Konya, s:45.

¹⁰¹ Vatandaş, S., (2020). **Sanal Cemaat (Tarihsel ve Sosyolojik Gerçeklikten, Dijital Çağın Sanallığına: Cemaatin Sanallaşması)**, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt: XXI, Sayı: 2, s:24.

¹⁰² Yanıklar, a.g.m, s:169-170.

edilemeyeceği gibi toplumsal denetimden de söz edilemez yahut sınırlıdır denilebilir. Kontrolün olmayışı tek yönlü değildir. Birey grup tarafından kontrol edilemezken grubunda bireye karşı sorumlulukları sınırlanır. Üyeler diğer üyelerin gerçek kimliklerini kullandıklarından ve kişilikleri hakkında doğru bilgi verdiklerinden asla emin olamazlar. Dolayısıyla grup içerisinde güven bağından söz edilemez. Üyeler arasındaki bağ daha çok yüzeysel olarak kalmaktadır.

Sanal cemaatlerde bireyler istediği şekilde kendini sunma özgürlüğüne sahiptir. Kişi aslı dışında bir kimliğe bürünebilir. Sanal dünyanın bu özelliği bireyleri kendine çeken başlıca unsurlardan biridir. Sanal dünya bireyin istek ve arzularına daha rahat ulaşabileceği, gerçek dünyaya nispeten daha rahat sosyal ilişkilerin kurulabileceği oluşturulmuş alternatif bir dünyadır. Toplumsal gruplar da üyelere ulaşabilmek ve güncel şartlara uyum sağlayabilmek amacıyla bireylerin yöneldiği bu alanlarda kendilerine yer açmak zorundadır. Dolayısıyla başka bir boyuta ulaşan sanal cemaatlerin incelenmesi, takip edilmesi ve hatta denetlenmesi zorunluluğu doğmaktadır.

Sanal cemaatlerde yüz yüze bir etkileşimden bahsedilemeyeceğinden dolayı grubu bir arada tutmak fiziksel birlikteliği bulunan gruplara göre daha zordur. Bunu yaparken grubun inançlarını, hedeflerini sürekli üyelere sürekli hatırlatarak güncel tutmak bir numaralı öncüdür. Üyeler arasındaki ortak unsurlar bireylerin ortak bir noktada ulaşabildiği izlenimi verilmekte ve üyelerin birbirine bağlılığı artırılmaya çalışılmakta bu sağlanırken de mümkün olduğunca farklılıkların üzeri kapatılmaya çalışılmaktadır. Birlik, bütünlük duyguları hakim kılınmaya çalışılmaktadır. Bu gruplarda ortak bir akıldan bahsedilmektedir. Üretilmiş olan bu dünya geleneksel dünyaya alternatif toplum tasarısıdır.

Sanal cemaatlerle birlikte anılan ve tartışma konusu olan temel konulardan biri mahremiyettir. Mahremiyet kavramı Batı toplumlarında dokunulmazlık kavramıyla eşleştirilirken Doğu toplumlarında ise daha çok görünmezlik ile bağdaştırılmaktadır.¹⁰³ Bireyler kimliklerini ve hayatlarının özel anlarını sanal

¹⁰³ Vatandaş, a.g.m, s:41.

ortamda paylaşarak kamunun gözleri önüne serebilmektedir. Bu esnada birey kendi iradesini kullanarak bir tercihte bulunmuş ve özel anlarını üçüncü kişilere açmış olmaktadır. Mahremiyet kavramı zaman ve kültürden kültüre farklılık göstermekte ve sanal cemaatler ortak anlayışa sahip olan bireylerin bir araya gelmesini sağlamaktadır. Etrafında toplandıkları konu mahrem olarak kabul edilen toplumlarda bireylerin mahrem konularla ilgili paylaşımları toplum tarafından hoş karşılanmamakta ve eleştirilebilmektedir.

Geleneksel gruplar daha yerel bir kitle oluşturabilirken sanal gruplar internet sayesinde bu gruplar farklı niteliklere sahip kitlelere ulaşabilmekte ve küresel bir boyuta taşınabilmektedir. Böylece bireylere kendi seçtikleri grupların üyesi olma özgürlüğü sunulmuş olmakta ve yine kendi sosyal ortamlarını oluşturması sağlanmaktadır.

Sanal cemaatler, bireylere fiziksel mekanı paylaştıkları cemaatlerle yaptıkları tüm faaliyetlerin sanal gruplarda da yapılabileceğini vurgular. Sanal cemaatlerin bu vurgu üzerinde durmasının sebebi bireylerin grupların üyesi olmakta maksatlarının aslında bilgiye ulaşmak olmadığı gerçeğinin farkında olmalarıdır. Bireyler bu tür sanal cemaatlere dahil olurken toplumsal ilişki kurabileceği, sosyalleşebileceği ortamlar yaratma peşindedir. Bireyler fiziksel olarak aynı ortamda bulunabileceği insanlardan oluşan sosyal gruplara ulaşmak istediklerinde farklı sorunlarla karşılaşabilir ve bu da bireylerin isteklerini sınırlandırmış olur. Fakat sanal ortamda birey, istediği grubun üyesi olma özgürlüğüne sahip olduğundan dolayı kendi sosyal çevresini bu doğrultuda oluşturabilir. Bu ortamda birey istediği zaman ve istediği kadar bulunma özgürlüklerine de sahiptir. Bu konuyu Bauman ve Lyon şu şekilde özetlemiştir:

‘Kazandığınız şey cemaat değil ağdır. Er ya da geç bunların birbirine ancak tebeşir ile peynir kadar benzediğini anlayacaksınız (elbette ki, ağları bir araya getirmek ve ayırmakla meşgulken, bir cemaatin ne demek olduğunu öğrenebilmiş ve unutmamış olmanız kaydıyla). Cemaate ait olmak hiç kuşkusuz daha fazla kısıtlılık ve yükümlülük içerse de bir ağa dahil olmaktan çok daha emniyetli ve güvenlidir. Cemaat sizi yakından takip eder ve manevraya çok az yer bırakır (sizi aforoz ve sürgün edebilir ama kendi iradenizle cemaatten çekilmenize izin vermez). Öte yandan ağ onun normlarına uyup uymadığınızı umursamaz, sizi daha fazla serbest bırakır ve en

önemlisi de bırakıp gitmek istediğinizde sizi cezalandırmaz. Cemaati, kötü günde belli olan gerçek bir dost olarak kabul edebilirsiniz. Fakat ağlar çoğunlukla birlikte güzel vakit geçirmek içindir ve ortak ilgi alanlarınızla alakası olamayan bir derdiniz olduğunda yardımınıza koşmaya ne kadar hazır oldukları neredeyse hiçbir zaman sınınamaz ve sınıanabilseydi bile herhalde geçer not alamazdı. Bütün olarak değerlendirildiğinde, aslında buradaki seçim, güvenlikle özgürlük arasında bir seçimdir: Her ikisine de ihtiyacınız var ama birinin en azından bir kısmını feda etmeden diğerine sahip olamazsınız; birinden ne kadar çok varsa diğerinden o kadar az vardır. Güvenlik açısından baktığınızda eski moda cemaatler parmaklarını bile kıpırdatmadan ağları yener. Özgürlük açısından ise durum tam tersidir (sonuçta bir etkileşimden kurtulmak için yalnızca sil tuşuna basmak veya mesajları cevaplamamaya karar vermek yeterlidir).¹⁰⁴

Sanal toplulukların bireyler için en cazip olan yönlerinden biri de anonim olmalarıdır. Üyelerin isim, yaş, cinsiyet, ırk, din gibi özelliklerinin gizlenmesinin mümkün olması üye için özgürlük imkanı sağlamaktadır. Bireyler takma adlarla bilinemez bir kişiliğe bürünebilmekte ve gerçek hayatta olduğundan farklı şekilde kendini sunabilmektedir. Belki gerçek hayatta sosyal kontrol ve baskı dolayısıyla ortaya koyamadığı duygu, düşünce ve davranışlarını ortaya koyma imkânı vermektedir. Üyelerin kendine bir kimlik benimsediği ve bu kimliği sadece dil ile ortaya koyduğu bir dünya olan sanal cemaatler, ahlaki davranışlarda da toplumun kabul etmeyeceği bir gevşekliğin yaşandığı ve savunulabildiği ortamlar sunabilmektedir. Bu anlamda yaşanan yerel problemler küresel bir boyuta taşınabilmektedir.

Sanal bir cemaate girmek ne kadar kolaysa oradan ayrılmak da o kadar kolaydır. Bu da bireyin göz önünde bulundurduğu bir başka önemli özelliktir. Samim bir ortam oluşmadığı ve bireyin grup içerisinde sorumlulukları olmadığından dolayı istediğinde rahatça gruptan kopması mümkündür. Ayrıca sanal gruplarda hiyerarşik bir

¹⁰⁴ Bauman, Z., Lyon, D., (2020). **Akışkan Gözetim**, (Çeviren: Elçin Yılmaz), Ayrıntı Yayınları, 4. Baskı, İstanbul, s:52-53.

yapılanmadan bahsedilemez. Birbirinden farklı sosyo-kültürel, ekonomik, ve eğitim anlamında çeşitlilik gösteren bireyler aynı grubun üyesi olabilirler.¹⁰⁵

Sanal cemaatler kendi standartlarının dışında özellikleri bulunan grupları 'öteki' olarak nitelendirme yoluna gidebilmektedir. Kendilerine çizmiş oldukları sınırları kabul eden ve bu grup içerişimde bulunmayı tercih eden insanların dışındakiler 'biz'i oluştururken bunu reddeden gruptakiler ise 'diğerleri'dir. Sanal cemaatlerin önemli bir diğer özelliği kendileri için çizmiş oldukları sınırların tek tuşla genişletilebilecek olması ve esneklik gösterebilmesidir. Grup yöneticileri tarafından talep edildiğinde yeni standartlar oluşturulabilir.

Tüm bunlardan sonra sanal grupların geleneksel topluluklardaki ilişki ve bağı zamanla aşındırarak kopardığı da bir gerçektir. Çünkü sanal grupları ortak nitelikte özellikleri olan insanlardan ziyade o gruba dâhil olmayı talep eden insanlar oluşturmaktadır. Birey her ne kadar sosyalleşme imkânına sahip olsa da tam anlamıyla istediği yalnızlıktan kurtulmuş, yabancılaşma sorununu çözmüş değildir.¹⁰⁶

Sanal cemaatler için cemaat online (communities online) ve online cemaat (online communities) olarak iki farklı tipoloji geliştirilmiştir.¹⁰⁷

- a) Cemaat online: Bu tür gruplar gerçek hayatta var olan ve toplumsal değişiklikler ve teknolojik gelişmelerin etkisiyle kendini sanal ortama taşıyan grupları ifade etmektedir. Bu gruplar aynı zamanda dolaylı sanal cemaatler olarak da adlandırılabilir. Geleneksel cemaatin yansıması olan cemaat online varlığını ve devamlılığını geleneksel cemaate borçludur. Bu grupların üyeleri hem gerçek hem de sanal dünyada varlıklarını devam ettirmektedir.
- b) Online cemaat: Fiziksel ortamda karşılığı bulunmayan, sadece sanal dünyada karşılığı bulunan topluluklardır. Bu topluluklar için doğrudan sanal cemaatler tabiri de kullanılabilir. Üyelerin birbirleriyle gerçek dünyada karşılaşma ihtimali olmayan

¹⁰⁵ Akkaş, İ., (2015). **Sanal Cemaatler**, Doğu Kütüphanesi, İstanbul, s:95-105.

¹⁰⁶ Şahin, İ., a.g.e, s:51.

¹⁰⁷ Haberli, M., a.e.g, s:87-90.

yahut çok düşük olduğu bireylerden oluşan gruplardır. Dawson'a göre üyeler arasında etkileşim olması ve devam etmesi, üyelerinin sabit kullanıcı adı olması, üyeler üzerinde sosyal kontrol bulunması ve paylaşılan faaliyetlerin açıkta yapılması, beraberinde kayda değer sayıda üye tarafından bu faaliyetlere katılımının sağlanması sanal cemaatlerde aranan belli başlı şartlardır.

Üyeler arasında etkileşim devamlılık arz eden sözlü, yazılı ve işitsel kanallarla sağlanabilmektedir. Devamlılık sağlamayan üyeler sanal cemaatin birer parçası değildir, ziyaretçi konumundadır. Devamlılık sağlayan üyelerin sabit kullanıcı adları gruba aidiyet hissini sağlar ve grup tarafından anonim üyeler grup üyesi sayılmaz. Sosyal kontrol ise sanal cemaatin oluşturmuş olduğu kullanım koşulları olarak belirtilebilir. Bu koşullarla cemaate devamlılık sağlanırken aynı zamanda bireyler ve grubun geneli için bir kimlik oluşturmada yardımcı olur.

Sanal cemaat üyelerinin kesiştiği ortak bir noktanın bulunması gruba ait olmak için yeterlidir. Kozmopolit bir yapıya sahip olabilen grup, farklı konular etrafında toplanabilir. İnanç, müzik, ideoloji örnek olarak gösterilebilir. Oyun oynamak, e-ticaret yapmak, siyasal, cinsel ve ihbar amaçlı örgütler oluşturabilmek için cemaatler sanal ortamı kullanabilmektedir. Sanal cemaat üyeleri oluşturdukları topluluğun istek ve ihtiyaçlarını dikkate almak durumundadır. Böylece üyeleri ortak bir payda da birleştirebilir.

Blanchard ve Horan sanal cemaatleri elektronik kaynakları fiziksel cemaatin fikirlerini tebliğde kullanan ve coğrafi şartlar sebebiyle bir arada bulunamayan üyelerden oluşan topluluklar olarak mekân merkezli incelemiştir.¹⁰⁸ İlki cemaat online tipi topluluklara karşılık gelirken ikincisi ise online cemaatleri karşılamaktadır.

2.3 Sanal Dini Cemaatler /Gruplar

İnternet günümüz insanı için iletişim, etkileşim ve bilgi kaynağı olarak kullanılan vazgeçilmez bir kaynaktır. İnternet sayesinde sanal ortamlarda bireyler heterojen

¹⁰⁸ Şahin, İ., a.g.e, s:69-70.

özelliklere sahip olmasına rağmen ortak ilgi alanları, düşünce ve fikirleri, hayat tarzları sebebiyle bir kitle oluşturabilmektedir. Bu ilgi alanları farklılık göstermekle birlikte bireyleri bir araya getiren temel konulardan biri de dindir. Ortak dini inancı benimsemiş bireyler aynı sanal grupta bir araya gelerek tebliğ/misyonerlik faaliyetleri gerçekleştirebilmekte, toplu ayin ve ritüeller icra edebilmekte ve faaliyetlerini birlik içerisinde sürdürebilmektedir. Böylece sanal ortama inanç alanı da taşınmış olmakta ve sanal dini cemaatler oluşmaktadır.

‘Sanal din, dinin dijital medya ve kültür aracılığıyla ortaya çıkan yeni formlar içerisinde inşa edilmesidir.’ Dinin sanal ortama taşınmasıyla dine yeni alan açılmış olmaktadır. Bunun sonucunda sanal ortamda dinin nasıl şekillendiği ve sanal ortamın din tarafından nasıl şekillendirildiği tartışma konusu olmuştur. Campbell’a göre sanal din kavramındaki ‘din’ geleneksel din kavramından biraz farklıdır. Ona göre sanal din sabit ve kesin sınırları olan bir olgu değildir. Daha etkileşime açık, esnek, hareketli ve akışkan bir yapıya sahiptir.¹⁰⁹

Grieve 2013’te yaptığı çalışmasında sanal dinin üç önemli özelliği üzerinde durmuştur: sanal din kendine ait özel bir medya formudur, kendine ait teknolojik ideolojileri vardır, modern dünyanın hareketli ve akışkan yapısına ayak uydurarak kendine bu dünyayı yönetim stratejiler geliştirebilir.¹¹⁰

Sanal dinin kendisine ait bir medya formunun var olmasından bahseden Grieve’in kastı üyelerin konu hakkında fikir beyan edebilmesi, tartışma ortamlarına dâhil olabilmesi yani diğer üyelerle yazılı, sözü ya da işitsel yöntemlerle etkileşime geçebilmesidir. Bunun yanı sıra üyelere grubun internette yer alan farklı sitelerine dâhil olabilme imkânı vermekte (o bunu hipermetinsellik kavramıyla açıklamakta), güncel hayatta karşılığı olan konulara açıklık getirmekte ve bununla ilgili pratikler sunmaktadır. Güncel olması cemaatin teknolojik ideolojilerinin de var olduğunun ispatıdır. Varlığını güncel şartlara göre yenileyen ve devamlılığını sağlayan sanal dini cemaatler ideolojik olarak dinin bir alanda hapsolması görüşüne karşı çıkmaktadır. Grieve’in sanal din için

¹⁰⁹ Dereli, M. D., (2020). **Sanala Veda: Sosyal Medya ve Dönüşen Dindarlık**, Nobel Yayınları, Ankara, s:86- 88.

¹¹⁰ Dereli, M. D., a.g.e, s:88-89.

belirlediği son özellik modern dünyanın ihtiyaçlarına cevap verebilecek ve modern dünyayı yönetebilecek donanımına sahip olduğu düşüncesidir. Hızla değişen ve dönüşen modern dünyanın şartlarına göre anlık çözümler üretebilmek noktasında geleneksel dine kıyasla daha başarılı olduğu görülmektedir.

İnternet teknolojileriyle kendine yeni bir ortam bulan din, beş temel noktadan incelenmeye tabi tutulmuştur: sanal ortamda dini bilginin imkanı ve gerçekliği, otorite, ritüel, topluluk, kimlik.¹¹¹ Bu konular çalışmamızın temelini teşkil ettiğinden dolayı ele almamız yerinde olacaktır.

Sanal ortamda iletişimin unsurları olan gönderici, ileti ve alıcıyla ilgili değişiklikler olmuştur. Göndericinin konuya hâkimiyeti, dini anlamda otorite konumunda olup olmaması yönünde tespitite bulunmak zorlaşmıştır. Geleneksel dini gruplarda otorite konumundaki bireyler belirli eğitimlerden geçmiş ve alana hâkim kimselerken sanal ortamda sunulan dini gruplarda göndericinin nitelikleri bilinmemekte hatta alan hâkimiyeti olmayan bireyler tarafından bir cemaat oluşturulduğu gözlemlenebilmektedir.

Campbell, sanal ortamda katmanlı bir dini otoritenin var olduğundan bahseder. Tespit ettiği dört katmanlı otoritenin ilki rahip, imam gibi din adamlarından oluşan hiyerarşik yapıdır. İkinci katman kilise gibi dini kurumları temsil eden dini yapılardır ve bu iki katman da sanal ortamda otoritesini gittikçe kaybetmektedir. Üçüncü katman olan dini ideoloji, kimliklerini onaylatmak isteyen dini grupların interneti kullanması olarak belirtilmiştir. Son katman olan dini metinlerdir. Dini metinlerin geleneksel dini gruplarda oluşturabildiği etkiyi sanal dini gruplarda da ortaya koyabilmesi tartışılmıştır. Sanal ortam dinin temelini teşkil eden konuların halka açılması ve tartışılmasını kolaylaştırmıştır. Dini değerler üzerinden kitlelerin harekete geçirilmesi ve manipüle edilebilmesi ihtimalini kolaylaştırmıştır.

Sanal ortamda gönderilen iletinin mahiyeti sorgulanan diğer bir konudur. Farklı bakış açıları ve düşüncelerle oluşturulan çeşitli dini web siteleri mevcuttur. Linklere göre

¹¹¹ Dereli, M. D., a.g.e, s:92-104.

farklılık gösterebilen dini bilgi ve fetvalar, mevcut görüşe göre çeşitlilik gösterebilmektedir. Bunun sonucunda aynı dine, mezhebe ya da dini gruba ait olsa bile sabit inanç ve ritüeller hakkında çeşitlilik oluşabilmektedir. Yanı sıra dini duygu ve değerler basite indirgenerek tahrip edilebilmekte, kitlelerin manipüle edilmesiyle birlikte çatışmasına da zemin hazırlamaktadır.

Dinin sanal ortama yansmasıyla fiziksel mekanda yapılan ritüeller de bu durumdan etkilenmiş ve sanal ritüel kavramıyla karşımıza çıkmıştır. Sanal ritüel kavramını farklı şekillerde ele alan isimler olsa da genel itibariyle geleneksel olarak yapılan ibadetlerin sanal ortama taşınmasını ifade etmektedir. Örneğin sanal ritüel kavramıyla O'Leary sanal ortamda dua etmeyi veya ritüellerde okunan ilahileri kastederken, Brasher sanal mabetlerle ilişkilendirmiştir.

Sanal ortamda karşılaşılan dini kimliklerin gerçek kimlikleri yansıtmaması sanal dini gruplar açısından değerlendirilmesi gereken diğer bir konudur. Wagner, sanal ortamda dini kimliklerin fiziki dünyadaki kimliklerle birebir örtüşmeyeceği ihtimali üzerinde yoğunlaşmaktadır. Sanal dünyanın parçalı kimlikler oluşturacağını savunan Wagner'a göre bunun sebebi içerisinde yer alınan dini geleneğin sanal ortamda yönetilmesinin zorluğudur. Birey bu şartlar altında daha akışkan bir kimliğe sahip olmuş olur.

Campbell ve Lövheim'e göre ise sanal kimlik Wagner'ın bahsettiği kadar devingen ve akışkan değildir. Çünkü birey, üyesi olduğu dinin kimliğini sanal ortama taşımaktadır. Geleneksel olarak yürütülen dini kimliğe nispeten sanal ortamda yer alan dini kimliği tanımlamanın daha zor olacağını belirtmekle birlikte kimlik tanımında hem geleneksel dini grupta hem de sanal dini grupta incelemelerin sürdürülmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Dereli de yaptığı çalışmada bu görüşü desteklemektedir.

Sosyokültürel yapıyı şekillendiren faktörlerin başında gelen din, süreç içerisinde toplumsal değişim ve dönüşümden etkilenmiştir. İnternet teknolojilerinin sağladığı bu dönüşümde aktif rol almak ve güncel kültüre ayak uydurmak isteyen geleneksel dini gruplar sanal ortamda kendine yer edinmiştir. İnternet, evrensel olma ve dini hâkimiyet sağlama talebi olan cemaatleri, geniş kitlelere hitabını kolaylaştırmıştır. Böylece

internet, geleneksel dini grubun varlığına ve devamlılığına katkı sağlamış olmaktadır. Yine bu süreç içerisinde farklı düşünceler etrafında toplanan gruplar da ortaya çıkmış ve doğrudan yalnızca sanal ortamda varlığını ilan etmiş, yapılanmasını oluşturmuş ve faaliyet göstermiştir.

Dini gruplar geleneksel iletişim araçlarının yanı sıra yeni medya olarak isimlendirilen araçları da kullanmaya başlamışlardır. Dijitallik verilerin hızlı bir şekilde aktarılmasını ve depolanmasını ve süreç içerisinde üretim, paylaşım ve değerlendirme imkânı sağladığından dolayı tercih edilir hale gelmiştir. Özelde YouTube yalnızca video paylaşım aracı olmaktan çıkmış, görselliğin ön plana çıkarıldığı veri tabanı haline gelmiştir. Ayrıca YouTube alıcıyı aktif hale getirmekte ve ekonomik yönden de kullanıcıya külfet oluşturmamaktadır. Hem seyirci hem de içerik üreticisi tarafından önem arz eden bu sebeplerin yanında şu sebebi de gösterebiliriz. İçerik üreticisi yani dini gruplar cihat için karşıdakinin silahıyla silahlanmak düşüncesini taşımaktadır. Şöyle ki içerik üreticisi dijital iletişim araçlarının bireylere ulaşmadaki gücünün farkında olduğundan dolayı dini bilginin kendileri aracılığıyla sunulması gayreti içerisine girmektedir.¹¹²

1980'lerden itibaren¹¹³ dini kurum ve kuruluşlar organize olmak ve faaliyetlerini yürütebilmek amacıyla internet ortamındaki yerini almıştır. Bunun yanı sıra varlığı sadece sanal ortamda mevcut olan fiziki dünyadan bağımsız yeni dini oluşumlar da gözlemlenmektedir. Bu iki farklı yapılanma şekli, amaç ve gayeleri, bireylerin bu gruplardan beklentileri bu başlık altında incelenecektir.

Campbell tarafından sanal dini cemaatler aynı dini inanç ve pratikler, konu ve problemler etrafında kesişen bireylerin sanal ortamda bir araya gelerek oluşturduğu gruplar olarak tarif edilmiştir. Bu sanal dini cemaatler oluşumları itibarıyla incelendiğinde fiziksel dünyada karşılığı olan grubun sanal ortama taşınmasıyla

¹¹² Tüken, Y., (2021). **Youtube'da Faaliyet Gösteren Dini İçerikli Kanalların Din eğitimi Açısından İncelenmesi**, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi.

¹¹³ Şahin, İ., a.g.e, s:78.

oluşabileceği gibi ortak inanç mensubu insanların arayışı sonucu ortak bir grup oluşturmalarıyla da oluşabilir.¹¹⁴

Sanal dini grupların en güzel örneği Batı’da ortaya çıkmış olan sanal kiliselerdir. Bu sanal kiliselerin başını Protestan kilisesi çekmektedir. Modernizm ve küreselleşme süreçlerinde katılımın hızla düştüğünü gözlemleyen kilise üyelerine ulaşmanın yolu olarak internet teknolojilerine başvurmuştur. Oluşturdukları sanal cemaatlerle mensuplarıyla iletişimi kolaylaştıran kilise, kendine sanal ortamda da yer açarak cemaatin yapısını sağlam tutmayı hedeflemiştir. Böylece dini bir kurum olan kilise varlığını sanal ortama taşımıştır.

Kiliselerin açtığı bu yol hemen hemen bütün din, mezhep veya dini cemaatlerin sempatisini kazanarak onların da kullandıkları bir alan haline dönüşmüştür. Aynı inancı benimsemiş bireyler sanal kilise benzeri sanal grupları oluşturmuştur. İnanç, ritüel ve faaliyetlerini sanal ortama taşımış, organizasyon faaliyetlerini buralardan oluşturmaya başlamıştır. Yalnız aynı inancı kabul eden değil farklı inançları benimsemiş olan ve ortak inançları reddeden bireyler de gruplarıyla sanal dünyadaki yerini almıştır. Küresel çapta ortak inancı benimsemiş sanal dini grup örneği olarak Mormonlar verilebilir. Üyeleri arasında iletişime geçtikleri, çeşitli tartışma ve faaliyetlerini yürüttükleri web adresi lds.net’tir. Farklı inançları benimseyen bireylerden oluşan sanal dini kitleler de mevcuttur. Bunun örneği ise Dünya Dinler Parlamentosu ve kullandığı adres ise peacenext.org’dur. Bunların yanı sıra yalnızca belirli dini konular etrafında toplanmış olan sanal dini cemaatler de mevcuttur.

Ortak bir zaman ve mekân şartı aramayan sanal dini gruplar geleneksel cemaatlere göre daha aktif faaliyetlerini yürütebilmektedir. Farklı coğrafyalarda bulunan üyeler istedikleri zaman cemaatin ritüel ve organizasyonlarına katılabilmektedir. Böylece geleneksel cemaatlerde görülen iletişim engelini aşmış olmaktadır. Ayrıca üyeleri ırk, cinsiyet, yaş gibi demografik özelliklerine göre gruplandırma eğilimi olan din, mezhep ya da dini gruplar sanal ortam sayesinde bunu kolaylıkla sağlayabilmekte; ders

¹¹⁴ Haberli, M., a.g.e, s:92- 94.

halkalarını, vaaz gruplarını oluşturabilmekte ve dini ayinlerini gerçekleştirebilmektedir.

Sanal ortamın sağladığı faydalardan bir olarak cemaatin kendi ideoloji, fikir ve hayat tarzını da yerellikten kurtararak küresel boyuta taşıma imkânına sahip olduğunu söyleyebilir. İnternet ve teknolojik gelişmelerden faydalanarak geleneksel cemaat özelliği taşıyan gruplar da geniş kitlelere seslenerek seküler bir yapı olma çabası içerisine girebilmektedir. Bu durum geleneksel cemaat yapısının bozulmasına sebep olabileceği düşüncesinden hareketle tehdit olarak görülmüş ve tartışılmıştır.¹¹⁵

Sanal ortam, dini cemaatler için bir taraftan araç konumundayken bir taraftan da dinin yaşandığı asıl mekân konumundadır. Bu dini gruplar farklı araştırmacılar tarafından sınıflandırmaya tabi tutulmuştur. Helland tarafından sanal ortamda din ve sanal din tipleri geliştirilirken Karaflogka benzer şekilde internette din ve internet dini şeklinde iki gruba ayırmıştır. Helland'ın sanal ortamda din kavramı Kraflogka'da internette dine, sanal din kavramı ise internet dini kavramına denk gelmektedir.¹¹⁶ Öyleyse sanal dini grupları iki başlıkta incelemek mümkündür:¹¹⁷

a) Sanal Ortamdaki Geleneksel Dini Gruplar

Kurumsal yapısı bulunan din, mezhep ya da dini grupların bir uzantısı olarak varlığını internet ortamına taşımasını ifade eder. Bu tür sanal dini gruplardaki inanç, ritüel, organizasyon ve faaliyetleri geleneksel dini gruptan bağımsız düşünmek mümkün değildir. Bu grupların internet ortamındaki faaliyetleri geleneksel dini grup tarafından belirlenir ve kontrolü sağlanır.

Geleneksel cemaatin kendi için çizdiği sınırların dışına taşmayan sanal ortamdaki geleneksel dini gruplar aynı düşünce, fikir, hayat tarzı, ideolojik anlayışı savunur ve yine aynı konular üzerine yoğunlaşır. Vurguladığı ve üzerinde durduğu konular geleneksel cemaatinkinden farklı değildir. Örneğin İslam dini değerlendirildiğinde

¹¹⁵ Şahin, İ., a.g.e, s:81-87.

¹¹⁶ Şahin, İ., a.g.e, s:87-88.

¹¹⁷ Haberli, M., a.g.e, s:95-100.

topluluk oluşturulurken ümmet bilincinin ön plana çıktığı görülmektedir. Sanal ortamda yer alan geleneksel dini gruplarda çağrılarını ve davetlerini bu bilinç üzerinden yürütme eğilimi göstermektedir. Yine aynı şekilde Hristiyanlık kilise etrafında örgütlenmeye meyilli bir din olduğundan dolayı sanal ortama kendini taşıyan Hristiyan dini grupların cemaat oluştururken vurguladıkları konu kilisedir.

Geleneksel dini grupların kendini sanal ortama taşımasından maksat üyelerle iletişime geçilmesini sağlamak, üyelerin vaazlar ve dini derslerle bilgisini artırmak hem de gönderilen e posta, mesaj ya da çekilen videolarla grubun ritüel ve faaliyetlerinden haberdar ederek üyelerin interaktif katılımını sağlamaktır. Bu yönüyle hedeflenenin üyelerin motivasyonunu artırmayı amaçladıklarını söyleyebiliriz.

Sanal ortamda var olmak cemaatin tanıtımını kolaylaştırmakta ve yeni üyelere ulaşma imkânı da sunmaktadır. Herhangi bir maddi götürüsü yeni üyelere seslenebilmek cemaat için cazip gelen diğer bir taraf olmaktadır. Cemaatler sanal ortamda farklı coğrafyalarda yer alan bireylere eş zamanlı olarak tebliğini yapma kolaylığına sahip olmaktadır.

Sanal ortamda yer alan dini gruplar geçirgenlik özelliğine de sahiptir. Sanal ortamda bir dini gruba dâhil olan birey aynı zamanda farklı bir dini grubunda üyesi olabilmektedir. Bu anlamda birey geleneksel dini gruplara kıyasla tercih noktasında daha özgürdür. Ayrıca birey kendi fikir ve düşüncelerini daha rahat ifade edebilmekte, tartışabilmekte ve farklı fikirlerden daha kolay etkilenebilmektedir.¹¹⁸

Helland'a göre dini, mezhep ya da dini gruplar oluşturdukları sanal ortamda birbirleriyle rekabet içindedir. Üye sayısını artırmak ve talep edilir olmak için farklı yöntemlere başvurmaktadır.¹¹⁹ Örneğin dil çeşitliliği, yazılı, işitsel ve görsel veri sunumu, gruba interaktif katılabilme imkânı, üyelerin yorum ve görüşlerini dikkate alarak değerlendirmek bunlardan bazılarıdır.

¹¹⁸ Yamaç, M., (2020). **Sosyal Medyada Dini Topluluklar**, Kocaeli İlahiyat Dergisi, Cilt: IV, Sayı: 1, s:111.

¹¹⁹ Şahin, İ., a.g.e, s:97.

b) Sanal Ortamdaki Yeni Dini Akımlar

Her din, mezhep ya da dini grubun inanç ve öğretileri için oluşturduğu bir topluluğu ve faaliyetlerini, ritüellerini yapabileceği bir ortama ihtiyacı vardır. Kurumsal yapıya sahip olmayan dini gruplar ise hem aynı düşüncelere sahip insanlarla bir araya gelebilmek, ritüellerini gerçekleştirebilmek hem de benzer düşüncelere sahip insanlara ulaşabilmek için internet ve teknolojik gelişmelerden faydalanarak yapılanmasını sanal ortamda oluşturma yoluna gitmiştir.

Sanal ortamda yapılan yeni dini akımların daha önce bahsettiğimiz sanal ortamda kendine yer açan dini gruplardan farkı fiziksel birlikteliğin sağlandığı bir grup yapısına sahip olmayışıdır. Üyelerin birbirilerine ulaşımı link üzerinden sağlanmaktadır. Üyeler yalnızca sanal ortamda varlıklarını sürdürürler. Bu tür dini gruplara Çin’de ortaya çıkan Falun Gong (Falun Dafa) ve Hristiyan öğretilerinden yola çıkarak oluşturulmuş Heaven’s Gate cemaatleri örnek olarak gösterilebilir.

Sanal ortamda oluşmuş dinler, üyelerine bilgi vermenin yanı sıra kendi üyelerini eğitmeyi, inanç sitemini üyelerine cemaat dışındaki diğer bireylere de ulaştırarak misyonerlik faaliyetleri yürütmektedir.¹²⁰

¹²⁰ Küçükcan, T., (2005). **Dini Yayıncılıkta İnternet (Sanal Dini İletişim Açısından Yeni Alanlar ve Yeni stratejiler)**, II. Uluslararası Dini Yayınlar Kongresi Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları /644, Ankara, s:216.

3. SANAL DİNİ TOPLULUKLAR

Araştırmacı tarafından 03.10.2020 itibariyle çeşitli web sitelerinde yer alan sıralamalar doğrultusunda ilk onda yer alan dini bilgi içerikli YouTube kanalları gözden geçirilmiştir. Bu veriler doğrultusunda YouTube’ta sırasıyla en fazla abone sayısı var olacak şekilde bir sıralama yapılmıştır. Buna göre incelemeye ve analize tabi tutulan kanallar şunlardır:

Tablo 3.1 Dini içerikli ilk altı YouTube kanalı

Sıra	YouTube Kanalı	Abone Sayısı
1	Sözler köşkü	2,09 Mn
2	Hayalhanem	1,62 Mn
3	Maksat 114	828 B
4	Cübbeli Ahmet Hoca	772 B
5	Nurettin Yıldız	546 B
6	İhsan Şenocak	250 B

Yukarıda listelenen YouTube kanalları birbirinden farklı niteliklere sahiptir. Bazıları öncelikli hedef kitle olarak umumu görmekte bazıları ise hususi topluluklara seslenmektedir. Belirledikleri hedef kitleler yaş, eğitim seviyesi ve sosyo-kültürel yapı gibi çeşitli değişkenlere sahiptir. Dini içerikler üretmelerine rağmen ele alınan ve üzerine yoğunlaşılacak konular da kanallar arasında çeşitlilik göstermektedir. Farklı varyasyonlara sahip bu kanallar araştırmamız boyunca analiz edilecek ve değerlendirmeye tabi tutulacaktır. Bu kanalların ve abonelerinin kimlikleri ve üstlendikleri görev ve misyon tespit edilmeye çalışılacaktır. Bunun yanı sıra dini bilginin sunumunda kullanılan bilgi kaynakları ve yöntemleri üzerinde durulması planlanmaktadır.

3.2 Sanal Ortamdaki Risale-i Nur Toplulukları YouTube Kanalları

3.2.1 Sözler Köşkü

Araştırmacı tarafından Sözler Köşkü YouTube kanalına ait olan 28.11.2011-01.01.2021 tarihleri arasında yayımlanan 340 videonun tümü incelenmiştir. Araştırma boyunca yapılan çıkarımlar ve değerlendirmeler bu tarihler arasındaki videolar ele alınarak yapılacaktır.

Sözler Köşkü, 28.06.2021 tarihi itibarıyla 2,45 Mn abone sayısına ulaşmış, kendi tabiriyle, Türkiye'nin en büyük İslami YouTube kanalıdır. 06.03.2011 tarihinde oluşturulan kanal günümüze kadar toplam 245.007.381 görüntülenme sayısına ulaşmıştır. Ayrıca farklı sosyal medya hesap adresleri, yurt içi ve dışı iletişim numaraları ve e-posta adresi de belirtilmiştir.¹²¹ En popüler videosu ise 05.12.2016 tarihli, 16.144.496 görüntülenme sayısına sahip 'Defalarca Dinletip Ağlatan İnşirah Suresi-Abdullah Altun'dur. Kanal yorumlara açık olup en çok izlenen video 3293 yorum almıştır. Yorumlar dua, teşekkür ve beğeni ağırlıklıdır.¹²²

Sözler Köşkü'nün kardeş kanalları ise 187 B abone ile Fatih Yağcı, 909 B abone ile Maksat 114, 558 b abone ile Çınaraltı, 209 B abone ile Towards Eternity, 40,6 B abone ile Sözler Köşkü Akademi, 40,7 B abone ile Sözler Köşkü Hikayem, 46,6 B abone ile Kopgit ve 61,7 b abone ile Lamelif Kuran kanallarıdır.¹²³

Kanalın topluluk bölümünde ise çekilecek videonun konusuyla alakalı anket, kendi faaliyetleri ve uygulamalarıyla alakalı broşürler, üyeleri de davet eden sure ve dua halkaları ve belli başlı videoların linkleri yer almaktadır.

Kanaldaki videoların tamamı yorumlara açık olmakla birlikte yorumların içeriği dua ve teşekkür şeklindedir. Videoların çoğundaki konuşmacı Fatih Yağcı'dır. Ana sayfadaki fotoğrafta da yer alan Tuna Tekeli'nin de kanalda kendine ait bir oynatma

¹²¹ YouTube, <https://www.youtube.com/c/sozlerkosku/about>, 28.06.2021.

¹²² YouTube, <https://www.youtube.com/c/sozlerkosku/about>, 28.06.2021.

¹²³ YouTube, <https://www.youtube.com/c/sozlerkosku/channels>, 28.06.2021.

listesi olduğu görülmektedir. İçerikleri hazırlayan ve kanaldan ekrana yansıyan Fatih Yağcı ve Tuna Tekeli'den başka Bestami Tekeli bir kişi daha bulunmaktadır. Kanala yüklenen videolarda Dost TV yapılan konuşmalar da yer almaktadır.¹²⁴

3.2.2 Hayalhanem

29.05.2013- 01.01.2021 tarihleri arasında Hayalhanem YouTube kanalına ait 600 videonun tamamı araştırmacı tarafından incelenmiştir. Tanıtım, içerik, analizler ve değerlendirmeler bu tarihler arasında yüklenen videolar baz alınarak yapılacaktır.

Hayalhanem 28.06.2021 itibariyle 2,02 Mn abone sayısına sahip dini içerik üreten bir YouTube kanaludur. 28 Mayıs 2013 tarihinde açılan kanaldaki videoların toplam görüntülenme sayısı 235.865.840'tır.¹²⁵ En çok izlenen videosu ise 25.09.2020 tarihinde yüklenen 'Peygamberimiz' in (sav) Dilinden Öldükten Sonra İlk Ne Olacak? (Kabir Hayatı)' isimli video olup 5.893.619 görüntülenmeye ulaşmıştır. Ayrıca 3274 yorum bulunmaktadır.¹²⁶

İlk yıllarda çektikleri videolarda kullandıkları ağaca benzer amblemde sol taraftaki altı yaprak imanın şartlarını, sağ taraftaki beş yaprak İslam'ın şartlarını ve sağ taraftaki son yaprak hayalhanem olarak tasarlanmıştır. İslam'ın şartlarının yanına kendilerini sembolize etmeleri dikkat çekicidir. Oluşturdukları cemaatin İslam'ın şartlarından biriymiş gibi sunulmak için verilen bir mesaj olduğu ve tek doğru olarak kendilerini gördükleri düşünülmektedir.¹²⁷

Hayalhanem kanalının logosunda da belirtildiği üzere çekimler daha çok Mersin'de yapılmaktadır. Ayrıca Mersin'de Hayalhanem İlim ve Kültür Derneği adıyla kurumları

¹²⁴ Youtube, Yaptığım İyiliklerin Karşılığını Göremiyorum Diyorsan Mutlaka İzle! - DOST TV CANLI YAYIN, https://www.youtube.com/watch?v=IX7mZgVTbKQ&list=PL-LCj5c6etGUB_IrjJb-zXpFNb-cXmAD18&index=2,04.11.2020.

¹²⁵ YouTube, <https://www.youtube.com/c/hayalhanem/about>, 28.06.2021.

¹²⁶ YouTube, <https://www.youtube.com/watch?v=HVjtWltVj4M&t=283s>, 26.06.2021.

¹²⁷ YouTube, BİR KEZ BİLE ALDATILDIYSAN SEN DE BU NUMARAYI YEDİN - (Cerbeze) | Mehmet Yıldız, <https://www.youtube.com/watch?v=K6HprCgswaw&list=PLIbMQVUKxI0RN3GPzcWUKCpddXWUKO7f-&index=13,14.01.2021>.

bulunmaktadır.¹²⁸ Hayalhanem Mersin kanalının tavsiye ettiği diğer kanallar 327 B aboneli Mehmet Yıldız ve 29,5 B aboneli Hayalhanem İstanbul kanallarıdır. ¹²⁹Ayrıca üyelerin yurt içinden ve yurt dışından kendilerine ulaşmalarını sağlayacak iletişim numaraları, e-posta adresi ve diğer sosyal medya adresleri bulunmaktadır.¹³⁰ Kanalın üzere toplanacak olan bağışlar için iletişim numaraları, daha çok güncelle alakalı çeşitli video linkleri yer almaktadır.¹³¹

İlk yıllarda videoların kanala yüklenmesi herhangi bir düzenlilik arz etmemek üzere covid-19 pandemi sürecinde daha sistematik hale getirilerek ana sayfada da belirtildiği üzere haftada üç video olarak sunulmaya başlanmıştır.¹³² Bu videolar sosyal deneyler, sokak röportajları, dersler, gezi- eğlence videoları şeklinde çeşitlilik göstermektedir. Videoların yorum kısmı açık olmakla birlikte gelen yorumlar dua veya teşekkür üzerinedir. Yapılan yorumların kontrol edildiği ve farklı sosyal medya mecralarında kendileri için yapılan olumsuz yorumların silindiği belirtilmektedir.¹³³

3.2.3 Maksat 114

Araştırmacı tarafından Maksat 114 Youtube kanalında 23 Mayıs 2014- 11.03.2021 tarihleri arasında yayımlanan 379 videonun tamamı izlenerek incelenmiştir. Yapılan değerlendirmeler bu tarihler arasında kanala yüklenen videolar çerçevesinde sınırlı tutulacaktır.

Maksat 114 kanalı 24 Ocak 2014 tarihinde YouTube 'ta Çayhouse adıyla açılmıştır.

¹³⁴Abone sayısı 15.07.2021 tarihi itibarıyla 911 B¹³⁵ olan kanalın videolarının toplam

¹²⁸ YouTube, İzlersen Üzülürsün! (HAYALHANEM 4 KATLI), <https://www.youtube.com/watch?v=9oCVPqDI5mI&list=PLIbMQVUKxI0TLTg-JSdK4TtAuitNC90yK&index=97>, 13.01.2021.

¹²⁹ YouTube, <https://www.youtube.com/c/hayalhanem/channels>, 28.06.2021.

¹³⁰ YouTube, <https://www.youtube.com/c/hayalhanem/about>, 28.08.2021.

¹³¹ YouTube, <https://www.youtube.com/c/hayalhanem/community>, 28.06.2021.

¹³² YouTube, <https://www.youtube.com/user/hayalhanem>, 17.03.2021.

¹³³ YouTube, BİR KEZ BİLE ALDATILDIYSAN SEN DE BU NUMARAYI YEDİN - (Cerbeze) | Mehmet Yıldız, <https://www.youtube.com/watch?v=K6HprCgswaw&list=PLIbMQVUKxI0RN3GPzcWUKCpddXWUKO7f-&index=13>, 14.01.2021.

¹³⁴ YouTube, gençler Neden Akın Akın Maksat 114'e Geliyorlar?- Maksat Piknik Vlog, <https://www.youtube.com/watch?v=La4iwOJlqXe&list=PLuVEZ4rbqkeQcl5gW2S5U8JQVvnSs7pkP&index=6>, 29.02.2021.

¹³⁵ YouTube, <https://www.youtube.com/c/MAKSAT114/featured>, 15.07.2021.

görüntülenme sayısı 113.166.349'a ulaşmıştır.¹³⁶ Kanalın en popüler videosuna bakıldığında ise 6 Aralık 2016 tarihinde yüklenen 'İçinizi Titretecek Tilavet 7 I Yasin Suresi- Maksat 114 (Mealli)' isimli video 9.111.851 görüntülenme ve 4869 yorum ile karşımıza çıkmaktadır.¹³⁷

Maksat 114 Bursa'da yer alan bir eğitim merkezidir. YouTube kanalına yüklenen videolar da bu eğitim merkezinde çekilmektedir. Kendileri ile iletişime geçmek isteyen bireyler için farklı sosyal medya hesapları ve iletişim numarası kanala eklenmiştir.¹³⁸

Maksat 114 kanalının önerdiği diğer YouTube kanallarına baktığımızda ise 1,7 B abone ile Destination, 26,8 B aboneli Maksat Akademi, 3,36 B abone ile Ben De Varım ve 12,1 B abone ile Harun Serkan Aktaş kanalları karşımıza çıkmaktadır.¹³⁹ Kanalın topluluk kısmına baktığımızda ise videoların konuları ya da tarihleriyle ilgili istişare anketleri; fitre vermek, bağış yapmak isteyenleri için iletişim numaraları; Harun Serkan Aktaş tarafından yazılan kitaplardan oluşan kitap önerileri ve çeşitli video linkleriyle karşılaşmaktayız.¹⁴⁰

3.3 Sanal Ortamdaki Diğer Geleneksel Dini Topluluk Temelli YouTube Kanalları

3.3.1 Cübbeli Ahmet Hoca

Cübbeli Ahmet Hoca YouTube kanalında yer alan 23.10.2021- 30.12.2021 tarihleri arasında yüklenmiş 77 video araştırmacı tarafından incelenmiştir. Çalışmamız boyunca yapılacak analiz ve değerlendirmeler bu tarihler arasındaki videolarla sınırlı tutulacaktır.

10.08.2013 tarihinde YouTube'ta açılan kanal 03.10.2020 itibariyle 772 B abone sayısına sahiptir. 11.06.2022 tarihi itibariyle kanaldaki videoların toplam

¹³⁶ YouTube, <https://www.youtube.com/c/MAKSAT114/about>, 15.07.2021.

¹³⁷ YouTube, <https://www.youtube.com/watch?v=rhv0JJSCwRI>, 15.07.2021.

¹³⁸ YouTube, <https://www.youtube.com/c/MAKSAT114/about>, 15.07.2021.

¹³⁹ YouTube, <https://www.youtube.com/c/MAKSAT114/channels>, 15.05.2021.

¹⁴⁰ YouTube, <https://www.youtube.com/c/MAKSAT114/community>, 15.07.2021.

görüntülenme sayısı 349.237.465'tir. Kanalda Cübbeli Ahmet Hoca hesabına ait diğer sosyal medya hesapları yer almakta, 'Cübbeli Ahmet Hocaefendi'nin Haftalık Sohbetleri, Şifa-i Şerif Dersleri, Kavaidü'l- Akaid'den, İ'tikad Dersleri ve Mübarek Günler ve Gecelerde yaptığı sohbetlerine kadar tüm videolarını resmi kanalından izleyebilirsiniz.' İbaresini bulmaktadır;¹⁴¹ bu ibareyle aslında kanalın hizmet ettiği kesim ve kanalın hizmet çerçevesine ulaşılmaktadır. Cübbeli Ahmet Hoca YouTube kanalının seyirciyi yönlendirdiği ve takip ettiği başka herhangi bir YouTube kanalı bulunmamaktadır.¹⁴²

Kanaldaki en popüler video 15.07.2015 tarihinde yüklenen 'Oral Meselesi Hakkındaki Bilgi, Haram mıdır? Mekruh mudur?' 5.916.392 görüntülenme sayısına sahiptir.¹⁴³ Kanal reklamlara ve yorumlara açıktır.

3.3.2 Nurettin Yıldız

Nurettin Yıldız YouTube kanalında yer alan 20.09.2020-30.12.2020 tarihleri arasında yüklenmiş 190 video araştırmacı tarafından incelenmiştir. Çalışma boyunca yapılacak analiz ve değerlendirmeler bu videolarla sınırlı tutulacaktır.

Nurettin Yıldız YouTube kanalı 07.02.2012 tarihinde açılmıştır. 19.04.2022 tarihi itibarıyla 162.564.255 görüntülenme sayısına ulaşmıştır. Kanalın açıklama bölümünde Sosyal Doku Vakfı & Derneği, bu derneğe ait web siteleri, hem Nurettin Yıldız hem de dernek adına farklı sosyal medya hesapları ve diğer video kanalları verilmiştir.¹⁴⁴ 19.04.2022 itibarıyla 06.12.2021 tarihli 2.782.601'e ulaşmış olan 'Evlilik, Kesinlikle Kaderin Sonucudur! -2 dk.-I Nureddin Yıldız' isimli video en popüler videodur.¹⁴⁵

¹⁴¹ YouTube, <https://www.youtube.com/c/CubbeliAhmetHoca/about>.

¹⁴² YouTube, <https://www.youtube.com/c/CubbeliAhmetHoca/channels>.

¹⁴³ YouTube, Oral Meselesi Hakkında Bilgi, Haram mıdır? Mekruh mudur?, https://www.youtube.com/watch?v_vHJ5BtnekWY, 10.05.2022.

¹⁴⁴ YouTube, <https://www.youtube.com/c/nureddinyildiz/about>

¹⁴⁵ YouTube, Evlilik, Kesinlikle Kaderin Sonucudur! -2 dk.-I Nureddin Yıldız, <https://www.youtube.com/watch?v=QazTiDnoRSY&t=1s>, 19.04.2022.

Videoların süresi kısa olup yorumlara açıktır. Ayrıca kanalın reklamlara açık olduğunu da görmekteyiz.¹⁴⁶

Nurettin Yıldız YouTube kanalının abone olduğu diğer kanallar şunlardır: 103 B abone ile Nureddin Yıldız, 214 B Reminder Center, 695 B Sosyal Doku Vakfı, 1,24 B abone ile Tevbe Hastanesi, 4,44 B abone ile Bir Fetva, 858 B abone ile, Fatwa Zentrum, 3,64 B abone ile Aile Hayatı, 3,52 B abone ile Sosyal Doku Tv, 3,53 B abone ile Nureddin Yıldız Story- Reels ve 7,99 B abone ile Genç Doku.¹⁴⁷ Fatwa Zentrum kanallarında Nurettin Yıldız tarafından yapılan konuşmalar Almanca¹⁴⁸ alt yazı ile verilmektedir. Reminder Center kanalında ise farklı milletlerden konuşmacıların İngilizce konuşmaları,¹⁴⁹ Nurettin Yıldız'ın ise Türkçe konuşmaları İngilizce alt yazıyla verilmektedir.¹⁵⁰ Farklı milletlerden kimselerin de hedef kitesine dâhil edildiğini görmekteyiz. Diğer kanalları neredeyse tamamında konuşmacı olarak ekrana Nurettin Yıldız yansımaktadır. Nurettin Yıldız YouTube kanalının ana sayfasında şahsın kendi fotoğrafı, sosyal medya adresleri ve Her Güne Özel ve Kısa İki Farklı Video sloganı yer almaktadır.¹⁵¹ Videoların hemen hemen tamamının uzunluğu on dakikayı geçmemektedir. Kayıt altına alınan konuşmaların dikkat çekici ve önemli görülen kısımlarının kanala yüklendiği gözlemlenmektedir. Konuşmaların tamamına kanalda yer verilmemektedir.

3.3.3 İhsan Şenocak

İhsan Şenocak YouTube kanalı araştırmacı tarafından 22.12.2011-28.07.2012 tarihleri arasında yüklenen 66 video ve 28.08.2020-08.03.2021 tarihleri arasında yüklenen 496 video incelenerek değerlendirilmiştir. Diğerlerinden farklı şekilde yapılan bu değerlendirmenin sebebi İhsan Şenocak'ın kanalın açıldığı yıllarda Diyanet İşleri

¹⁴⁶ YouTube, BASİT İŞ YOKTUR! NİYET VE BEREKET VARDIRI Nureddin Yıldız, <https://www.youtube.com/watch?v=Ma5ltKziXmw&t03s>, 06.11.2021.

¹⁴⁷ YouTube, <https://www.youtube.com/c/nureddinyildiz/channels>, 19.04.2022.

¹⁴⁸ YouTube, <https://www.youtube.com/watch?v=neyCIkpF6vk>, 19.04.2022.

¹⁴⁹ YouTube, https://www.youtube.com/channel/UC5KnCRo_CZXUy4JGyHAXo6A/playlists, 19.04.2022.

¹⁵⁰ YouTube, <https://www.youtube.com/watch?v=IGWeUH6H7X0&list=PLhYOHESnuE35aZL1tqYTaizRNaPmwdonj>, 19.04.2022.

¹⁵¹ YouTube, <https://www.youtube.com/c/nureddinyildiz>, 19.04.2022.

Başkanlığı'na bağlı olarak çalışması yani bağımsız olmayıp kamusal bir kimliğe sahip olmasıdır.

30.04.2011 tarihinde İhsan Şenocak adıyla YouTube'ta açılan kanal 28.06.2021 tarihi itibarıyla 250B aboneye ulaşmıştır. 07.05.2022'ye kadar toplam 64.505.143 görüntülenmeye sahiptir. Kanalin en popüler videosu '1,3 Mn görüntülenmeye sahip 2Bunu yaparsan Namaz Kılmaya Doyamayacaksın' adıyla yüklenen videodur.¹⁵²

Kanalin ana sayfasında İhsan Şenocak'ın fotoğrafı, İFAM logosu, konferans esnasında çekilen bir fotoğraf ve farklı sosyal medya araçlarının adresleri yer almaktadır.¹⁵³ İhsan Şenocak YouTube kanalının öne çıkardığı herhangi bir YouTube kanalı bulunmamaktadır.¹⁵⁴ YouTube'tan reklam geliri sağlamayan İhsan Şenocak¹⁵⁵ kanalındaki videolar yorumlara açık bırakılmıştır.¹⁵⁶ Böylece seyirciyle etkileşim sağlamak amaçlanmıştır.

¹⁵² YouTube, Bunu Yaparsan Namaz Kılmaya Doyamayacaksın, <https://www.youtube.com/watch?v=XI3N7GLmiZl&t=9s>, 07.05.2022.

¹⁵³ YouTube, <https://www.youtube.com/c/%C4%B0hsan%C5%9Eenocak%C4%B0fam/featured>, 07.05.2022.

¹⁵⁴ YouTube, <https://www.youtube.com/c/%C4%B0hsan%C5%9Eenocak%C4%B0fam/channels>, 07.05.2022.

¹⁵⁵ YouTube, https://www.youtube.com/channel/UCouXr5O1VLkt2D2kS8LG-Cg/community?lb=UgkxD7_zIwU7Sw_cp2Nt_OR_qJXI5mYDaH26, 07.05.2022.

¹⁵⁶ YouTube, ÜSTAD NECİP FAZİL'A RAHMET OLSUN I İhsan Şenocak, <https://www.youtube.com/watch?v=6SDGmErGc5l>, 22.05.2021.

4. BULGULAR

4.1 Kimlik

Kimlik sözlükte toplumsal varlık olarak insanın nasıl bir kimse olduğunu gösteren belirti, nitelik ve özelliklerin bütünü olarak tanımlanmaktadır.¹⁵⁷ Çalışmamızda kimlik kavramıyla bir şahsın değil bir grubun kimliği ifade edilmektedir. Araştırmacı tarafından kimlik başlığında örneklem olarak ele alınan YouTube kanallarının kendilerini, yaptıkları işi, grup üyelerini, şubelerini vs. nasıl isimlendirdikleri ele alınmıştır. Ayrıca bu başlık altında kendilerinden ayı gördükleri, eleştirdikleri ve ötekileştirdikleri hayat tarzları ve gruplara değinilmiştir. Bunlara ilaveten grupların hedef kitlelerini anlayabilmemize yardımcı olacağı düşünülerek yapılan faaliyetlere ve kapsamlarına da bu başlıkta yer verilmiştir.

4.1.1 Sözler Köşkü

Kendini Türkiye'nin en büyük İslami YouTube kanalı olarak tanımlayan Sözler Köşkü¹⁵⁸ amacını *kardeş*¹⁵⁹ olarak tanımladıkları diğer insanların hidayetine vesile olmak olarak açıklamaktadır. Kanalda yer alan konuşmalar *sohbet* olarak isimlendirilmekte; hidayeti verenin Allah olduğu belirtilirken bu yapılan sohbetlerin kardeşlerin hidayetine vesile olduğu söylenmektedir. Ayrıca kendilerini *aile*¹⁶⁰ olarak sunmakta ve katılımcı ve üyeler arasında samimiyetin varlığını göstermeye çalışmaktadır. Günde birden fazla yapılan bu sohbetler *ders* olarak da nitelendirilmektedir.¹⁶¹ Bu durumda kendilerini *davetçi* olarak görmektedirler.¹⁶²

¹⁵⁷ <https://sozluk.gov.tr/adam%20ne%20demek>, 19.08.2022.

¹⁵⁸ YouTube, <https://www.youtube.com/c/sozlerkosku/about>, 24.01.2022.

¹⁵⁹ YouTube, Karnında Bir Kafirin Çocuğunu Taşımak - (Hıçkırarak Ağladılar) +15, <https://www.youtube.com/watch?v=KhjED3ap8N4&list=PL-LCj5c6etGUBIrjJb-zXpFNb-cXmAD18&index=5>, 04.11.2020.

¹⁶⁰ YouTube, Kur'an Değiştirildi mi? Kur'an Neden Arapça? – Çapraz Sorgu 5. Bölüm, <https://www.youtube.com/watch?v=08zA8pAFvw8&list=PLICj5c6etGUs8LBaZg45MYuFsq9aLmGe&index=13>, 05.11.2020.

¹⁶¹ YouTube, AŞK ACISI ÇEKİYORSAN BU VİDEO ACILARINI DİNDİRECEK, <https://www.youtube.com/watch?v=vQ4mMlfaRUJQ&list=PL-LCj5c6etGUBIrjJb-zXpFNb-cXmAD18&index=13>, 05.11.2020.

¹⁶² YouTube, Arkadaşım ve Ailem İslamı Yaşasın İstiyorum – Neden Olmuyor? Çözüm Ne? AHMET BULUT, <https://www.youtube.com/watch?v=XzIZ0GY5YGU>, 04.11.2020.

Yaptıkları işi *sahabe mesleği*¹⁶³ olarak görmekte, *dava* ve *hareket* olarak adlandırmaktadırlar.¹⁶⁴ Kanala yüklenen videolara *kurtuluş reçetesi*¹⁶⁵ denilerek kutsiyet atfedilmektedir. Sözler Köşkü 'ilimle hemhal olan ve ezanlar içerisinde büyüyen topluluk' betimlemesiyle tebliğ vazifesini üstlendiklerini belirtmektedir.¹⁶⁶

Sözler Köşkü yalnızca bir YouTube kanalı olmaktan ibaret olmayıp aynı zamanda medrese statüsünde olduğu ve insanların ebedi hayatları için mücadele edildiği ifade edilmektedir. Burada yalnızca YouTube videoları çekilmemekte diğer sosyal medya hesaplarından da paylaşımlar yapıldığı belirtilmekte, çay-sohbet-ilim halkaları oluşturulmakta ve sorular cevaplanmaktadır.

Sözler Köşkündeki faaliyetler 20-30 kişiden oluşan genç *çekirdek kadro* tarafından yürütülmektedir. Kendi içlerinde görev dağılımı bulunan¹⁶⁷ ve faaliyetleri yürüten kişilerin sırf Allah rızası için yaptıkları,¹⁶⁸ maddi bir kazanç sağlamadıkları, sokaklarda kart dağıtarak, insanlarla sohbet ederek hidayetlerine vesile oldukları belirtilmektedir. Bunların yanı sıra röportajlarla kardeşleri namaz konusunda ikna etmek, farklı dini inançları benimsemiş olanlar (deist) dahil herkes için koşuşturulabileceği ifade edilmektedir.¹⁶⁹ Sözler Köşkünde yer alan bu kişiler *dava arkadaşları*¹⁷⁰ / *adamı*, dışarıda kalan insanlar *diğerleri* olarak kıyasa tabi

¹⁶³ YouTube, Yaptığım İyiliklerin Karşılığını Göremiyorum Diyorsan Mutlaka İzle! - DOST TV CANLI YAYIN, <https://www.youtube.com/watch?v=IX7mZgVTbKQ&list=PL-LCj5c6etGUBIrjJb-zXpFNb-cXmAD18&index=2,04.11.2020>.

¹⁶⁴ YouTube, TRUMP'IN ZAFERİ, İSLAMIN ŞAHLANIŞI OLACAK!, <https://www.youtube.com/watch?v=FopB7Hac7vE&list=PL-LCj5c6etGUBIrjJb-zXpFNb-cXmAD18&index=20,08.11.2020>.

¹⁶⁵ YouTube, ÇOK TAKINTILI VESVESELİYSEN BU VİDEO TAM SANA GÖRE – KESİN KURTULUŞ, https://www.youtube.com/watch?v=_esYMD07iBI&list=PL-LCj5c6etGUBIrjJb-zXpFNb-cXmAD18&index=22,18.11.2020.

¹⁶⁶ YouTube, Karnında Bir Kafirin Çocuğunu Taşımak - (Hıçkırarak Ağladılar) +15, <https://www.youtube.com/watch?v=KhjED3ap8N4&list=PL-LCj5c6etGUBIrjJb-zXpFNb-cXmAD18&index=5,04.11.2020>.

¹⁶⁷ YouTube, Namazları Lezzet Alarak Kılmanın Taktikleri Bu Videoda, <https://www.youtube.com/watch?v=B0uv1AN9u4o&list=PL-LCj5c6etGUBIrjJb-zXpFNb-cXmAD18&index=16,06.11.2020>.

¹⁶⁸ YouTube, TRUMP'IN ZAFERİ, İSLAMIN ŞAHLANIŞI OLACAK!, <https://www.youtube.com/watch?v=FopB7Hac7vE&list=PL-LCj5c6etGUBIrjJb-zXpFNb-cXmAD18&index=20,08.11.2020>.

¹⁶⁹ YouTube, Karnında Bir Kafirin Çocuğunu Taşımak - (Hıçkırarak Ağladılar) +15, <https://www.youtube.com/watch?v=KhjED3ap8N4,04.11.2020>.

¹⁷⁰ Youtube, Yaptığım İyiliklerin Karşılığını Göremiyorum Diyorsan Mutlaka İzle! - DOST TV CANLI YAYIN, <https://www.youtube.com/watch?v=IX7mZgVTbKQ&list=PL-LCj5c6etGUBIrjJb-zXpFNb-cXmAD18&index=2,04.11.2020>.

tutulmaktadır.¹⁷¹ Ekip içerisinde *vakıf abileri* olarak adlandırılan bir grup katılımcı da bulunmaktadır.¹⁷²

Sözler Köşkünün erkekler tarafından yürütüldüğü ve katılımcılarının erkeklerden oluştuğu ifade edilmektedir. Kadınlar için ise Fatih Yağcı'nın eşi tarafından Uhre Medresesi açılmıştır.¹⁷³

Videoyu seyreden kitlenin Kur'an okumayı bilmeyen yasak aşkı olan içki içen vs. gençler olduğu videoyu çekenler tarafından öngörülmektedir.¹⁷⁴ Ayrıca sohbetler katılanların düşük gelirli kimseler olduğuna da kendilerince kanaat getirilmiştir.¹⁷⁵ Yabancı dille (İngilizce) çalışmalar da yapılmakta¹⁷⁶ ve ulaşılmak istenen hedef kitle genişletilmektedir.

Videoların bir kısmı özellikle bazı kitlelere hitap amacı taşıyarak ve belirli bir konsept çerçevesinde hazırlanmaktadır. Mesela sokak röportajları listesindeki birçok video ateist ve deistleri ikna amacı güdülerek kurgulanmıştır.¹⁷⁷ Gençlere yöneltilen sorular ve gençlerden gelen yanıtlar bu düşünce sistemlerinin sorgulamalarından ibarettir. Bu videolar için özellikle seçilmiş kampüs vb. yerlere gidildiği gözlemlenmektedir.

YouTube'ta var oluş sebeplerini 'hayatlarını davaya adanmış ve kazıklanan ve kazıklanma ihtimali olan insanların hayatı ebediyyesi için mücadele etmek, ahir

¹⁷¹ YouTube, TRUMP'IN ZAFERİ, İSLAMIN ŞAHLANIŞI OLACAK!, <https://www.youtube.com/watch?v=FopB7Hac7vE&list=PL-LCj5c6etGUBIrjJb-zXpFNb-cXmAD18&index=20>, 08.11.2020.

¹⁷² YouTube, Şeytan Bu Sohbetten Hiç Hoşlanmadı - Vesvese Bahsi, https://www.youtube.com/watch?v=IH4GGqqkO_Y&list=PL-LCj5c6etGUBIrjJb-zXpFNb-cXmAD18&index=26, 18.11.2020.

¹⁷³ YouTube, Sevgili Olmak Haramsa Nasıl Evleneceğiz? - İslami Evlilik Nasıl Olmalı? - EVLİLİK KADER Mİ?, <https://www.youtube.com/watch?v=L1Ltbg2H5mE&list=PL-LCj5c6etGUBIrjJb-zXpFNb-cXmAD18&index=17>, 06.11.2020.

¹⁷⁴ YouTube, Namazları Lezzet Alarak Kılmanın Taktikleri Bu Videoda, <https://www.youtube.com/watch?v=B0uv1AN9u4o&list=PL-LCj5c6etGUBIrjJb-zXpFNb-cXmAD18&index=16>, 06.11.2020.

¹⁷⁵ YouTube, Sebepsiz Yere Neden Sıkılıyorum?, <https://www.youtube.com/watch?v=SRcCxhGN61M&list=PL-LCj5c6etGUBIrjJb-zXpFNb-cXmAD18&index=31>, 18.11.2020.

¹⁷⁶ YouTube, Hristiyan ile Müslüman Gencin Nefes Kesen Tartışması! - Sokak Röportajı, <https://www.youtube.com/watch?v=D5e9RgeF9a4&list=PL-LCj5c6etGWeeKLS6BkHfM-r0B7OGf11&index=3>, 19.11.2020.

¹⁷⁷ YouTube, Hristiyan ile Müslüman Gencin Nefes Kesen Tartışması! - Sokak Röportajı, <https://www.youtube.com/watch?v=D5e9RgeF9a4&list=PL-LCj5c6etGWeeKLS6BkHfM-r0B7OGf11&index=3>, 19.11.2020.

zamanda birbirilerine tutunarak hayatı ebediyyeyi kaybetmemek' olarak göstermişlerdir.¹⁷⁸ Videolarla ulaştıkları kişilerde ittihadı İslam bilinci oluşturmak gayesindedirler.¹⁷⁹ Ayrıca videoların seyircilerin günahlarıyla yüzleşmesini, bu videoların günahlardan kurtulmak için kesin çözüm sağladığı ve videoların amaçları doğrultusunda dönütler alındığı, insanların hayatlarında köklü değişiklikler yaptıkları ifade edilmektedir.¹⁸⁰ O kadar ki gayrimüslim olan kişilerin imanla tanıştığı ve Müslüman olduğu dahi ifade edilmektedir.¹⁸¹

Aynı zamanda katılımcıların Sözler Köşkünü tercih sebebi olarak Allah'ın ilimlerini artırması da gösterilmektedir.¹⁸²

Videolarda belirtilen ve dikkat çekem bir diğer husus ise yönlendirilen farklı sosyal medya uygulamaları ve hesaplarıdır. Örneğin Instagram uygulamasından Sözler köşküyle irtibata geçilebilecek farklı sayfalara farklı amaçlar doğrultusunda yönlendirmeler yapılmaktadır. Instagram' da yer alan 5'te 5 Namaz sayfasıyla iletişime geçildiği takdirde katılımcının namazlarının takibe alınacağı¹⁸³, Risale-i Nur okumak ve *manevi motivasyon* isteyenlerin düzenli takibinin yapılacağı KOPGİT isimli sayfaya yönlendirildiğine şahit olunmaktadır. Yine haram sevda yaşayanların ve bundan kurtulmak isteyenlerin Sevda Günlüğüm isimli sayfaya yönlendirildiğini görmekteyiz.¹⁸⁴ Verilen telefon numarasıyla kendileriyle iletişime geçilmesi

¹⁷⁸ YouTube, TRUMP'IN ZAFERİ, İSLAMIN ŞAHLANIŞI OLACAK!, <https://www.youtube.com/watch?v=FopB7Hac7vE&list=PL-LCj5c6etGUBIrjJb-zXpFNb-cXmAD18&index=20>, 08.11.2020.

¹⁷⁹ YouTube, (+15) Kabre Girince Tek Tek Gelecekler! Gözlerini Kapat ve Dinle, <https://www.youtube.com/watch?v=z1Rw6Hs7LNw&list=PL-LCj5c6etGUBIrjJb-zXpFNb-cXmAD18&index=3>, 04.11.2020.

¹⁸⁰ YouTube, Ölüm Anında Tek Tek Yaşanacaklar! ! - Gözyaşlarınızı Tutamayacaksınız (+13) - Fatih Yağcı, <https://www.youtube.com/watch?v=h4BDd2f09kM&list=PL-LCj5c6etGUBIrjJb-zXpFNb-cXmAD18&index=23>, 18.11.2020.

¹⁸¹ YouTube, ÇOK TAKINTILI VESVESELİYSEN BU VİDEO TAM SANA GÖRE - KESİN KURTULUŞ, https://www.youtube.com/watch?v=_esYMD07iBI&list=PL-LCj5c6etGUBIrjJb-zXpFNb-cXmAD18&index=22, 18.11.2020.

¹⁸² YouTube, İmamın Arkasında Ayakta Duramadı - İşte Nedeni, <https://www.youtube.com/watch?v=PrwJS9oIX-M&list=PL-LCj5c6etGUBIrjJb-zXpFNb-cXmAD18&index=19>, 08.11.2020.

¹⁸³ YouTube, Namaz Kılmıyorum Diyorsan 4 Kesin Çözüm - Fatih Yağcı, <https://www.youtube.com/watch?v=dAq43v1vHR8&list=PL-LCj5c6etGUBIrjJb-zXpFNb-cXmAD18&index=7>, 05.11.2020.

¹⁸⁴ YouTube, AŞK ACISI ÇEKİYORSAN BU VİDEO ACILARINI DİNDİRECEK, <https://www.youtube.com/watch?v=Vq4M1faRUJQ&list=PL-LCj5c6etGUBIrjJb-zXpFNb-cXmAD18&index=13>, 05.11.2020.

istenmekte, bu iletişim kanalı ise Whatsapp Ailem olarak adlandırılmaktadır. Buradan iletişime geçilmesini istemelerindeki özel konu ise harekâtlar için toplanan dua ve sure sayılarının toplanmasıdır.¹⁸⁵ İletişime geçen bireylerin sanal ortamda üyesi haline geldiği sonucuna ulaşmamız mümkündür. İletişimde devamlılık sağlayarak katılımın sürdürülmesinin amaçlandığı düşünülmektedir.

Sözler Köşkü gelirlerini bağış hesapları¹⁸⁶ ve yaptıkları yurt içi ve yurt dışı kermes ve seminerlerle¹⁸⁷ sağlamaktadır.

Kanalı ötekileştirme açısından ele alacak olursak genel olarak haram iş yapan ve bu işlerde devamlılık sağlayanların ötekileştirildiğini görmekteyiz. Faize başvuran ve destekleyenler,¹⁸⁸ namaz kılmayan ve gece ibadetleri yapmayıp dünyevi eğlence peşinde koşanlar,¹⁸⁹ zina eden, erotik videolar seyredenler¹⁹⁰ dava şuuruna sahip olmayan nesiller,¹⁹¹ ötekileştirme yapanlar,¹⁹² kâfirler¹⁹³ ötekileştirilmektedir.

¹⁸⁵ YouTube, Harekatta Son Durum Ne? - Trump'ın Tehdidi | İÇİMİZDEKİ HAINLER - Fatih Yağcı, https://www.youtube.com/watch?v=cOGTqtq_A2g&t=1s, 06.11.2020.

¹⁸⁶ YouTube, Uyku, Cinsellik, Alkol Cennette Var mı? - CENNET NASIL BİR YER? - Fatih Yağcı, https://www.youtube.com/watch?v=wrL7jOspO_o&list=PL-LCj5c6etGUBIrjJb-zXpFNb-cXmAD18&index=6, 04.11.2020.

¹⁸⁷ YouTube, Kur'an Değiştirildi Mi? Kur'an Neden Arapça? - Çapraz Sorgu 5.Bölüm, <https://www.youtube.com/watch?v=08zA8pAFvw8&list=PL-LCj5c6etGUs8LBaZg45MYuFsq9aLmGe&index=5>, 18.11.2020.

¹⁸⁸ YouTube, Avrupa'da Ezanlara Nasıl İzin Verildi? - Korona İslam'ın Yükselişi Mi Olacak?, <https://www.youtube.com/watch?v=II61KnXQeDI&t=1s>, 18.11.2020.

¹⁸⁹ YouTube, Sebatsız Yere Neden Sıkılıyorum?, <https://www.youtube.com/watch?v=SRcCxxhGN61M>, 15.11.2020.

¹⁹⁰ YouTube, Ölüm Anında Tek Tek Yaşanacaklar! - Gözyaşlarınızı Tutamayacaksınız (+13) - Fatih Yağcı, <https://www.youtube.com/watch?v=h4BDd2f09kM&list=PL-LCj5c6etGUBIrjJb-zXpFNb-cXmAD18&index=23>, 18.11.2020.

¹⁹¹ YouTube, Kesinlikle Cevap Verilen 2 Dua! - Evlilik, Para, Stres, İş ,Huzur!, <https://www.youtube.com/watch?v=Irl78-PTu1k&list=PL-LCj5c6etGUBIrjJb-zXpFNb-cXmAD18&index=9>, 05.11.2020.

¹⁹² YouTube, Kabe'nin Boşaltılmasının Bilinen ve Bilinmeyen Asıl Sebepleri!, <https://www.youtube.com/watch?v=YtsPM1UGRPA>, 15.11.2020.

¹⁹³ YouTube, Dabbetül Arz Corona Virüsü Mü? - Kıyamet Alameti Mi? - Fatih Yağcı, <https://www.youtube.com/watch?v=K02elcJqkUw>, 04.11.2020.

4.1.2 Hayalhanem

Hayalhanem YouTube kanalında incelenen videolarda *Allah'ın mülkü*¹⁹⁴ olarak nitelendirilen Hayalhanem'in İstanbul ve Mersinde şubeleri bulunmaktadır. Bu şubeler ise *medrese*¹⁹⁵ olarak tanımlanmakta ve bireylerin bu medreseye aidiyeti oranında sınıflandırıldığı ifade edilmektedir.¹⁹⁶

Elli kişilik çekirdek kadrodan oluşan Hayalhanemde¹⁹⁷ yapılan işler *hizmet*,¹⁹⁸ sahip olunan şuur *dava*¹⁹⁹ olarak adlandırılmakta; *sohbetlere* katılan kişilere *salih insan*²⁰⁰ sıfatı verilmektedir. Kendilerini birden fazla videoda *ekol*, *grup*²⁰¹ olarak tanımlayan topluluk Risale-i Nur'u aracı kılarak sahabe mesleği yaptıklarını belirtmektedir.²⁰²

¹⁹⁴ YouTube, KESİN KABUL OLACAK İSM-İ AZAM DUASI - Hayatın 29 Tarifi - [ESMA-İ HÜSNA 5] - İSM-İ HAYY 1, <https://www.youtube.com/watch?v=9QHUTDxqkU4&list=PLIbMQVUKxl0TLTg-JSd4TtAuitNC90yK&index=3>, 01.01.2021.

¹⁹⁵ YouTube, Kur'an'ın Dilinden ÖLDÜKTEN SONRA İLK NE OLACAK ? (Kanun - Saltanat - Sultan | Mehmet Yıldız, <https://www.youtube.com/watch?v=SP5aCxhWmuo&list=PLIbMQVUKxl0TLTg-JSd4TtAuitNC90yK&index=5>, 01.01.2021.

¹⁹⁶ YouTube, PEYGAMBER (sav) ZAMANINDA CEMAAT VE TARİKAT MI VARDI ? | MEHMET Yıldız, <https://www.youtube.com/watch?v=Q2yHuzoEFXc&list=PLIbMQVUKxl0RN3GPzcWUKCpddXWUKO7f-&index=15>, 15.02.2021.

¹⁹⁷ YouTube, , İzlersen Sevgilinden Ayrılmak Zorunda Kalırsın | Mehmet Yıldız, <https://www.youtube.com/watch?v=huX4VxiRxOk&list=PLIbMQVUKxl0TLTg-JSd4TtAuitNC90yK&index=195>, 23.01.2021.

¹⁹⁸ YouTube, RÜYANI SAKIN ANLATMA! - RÜYA TABİRLERİ | Mehmet Yıldız, <https://www.youtube.com/watch?v=ed9IgNEq8CI&list=PLIbMQVUKxl0TLTg-JSd4TtAuitNC90yK&index=4>, 01.01.2021.

¹⁹⁹ YouTube, 2020'DE BAŞIMIZA GELEN OLAYLARIN 3 SEBEBİ - Duaların Şimdilik Aşikâre Kabulleri Görünmemesi - LAHİKA, <https://www.youtube.com/watch?v=NTVvUv9KpD4&list=PLIbMQVUKxl0TLTg-JSd4TtAuitNC90yK&index=44>, 09.01.2021.

²⁰⁰ YouTube, ARKADAŞIMA ALLAH'I ANLATAMIYORUM - ÜSLUP | Mehmet Yıldız, <https://www.youtube.com/watch?v=u0muTZaAomw&list=PLIbMQVUKxl0TLTg-JSd4TtAuitNC90yK&index=21>, 07.01.2021.

²⁰¹ YouTube, GERÇEK SEVGİYİ GÖSTEREN 4 İŞARET - Uhuvvet | Mehmet Yıldız, <https://www.youtube.com/watch?v=OHTuanSn4Ao&list=PLIbMQVUKxl0TLTg-JSd4TtAuitNC90yK&index=16>, 07.01.21.

²⁰² YouTube, HAYATIN BU 2 KELİMEYLE DEĞİŞECEK - Akrebiyet / Kurbiyet | Mehmet Yıldız, <https://www.youtube.com/watch?v=mrqxS4sebto&list=PLIbMQVUKxl0TLTg-JSd4TtAuitNC90yK&index=20>, 07.01.2021.

Bunların yanı sıra *sahabenin bu asırdaki iz düşümü*,²⁰³ *hakikatin yolundan gidenler*,²⁰⁴ *emr-i bi'l ma'ruf nehyi ani'l münker*,²⁰⁵ *nur talebeleri*,²⁰⁶ *hidayet elçisi*,²⁰⁷ *ahiret fabrikasının çarkı*²⁰⁸ gibi farklı şekillerde tasvir ederken kendilerini Musab b. Umeyr'e benzettikleri,²⁰⁹ yaptıkları işi *nübüvvet mesleği*,²¹⁰ olarak adlandırmaktadırlar.

Aralarında *abi*²¹¹ şeklinde samimi hitabı tercih eden grubun özelliklerine baktığımızda mesleki anlamda kozmopolit bir kitle olduğu görülmektedir. Aralarında mühendis, eczacı, doktor, matematikçi, maliyeci, mimar, iktisatçı, fizyoterapist gibi meslek sahibi insanlar bulunmaktadır.²¹² Grubun belirli eğitim düzeyine sahip bireylerden oluştuğu yorumunu buradan yapabilmekteyiz.

Garip gençlere ve üniversite öğrencilerinin bulunduğu yerlere ve sosyal medyaya yoğunlaştıklarını²¹³ belirten Hayalhanem'in amacı Risale-i nur okuyarak hem

²⁰³ YouTube, UYANIKKEN PEYGAMBER EFENDİMİZİ (s.a.v) GÖRMEK MÜMKÜN MÜ? - VELAYET MERTEBELERİ | MEHMET YILDIZ, https://www.youtube.com/watch?v=_jIY53HPjbY&list=PLIbMQVUKxl0TLTg-JSd4TtAuitNC90yK&index=45, 10.01.2021.

²⁰⁴ YouTube, HİÇBİR ŞEY BANA LEZZET VERMİYOR - (Konfor Alanı) | Mehmet Yıldız, <https://www.youtube.com/watch?v=hBZq3tKnk-w&list=PLIbMQVUKxl0TLTg-JSd4TtAuitNC90yK&index=52>, 10.01.2021.

²⁰⁵ YouTube, , Hayatını Değiştirecek Motivasyon Konuşması | Mehmet Yıldız, Adem Özköse, <https://www.youtube.com/watch?v=iURsVipSI84&list=PLIbMQVUKxl0TLTg-JSd4TtAuitNC90yK&index=103>, 14.01.2021.

²⁰⁶ YouTube, Ne Demek Risale-i Nur Talebeleri Kur'an-ı Kerim Okumuyor? | Mehmet Yıldız, <https://www.youtube.com/watch?v=nSED7JGT6Ik&list=PLIbMQVUKxl0TLTg-JSd4TtAuitNC90yK&index=155>, 19.01.2021.

²⁰⁷ YouTube, CEZAEVİNDEN MEKTUP (Ben Birini Öldürdüm) İNSANLARI ALLAH'TAN UZAKLAŞTIRAN 3 SEBEP | Mehmet Yıldız, <https://www.youtube.com/watch?v=Z-tXcU6TN2c&list=PLIbMQVUKxl0TLTg-JSd4TtAuitNC90yK&index=76>, 13.01.2021.

²⁰⁸ YouTube, KALBİME GÖRE DOST YOK MU ALLAH'IM-HEPSİ Mİ YARALAYACAK BENİ- Abdurrahman (Özel Video) | Mehmet Yıldız, <https://www.youtube.com/watch?v=xrq5KpQI-Wk&list=PLIbMQVUKxl0RN3GPzcWUKCpddXWUKO7f-&index=23>, 19.02.2021.

²⁰⁹ YouTube, İzlensen Üzülürsün! (HAYALHANEM 4 KATLI), <https://www.youtube.com/watch?v=9oCVPqDI5mI&list=PLIbMQVUKxl0TLTg-JSd4TtAuitNC90yK&index=97>, 13.01.2021.

²¹⁰ YouTube, AŞK YOLUNUN TEHLİKELERİ-ACZ FAKR ŞEFKAT TEFEKKÜR - [KADER 9] - ÖZEL VİDEO | Mehmet Yıldız, https://www.youtube.com/watch?v=72_SE6JVYYQ&list=PLIbMQVUKxl0SY8rmUBzImSZ2IEHQ_laFS&index=2, 20.02.2021.

²¹¹ YouTube, HZ. İSA MESİH ŞU AN NEREDE ! | Mehmet Yıldız, <https://www.youtube.com/watch?v=qGHYIVpNiLo&list=PLIbMQVUKxl0TLTg-JSd4TtAuitNC90yK&index=35>, 09.01.2021.

²¹² YouTube, KUR'AN MEALİ İLE İLGİLİ DOĞRU BİLİNEN YANLIŞLAR - Mealcilik | Mehmet Yıldız, <https://www.youtube.com/watch?v=YyziC5Zr39g&list=PLIbMQVUKxl0TLTg-JSd4TtAuitNC90yK&index=38>, 09.01.2021.

²¹³ YouTube, Niye Sevmiyorsun Ki Beni - Kadrişinas | Mehmet Yıldız, <https://www.youtube.com/watch?v=f8IMgTyby2c&list=PLIbMQVUKxl0TLTg-JSd4TtAuitNC90yK&index=127>, 15.01.2021.

kendilerinin hem de diğer insanların ahiretlerine etki etmektir.²¹⁴ Kendilerini aracı, çekilen videoları bu amaç için araç olarak gördüklerini belirtmektedirler.²¹⁵ Üniversite öğrencilerine daha çok hitap ettiklerini belirten grup programlarını üniversitelerin açıldığı eylül ayından başlatarak uygulamaktadır.²¹⁶

Üç tane üniversiteli gencin hayali olduğu ifade edilen Hayalhanem²¹⁷ İç İşleri Bakanlığına bağlı bir sivil toplum kuruluşudur. Kendilerinin sekiz yılda manevi bekçi de olduklarını iddia eden kuruluş²¹⁸ ‘Bir jeton daha atsan Amerika’ söylemiyle teşkilatlanmaya başladıklarını ifade etmektedir. Mersin’in yanı sıra İstanbul’da da ofisini açan Hayalhanem’in Bursa, Trabzon, İzmir, Diyarbakır, Ankara gibi başka illerde de şubeler açarak Türkiye’yi kuşatma projesi mevcuttur. Hayalhanem Almanya gibi yurtdışı planlarından başka Hayalhanem Global, Hayalhanem Yayla, Hayalhanem Garden ve Hayalhanem Akademi projeleri de bulunmaktadır.²¹⁹

15-20 yıllık geçmişe sahip olduğu ve şahıslardan bağımsız varlığını devam ettirmesi beklenen²²⁰ Hayalhanem sosyal medyada son üç yılda açılmış en büyük dernektir.²²¹ Tebliğe kart, broşür, CD dağıtarak başladıklarını²²² ifade eden ekol, sosyal medyada

²¹⁴ YouTube, KEŞKE 18 YAŞINDA BİLSEYDİM DEDİĞİM 5 ŞEY - Risale-i Nur | Mehmet Yıldız, <https://www.youtube.com/watch?v=ibIj1AIZHtk&list=PLIbMQVUKx10TLTg-JSdK4TtAuitNC90yK&index=33>, 09.01.2021.

²¹⁵ YouTube, , AÇIN KUR'AN'I OKUYUN HOCAYA NE GEREK VAR ! - Tevessül - Özel Video | Mehmet Yıldız, <https://www.youtube.com/watch?v=zAp4xOS5pLo&list=PLIbMQVUKx10RN3GPzcWUKCpddXWUKO7f-&index=7>, 14.02.2021.

²¹⁶ YouTube, MAALESEF AÇIKLAMAK ZORUNDA KALDIK - HAYALHANEM'E KİMLER DESTEK OLUYOR ?, https://www.youtube.com/watch?v=BFuxat9tfHY&list=PLIbMQVUKx10Te_ZOXGdUmvViROliHHZeL&index=4, 22.02.2021.

²¹⁷ YouTube, Laf Sokma Sanatı | Mehmet Yıldız, <https://www.youtube.com/watch?v=qkanaU5xIGo&list=PLIbMQVUKx10TLTg-JSdK4TtAuitNC90yK&index=176>, 23.01.2021.

²¹⁸ YouTube, HAYALHANEM'DEN İFTİRALARA CEVAP, https://www.youtube.com/watch?v=Nwg_k6MRZl4&list=PLIbMQVUKx10SvezZnAC_xqnDv4xADiKfW&index=7, 09.02.2021.

²¹⁹ YouTube, , HASTANEDE BİTEN EĞLENCE GÖRÜNTÜLERİ - ANKARA KAMPI | Hayalhanem, https://www.youtube.com/watch?v=6MjopFU63dc&list=PLIbMQVUKx10Q_7I3ShQCqBwfq6XVVXcYA&index=5, 22.02.2021.

²²⁰ YouTube, Mehmet Yıldız Hayalhanem'den Ayrılırsa? (VLOG) - İrfan Aykut, <https://www.youtube.com/watch?v=98S-GCqLeyw&list=PLIbMQVUKx10QvU29WfID1qNyh57otiLr5&index=15>, 04.02.2021.

²²¹ YouTube, Yaşasın Hayalhanem İrfan Aykut Kimdir ? #2, <https://www.youtube.com/watch?v=hWvu65bagh4&list=PLIbMQVUKx10QvU29WfID1qNyh57otiLr5&index=20>, 08.02.2021.

²²² YouTube, Sizi Ortamlarda Zeki Gösterecek 3 Pratik Bilgi - Hudeybiye | Mehmet Yıldız, <https://www.youtube.com/watch?v=shtATJTthuzk&list=PLIbMQVUKx10TLTg-JSdK4TtAuitNC90yK&index=114>, 15.01.2021.

yer alma amaçlarını gençlere, Instagram, Facebook gibi sayfalarda alternatif oluşturmak olarak açıklamaktadır.²²³

Videolardan ekrana yansıyan birden fazla isim bulunmaktadır. Mehmet Yıldız bunlardan ilkidir. Çektiği bir videoda lise ve üniversite yıllarında Risale-i Nur okuyup Risale-i Nur dershanesinde derslere katıldığını ve yeni üyeleri Risale-i Nur ve dershanesi ile tanıştırdığını ifade etmektedir. O günlerden bu günlere Hayalhanem için hazırladıklarını²²⁴ da belirterek kendilerini ilahi bir hüviyet içerisinde göstermektedir. Daha da önemlisi Hayalhanem'in köklerinin belirtilenden daha eski olduğu sonucuna ulaşmamızı sağlamaktadır. Ayrıca Müslüman Avrupa isimli videoda üniversite öncesinde itikadi meseleleri anlatmaya başladıkları ifadesi²²⁵ bunu pekiştirmektedir. Bir başka videoda ise hizmetle altmış yıl önce tanıştığı ifade edilen konunun anlattıkları esasında geçmişte de var olan çalışmaların devam ettirildiği sonucuna bizi götürmektedir.²²⁶

Hayalhanem'de bulunan insanları Allah topladı²²⁷ ve bu asırda kendilerine elçilik vazifesi verildiği ifadeleri,²²⁸ Hayalhanem'de bulunan insanların buluşmasının kader olarak değerlendirilmesi,²²⁹ daha önce de belirttiğimiz gibi eski hayatlarında Hayalhanem için hazırladıkları sözü, günahınla gel vurgusu²³⁰ kendilerine ilahi

²²³ YouTube, İzlersen Üzülürsün! (HAYALHANEM 4 KATLI), <https://www.youtube.com/watch?v=9oCVPqDI5mI&list=PLIbMQVUKxl0TLTg-JSdK4TtAuitNC90yK&index=97>, 13.01.2021.

²²⁴ YouTube, SENİ BENDEN ALAN KADER Mİ ? - MUTEZİLE,CEBRİYE - [Kader 1] - ÖZEL VİDEO | Mehmet Yıldız, https://www.youtube.com/watch?v=wAlkW6fI9Lw&list=PLIbMQVUKxl0SY8rmUBzImSZ2IEHQ_laFS&index=10, 20.02.2021., Daha Önce Anlatmış mıydım ? Bu Benim Öyküm | Mehmet Yıldız, <https://www.youtube.com/watch?v=FMHE0SZDHIM&list=PLIbMQVUKxl0TLTg-JSdK4TtAuitNC90yK&index=87>, 13.01.2021.

²²⁵ YouTube, MÜSLÜMAN AVRUPA, <https://www.youtube.com/watch?v=Oa3Tep4YB0I&list=PLIbMQVUKxl0TLTg-JSdK4TtAuitNC90yK&index=51>, 10.01.2021.

²²⁶ YouTube, ÜNAL AMCA: BİZ ÜFLEYECEĞİZ AVRUPA OYNAYACAK, <https://www.youtube.com/watch?v=N9Tsv9HVqyQ&list=PLIbMQVUKxl0SKLq8GqfIbMdsFwCuYbo1&index=4>, 04.02.2021.

²²⁷ YouTube, İÇERDE Neler Oluyor ? (Hayalhanem) - İrfan Aykut, <https://www.youtube.com/watch?v=NvWoQmfc4jI&list=PLIbMQVUKxl0QvU29WfID1qNyh57otiLr5&index=18>, 08.02.2021.

²²⁸ YouTube, ÇOCUK TACİZCİSİ AMA İMANLI CENNETE Mİ ÇOCUKLARA YARDIM EDEN AMA İMANSIZ CEHENNEME Mİ? Mehmet Yıldız, <https://www.youtube.com/watch?v=HbAjRtUNtrI&list=PLIbMQVUKxl0SMnG0qZQmjb6CFCF0t02IL&index=5>, 22.02.2021.

²²⁹ YouTube, AŞK MI KADERİ KOVALAR KADER Mİ AŞKI ?-Kitab-ı Mübin,İmam-ı Mübin[Kader 6]ÖZEL VİDEO | Mehmet Yıldız, https://www.youtube.com/watch?v=Y6BRcUGJAAw&list=PLIbMQVUKxl0SY8rmUBzImSZ2IEHQ_laFS&index=5, 20.02.2021.

²³⁰ YouTube, 150.000 VOLT ELEKTRİK YEDİM, https://www.youtube.com/watch?v=6SqN8H8BTWU&list=PLIbMQVUKxl0TwpkX5_Gwn7vRhuR2THKte&index=1, 22.02.2021.

manalar ve kutsiyet yükledikleri yorumuna ulaşmamızı sağlamaktadır. Hz. Osman'ın servetini İslam için harcaması ile bu asrın insanını sohbe gelmesinin eş değer olarak sunulması²³¹ üyeleri gruba dahil olmaya teşvik etmektedir. Ayrıca üyelere aidiyet hissi ve onlarda kolektif şuur oluşturabilmek üzere farklı görev ve sorumluluklar verildiğini belirtmektedir.²³²

Daha önce de belirttiğimiz üzere elli kişilik çekirdek kadrodan oluşan Hayalhanem'de ekipteki herkesin kendi ders grubunun bulunduğu, çekirdek kadronun kendi aralarında haftanın bir günü 7-10 saat kendi aralarında ders yaptığı, çekirdek kadronun iman hakikatleri ve metodoloji derslerinin yanı sıra fıkıh, tefsir, Kur'an dersleri verdiği de belirtilmektedir.²³³ Fakat Risale-i Nur derslerinden başka diğer dersler ekrana yansıtılmamaktadır. Ayrıca Risale-i Nur derslerinin de belirli bir sistematik içerisinde sunulmadığı bir diğer husustur. Hizmet eden çekirdek kadro günlük belirlenen 50-200 sayfa Risale-i Nur ve Kur'an okuması yapmakta, belirlenen dersleri ve programlar tamamlayanlar kendi öğrenci grubunu yetiştirmekte, medrese usulünün uygulandığı ifade edilmektedir.²³⁴

Videoların konsept olarak çeşitlilik gösterdiği ve bu doğrultuda görev dağılımı yapılmış olan toplulukta kürsü derslerini yapan Mehmet Yıldız²³⁵, sosyal deneylerden sorumlu olan Sinan Çetin²³⁶, Hayalhanem'e katılanları karşılayan İrfan Aykut²³⁷,

²³¹ YouTube, EN ZENGİN 3 MÜSLÜMAN - Ticaret Ahlakı | Mehmet Yıldız, <https://www.youtube.com/watch?v=Wei0f5bruK0&list=PLibMQVUKx10TLTg-JSd4TtAuitNC90yK1>, 01.01.2021.

²³² YouTube, BİNLERCE ADAMI MÜSLÜMAN YAPAN O OLAY - TEBÜK SEFERİ | Mehmet Yıldız, <https://www.youtube.com/watch?v=Uq65I2joivU&list=PLibMQVUKx10SMnG0qZQmjb6CF0t02IL&index=3>, 22.02.2021.

²³³ YouTube, İzlersen Üzülürsün! (HAYALHANEM 4 KATLI), <https://www.youtube.com/watch?v=9oCVPqDI5mI&list=PLibMQVUKx10TLTg-JSd4TtAuitNC90yK&index=97>, 13.01.2021.

²³⁴ YouTube, Mehmet Yıldız'dan İftiralara Cevap | Hayalhanem, <https://www.youtube.com/watch?v=MfrnLWIKa8o&list=PLibMQVUKx10TLTg-JSd4TtAuitNC90yK&index=147>, 18.01.2021.

²³⁵ YouTube, AŞIK OLUNCA YAPTIĞIMIZ HATALAR - (Çevrim İçi-Dışı Bir), https://www.youtube.com/watch?v=2nR3_GD8rMo&list=PLibMQVUKx10Q_7I3ShQCqBwfq6XVVXcYA&index=7, 09.02.2021.

²³⁶ Youtube, HAYALHANEM'DEN KOVULDUM ! - SİNAN ÇETİN, <https://www.youtube.com/watch?v=BCKKYvpcHt8&list=PLibMQVUKx10T0jp7pPH-FCjEJ78elimEg&index=14>, 09.02.2021.

²³⁷ YouTube, Yaşasın Hayalhanem İrfan Aykut Kimdir ? #2, <https://www.youtube.com/watch?v=hWvu65bagh4&list=PLibMQVUKx10QvU29WfID1qNyh57otiLr5&index=20>, 08.02.2021.

mesajlara bakan Utku Kılınçlı²³⁸, resmi ve bürokratik işlerle ilgilenen Fatih Ünal²³⁹, sosyal medyacı isim Ömer Yıldız²⁴⁰'dır. Seyirciye yansıyan diğer bir isim ise Onur Akkız'dır.²⁴¹ Çekirdek kadroda yer alan diğer isimler hakkında herhangi bir bilgi mevcut değildir.

Yaptıkları Risale-i Nur derslerine *hakikat dersleri* adını veren ekolde²⁴² hizmet edenlerin çoğunu gayr-i meşru bir hayattan geldiğinin ifadesi²⁴³ dikkat çekicidir. Kendilerini ve üyelerini bir arada tutan iki şey günahkâr olmaları ve vicdan sahibi olmaları olarak belirlenmiştir.²⁴⁴ Benzer hayatlardan geldiklerini ifade ederek lise ve üniversitedeki aykırı gençlere ulaşmaya çalıştıklarını belirten grup güncel ve hedef kitleye uygun olarak yenileyen hitap şekli ve kıyafet tarzıyla yakınlık kurmaya ve kendilerini rol-model olarak göstermeye çalıştıklarını ifade etmektedir.²⁴⁵

Yapılan etkinlik, faaliyet ve projeler ele alınacak olunursa su kuyusu açmak, Myanmar'da iftar yemeği dağıtmak,²⁴⁶ vekâleten kurban kesip dağıtmak,²⁴⁷ MEB aracılığıyla liselerde ve Gençlik ve Spor Bakanlığı aracılığıyla kamplarda seminerler

²³⁸ YouTube, Yaşasın Hayalhanem Utku Kılınçlı Kimdir ? #4, https://www.youtube.com/watch?v=-gW5M8-7vZo&list=PLIbMQVUKx10TwpX5_Gwn7vRhuR2THKte&index=2, 22.02.2021.

²³⁹ YouTube, YouTube, Yaşasın Hayalhanem Fatih Ünal Kimdir ? #3, https://www.youtube.com/watch?v=f0NppHWvfOY&list=PLIbMQVUKx10TwpX5_Gwn7vRhuR2THKte&index=3, 22.02.2021.

²⁴⁰ YouTube, Yaşasın Hayalhanem Ömer Yıldız Kimdir ? #1, https://www.youtube.com/watch?v=e2c5HGD_f10&list=PLIbMQVUKx10TwpX5_Gwn7vRhuR2THKte&index=5, 22.02.2021.

²⁴¹ YouTube, YouTube, Hayalhanem'de Beyni Yıkayan Gencin Şaşırtan Sonu - Onur Akkız, https://www.youtube.com/watch?v=cVpnbepq9uE&list=PLIbMQVUKx10SvezZnAC_xqnDv4xA_DiKfW&index=28, 09.02.2021.

²⁴² YouTube, , YENİ AÇILAN PARTİLER - HANGİ PARTİYE OY VERMELİYİZ? - Özel Video | Mehmet Yıldız, <https://www.youtube.com/watch?v=nXXL9XG-TVk&list=PLIbMQVUKx10TLTg-JSdK4TtAuitNC90yK&index=56>, 10.01.2021.

²⁴³ YouTube, SEN TEMİZ KAL NASİBİNİ ALLAH KORUR - BOŞANMA İSTATİSTİKLERİ | Mehmet Yıldız, <https://www.youtube.com/watch?v=wqQl6VEIWSI&list=PLIbMQVUKx10TLTg-JSdK4TtAuitNC90yK&index=60>, 10.01.2021.

²⁴⁴ YouTube, SENİ BENDEN ALAN KADER Mİ ? - MUTEZİLE,CEBRİYE - [Kader 1] - ÖZEL VİDEO | Mehmet Yıldız, https://www.youtube.com/watch?v=wAlkW6f19Lw&list=PLIbMQVUKx10SY8rmUBzImSZ2IEHQ_laFS&index=10, 20.02.2021.

²⁴⁵ YouTube, Mehmet Yıldız'dan İftiralara Cevap | Hayalhanem, <https://www.youtube.com/watch?v=MfrnLWIKa8o&list=PLIbMQVUKx10TLTg-JSdK4TtAuitNC90yK&index=147>, 18.01.2021.

²⁴⁶ YouTube, İZLE BAKALIM ŞÜKÜRSÜZ HERİF (Arakan), <https://www.youtube.com/watch?v=7s4hcpiaL2g&list=PLIbMQVUKx10QKYg6qrgnVfe7NSG0rWAX-&index=3>, 22.02.2021.

²⁴⁷ YouTube, Kurbanlar Nereye Gidiyor İZLE VE GÖR !, https://www.youtube.com/watch?v=E_MSqzYQEGU&list=PLIbMQVUKx10QKYg6qrgnVfe7NSG0rWAX-, 22.02.2021.

düzenlemek,²⁴⁸ Ulaştırma ve Denizcilik Bakanlığı ve Gençlik ve Spor Bakanlığı konferanslarına katılmak,²⁴⁹ Yemene yardım kampanyası yapmak,²⁵⁰ yurt dışında imza günleri düzenlemek,²⁵¹ süreli tefsir ve hadis kamplarının yanı sıra Askıda Kur'an/Askıda Risale,²⁵² kamp evleri,²⁵³ yat turlardır.²⁵⁴ Bu projeleri üretmek ve geliştirmekten maksatları üyelerin dış dünyaya ihtiyaç duymamalarını, sosyalleşme ihtiyaçlarını gidermektir.²⁵⁵ Hatta ofislerinin yerini belirlerken üniversite öğrencilerinin kolay ulaşmalarını sağlamak için üniversiteye yakın olmasını tercih ettiklerini ifade etmektedir.²⁵⁶ Ofislerinde de derslikler, fetva odası ve toplantı odasının yanı sıra vakıf abilerin kalacakları odalar, kafe, teras, spor salonu, kütüphane gibi alanların oluşturulmuş olması²⁵⁷ gençlerin orada kalmasını sağlama isteklerinin ürünüdür. Telefon vasıtasıyla kendilerine ulaşan insanların îmânî sorularını cevaplamaları da hizmetlerinin bir parçasıdır.²⁵⁸

Tüm bu projeleri hayata geçirirken YouTube'tan herhangi bir reklam almayan Hayalhanem İslami YouTube Kanalı²⁵⁹ gelirlerini hayırseverlerin yardımlarıyla, kendi

²⁴⁸ YouTube, HAYALHANEM'DEN İFTİRALARA CEVAP, https://www.youtube.com/watch?v=Nwg_k6MRZl4&list=PLIbMQVUKxl0SvezZnAC_xqnDv4xADIkFw&index=7, 09.02.2021.

²⁴⁹ YouTube, Bakanlarımızla Bir Gün Geçirmek – Konferans, https://www.youtube.com/watch?v=cdYlxcoHCiw&list=PLIbMQVUKxl0Q_7I3ShQCqBwfq6XVVXcYA&index=19, 22.02.2021.

²⁵⁰ YouTube, 54 KIYAMET ALAMETİ 6'SI HARİÇ HEP Sİ GERÇEKLEŞTİ | Mehmet Yıldız, <https://www.youtube.com/watch?v=p75auYI2HcI&list=PLIbMQVUKxl0TLTg-JSdK4TtAuitNC90yK&index=15>, 03.01.21.

²⁵¹ YouTube, MÜSLÜMAN AVRUPA, <https://www.youtube.com/watch?v=Oa3Tep4YB0I&list=PLIbMQVUKxl0TLTg-JSdK4TtAuitNC90yK&index=51>, 10.01.2021.

²⁵² YouTube, , SEN TEMİZ KAL NASİBİNİ ALLAH KORUR - BOŞANMA İSTATİSTİKLERİ | Mehmet Yıldız, <https://www.youtube.com/watch?v=wqQl6VEIWSI&list=PLIbMQVUKxl0TLTg-JSdK4TtAuitNC90yK&index=60>, 10.01.2021.

²⁵³ YouTube, MAALESEF AÇIKLAMAK ZORUNDA KALDIK - HAYALHANEM'E KİMLER DESTEK OLUYOR ?, https://www.youtube.com/watch?v=BFuxat9tfHY&list=PLIbMQVUKxl0Te_Z0XGdUmvViROliHHZel&index=4, 22.02.2021.

²⁵⁴ YouTube, Mehmet Yıldız'dan İftiralara Cevap | Hayalhanem, <https://www.youtube.com/watch?v=MfrnLWIKa8o&list=PLIbMQVUKxl0TLTg-JSdK4TtAuitNC90yK&index=147>, 18.01.2021.

²⁵⁵ YouTube, KADINLARIN GÖZÜ YAŞLI (Erkekleri Çatlatacak Video), https://www.youtube.com/watch?v=QCvZVkfTKvA&list=PLIbMQVUKxl0Q_7I3ShQCqBwfq6XVVXcYA&index=14, 22.02.2021.

²⁵⁶ YouTube, İzlersen Üzülürsün! (HAYALHANEM 4 KATLI), <https://www.youtube.com/watch?v=9oCVPqDI5mI&list=PLIbMQVUKxl0TLTg-JSdK4TtAuitNC90yK&index=97>, 13.01.2021.

²⁵⁷ YouTube, İzlersen Üzülürsün! (HAYALHANEM 4 KATLI), <https://www.youtube.com/watch?v=9oCVPqDI5mI&list=PLIbMQVUKxl0TLTg-JSdK4TtAuitNC90yK&index=97>, 13.01.2021.

²⁵⁸ YouTube, Bu Kadınların Vay Haline ! - Sinan Çetin, <https://www.youtube.com/watch?v=TWan20J6ITg&list=PLIbMQVUKxl0T0jp7pPH-FCjEJ78elimEg&index=25>, 09.02.2021.

²⁵⁹ YouTube, YOUTUBE'DAN NE KADAR KAZANIYORUZ | HAYALHANEM, <https://www.youtube.com/watch?v=-v7T1FjxUI8>, 16.01.2021.

aralarında topladıkları bağışlarla²⁶⁰ maddi ihtiyaçlarını karşıladıklarını belirtmektedir. Kanala yüklenen bazı videolarda hesap numaraları verdikleri ve yardım etmek isteyenler için ihtiyaç listesi oluşturdukları görülmektedir.²⁶¹ Bunların yanı sıra yayımlanan kitapların gelirleri ve davaya gönül veren takipçilerin de katkılarıyla düzenlenen kermesler diğer gelirlerini oluşturmaktadır.²⁶²

Kendini hizmet için vakfeden Hayalhanem'e vakfeden kardeşlerin varlığı²⁶³ ve bu kardeşlerin ihtiyaçlarının Hayalhanem tarafından karşılandığı,²⁶⁴ hizmet için abiler tarafından sohbetlere katılımcıların getirildiği,²⁶⁵ sohbetlere il dışından katılımcıların da olduğu,²⁶⁶ ofise gelen gençlerden hiçbir beklentilerinin olmadığı²⁶⁷ verilen diğer bilgiler arasındadır.

Videolarda gıybet eden, faiz yiyen, zina eden,²⁶⁸ namaz kılmayan, iman hakikatleri anlatılsın diye infak edemeyen²⁶⁹ günahkâr olarak nitelenen kimseler diğer videolarda Hayalhanem'e davet edilirken ötekileştirici bir üslupla anlatılmaktadır. Aralarından ayrılan kimselerin gerekçeleri olarak meşrep ve metodolojilerinin uymaması, dünyaya

²⁶⁰ YouTube, Önceden Duaları Vardı Şimdi Duvarları Var - Hayalhanem 4 Katlı Gençlik Merkezi, <https://www.youtube.com/watch?v=YpZA1II8E74&list=PLIbMQVUKxl0TLTg-JSd4TtAuitNC90yK&index=107>, 14.01.2021.

²⁶¹ YouTube, İzlersen Üzülürsün! (HAYALHANEM 4 KATLI), <https://www.youtube.com/watch?v=9oCVPqDI5mI&list=PLIbMQVUKxl0TLTg-JSd4TtAuitNC90yK&index=97>, 13.01.2021.

²⁶² YouTube, Hayalhanem Nereye Bağlı? | Mehmet Yıldız, <https://www.youtube.com/watch?v=IBXOThemj4o&list=PLIbMQVUKxl0TLTg-JSd4TtAuitNC90yK&index=151>, 19.01.2021.

²⁶³ YouTube, Dikkat Bu İçkili Bir Hikayedir ! | Mehmet Yıldız, <https://www.youtube.com/watch?v=LPemwPE8lyQ&list=PLIbMQVUKxl0TLTg-JSd4TtAuitNC90yK&index=194>, 23.01.2021.

²⁶⁴ YouTube, Şal Bağlayan Kız Videoları Mı ? - Kur'an Mı ?(KILLET) | Mehmet Yıldız, <https://www.youtube.com/watch?v=AqkcEbH-Y2o>, 20.01.2021.

²⁶⁵ YouTube, Sevgili Olmak Haram İse Nasıl Evleneceğiz | Mehmet Yıldız, <https://www.youtube.com/watch?v=OhTdIX-Vrag&list=PLIbMQVUKxl0TLTg-JSd4TtAuitNC90yK&index=183>, 23.01.2021.

²⁶⁶ YouTube, Armut musun? | Mehmet Yıldız, <https://www.youtube.com/watch?v=qS08SNi4O0&list=PLIbMQVUKxl0TLTg-JSd4TtAuitNC90yK&index=206>, 23.01.2021.

²⁶⁷ YouTube, DİNCİLERDEN NEFRET EDİYORUM! - TÜRKİYE'DEKİ İSLAM DÜŞMANLIĞI - SOKAK RÖPORTAJI - İrfan Aykut, https://www.youtube.com/watch?v=vRI9Qhc1wNQ&list=PLIbMQVUKxl0TcXkbSsjpZRQ1cI7mbr3_&index=20, 04.02.2021.

²⁶⁸ YouTube, KIYAMETİN EN BÜYÜK 2 ALAMETİ GELDİ (KORONA-DEPREM) | Mehmet Yıldız, <https://www.youtube.com/watch?v=SrJVtKK2W6Y&list=PLIbMQVUKxl0TLTg-JSd4TtAuitNC90yK&index=9>, 03.01.2021.

²⁶⁹ YouTube, KUR'AN'DAKİ AŞKLA İLGİLİ BÜYÜK SIR | Mehmet Yıldız, <https://www.youtube.com/watch?v=rn9LJmRexvk&list=PLIbMQVUKxl0TLTg-JSd4TtAuitNC90yK&index=10>, 03.01.21.

dalmaları, maddi çıkar ve şöhret peşinde olmaları sıralanmamaktadır.²⁷⁰ Doğru olan yolun sadece kendileri olduğunu iddia ettiklerini düşündüren bu ifadeler aralarından ayrılanları haktan sapmış olarak gördüklerini ifade etmemize sebep olmaktadır. Tek doğrunun kendileri olmadığı ve ihtilafın rahmet olduğu başka bir videoda da ifade edilmektedir.²⁷¹

4.1.3 Maksat 114

2014 yılında Çayhouse ismiyle faaliyete başlayan Maksat 114 YouTube kanalı,710.000 aboneye ulaştığında yaptıkları işi basitleştirdiği gerekçesiyle isim değişikliğine gitmiştir. Kanalın yeni ismindeki 114 Kur'an'daki sure sayısını, logodaki kırmızı çizginin ise Risale-i Nur anlamı taşıdığını ifade etmişlerdir.²⁷²

Türkiye'nin en büyük YouTube kanallarından biri olduğu belirtilen kanalın sanal dünyanın yanı sıra gerçek dünyada da karşılığı bulunmaktadır. Bursa'daki Maksat Gençlik Merkezi'ne pazar günleri 50-100, Maksat 114 kafeye haftada beş yüz kişinin geldiği ifade edilerek aktif faaliyet gösterdiği ifade edilmektedir.²⁷³

²⁷⁰ YouTube, Kandırıldın Bebeğim - Fitne | Mehmet Yıldız, <https://www.youtube.com/watch?v=cGHzktmGmTI&list=PLIbMQVUKxI0TLTg-JSdK4TtAuitNC90yK&index=125>, 15.01.2021.

²⁷¹ YouTube, Daha Önce Anlatmış mıydım ? Bu Benim Öyküm | Mehmet Yıldız, <https://www.youtube.com/watch?v=FHHE0SZDHIM&list=PLIbMQVUKxI0TLTg-JSdK4TtAuitNC90yK&index=87>, 13.01.2021.

²⁷² YouTube, YENİDEN - Maksat | 114 (ÇAY HOUSE İSMİ NEDEN DEĞİŞTİ?), <https://www.youtube.com/watch?v=bZm3BRLLIO0&list=PLuVEZ4rbqkeQC15gW2S5U8JQVvnSs7pkP&index=5>, 29.02.2021.

²⁷³ YouTube, YENİDEN - Maksat | 114 (ÇAY HOUSE İSMİ NEDEN DEĞİŞTİ?), <https://www.youtube.com/watch?v=bZm3BRLLIO0&list=PLuVEZ4rbqkeQC15gW2S5U8JQVvnSs7pkP&index=5>, 29.02.2021.

Ege Üniversitesi Biyoloji Bölümü mezunu,²⁷⁴ Risale Ajans yazarı ve televizyon programcısı²⁷⁵ Serkan Aktaş'la beraber Fatih Toprakoğlu ve Mehmet Avcı'nın da kanal için içerik üreten ve seyirciye yansıyan isimler olduğunu görmekteyiz.²⁷⁶

Kendilerini *dava adamı*²⁷⁷ ve *acemi nurcu*²⁷⁸ olarak niteleyen kanal, yaptıkları işi *vicdani ve kalbi hizmet*²⁷⁹ olarak adlandırmaktadır. En genel manada ise bu hizmet *manevi ilaç*²⁸⁰ olarak anılmaktadır. Hariçlerindeki kimseler tarafından ise taassup görüşlü ve yobaz olarak görüldükleri²⁸¹ nur yobazı olarak adlandırıldıklarını ifade etmektedir.²⁸² Yine kendileriyle ilgili yaptıkları diğer bir açıklama videosunda topluluklarının FETÖ'cü olarak düşünüldüğünü fakat bunu doğru olmadığı ifade edilmektedir.²⁸³ Hatta anarşist ve komünistleri kendileri gibi dava adamına dönüştürdükleri bildirilmektedir.²⁸⁴ Ayrıca 70'li yıllarda siyasi değişimler dolayısıyla

²⁷⁴ YouTube, İzmir Depreminde Kurtarılanlar İçin Tekbir Getirenlerden Neden Rahatsız Olunuyor ? | Maksat114, <https://www.youtube.com/watch?v=h8so3Hb-ajs&list=PLuVEZ4rbqkeTQkDm-EliIBw-8t2uFU9cr&index=4>, 04.03.2021.

²⁷⁵ YouTube, Bediüzzaman Said Nursi Ve İman Davası Semineri - Serkan Aktaş, <https://www.youtube.com/watch?v=2Oof28r0miU&list=PLuVEZ4rbqkeTQkDm-EliIBw-8t2uFU9cr&index=164>, 04.03.2021.

²⁷⁶ Youtube, Kuran Varken Neden Risale-i Nur Okuyorsunuz? | Maksat114, <https://www.youtube.com/watch?v=X1WJdrAPfec>, 04.03.2021.

²⁷⁷ YouTube, OFİSİMİZİ GÖREN ÇOCUKLARIN İTİRAFLARI! (NE DEDİLER?), <https://www.youtube.com/watch?v=vszewWairs&list=PLuVEZ4rbqkeQC15gW2S5U8JQVvnSs7pkP&index=3>, 29.02.2021.

²⁷⁸ YouTube, Bediüzzaman Said Nursi Ve İman Davası Semineri - Serkan Aktaş, <https://www.youtube.com/watch?v=2Oof28r0miU&list=PLuVEZ4rbqkeTQkDm-EliIBw-8t2uFU9cr&index=164>, 04.03.2021.

²⁷⁹ YouTube, , Kuran Varken Neden Risale-i Nur Okuyorsunuz? | Maksat114, <https://www.youtube.com/watch?v=X1WJdrAPfec>, 04.03.2021.

²⁸⁰ YouTube, YENİDEN - Maksat | 114 (ÇAY HOUSE İSMİ NEDEN DEĞİŞTİ?), <https://www.youtube.com/watch?v=bZm3BRLLIO0&list=PLuVEZ4rbqkeQC15gW2S5U8JQVvnSs7pkP&index=5>, 29.02.2021.

²⁸¹ YouTube, CEHENNEMİN NEREDE OLDUĞU İSPATLANDI ! | Fatih Toprakoğlu, <https://www.youtube.com/watch?v=IFWwNPpI9IQ&list=PLuVEZ4rbqkeR3njobLZFCc6AsVCaOzjPt&index=6>, 04.03.2021.

²⁸² YouTube, , Kuran Varken Neden Risale-i Nur Okuyorsunuz? | Maksat114, <https://www.youtube.com/watch?v=X1WJdrAPfec>, 04.03.2021.

²⁸³ YouTube, Maksat 114'e Atılan Alçakça İftiralar! - Bunları "İSLAM DÜŞMANLARI" Bile Söylemedi, <https://www.youtube.com/watch?v=ZiDGXNK0-4w&list=PLuVEZ4rbqkeQC15gW2S5U8JQVvnSs7pkP&index=8>, 29.02.2021.

²⁸⁴ YouTube, Metro Çıkışı Anarşistlerle Yaşanan Olay !, <https://www.youtube.com/watch?v=-dtY-0OGY7I&list=PLuVEZ4rbqkeQ81gCmaIqjPh6fYlg0gVBo&index=9>, 04.03.2021.

Risale-i Nur okuduğu gerekçesiyle hapse atılan kimselerin de var olduğundan bahsedilmektedir.²⁸⁵

Tebliğ faaliyetlerine sokakta kartvizit dağıtarak başlayan topluluk²⁸⁶ kendi mekânlarının olmadığı zamanlarda kahvehane gibi çeşitli yerlerde ders yaptıklarından bahsetmektedir.²⁸⁷ Başlangıçta 30-40 kişi ile faaliyetlere başlayan toplulukta şu anda şubede yalnız tebliğ vazifesi olan ve vakıf olarak kalan 30 kişinin varlığından bahsetmektedir.²⁸⁸ *Nimet* olarak nitelenen Maksat 114 topluluğunun yaş ortalaması yirmi iki- yirmi üç civarında olduğu ifade edilmektedir.²⁸⁹ Topluluk içinde sosyal medya ve mesaj ekibi,²⁹⁰ karşılama ekibi, idareci, seminer ve organizasyonlardan sorumlu kişiler gibi görev dağılımı bulunmaktadır. Erkekler için hazırlanmış olan ve yönetiminin erkekler tarafından sağlandığı ifade edilen Maksat 114'ün kadınlar için yönetilen olan Huzme adında bir derneği de mevcuttur.²⁹¹ Bu dernekte Maksat 114 üyelerinin eşleri de yer almaktadır.²⁹²

Maksat 114 *medrese* olarak görülmekte ve bu medresede yapılan sohbetler *ders* olarak tanımlanmaktadır. Derslere devamlılığın samimiyetle sağladığı da ayrıca ifade edilmektedir. Her cumartesi altı tür ders verilmektedir: Tevhit, Nübüvvet, İbadet, Haşr,

²⁸⁵ YouTube, Kuran Varken Neden Risale-i Nur Okuyorsunuz? | Maksat114, <https://www.youtube.com/watch?v=X1WJdrAPfec>, 04.03.2021.

²⁸⁶ YouTube, Çocukların Çay House'da Ne İşi Var? - #HerTelden #3, <https://www.youtube.com/watch?v=WHRgS4-1bKc&list=PLuVEZ4rbqkeTQkDm-EliIBw-8t2uFU9cr&index=77>, 04.03.2021.

²⁸⁷ YouTube, BATI ÖZENTİLİĞİNİ MEDENİYET ZANNETMEK! - (POPÜLER KÜLTÜR), https://www.youtube.com/watch?v=WBA02Wmb_SQ&list=PLuVEZ4rbqkeSh4hgflwPmFT9tEYUBn1OI&index=4, 29.02.2021.

²⁸⁸ YouTube, YENİDEN - Maksat | 114 (ÇAY HOUSE İSMİ NEDEN DEĞİŞTİ?), <https://www.youtube.com/watch?v=bZm3BRLLIO0&list=PLuVEZ4rbqkeQC15gW2S5U8JQVvnSs7pkP&index=5>, 29.02.2021.

²⁸⁹ YouTube, Maksat 114'e Atılan Alçakça İftiralar! - Bunları "İSLAM DÜŞMANLARI" Bile Söylemedi, <https://www.youtube.com/watch?v=ZiDGXNK0-4w&list=PLuVEZ4rbqkeQC15gW2S5U8JQVvnSs7pkP&index=8>, 29.02.2021.

²⁹⁰ YouTube, , Eğitmeyen Eğitim Sistemi ! Çocuk Eğitimi, İmam, Öğretmen | Serkan Aktaş, <https://www.youtube.com/watch?v=y17w1vRBgQk&list=PLuVEZ4rbqkeTQkDm-EliIBw-8t2uFU9cr&index=14>, 04.03.2021.

²⁹¹ YouTube, YENİDEN - Maksat | 114 (ÇAY HOUSE İSMİ NEDEN DEĞİŞTİ?), <https://www.youtube.com/watch?v=bZm3BRLLIO0&list=PLuVEZ4rbqkeQC15gW2S5U8JQVvnSs7pkP&index=5>, 29.02.2021.

²⁹² YouTube, BU YAŞTA EVLENİLİR Mİ? NASIL EVLENDİM? ERKEN EVLİLİĞİN FAYDALARI, ZARARLARI? (KALDIRILAN VIDEO!), <https://www.youtube.com/watch?v=O9mqf1Y88w&list=PLuVEZ4rbqkeS4BX2YwhnJYa-8PlhgiEVO&index=15>, 04.03.2021.

Ahret, Lahikalar ve Dava dersleri. Çekirdek grup olarak tanımlanan on kişinin kendi ders grupları bulunmaktadır. Akademi olarak adlandırılan programda toplan 120 ders bulunduğu ve D,C,B,A,A plus ve Cuma derslerinin bulunduğu anlatılmaktadır.²⁹³ Bu derslerin tamamı YouTube kanalında yer almamaktadır.

Maksat 114 ulaşmak istedikleri hedef kitleyi medrese eğitimi almış ve beş vakit namazını kılan değil iman hakikatleri zayıf olan, Allah'ı tanımayan kardeşler olarak tarif etmektedir.²⁹⁴ Liseli ve üniversiteli geçlere yönelik faaliyetleri bulunan Maksat 114'ün şubesi Bursa'da bulunmaktadır.²⁹⁵ Bu gençlerle medresede ders yapılmasının yanında farklı faaliyetlerde gerçekleştirilmektedir. Sosyal sorumluluk projeleri,²⁹⁶ Gençlik ve spor Bakanlığıyla ortaklaşa MEB'e bağlı lise ve üniversitelerde seminerler,²⁹⁷ TV programları, kitap fuarları,²⁹⁸ yurt içi ve yurt dışı seminerleri.²⁹⁹ Temel amaçlarının bütün dünyadaki gençlere ulamak olduğunu ifade eden kanal hedef kitle olarak kendine genç yaş grubunu seçmiş³⁰⁰ ve gençlerin ilgisini çekebilmek ve onları elde tutabilmek amacıyla basketbol, futbol, kamplar gibi farklı sosyal ve sportif faaliyetler düzenlemektedir.

Ortaokul yaş grubu öğrencileri için de hafta sonları ve yaz dönemlerinde programlar düzenlemektedirler. Programların içeriğinde ise Risale-i Nur, cevşen, ders ve özel

²⁹³ YouTube, Gençler Neden Akın Akın Maksat 114'e Geliyorlar? - Maksat Piknik Vlog, <https://www.youtube.com/watch?v=La4iwOJlqXE&list=PLuVEZ4rbqkeQC15gW2S5U8JQVvnSs7pkP&index=6>, 29.02.2021.

²⁹⁴ YouTube, İsmimiz Neden Çay House ? #HerTelden, https://www.youtube.com/watch?v=2J6lsUWFd_A&list=PLuVEZ4rbqkeTQkDm-EliIBw-8t2uFU9cr&index=80, 04.03.2021.

²⁹⁵ YouTube, Dünyanın En mutlu İnsanlarının Videosu ! - (KAMP) Çay House, <https://www.youtube.com/watch?v=jgJRESmR4rE&list=PLuVEZ4rbqkeQC15gW2S5U8JQVvnSs7pkP>, 29.02.2021.

²⁹⁶ YouTube, Türkiye'nin En Doğusunda Çocuk Olmak.. |, <https://www.youtube.com/watch?v=f2ECTw9UUHI&list=PLuVEZ4rbqkeQC15gW2S5U8JQVvnSs7pkP&index=7>, 29.02.2021.

²⁹⁷ YouTube, Maksat 114'e Atılan Alçakça İftiralar! - Bunları "İSLAM DÜŞMANLARI" Bile Söylemedi, <https://www.youtube.com/watch?v=ZiDGXNK0-4w&list=PLuVEZ4rbqkeQC15gW2S5U8JQVvnSs7pkP&index=8>, 29.02.2021.

²⁹⁸ YouTube, İzmir Depreminde Kurtarılanlar İçin Tekbir Getirenlerden Neden Rahatsız Olunuyor ? | Maksat 114, <https://www.youtube.com/watch?v=h8so3Hb-ajs&list=PLuVEZ4rbqkeTQkDm-EliIBw-8t2uFU9cr&index=4>, 04.03.2021.

²⁹⁹ YouTube, Nefisle Mücadele İçin 3 Taktik? | Serkan Aktaş, <https://www.youtube.com/watch?v=R9nEqVUvz4I&list=PLuVEZ4rbqkeTQkDm-EliIBw-8t2uFU9cr&index=6>, 04.03.2021.

³⁰⁰ YouTube, OFİSİMİZİ GÖREN ÇOCUKLARIN İTİRAFLARI! (NE DEDİLER?), <https://www.youtube.com/watch?v=vszewnWairs&list=PLuVEZ4rbqkeQC15gW2S5U8JQVvnSs7pkP&index=3>, 29.02.2021.

dersler yer almaktadır.³⁰¹ Yaş grubu olarak ele aldığımızda hedef kitlenin on yaş civarından başladığını görmekteyiz.

Müslüman olmayanlar,³⁰² içki içen, haram sevdası olan, kumar oynayan, dünyevi menfaat kaygıları dolayısıyla kendi aralarından ayrılanlar,³⁰³ günahlarından dolayı kendilerinden ayrılanlar,³⁰⁴ tesettürlü olduğu halde haram davranışlarda bulunan, nargile-sigara kullanıp makyaj yapan kadınlar,³⁰⁵ tarihselciler ve hadis inkârcıları³⁰⁶ eleştirel bir üslupla ele alınmakta ve ötekileştirilmektedir.

4.1.4 Cübbeli Ahmet Hoca

Cübbeli Ahmet Hoca lakabıyla anılan Ahmet Mahmut Ünlü'nün YouTube kanalı ele alındığında kendilerinin Ehl-i Sünnet olduğu ifade edilmektedir.³⁰⁷ Ehl-i Sünnet olmanın yanı sıra sırasıyla Mahmut Efendi, Ahrariyye, Müceddidiyye, Halidiyye ve Nakşibendi tarikatına bağlı olduklarını belirtilmektedir.³⁰⁸ Cübbeli Ahmet Hoca özelinde değerlendirildiğinde Ehl-i Sünnet içerisinde de itikatta Maturidi, amelde Hanefi Mahmut Efendi³⁰⁹ / İsmailağa³¹⁰ cemaatine bağlı olduğu görülmektedir.

³⁰¹ YouTube, Çocukların Çay House'da Ne İş Var? - #HerTelden #3, <https://www.youtube.com/watch?v=WHRgS4-1bKc&list=PLuVEZ4rbqkeTQkDm-EliIBw-8t2uFU9cr&index=77>, 04.03.2021.

³⁰² YouTube, En Ünlü Bilim Adamları ATEİST! İslamiyet Bilime ENGEL Mi? (YOBAZLIK - BİLİM), <https://www.youtube.com/watch?v=xcXhL3rG6uQ&list=PLuVEZ4rbqkeSh4hgfLwPmFT9tEYU Bn1Ol&index=3>, 29.02.2021.

³⁰³ YouTube, Konuştuğum Ateist Neden İman Etmedi ? (Hesapçı Müslümanlar) - Serkan Aktaş, <https://www.youtube.com/watch?v=cIEkaeCJoz8&list=PLuVEZ4rbqkeTQkDm-EliIBw-8t2uFU9cr&index=8>, 04.03.2021.

³⁰⁴ YouTube, ATEİST OLAN TÜRK ÜNLÜLER! - NEDEN ATEİST OLDULAR ?, <https://www.youtube.com/watch?v=Exnto4tl3Qo&list=PLuVEZ4rbqkeTQkDm-EliIBw-8t2uFU9cr&index=44>, 04.03.2021.

³⁰⁵ YouTube, Ülke Kurtaran Klavye Mücahitleri - Serkan Aktaş, <https://www.youtube.com/watch?v=Tb9RioLgzAA&list=PLuVEZ4rbqkeTQkDm-EliIBw-8t2uFU9cr&index=64>, 04.03.2021.

³⁰⁶ YouTube, Yanlış Yapılan 10 Dua! "Göbeğime Yara Bandı Yapıştırdım" | Ünsüz Hikayeler, <https://www.youtube.com/watch?v=Gr998dw8bpU&list=PLuVEZ4rbqkeS1vGTiFyU0ExkAjcWmaUiu&index=7>, 04.03.2021.

³⁰⁷ YouTube, , Merhûm Resul Bölükbaş Hocamızın Sene-i Devriyesinde Rize'de Toplanan Cemaate Yaptığım Konuşma ve Duâ, <https://www.youtube.com/watch?v=7wWPCILmM48>, 07.05.2022.

³⁰⁸ YouTube, Minârenin, Medresenin, Mezhepler ve Tarikat Derslerinin Bid'at Olmadığının Delilleri, <https://www.youtube.com/watch?v=SfxtUe4mNN8&t=2s>, 10.05.2022.

³⁰⁹ YouTube, Minârenin, Medresenin, Mezhepler ve Tarikat Derslerinin Bid'at Olmadığının Delilleri, <https://www.youtube.com/watch?v=SfxtUe4mNN8&t=2s>, 10.05.2022.

³¹⁰ YouTube, Sakarya Sohbeti 14 Kasım 2021, <https://www.youtube.com/watch?v=daxIXzdMfT8>, 09.05.2022.

Kendilerini hakk-ı selim olarak niteleyen topluluk dinin yalnızca medreselerde öğrenilebileceğini, kız medreselerinin bulunduğunu, hem imam-hatipliler hem de diğer öğrenciler için yaz programlarının bulunduğunu ifade etmektedir.³¹¹

Kanaldaki tamamı yayımlanan ders ve sohbet videoları ‘Hüve’l-Habibüllezi türca Şefaathü li külli hevlin mine’l-ehvali muktehimî’ duasıyla yani Kaside-i Bürde’nin 36. Beyti ile başlamaktadır.³¹² Derslere başlamadan önce şehitlerin ve kendi cemaatlerinden vefat edenlerin isimleri sayılmaktadır.

Cemaat yaptıkları sohbet ve dersleri hizmet olarak adlandırmaktadır.³¹³ Kanala yüklenen videolarda farklı program isimleri ve konseptler görülmektedir. Tefsir Dersleri,³¹⁴ Mektubat Dersleri,³¹⁵ Şifa-i Şerif Dersleri’nde³¹⁶ kameraya konuşulurken Şehir Sohbetleri³¹⁷ programlarında ve ziyaret amacıyla gidilen yerlerde yapılan sohbetlerde topluluğa konuşulduğu ve bu konuşmaların da kanala yüklendiği görülmektedir. Her hafta Perşembe akşamları 20.00-20.30 civarında canlı yayımla YouTube kanalı üzerinden sohbet yayınlanmaktadır.³¹⁸ Her hafta cumartesi günleri YouTube üzerinden Mektubat dersleri yapılmaktadır.³¹⁹

Kanaldaki videoların tamamı Cübbeli Ahmet Hoca’nın şahsına aittir. Bu videoları dinleyen kimselerin imamlarının tashih olacağı ve ilimlerinin artacağı belirtilmekte,³²⁰

³¹¹ YouTube, Sakarya Sohbeti 14 Kasım 2021, <https://www.youtube.com/watch?v=daxIXzdMfT8>, 09.05.2022.

³¹² YouTube, Haftanın Sohbeti 11 Kasım 2021, <https://www.youtube.com/watch?v=fu4Pb7hHbfg>, 09.05.2022.

³¹³ YouTube, Merhûm Resul Bölükbaş Hocamızın Sene-i Devriyesinde Rize’de Toplanan Cemaate Yaptığım Konuşma ve Duâ, <https://www.youtube.com/watch?v=7wWPCILmM48>, 07.05.2022.

³¹⁴ YouTube, İbnü Kesîr Tefsîri’nden Tefsîr Dersleri (el-Kalem Sûresi, 1. Âyet-i Kerime) 11. Bölüm 7 Aralık 2021, <https://www.youtube.com/watch?v=z4aTzGGzkxU&t=2025s>, 07.05.2022.

³¹⁵ YouTube, Mektûbât-ı Rabbâniyye’den İtikâd Mektupları (1. Cilt 80. Mektûb - 7) 64. Bölüm 18 Aralık 2021, https://www.youtube.com/watch?v=BZ-t_0bzEhk&t=2857s, 07.06.2022.

³¹⁶ YouTube, Şifâ-i Şerîf Dersi 125. Bölüm 28 Aralık 2021, <https://www.youtube.com/watch?v=Q4LoN-FKy0M&t=5s>, 06.05.2022.

³¹⁷ YouTube, Bursa Sohbetleri 4 Aralık 2021, https://www.youtube.com/watch?v=nD3Ah-9NM_8, 08.05.2022.

³¹⁸ YouTube, Haftanın Sohbeti 30 Aralık 2021, <https://www.youtube.com/watch?v=X1gnV3aW-FM>, 06.05.2022.

³¹⁹ YouTube, Haftanın Sohbeti 2 Aralık 2021, <https://www.youtube.com/watch?v=VHagk80rkKA>, 09.05.2022.

³²⁰ YouTube, Haftanın Sohbeti 11 Kasım 2021, <https://www.youtube.com/watch?v=fu4Pb7hHbfg>, 09.05.2022.

sohbetlerin dinlenmesi ve linklerinin paylaşılarak dinletilmesinin sağlanmasıyla, kitap dağıtmak ve tebliğ yapmakla video dinleyenlerin sorumlu olduğu ifade edilmektedir.³²¹ Cübbeli Ahmet Hoca kendini farklı yerlerdeki sohbetlere götüren Aksu ailesinin sponsorluğundan da bahsetmektedir.³²²

Kendi üyeleri arasında talebe, gençler anlamında ‘ihvan’ kelimesi kullanılmaktadır.³²³ Şeyhleri Ali Efendi ve Mahmut Ustaosmanoğlu’na ‘hazretleri ve babamız’, şeyhlerin eşlerine de ‘annemiz’, ve silsilede yer alan hocalara ‘efendi hazretleri’ şeklinde hitap edilmektedir.³²⁴

Resmi kurum olarak ‘Kardeşlik köprüsü’³²⁵ sloganıyla Hoca Ahmet Yesevi Derneği (HAYDER), Mahmut Ustaosmanoğlu cemaatine aittir. HAYDER aracılığıyla hayır işleri ve dini tebliğ faaliyetleri yürütülmektedir. YouTube’un yanı sıra Lalegül TV ve radyosu yayın organlarıdır. Lalegül dergisi ise cemaatin düzenli olarak çıkarılan yayım organıdır. Ayrıca www.cubbeliahmethoca.com.tr şeklinde web adresleri de mevcuttur.³²⁶

Ebubekir Sofuoğlu,³²⁷ Ahmet Şimşirgil, Ömer Faruk Korkmaz, Hüseyin Avni, Ebubekir Sifil, İhsan Şenocak gibi isimler Ehl-i sünnet olarak görülmekte, takdir ve tasvip edilmektedir. Buna karşılık Mehdi/ Mesih konusundaki görüşleri dolayısıyla Mustafa Katataş, Din İşleri Yüksek Kurulu üyesi Hasis Aydemir,³²⁸ Enbiya

³²¹ YouTube, Bursa Sohbetleri 4 Aralık 2021, https://www.youtube.com/watch?v=nD3Ah-9NM_8, 08.05.2022.

³²² YouTube, Haftanın Sohbeti 25 Kasım 2021, <https://www.youtube.com/watch?v=n2cxksjJ1F4&t=17s>, 09.05.2022.

³²³ YouTube, Minârenin, Medresenin, Mezhepler ve Tarikat Derslerinin Bid'at Olmadığının Delilleri, <https://www.youtube.com/watch?v=SfxtUe4mNN8&t=2s>, 10.05.2022.

³²⁴ YouTube, Minârenin, Medresenin, Mezhepler ve Tarikat Derslerinin Bid'at Olmadığının Delilleri, <https://www.youtube.com/watch?v=SfxtUe4mNN8&t=2s>, 10.05.2022.

³²⁵ YouTube, Haftanın Sohbeti 16 Aralık 2021, <https://www.youtube.com/watch?v=aIgOJEHJAiI>, 08.05.2022.

³²⁶ YouTube, Bursa Sohbetleri 4 Aralık 2021, https://www.youtube.com/watch?v=nD3Ah-9NM_8, 08.05.2022.

³²⁷ YouTube, Sakarya Sohbeti 14 Kasım 2021, <https://www.youtube.com/watch?v=daxIXzdMfT8>, 09.05.2022.

³²⁸ YouTube, Haftanın Sohbeti 25 Kasım 2021, <https://www.youtube.com/watch?v=n2cxksjJ1F4&t=17s>, 09.05.2022.

Yıldırım³²⁹ ve Mehmet Görmez³³⁰ hadisler konusundaki görüşlerinden dolayı, FETÖ'nün projesi olan dinler arası diyalogun savunuculuğunu yaptığı iddia edilen Hayrettin Karaman, Kur'an'ın tarihsel olduğunu savunduğu belirtilen Ali Bulaç,³³¹ Şaban Ali Düzgün, Mustafa İslamoğlu, Emine Şenlikoğlu gibi isimlere reddiyeler yazıldığı ifade edilmekle birlikte bu şahıslar ve savundukları görüşler ötekileştirilmektedir.³³² Videolarda sıklıkla bahsedilen Yenişafak gazetesi, Kanal 24³³³ ve Kanal 7³³⁴ televizyonları ötekileştirilmekte ve eleştirel bir şekilde ele alınmaktadır.

Genel olarak ele alındığında ise gayr-i Müslimlerin, Müslüman olduklarını söyledikleri halde Ehl-i sünnet dışındaki İran Şia'sı gibi grupların ötekileştirildiği görülmektedir.³³⁵

4.1.5 Nurettin Yıldız

Nurettin Yıldız YouTube kanalında yer alan videoları ele aldığımızda Müslümanların muhatap kitle olarak alındığını görmekteyiz. Videolardaki hitaplarda ümmet ve mü'min kavramları üzerinde yoğunlaşmaktadır.³³⁶ Çekilen videolar için ise ders kavramı kullanılmaktadır. Videoların farklı konseptlerde de çekildiğini görmekteyiz.

³²⁹ YouTube, Haftanın Sohbeti 16 Aralık 2021, <https://www.youtube.com/watch?v=aIgOJEHJAiI>, 08.05.2022.

³³⁰ YouTube, Şeriatın Delillerinden Birini Boşa Çıkarmaya Uğraşan İsmail K.'ın Sûfilerin Kanallarında Ne İş Var?, <https://www.youtube.com/watch?v=IVuI4IM7rXM&t=4s>, 09.05.2022.

³³¹ YouTube, Haftanın Sohbeti 16 Aralık 2021, <https://www.youtube.com/watch?v=aIgOJEHJAiI>, 08.05.2022..

³³² YouTube, Minârenin, Medresenin, Mezhepler ve Tarikat Derslerinin Bid'at Olmadığının Delilleri, <https://www.youtube.com/watch?v=SfxtUe4mNN8&t=2s>, 10.05.2022.

³³³ YouTube, Sakarya Sohbeti 14 Kasım 2021, <https://www.youtube.com/watch?v=daxIXzdMfT8>, 09.05.2022.

³³⁴ YouTube, Haftanın Sohbeti 25 Kasım 2021, <https://www.youtube.com/watch?v=n2cxksjJ1F4&t=17s>, 09.05.2022.

³³⁵ YouTube, Haftanın Sohbeti 25 Kasım 2021, <https://www.youtube.com/watch?v=n2cxksjJ1F4&t=17s>, 09.05.2022.

³³⁶ YouTube, Haftanın Sohbeti 25 Kasım 2021, <https://www.youtube.com/watch?v=n2cxksjJ1F4&t=17s>, 09.05.2022.

³³⁶ Youtube, BU HADİSİ OKUYUNCA İNSAN 7 ÇOCUĞU OLSUN İSTİYOR | Nureddin Yıldız, <https://www.youtube.com/watch?v=8adXlGx-oJI&t=54s>, 30.09.2021.

Çoğunda Nurettin Yıldız'ın konuşmaları olmakla birlikte ders olarak adlandırılan bazı videolarda bulunan kişilere hocam şeklinde hitap edilmektedir.³³⁷

YouTube kaalı üzerinden farklı isim, konsept ve içeriklerle çeşitli dersler yapılmaktadır. Hayat Rehberi,³³⁸ Riyazü's –Salihin/Hadis Dersleri,³³⁹ Hadislerle Diriliş,³⁴⁰ Dünya Nasıl Dönüyor³⁴¹ gibi daha çok hadis eksenli dersler yapıldığı görülmektedir. Bazı videolarda fiziksel olarak aynı mekânı paylaşan topluluğa yönelik yapılan dersler kısa kesitler halinde YouTube üzerinden paylaşıldığı görülmektedir. Bu tür videolardan maksadın topluluğa karşı sempatisi bulunan kimselere ulaşmak ve harici kimseler ise topluluğun reklamını yapmak olduğu düşünülmektedir. Bu kaniya Nurettin Yıldız'ın tebliğ ve davet araçları ile ilgili yaptığı yorumlardan ulaşılmıştır.³⁴²

Dünya Nasıl Dönüyor isimli program arka planda dünya haritası bulunmaktadır. Dünya haritası üzerinde yer alan simge isim ve semboller sahip olunan dünya görüşü, ideoloji, benimsenen kimlik ve üzerinde durulan konular hakkında bize bilgi vermektedir. Kabe, Mescid-i Aksa gibi dini mekanların yanı sıra Hasan el-Benna, İskilipli Atıf Hoca, Mehmet Akif gibi isimlere ait resimler yer almaktadır.³⁴³ Hayat Rehberi isimli programda ise Sosyal Doku Vakfının amblemi olan iç içe geçmiş iki halka bulunmaktadır.³⁴⁴

Özellikle ulaşılmak istenen belirli bir yaş kitlesi bulunduğu düşünülmeven YouTube kanalında kendileri hakkında bir tanımlama ve bilgilendirmeye gidilmediği

³³⁷ Youtube, KÜFÜRLÜ KONUŞANDAN ALLAH NEFRET EDİYOR...| Nureddin Yıldız, <https://www.youtube.com/watch?v=IBzBRHBK9e0&t=47s>, 30.09.2021.

³³⁸ YouTube, BU AYETLER, İKTİDAR SAHİPLERİNİ HEP RAHATSIZ ETTİ | Nureddin Yıldız, https://www.youtube.com/watch?v=Bhgl_x4yw2o&t=2s, 30.09.2021.

³³⁹ KÜFÜRLÜ KONUŞANDAN ALLAH NEFRET EDİYOR...| Nureddin Yıldız, <https://www.youtube.com/watch?v=IBzBRHBK9e0&t=47s>, 30.09.2021.

³⁴⁰ YouTube, GERİ ZEKALİ YOKTUR! ZEKASINI KULLANAMAYAN VARDIR...| Nureddin Yıldız, <https://www.youtube.com/watch?v=z1m7UJRh70o>, 30.09.2021.

³⁴¹ YouTube, HER DÖNEMİN ADAMI OLANI ALLAH ADAM YERİNE BİLE KOYMUYOR! | Nureddin Yıldız, <https://www.youtube.com/watch?v=sy0IBeGseNE&t=12s>, 30.09.2021.

³⁴² YouTube, SİYASET HOCALARA GÖLGE ETMESİN YETER! | Nureddin Yıldız, <https://www.youtube.com/watch?v=dICQ0CRN9DY>, 05.11.2021.

³⁴³ YouTube, HER DÖNEMİN ADAMI OLANI ALLAH ADAM YERİNE BİLE KOYMUYOR! | Nureddin Yıldız, <https://www.youtube.com/watch?v=sy0IBeGseNE&t=12s>, 30.09.2021.

³⁴⁴ YouTube, BU AYETLER, İKTİDAR SAHİPLERİNİ HEP RAHATSIZ ETTİ | Nureddin Yıldız, https://www.youtube.com/watch?v=Bhgl_x4yw2o&t=2s, 30.09.2021.

görülmektedir. Daha çok farklı fikirler üzerinden dersler yapıldığı görülmektedir. Bu fikirler ideoloji başlığı altında ele alınacaktır.

Ötekileştirme mevzusunu ele alacak olursak ümmetçilik fikrine karşı ırkçılığı öne çıkarılanların,³⁴⁵ amelleri imandan ayıran ve amel iman ilişkisini reddedenlerin,³⁴⁶ faiz gibi haram işlerde bulunan³⁴⁷ ve namaz gibi farz ibadetleri yerine getirmeyenlerin,³⁴⁸ sekülerizm, kapitalizm, demokrasi gibi beşeri sistemlerin savunucularının,³⁴⁹ şeriata karşılık günümüz medeniyet ve uygarlığını savunan kişi ve düşüncelerin ötekileştirildiğini³⁵⁰ görmekteyiz.

4.1.6 İhsan Şenocak

İhsan Şenocak YouTube kanalı 2011 yılında açılmıştır. Bu tarihlerde İhsan Şenocak Diyanet İşleri Başkanlığına bağlı olarak resmi görevini sürdürmektedir. 2018 yılı itibariyle resmi görevinden ayrılmıştır. Kanala yüklenen videolara da bu durumun yansdığı görülmektedir. Şöyle ki resmi görevinin sürdüğü yıllarda kanala yüklenen videolarda camide yapılan hutbeler, TV kanallarında yapılan sohbetler, konferanslar, İFAM'da yapılan derslere yer verilmektedir. Ağırlıklı olarak ise caminin ve hutbelerin ön plana çıktığını görmekteyiz.

Hutbeler haricinde ele alınan konular ise ayet ve sure tefsirlerinden oluşmaktadır.³⁵¹ Güncellik kaygısı taşımadan kanala yüklenen videolarda temel amacın tebliğ olduğu

³⁴⁵ YouTube, ŞEYTANI KORKUTAN ASİL DURUŞUN PÜF NOKTALARI (6 Madde) | Nureddin Yıldız, <https://www.youtube.com/watch?v=SUCZByhA9NA>, 06.11.2021.

³⁴⁶ YouTube, TİTRE VE KENDİNE GEL! HEPİMİZ ÖLÜLERİN ÇOCUKLARIYIZ | Nureddin Yıldız, <https://www.youtube.com/watch?v=piSVsd7Kpn4>, 07.10.2021.

³⁴⁷ YouTube, PARA FAİZDE KEYİF YERİNDE! BU VATAN HAINLİĞİDİR... | Nureddin Yıldız, https://www.youtube.com/watch?v=mPik_S0t330, 06.11.2021.

³⁴⁸ YouTube, NAMAZ KILANIN BÖYLE DERDİ OLMAZ! | Nureddin Yıldız, <https://www.youtube.com/watch?v=S9N-zPEPgmA>, 07.10.2021

³⁴⁹ YouTube, DURUN KALABALIKLAR! BU SOKAK ÇIKMAZ SOKAK... | Nureddin Yıldız, <https://www.youtube.com/watch?v=IWuGorO5OIE>, 07.10.2021.

³⁵⁰ Youtube, KORONA GERÇEĞİNİ KONUŞMA ZAMANI GELDİ | Nureddin Yıldız, <https://www.youtube.com/watch?v=HDSvHovLISs>, 04.10.2021.

³⁵¹ YouTube, <https://www.youtube.com/c/%C4%B0hsan%C5%9Eenocak%C4%B0fam/videos?view=0&sort=da&flow=grid>, 07.05.2022.

düşünülmektedir. Klasik İslam literatüründe yer alan tefsir bilgilerinin izleyiciye aktarıldığı görülmektedir.

2018'de resmi görevine son veren İhsan Şenocak'ın YouTube'ta hazırladığı içeriklerin daha sistemli, daha orijinal ve belli bir amaca hizmet eden videolardan oluştuğu gözlemlenmektedir. Asıl kimlik ve fikirlerin bu dönemden sonra ortaya konulduğu düşünülmektedir.

Kendilerini Ehl-i Sünnet³⁵² olarak tanımlayan kanalda İhsan Şenocak tarafından içerik sunumunun yapıldığı görülmektedir. Videolarda İhsan Şenocak İlmi ve Fikri Araştırmalar Merkezi'nin (İFAM) kurucu başkanı olarak tanıtılmaktadır.³⁵³

Yaptıkları işi *hizmet*³⁵⁴ olarak adlandıran topluluk ekiplerini *dava adamı* olarak görmektedir.³⁵⁵ Dava adamı olunurken dava şuuru kazandırıldığı, dava şuurunun ise iman, tefekkür ve amelden oluştuğu ifade edilmektedir.³⁵⁶

İFAM ve toplulukları *medrese* statüsünde görülmektedir.³⁵⁷ Farklı ders grupları ve çeşitli programlara katılan topluluklar *halka* olarak isimlendirilmektedir.³⁵⁸ *İlmi Yürüyüş* olarak görülen derslere online olarak da katılma imkanı sunulmakta ve katılımcılara icazet belgeleri gönderilmektedir.³⁵⁹

³⁵² YouTube, Şia Nedir, Ne Değildir?, <https://www.youtube.com/watch?v=FntKj0KHEHY&t=1450s>, 22.05.2021.

³⁵³ YouTube, Doğu Türkistan Cumhuriyeti Kuruluş Yılı Dönümünde İhsan ŞENOCAK, <https://www.youtube.com/watch?v=sANn6MtI3ys&t=14s>, 22.05.2021.

³⁵⁴ YouTube, İslami Davet...Yeniden..., <https://www.youtube.com/watch?v=DJOz18nRyRo>, 24.06.2021.

³⁵⁵ YouTube, Allah Resûlü'nün Yaşadığı İslam, https://www.youtube.com/watch?v=C2Mwxs_7ipc, 24.06.2021.

³⁵⁶ YouTube, "Üstad Necip Fazıl'ın Gençliğe Hitâbe Şerhi" - Fikir ve Aksiyon Birliği, <https://www.youtube.com/watch?v=d-ISIJfu6zY>, 27.08.2021.

³⁵⁷ YouTube, Gençler Soruyor 20 - Bitcoin - | İhsan Şenocak, <https://www.youtube.com/watch?v=QT0PzRpBgh4>, 27.08.2021.

³⁵⁸ YouTube, Gençler Soruyor 14 | İhsan Şenocak, <https://www.youtube.com/watch?v=qUFgIVpsvoE>, 22.05.2021.

³⁵⁹ YouTube, ESMÂ-İ HÜSNÂ 1 [Mukaddime] | İhsan Şenocak, <https://www.youtube.com/watch?v=Rw5UAsDigoI>, 23.04.2021.

Vazifelerinin Müslümanlara ayetleri okuyarak onları uyarmak olduğu ifade edilmektedir.³⁶⁰ Müslümanların hedef kitle olarak belirlenmiş olmakta, içeriklerin Müslümanların ihtiyaçlarına hitaben oluşturulduğu görülmektedir. Hem İFAM ve diğer okul projeleri dikkate alındığında hem de videolardaki söylemlere ve katılımcılara bakıldığında yaş grubu olarak gençlerin hedeflendiği görülmektedir. Gerekirse liselerin, okulların karşısında beklemek gerektiği ifadesi okul gençliğine yönelik bir hedef olduğunu göstermektedir.³⁶¹ Bir başka videoda ise ‘müderriis, muallim, doktor kardeşim!’ şeklinde hitap, hitap edilen kişilerin belirli eğitim düzeyinde bireylerden oluştuğunu göstermektedir.³⁶²

Kendilerinin olan İnkışaf dergisi,³⁶³ Hüküm dergisi³⁶⁴ yayım organlarındandır. Ayrıca Ülke TV,³⁶⁵ TV 5, Lalegül TV³⁶⁶ gibi televizyon kanallarında programlar düzenlenmiştir. Güncelde ise her salı günü YouTube kanalından saat 20.00’de Gençler Soruyor isimli program yayımlanmakta³⁶⁷ ve çeşitli içeriklere sahip videolar kanala yüklenmekte, Instagram üzerinden her pazar 15.00’de canlı yayımla sorular cevaplanmakta,³⁶⁸ Telegram uygulaması üzerinden ders notları paylaşmakta³⁶⁹ diğer sosyal medya hesaplarından paylaşımlar yapılmaktadır.

Kendilerinin fetva verirken takip ettikleri usule bakacak olursak ilk olarak vaka/olayın tanındığı, ardında kitap ve sünnete müracaat edildiği, peşi sıra ulemanın görüşlerine

-
- ³⁶⁰ YouTube, Sorun Üslubumuzda mı? | İhsan Şenocak, <https://www.youtube.com/watch?v=vDBIGivrGPs>, 27.08.2021.
- ³⁶¹ YouTube, Gençler Soruyor 1. Bölüm | İhsan Şenocak, <https://www.youtube.com/watch?v=OBUVCuV3v8>, 27.08.2021.
- ³⁶² YouTube, Gençler Soruyor 17 | İhsan Şenocak, <https://www.youtube.com/watch?v=TreewGmO8x4>, 23.05.2021.
- ³⁶³ YouTube, Gençler Soruyor 3. Bölüm | İhsan Şenocak, <https://www.youtube.com/watch?v=CYHPJ2gonQw>, 27.08.2021
- ³⁶⁴ YouTube, İSLAM'IN ZAFER KÜRSÜSÜ AYASOFYA, <https://www.youtube.com/watch?v=4qC30dS6tlQ>, 03.06.2021.
- ³⁶⁵ YouTube, Cariyelik Noktasında İslam'a Atılan İftiralara Cevap, <https://www.youtube.com/watch?v=PCH4rvqnqy4>, 22.05.2021.
- ³⁶⁶ YouTube, Gençler Soruyor 5. Bölüm - 1 | İhsan Şenocak, <https://www.youtube.com/watch?v=J9elTu37WK8>, 22.05.2021.
- ³⁶⁷ YouTube, Gençler Soruyor 11 | İhsan Şenocak, <https://www.youtube.com/watch?v=SNFUbQDM-dI>, 27.08.2021.
- ³⁶⁸ YouTube, Gençler Soruyor 13 | İhsan Şenocak, <https://www.youtube.com/watch?v=WCArEthLFaY>, 22.05.2021.
- ³⁶⁹ YouTube, ESMÂ-İ HÜSNÂ 1 [Mukaddime] | İhsan Şenocak, <https://www.youtube.com/watch?v=Rw5UAsDigoI>, 23.04.2021.

ve dünyadaki diğer âlimlerin görüşlerinin incelendiği, son olarak fetvanın verildiği ifade edilmektedir.³⁷⁰

İhsan Şenocak YouTube kanalının asıl topluluğu İFAM bünyesinde yer almaktadır. İlmî ve Fikri Araştırmalar Merkezi anlamına gelen İFAM beş yıl süren³⁷¹ ve belirli bir program etrafında şekillenen medrese olmak niteliğine sahiptir. İslami tasavvur ve bilinç inşa ve ihya edilen³⁷² ve gençlerle yeni bir dünyayı İslam'a göre kurmayı hedefleyen İFAM'da³⁷³ yalnızca sarf-nahiv, tefsir, akait ve kelam³⁷⁴ gibi dini ilimler değil aynı zamanda felsefe³⁷⁵ ve iktisat ilimi İslam ve İngiliz iktisadı kıyasıyla okutulmaktadır.³⁷⁶ İFAM'a yalnızca yurt içinden değil yurtdışından da gelen öğrenciler mevcuttur.

50 gün olarak planlanan yaz programlarına farklı fakültelerden öğrenciler de katılmaktadır. Program içeriğinde Celaleyn tefsiri, sarf-nahiv dersleri, 40 hadis ve Muhtar'ın ibadet bölümü yer almaktadır.³⁷⁷

İFAM'ın yanı sıra Samsun'da Külliyyat Kız Ortaokulu adıyla Arapça ve hafızlığın yanı sıra dönem derslerinin de okutulan bir projeleri mevcuttur.³⁷⁸ Arapça yabancı dil ağırlıklı bu okula beşinci sınıf öğrencileriyle hafızlık eğitimine başlanmakta ve öğretmenlerin tamamı kadınlardan oluşmaktadır.³⁷⁹ Madde ve mana cephesinin

³⁷⁰ YouTube, Gençler Soruyor 20 - Bitcoin - | İhsan Şenocak, <https://www.youtube.com/watch?v=QT0PzRpBgh4>, 27.08.2021.

³⁷¹ YouTube, Gençler Soruyor 3. Bölüm | İhsan Şenocak, <https://www.youtube.com/watch?v=CYHPJ2gonQw>, 27.08.2021.

³⁷² YouTube, Allah Resûl'nün Yaşadığı İslam, https://www.youtube.com/watch?v=C2Mwxs_7ipc, 24.06.2021.

³⁷³ YouTube, Gençler Soruyor 20 - Bitcoin - | İhsan Şenocak, <https://www.youtube.com/watch?v=QT0PzRpBgh4>, 27.08.2021.

³⁷⁴ YouTube, Tefsir 2 - Fatıha Süresi (Eski) - İhsan Şenocak, <https://www.youtube.com/watch?v=hfY7MkcNpnI>, 12.06.2021.

³⁷⁵ YouTube, Gençler Soruyor 8. Bölüm [Tarihselcilik Özel Bölüm] | İhsan Şenocak, <https://www.youtube.com/watch?v=tWgrTiqAxBc&t=3212s>, 27.08.2021.

³⁷⁶ Youtube, Gençler Soruyor 20 - Bitcoin - | İhsan Şenocak, <https://www.youtube.com/watch?v=QT0PzRpBgh4>, 27.08.2021.

³⁷⁷ YouTube, Gençler Soruyor 14 | İhsan Şenocak, <https://www.youtube.com/watch?v=qUFgIVpsvoE>, 22.05.2021.

³⁷⁸ YouTube, Kızların Okumasına Karşı mıyım? | İhsan Şenocak, <https://www.youtube.com/watch?v=RrdmQbSq6Z4>, 08.06.2021.

³⁷⁹ YouTube, Müslüman Bir Kadın Böyle Yalan Konuşabilir mi? Hepsini Allah'a Havale Ediyorum | İhsan Şenocak, <https://www.youtube.com/watch?v=c7js2wQDPbE>, 27.08.2021.

birleştiği mektep olarak nitelenen bu okulda matematik, edebiyat, İngilizce' nin yanı sıra ulumu İslamiye de okutulmaktadır.³⁸⁰

Allah ve Rasülü'ne düşman olanların kendilerine de düşman olduğu ifade edilmektedir.³⁸¹ Kanalda mealcilik fikri reddedilmekte, Humeyni gibi ümmetçi kimliğe bürünüp mealciliği savunanlar,³⁸² bunun yanı sıra tarihselciler, sünneti reddedenler ve müctehid imamlara saldıranlar³⁸³ ve kendileriyle aynı İslam'ı kabul etmeyenler³⁸⁴ de ötekileştirilmektedir.

4.2 Konu Başlıkları

4.2.1 Sözler Köşkü

Sözler Köşkü YouTube kanalında yer alan video başlıklarının hemen hepsi dikkat çekici ve merak uyandırıcı şekilde olduğu söylenebilir. Atılan başlıklar gazete manşeti havası katmakta ve içeriğin güncel olduğu izlenimi oluşturmaktadır. Çekilen videolardan birinde de dikkat çekici başlıkların özellikle kullanıldığı konuşmacı tarafından belirtilmektedir.³⁸⁵ *Kabe'nin Boşaltılmasının Bilinen ve Bilinmeyen Asıl Sebepleri!*,³⁸⁶ *Avrupa'da Ezanlara Nasıl İzin Verildi? - Korona İslam'ın Yükselişi Mi Olacak?*³⁸⁷ gibi başlıklar güncel ve dikkat çekici başlıklara örnek olarak gösterilebilir.

³⁸⁰ YouTube, Gençler Soruyor 9. Bölüm | İhsan Şenocak, <https://www.youtube.com/watch?v=C2urKdJLnUE&t=1197s>, 27.08.2021.

³⁸¹ YouTube, Saldırıları Karşısında Ne Yaparsınız? | İhsan Şenocak, <https://www.youtube.com/watch?v=2FkvfBHPcmo>, 27.08.2021.

³⁸² YouTube, Şia Nedir, Ne Değildir?, <https://www.youtube.com/watch?v=FntKj0KHEHY&t=1450s>, 22.05.2021.

³⁸³ YouTube, "Üstad Necip Fazıl'ın Gençliğe Hitâbe Şerhi" - Fikir ve Aksiyon Birliği, <https://www.youtube.com/watch?v=d-ISIJfu6zY>, 27.08.2021.

³⁸⁴ YouTube, Feth-i Mekke Konferansı, Bafra, Selim Seyhan, <https://www.youtube.com/watch?v=yvL-G7JRsfG&t=568s>, 24.06.2021.

³⁸⁵ YouTube, İmamın Arkasında Ayakta Duramadı - İşte Nedeni, <https://www.youtube.com/watch?v=PrwJS9oIX-M&list=PL-LCj5c6etGUBIrjJb-zXpFNb-cXmAD18&index=19>, 08.11.2020.

³⁸⁶ YouTube, Kabe'nin Boşaltılmasının Bilinen ve Bilinmeyen Asıl Sebepleri!, <https://www.youtube.com/watch?v=YtsPM1UGRPA>, 15.11.2020.

³⁸⁷ YouTube, Avrupa'da Ezanlara Nasıl İzin Verildi? - Korona İslam'ın Yükselişi Mi Olacak?, <https://www.youtube.com/watch?v=II61KnXQeDI&t=1s>, 18.11.2020.

Videoların içerikleri ve konu başlıkları değerlendirildiğinde içerik ve başlıkların birebir örtüşmediği görülmektedir. Şöyle ki konu başlığı güncel olması hasebiyle merak uyandırırken içerik çoğu zaman güncel olmamakta, başlıkta belirtilen konuyu kapsamlı bir şekilde ele almadığı yahut başlıktaki içerikle sınırlı kalınmadığı tespit edilmiştir.

Güncelin dışında konuşmacının ders olarak adlandırdığı videolarda da aynı taktiğin uygulandığı görülmektedir. İçerik klasik dini bilgilerin aktarılmasından oluşuyorken seyirciyi çekebilmek ve videonun seyredilmesini sağlamak amacıyla sorunlara çözüm getirici ifadeler kullanılarak³⁸⁸ ya da soru sorarak³⁸⁹ başlıklarla cazip hale getirmeye çalıştıkları anlaşılmaktadır. Ayrıca içeriğin efekt ve farklı konseptlerle seyirciyi etkileme düzeyi artırılmaya çalışılmaktadır.³⁹⁰

Videolar oynatma listesi oluşturularak gruplandırılmıştır. Bazı videolarda röportajlara,³⁹¹ bazılarında karşılıklı soru cevaplara,³⁹² bazılarında ise katılımcıların da yer aldığı derslere³⁹³ ve farklı isimlerin misafir edildiği sohbetlere³⁹⁴ yer verilmiştir. Videoların bazılarında Fatih Yağcı ders ve sohbetleri³⁹⁵ yer alırken bazılarında ise

³⁸⁸ YouTube, Namaz Kılmıyorum Diyorsan 4 Kesin Çözüm - Fatih Yağcı, <https://www.youtube.com/watch?v=dAq43v1vHR8&list=PL-LCj5c6etGUBIrjJb-zXpFNb-cXmAD18&index=7>, 05.11.2020.

³⁸⁹ YouTube, Allah'ı Kim Yarattı? Allah İnsanı Neden Yarattı?" Sorularına Cevap! - Çapraz Sorgu 3.Bölüm, <https://www.youtube.com/watch?v=hIbScv1G6po&list=PL-LCj5c6etGUs8LbaZg45MYuFsq9aLmGe&index=3>, 18.11.2020.

³⁹⁰ YouTube, Ölüm Anında Tek Tek Yaşanacaklar! - Gözyaşlarınızı Tutamayacaksınız (+13) - Fatih Yağcı, <https://www.youtube.com/watch?v=h4BDd2f09kM&list=PL-LCj5c6etGUBIrjJb-zXpFNb-cXmAD18&index=23>, 18.11.2020.

³⁹¹ YouTube, İslam'da Kölelik Ve Cariyelik Tartışması!-Şaşırtıcı Son-Sokak Röportajı, <https://www.youtube.com/watch?v=s0CtEb-qSYM&list=PL-LCj5c6etGWeeKLS6BkHfM-r0B7OGf11&index=4>, 19.11.2020.

³⁹² YouTube, Kafanızda Kurduğunuz Bir Tanrıya İnanıyorsunuz" Diyen Agnostiklere Cevap | Çapraz Sorgu 7, <https://www.youtube.com/watch?v=8V7FBp001FY&list=PL-LCj5c6etGUs8LbaZg45MYuFsq9aLmGe&index=7>, 18.11.2020.

³⁹³ YouTube, Uyku, Cinsellik, Alkol Cennette Var mı? - CENNET NASIL BİR YER? - Fatih Yağcı, https://www.youtube.com/watch?v=wrL7jOspO_o&list=PL-LCj5c6etGUBIrjJb-zXpFNb-cXmAD18&index=6, 04.11.2020.

³⁹⁴ YouTube, Yüzlerce Aileyi Yıkılmaktan Kurtaran Adam'a Sorduk! - Ahmet Bulut, <https://www.youtube.com/watch?v=YWumg4wJXh4&list=PL-LCj5c6etGUKW-FYBAXgAPoT5V8Ku3Xe&index=6>, 04.11.2020.

³⁹⁵ YouTube, Harekatta Son Durum Ne? - Trump'ın Tehdidi | İÇİMİZDEKİ HAINLER - Fatih Yağcı, https://www.youtube.com/watch?v=cOGTqtq_A2g&t=1s, 06.11.2020.

farklı isimler³⁹⁶ tarafından içerik sunumu gerçekleştirildiği görülmektedir. Kanaldan seyirciye yansıyan birden fazla isim mevcuttur.

Ayrıca sokak röportajlarında samimi üslup dikkat çekicidir. Röportaj yapılan kişilere hitap katılımcının tarzına göre belirlenmektedir. Örneğin üniversite öğrencileriyle yapılan röportajlarda kanka,³⁹⁷ kanki³⁹⁸ şeklinde hitap edilmektedir. Bu da konuşmacıyla ortak paydada birleşme gayreti içinde olduklarını gösterir.

En çok seyredilen video 15.12.2016 tarihli, 16.144.496 görüntülenme sayısına sahip 'Defalarca Dinletip Ağlatan İnşirah Suresi- Abdullah Altun'dur.

4.2.2 Hayalhanem

Gizemli,³⁹⁹ merak uyandırıcı,⁴⁰⁰ soru⁴⁰¹ ve ünlem barındıran güncel konu başlıklarının tercih edildiği gözlemlenmektedir. Hedef kitlesi genç yaş grubu olan bu kanalın başlık atarken seçtiği güncel konular yine gençlerin ilgisini çeken popüler konulardan seçilmektedir.⁴⁰²

Video başlıkları ve içerik karşılaştırmasına gidildiğinde birebir örtüşmediği hatta video başlığının video boyunca hiç geçmediği bile görülmektedir. Kendilerinin de belirttiği üzere geçici gündem videoları imam hakikatlerinin anlatıldığı videolar için

³⁹⁶ YouTube, NASA'NIN BİLE ÇÖZEMEDİĞİ İŞTE O HARİTA - Tuna Tekeli, 18.01.2020.

³⁹⁷ YouTube, Felsefeci Ateist İle Müslüman Gencin Tartışması! - İMAN ETTİ Mİ?, <https://www.youtube.com/watch?v=UxLi-qBQyis&list=PL-LCj5c6etGWeeKLS6BkHfM-r0B7OGf1l&index=8>, 01.12.2020.

³⁹⁸ YouTube, Deist Genç Kelime-i Şehadet Getirdi! - Sokak Röportajı, <https://www.youtube.com/watch?v=TCtVjmOlinA&list=PL-LCj5c6etGWeeKLS6BkHfM-r0B7OGf1l&index=9>, 01.12.2020.

³⁹⁹ YouTube, Kur'an'ın Dilinden ÖLDÜKTEN SONRA İLK NE OLACAK ? (Kanun - Saltanat - Sultan | Mehmet Yıldız, <https://www.youtube.com/watch?v=SP5aCxBWmuo&list=PLiBmqVUKx10TLTg-JSdK4TtAuitNC90yK&index=5>, 01.01.21.

⁴⁰⁰ YouTube, SADECE ANNELER İZLESİN - MEARİC SURESİ | Mehmet Yıldız, https://www.youtube.com/watch?v=w71_B1BcG5U&list=PLiBmqVUKx10TLTg-JSdK4TtAuitNC90yK&index=30, 09.01.2021.

⁴⁰¹ YouTube, RİSALE-İ NUR YAZDIRILDI MI? | Mehmet Yıldız, <https://www.youtube.com/watch?v=fDjISX89G1w&list=PLiBmqVUKx10TLTg-JSdK4TtAuitNC90yK&index=32>, 07.01.2021.09.01.2021.

⁴⁰² YouTube, RÜYANI SAKIN ANLATMA! - RÜYA TABİRLERİ | Mehmet Yıldız, <https://www.youtube.com/watch?v=ed9IgNEq8CI&list=PLiBmqVUKx10TLTg-JSdK4TtAuitNC90yK&index=4>, 01.01.2021.

tamamlayıcı olarak kullanılmaktadır.⁴⁰³ Aynı şey video başlıkları için de geçerlidir. Gündemde olan konularla ilgili başlık atılarak Risale-i Nur derslerinin yapıldığı, başlığın dikkat çekerek videoyu seyretmeye sevk ettiği görülmektedir.

4.2.3 Maksat 114

Maksat YouTube kanalı ele alındığında güncel bir dilin ve geçlerin kullandığı jargonun hâkim olduğunu görmekteyiz.⁴⁰⁴ Bunun yanı sıra heyecan verici ya da merak uyandırıcı tarzda ünlem ve soru içerikli başlıklar videoları ilgi çekici hale getirmektedir.⁴⁰⁵ Maksat daha fazla seyirciye ulaşmak istemektir.

Videoların gruplandırıldığı oynatma listesinde ise ana başlıklarla içeriklerin sınıflandırıldığını görmekteyiz. Sosyal aktivite videoları, ders olarak nitelenen videolar, soru cevap formatında çekilmiş videolar vs. tek başlık altında toplamıştır. Aynı zamanda bu başlıklarda da video başlıklarında da geçerli olan merak uyandırma isteğinin ön plana çıktığını görmekteyiz. Maksat 114 TV Programları bölümünde 16 adet gizli video bulunmakta, içeriklere ulaşılamamaktadır.

4.2.4 Cübbeli Ahmet Hoca

Cübbeli Ahmet Hoca YouTube kanalı videoları incelendiğinde video başlıkların içeriğe uygun olarak verildiğini görmekteyiz. Şöyle ki içerikte sure tefsiri yapılıyorsa sure isim ve numaralarını yer aldığı ya da herhangi bir konu üzerine sohbet yapılıyorsa içeriğe uygun başlık atıldığına şahit oluyoruz. Örnek verecek olursak İbn Kesir'in

⁴⁰³ Youtube, 2020'DE BAŞIMIZA GELEN OLAYLARIN 3 SEBEBİ - Duaların Şimdilik Aşikâre Kabulleri Görünmemesi - LAHİKA, <https://www.youtube.com/watch?v=NTVvUv9KpD4&list=PLIbMQVUKx10TLTg-JSd4TtAuitNC90yK&index=44>, 09.01.2021.

⁴⁰⁴ YouTube, Kız tavlama ve Harama girmek (Anı YAŞA!), <https://www.youtube.com/watch?v=8bo-UUZeOzs&list=PLuVEZ4rbqkeSh4hgflwPmFT9tEYUBn1OI>, 29.02.2021.

⁴⁰⁵ YouTube, YouTube, Ateistleri Neden Cin Çarpmıyor ? | Serkan Aktaş, <https://www.youtube.com/watch?v=g9r5J43hoaw&list=PLuVEZ4rbqkeQC15gW2S5U8JQVvnSs7pkP&index=9>, 29.02.2021., En Ünlü Bilim Adamları ATEİST! İslamiyet Bilime ENGEL Mi? (YOBAZLIK - BİLİM), <https://www.youtube.com/watch?v=xcXhL3rG6uQ&list=PLuVEZ4rbqkeSh4hgflwPmFT9tEYUBn1OI&index=3>, 29.02.2021.

okunduğu tefsir dersinin başlığı ‘İbnü Kesîr Tefsîri'nden Tefsîr Dersleri (el-Kalem Sûresi, 1. Âyet-i Kerime) 11. Bölüm 7 Aralık 2021’olarak belirlenmiştir.

Gerek ders gerekse sohbet konseptli programlarda başlıklara tarih eklenmesi belirli bir sıra takip edildiğini ve bu sohbet ve programların düzen içerisinde planlandığının, devamlı bir seyirci kitlesi bulunan kanalın⁴⁰⁶ seyircisinin de takibini istediği, onlar için kolaylık sağlamak maksadıyla yapıldığı düşünölmektedir.

4.2.5 Nurettin Yıldız

Nurettin Yıldız kanalının içerikleri ele alındığında başlıklarda ünlem ve soru cümlelerinin ön plana çıktığını görmekteyiz. Bu tür başlıklarda seyircinin merakı cezbedilmeye çalışılmakta ve daha fazla kişi tarafından seyredilmesi hedeflenmektedir. Örnek verecek olursak Aşırı Gidiyorsun Hangi Örgüte Takıldın,⁴⁰⁷ Namaz Kılanın Böyle Derdi Olmaz- Nurettin Yıldız,⁴⁰⁸ Çevremizde Büyük Dolaplar Dönüyor Bunların Farkında mısın?- Nurettin Yıldız⁴⁰⁹ bunlardan bazılarıdır.

Ayrıca kullanılan başlıklar ele alındığında başlıkların bazılarında dini yahut akademik kavramlardan ziyade sokak ağzında var olan kelimeler kullanılmıştır.⁴¹⁰ Seyirciye bu sayede sizdeniz, bizde siz gibiyiz, aynı dili konuşuyoruz gibi mesajların verilmeye çalışıldığı düşünölmektedir. Bu yolla seyirciye daha kolay ulaşılmakta, anlatılanların karşıya sirayet etmesi kolaylaşmakta ve yaşanabilir bir dini hayatın varlığı ispat edilmeye çalışılmaktadır.

⁴⁰⁶ YouTube, Haftanın Sohbeti 11 Kasım 2021, <https://www.youtube.com/watch?v=fu4Pb7hHbfg>, 09.05.2022.

⁴⁰⁷ YouTube, AŞIRI GİDİYORSUN. HANGİ DİNİ ÖRGÜTE TAKILDIN? | Nureddin Yıldız, <https://www.youtube.com/watch?v=Tff-eTWrq6Y>, 09.10.2021.

⁴⁰⁸ YouTube, NAMAZ KILANIN BÖYLE DERDİ OLMAZ! | Nureddin Yıldız, <https://www.youtube.com/watch?v=S9N-zPEPgmA>, 07.10.2021.

⁴⁰⁹ YouTube, ÇEVREMİZDE BÜYÜK DOLAPLAR DÖNÜYOR FARKINDA MISIN? | Nureddin Yıldız, <https://www.youtube.com/watch?v=rA44qiyag1Y>, 09.10.2021.

⁴¹⁰ YouTube, ALLAH BU İŞE KARIŞMAYACAK! "ELİMİN TERSİYLE PATLATIRIM" | Nureddin Yıldız, <https://www.youtube.com/watch?v=9xBSfbJsrLE>, 30.09.2021., . GERİ ZEKALİ YOKTUR! ZEKASINI KULLANAMAYAN VARDIR... | Nureddin Yıldız, <https://www.youtube.com/watch?v=z1m7UJRh70o>, 30.09.2021., . KEYFİMİZ ON NUMARA. ÖLÜM SIRASI BAŞKASINDA... | Nureddin Yıldız, https://www.youtube.com/watch?v=p11ru0pF_xM, 09.10.2021.

4.2.6 İhsan Şenocak

İhsan Şenocak YouTube kanalında yer alan videoların başlıkları içerikle uygunluk göstermektedir. Tefsir derslerinin yapıldığı videolarda tefsiri yapılan ayet ve surelerin isim ve numaraları verilmiş,⁴¹¹ özel isimlerle adlandırılan program videolarına programın ismi verilmiş,⁴¹² konferans niteliği taşıyan videolara ise içeriğe uygun başlıklar verilmiştir. İlgi çekme ve merak uyandırma kaygısı taşımadığı anlaşılan kanalın hedefi aboneleri olan yahut sempati duyan bireylere ders nitelikli bilgi aktarımı olduğu düşünülmektedir.

4.3 Kullanılan Bilgi Kaynakları

4.3.1 Sözler Köşkü

Sözler Köşkünde ele alınan ve ekrandan dinleyiciye aktarılan temel kaynak Bediüzzaman Said Nursi'nin müellifi olduğu Risale-i Nur'dur. Risale-i Nur hem orada bulunan katılımcılar hem de takipçileri için okunmakta ve bilimsel veri, mantık ve akıl yürütmelerle⁴¹³ örneklendirilerek açıklanmaktadır. Risale-i Nur baştan sona tüm bölümleriyle okunmamaktadır. Konuşmacılar tarafından seçilen konu ve başlıklara göre dersler hazırlanıp sunulmaktadır.

Risale-i Nur dışında Diyanet İşleri Başkanlığının Kur'an mealinden de faydalandığı görülmektedir. Kendilerinin Risale-i Nur'un yanı sıra İslami ve ateist kaynaklardan beslendiklerini belirtirken bu kaynakların isimlerine yer verilmemektedir.⁴¹⁴

⁴¹¹ YouTube, Tefsir - Ders: 57 - Bakara Sûresi - Gündemi, Kur'an-ı Kerim'in Ufkunda Yorumlayalım, https://www.youtube.com/watch?v=H_YHdwAqIXo, 22.05.2021.

⁴¹² YouTube, Gençler Soruyor 1. Bölüm | İhsan Şenocak, <https://www.youtube.com/watch?v=OBUVCuvV3v8>, 23.04.2021

⁴¹³ YouTube, "Kafanızda Kurduğunuz Bir Tanrıya İnanıyorsunuz" Diyen Agnostiklere Cevap | Çapraz Sorgu 7, <https://www.youtube.com/watch?v=8V7FBp001FY&list=PL-LCj5c6etGUs8LBaZg45MYuFsq9aLmGe&index=7>, 18.11.2020.

⁴¹⁴ YouTube, HZ.HIZIR SENİ SIKINTILARDAN KURTARSIN İSTER MİSİN? - NASIL GÖREBİLİRİZ?, <https://www.youtube.com/watch?v=zdvihqz5Lgc&list=PL-LCj5c6etGUBIrjJb-zXpFNb-cXmAD18&index=14>, 06.11.2020.

Risale-i Nu'un yanı sıra klasik eserlerden İsmail Hakkı Bursevi'nin Ruhu'l Beyan isimli tefsiri,⁴¹⁵ fihhi konular için ise www.sorularlailamiyet.com tavsiye edilmektedir.⁴¹⁶

4.3.2 Hayalhanem

Hayalhanem'in kullandığı birincil kaynak Bediüzzaman Said Nursi tarafından kaleme alınmış olan Risale-i Nur'dur. Kur'an'ı Kerim'in tefsiri olan Risale-i Nur'un yanı sıra Kurtubi ve İbn Kesir tefsirleri de okuduklarını ifade etmektedirler.⁴¹⁷

Bediüzzaman Said Nursi ehl-i keşf olarak görülmekte⁴¹⁸ve kendisine icaz'u-l Kur'an emri verildiği belirtilmektedir.⁴¹⁹ Hem kesin bilgi içerip içermediği hem de bağlayıcılığı konusunda tartışmalı olan ilhamî bilgi onlara göre zandan daha fazla şey ifade etmektedir. Bediüzzama'a ait ilhamî bilgiyi kesin bilgi derecesinde gördüklerini düşündüğümüz ekol, ilhamî bilginin yanı sıra Kur'an, hadisler, akıl ve duyu organlarını da bilgi kaynağı olarak kabul etmektedir. Vahiy ve aklın çelişmeyeceğini savunur.⁴²⁰

⁴¹⁵ YouTube, İnternet Geçmişini Siliyorsan İzle! - Gizli Sekmede İşlenen Günahlar (2 Kesin Çözüm) - Fatih Yağcı, <https://www.youtube.com/watch?v=SO3aTI4yUEM&list=PL-LCj5c6etGUBIrrJb-zXpFNb-cXmAD18&index=11>, 05.11.2020.

⁴¹⁶ YouTube, ÇOK TAKINTILI VESVESELİYSEN BU VİDEO TAM SANA GÖRE - KESİN KURTULUŞ, https://www.youtube.com/watch?v=_esYMD07iBI&list=PL-LCj5c6etGUBIrrJb-zXpFNb-cXmAD18&index=22, 18.11.2020.

⁴¹⁷ YouTube, Hayatını Değiştirecek Motivasyon Konuşması | Mehmet Yıldız, Adem Özköse, <https://www.youtube.com/watch?v=iURsVipSI84&list=PLIbMQVUKxl0TLTg-JSd4TtAuitNC90yK&index=103>, 14.01.2021.

⁴¹⁸ YouTube, Bu Sohbeti Sakın İzleme 2 - Seni Deli Eder | Mehmet Yıldız, <https://www.youtube.com/watch?v=A8K884LjCmc&list=PLIbMQVUKxl0TLTg-JSd4TtAuitNC90yK&index=178>, 23.01.2021.

⁴¹⁹ YouTube, RÜYANI SAKIN ANLATMA! - RÜYA TABİRLERİ | Mehmet Yıldız, <https://www.youtube.com/watch?v=ed9IgNEq8CI&list=PLIbMQVUKxl0TLTg-JSd4TtAuitNC90yK&index=4>, 01.01.21.

⁴²⁰ YouTube, AŞK MI KADERİ KOVALAR KADER Mİ AŞKI ?-Kitab-ı Mübin,İmam-ı Mübin[Kader 6]ÖZEL VİDEO | Mehmet Yıldız, https://www.youtube.com/watch?v=Y6BRcUGJAAw&list=PLIbMQVUKxl0SY8rmUBzImSZ2IEHQ_laFS&index=5, 20.02.2021.

4.3.3 Maksat 114

Maksat YouTube kanalındaki videolarda Bediüzzaman Said Nursi'nin eseri Risale-i Nur birincil kaynak olarak kullanılmaktadır. Kur'an-ı kerim tefsiri olan bu eserden kesitler okunmakta, ders videolarında şerhi yapılmakta, mantık ve akıl yürütme yöntemleri kullanılarak açıklanmaya çalışılmaktadır.⁴²¹ Yapılan temellendirmeler esnasında duyu bilgisine de başvurulduğu görülmektedir.⁴²²

Kur'an-ı Kerim'den alınan doğrudan alıntılara nadiren de olsa rastlanmakta, hem ayet hem de ayet alıntıları daha çok mealen ve tevil ile verilmektedir. Risale-i Nur'un da tamamının videolarda yer almadığı belirli bir sıra gözetilerek her bölümünün ele alınmadığı da dikkat çekmektedir.

4.3.4 Cübbeli Ahmet Hoca

Cübbeli Ahmet Hoca YouTube kanalında bilgi kaynağı olarak başta vahiy kabul esilmekte ardından ise hadis gelmektedir. Akılla sahih hadisin çeliştiği durumlarda ise doğru bilgi olarak hadisin kabul edilmesi gerektiği ifade edilmektedir.⁴²³ Keşif bilgi kaynağı olarak görülmektedir.⁴²⁴

Cübbeli Ahmet Hoca YouTube kanalında klasik hadis kitaplarının yoğun olarak kullanıldığı görülmektedir. Kütüb-ü Sitte, Ahmed b. Hanbel'in kitapları,⁴²⁵ Kadı

⁴²¹ YouTube, Duaya Ne Gerek Var, Meteoroloji Yağmur Gelecek Demişti (Yağmur Duasının 5 Sırrı) | Serkan Aktaş, https://www.youtube.com/watch?v=7uMyt7h8Ec0&list=PLuVEZ4rbqkeTX_gWmZ4lo4Te7vgXQVR_C&index=13, 04.03.2021.

⁴²² YouTube, Sevgilin Mi Allah Mi? - Serkan Aktaş, https://www.youtube.com/watch?v=4CbDphIlop8&list=PLuVEZ4rbqkeTX_gWmZ4lo4Te7vgXQVR_C&index=9, 29.02.2021.

⁴²³ YouTube, Haftanın Sohbeti 25 Kasım 2021, <https://www.youtube.com/watch?v=n2cxksjJ1F4&t=17s>, 09.05.2022.

⁴²⁴ YouTube, Seyyid Mâlikî Hazretleri'nin Türkiye Halifesi Mustafa Yiğitarşlan Hocaefendi'yi Ziyâret, <https://www.youtube.com/watch?v=JXcbhsTEQ54>, 10.05.2022.

⁴²⁵ YouTube, Haftanın Sohbeti 2 Aralık 2021, <https://www.youtube.com/watch?v=VHagk80rkKA>, 09.05.2022..

İyaz'ın Şifa-i Şerif'i,⁴²⁶ İbn Hibban'ın Sahih'i,⁴²⁷ Hakim en-Nisaburi'nin Müstedrek'i, Gazzali'nin Minhacü'l-Abidin'i, İbn Hacer el-Heytemi, İsmail Hakkı Bursevi'nin Ruhul Beyan tefsiri,⁴²⁸ İbn Kesir tefsiri,⁴²⁹ Alusi tefsiri, Molla Hüsrev Dümeri,⁴³⁰ kullanılan eserler arasında yer almaktadır.

Cübbeli Ahmet Hoca'nın şahsı tarafından kaleme alınan Delail'ül Hayrat isimli kelime meali beş cüz bir cilt olarak planlanmıştır. Bu eserin cemaatin şeyhinin muradı olduğu ifade edilerek üyelerin dikkatini çekmesi hedeflenmektedir. Eserin kaleme alınmasındaki amacın ise üyelerin başka herhangi bir kaynağa ihtiyaç duymamasını sağlamak olduğu ifade edilmektedir.⁴³¹ Böylece bilgiye ulaşma noktasında cemaat içinde birlik sağlanacaktır.

4.3.5 Nurettin Yıldız

Nurettin Yıldız YouTube kanalında kullanılan bilgi kaynaklarını ele aldığımızda ayet ve hadis bilgilerinin ön plana çıktığını görmekteyiz. Ayetlerin Arapça metni okunduktan sonra Diyanet İşleri Başkanlığının mealinden yararlanarak okunan ayetin meali verilmekte,⁴³² Riyazü's-Salihin Hadis Dersleri programında hadisler doğrudan okunmakta ve yorumlaması yapılmaktadır.⁴³³ Bazı videolarda ise ayet ve hadisler mealen verilmekte ve tevili yapılmaktadır. Mealen verilen hadislerde Kütüb-ü Sitte'den faydalandığı görülmektedir. Ayrıca Gazali'nin Minhacü'l-Abidin⁴³⁴ isimli

⁴²⁶ YouTube, Haftanın Sohbeti 11 Kasım 2021, <https://www.youtube.com/watch?v=fu4Pb7hHbfg>, 09.05.2022.

⁴²⁷ YouTube, Şifâ-i Şerîf Dersi 125. Bölüm 28 Aralık 2021, <https://www.youtube.com/watch?v=Q4LoN-FKy0M&t=5s>, 06.05.2022.

⁴²⁸ YouTube, Bursa Sohbetleri 4 Aralık 2021, https://www.youtube.com/watch?v=nD3Ah-9NM_8, 08.05.2022.

⁴²⁹ YouTube, İbnü Kesîr Tefsîri'nden Tefsîr Dersleri (el-Kalem Sûresi, 1. Âyet-i Kerime) 11. Bölüm 7 Aralık 2021, <https://www.youtube.com/watch?v=z4aTzGGzkxU&t=2025s>, 07.05.2022.

⁴³⁰ YouTube, Haftanın Sohbeti 2 Aralık 2021, <https://www.youtube.com/watch?v=VHagk80rkKA>, 09.05.2022.

⁴³¹ YouTube, Sakarya Sohbeti 14 Kasım 2021, <https://www.youtube.com/watch?v=daxIXzdMfT8>, 09.05.2022.

⁴³² YouTube, BU AYETLER, İKTİDAR SAHİPLERİNİ HEP RAHATSIZ ETTİ | Nureddin Yıldız, https://www.youtube.com/watch?v=Bhgl_x4yw2o&t=2s, 30.09.2021.

⁴³³ YouTube, KÜFÜRLÜ KONUŞANDAN ALLAH NEFRET EDİYOR...| Nureddin Yıldız, <https://www.youtube.com/watch?v=IBzBRHBK9e0&t=47s>, 30.09.2021.

⁴³⁴ YouTube, YENİ FİTNE: ARAP İSLAMİ ÇOK RADİKAL. YÖRESEL İSLAM ÇOK GÜZEL | Nureddin Yıldız, <https://www.youtube.com/watch?v=ihlm18Qmcnc>, 30.09.2021

eseri hadis kaynağı olarak kullanılmaktadır. Sosyaldoku vakfının web adresi izleyiciye bilgi kaynağı olarak sunulmaktadır.⁴³⁵

4.3.6 İhsan Şenocak

İhsan Şenocak YouTube kanalında kullanılan bilgi kaynaklarından ilki Kur'an-ı Kerim'dir. Arapça metninin ardından meali ve tefsiri verilmektedir.⁴³⁶ Kur'an-ı Kerim dışında klasik eserler okunmakta ve okutulmaktadır. İmam Nesefi'nin Medariku't-Tenzi'l'i,⁴³⁷ Muhtasar Tahavi Akidesi,⁴³⁸ Beyzavi Tefsiri, Kandahlevi'nin Hayatü's-Sahabe'si, Said Ramazan el-Buti'nin Fıkhü's-Sire'si,⁴³⁹ Celaleyn Tefsiri⁴⁴⁰ hem tavsiye edilmekte hem de kendileri tarafından kullanılmaktadır. Elmalılı Hamdi Yazır'ın Hak Dini Kur'an Dili tefsirinden de anekdotlar verilmektedir.⁴⁴¹ Sahih-i Müslim'in şerhi olan el-Minhac'ın ders olarak okutulduğu ifade edilmektedir.⁴⁴² Taki Osmani, Şebbü'l Osmani, Fethü'l Mülhim İFAM ders programı içerisinde yer almaktadır.⁴⁴³ İtikadi konularda sorun yaşayan kimselere Bediüzzaman Said Nursi'nin Risal-i Nur'u tavsiye edilmektedir.⁴⁴⁴ Aynı zamanda itikadi konularda

⁴³⁵ Youtube, ANLAYANA MÜBAREK BİR TAVSİYE: BARİ ANNENİZİN GIYBETİNİ YAPIN! | Nureddin Yıldız, <https://www.youtube.com/watch?v=-4sPG8TcR3k>, 30.09.2021.

⁴³⁶ YouTube, Tefsir 2 - Fatiha Sûresi (Eski) - İhsan Şenocak, <https://www.youtube.com/watch?v=hfY7MkcNpnI>, 12.06.2021.

⁴³⁷ YouTube, ESMÂ-İ HÜSNÂ 1 [Mukaddime] | İhsan Şenocak, <https://www.youtube.com/watch?v=Rw5UAsDigoI>, 23.04.2021.

⁴³⁸ YouTube, Tefsir 2 - Fatiha Sûresi (Eski) - İhsan Şenocak, <https://www.youtube.com/watch?v=hfY7MkcNpnI>, 12.06.2021.

⁴³⁹ YouTube, İslami Davet...Yeniden..., <https://www.youtube.com/watch?v=DJOz18nRyRo>, 24.06.2021.

⁴⁴⁰ YouTube, Gençler Soruyor 14 | İhsan Şenocak, <https://www.youtube.com/watch?v=qUFgIVpsvoE>, 22.05.2021.

⁴⁴¹ YouTube, "Üstad Necip Fazıl'ın Gençliğe Hitâbe Şerhi" - Fikir ve Aksiyon Birliği, <https://www.youtube.com/watch?v=d-ISIJfu6zY>, 27.08.2021.

⁴⁴² YouTube, Gençler Soruyor 18 | İhsan Şenocak, <https://www.youtube.com/watch?v=YHniczHD6aA>, 23.05.2021.

⁴⁴³ YouTube, (K142) Osmanlı'ya Baş Kaldıran Zihniyetin Kurucusu İbn Teymiyye - İhsan Şenocak Hoca, https://www.youtube.com/watch?v=p9i2z1_NZ28, 08.08.2021.

⁴⁴⁴ YouTube, Gençler Soruyor 17 | İhsan Şenocak, <https://www.youtube.com/watch?v=TreewGmO8x4>, 23.05.2021.

Gazali ve Mutezile akaidine başvurulmaktadır.⁴⁴⁵ Kendileri ise Buhari, Müslim, Nesefi ve Beyzavi gibi klasik hadis literatürünü okumaktadır.⁴⁴⁶

4.4 Dünya Görüşü

4.4.1 Sözler Köşkü

Sözler Köşkü'nün ana fikir çerçevesi Risale-i Nur ekseninde oluşturulmuştur. Akli ve bilimsel açıklamalarla telif edilmiş eserdeki konular aktarılmakta, güncel konularla ilgili konuşmacıların fikirleri sunulmaktadır. Daha çok itikâdî konuların ele alındığı videolarda fihhi konular anlatılmamaktadır. Bu açıdan kanalın inanç esasları temelli bir oluşum olduğu söylenebilir. Ayrıca konuşmacı videoda fetva verme konumunda olmadığını da ifade etmektedir.⁴⁴⁷

Güncel konularla ilgili yaklaşımları ele alınacak olursa ilkinin kadınların çalışma hayatındaki yeri olarak belirleyebiliriz. Onlara göre kadının evin sorumluluğunu alması ve çalışma hayatında kadının mümkün olduğunca yer almaması, ümmete hizmet etmek isteyen kadınların sosyal sorumluluk projelerinde görev alması gerekmektedir. Böylece kadının ümmete olan katkısının daha fazla olacağı savunulmaktadır.⁴⁴⁸

Tesettür konusunda farklı bir yoruma gidilmiştir. Tesettürün tanımı kadınlar için yapılmış olan klasik tanımın dışına taşınmış ve tesettür için saçlı ve bedeni açık

⁴⁴⁵ YouTube, Gençler Soruyor 8. Bölüm [Tarihselcilik Özel Bölüm] | İhsan Şenocak, <https://www.youtube.com/watch?v=tWgrTiqAxBc&t=3212s>, 27.08.2021.

⁴⁴⁶ YouTube, Allah Resûlü'nün Yaşadığı İslam, https://www.youtube.com/watch?v=C2Mwxs_7ipc, 24.06.2021.

⁴⁴⁷ YouTube, Sevgili Olmak Haramsa Nasıl Evleneceğiz? - İslami Evlilik Nasıl Olmalı? - EVLİLİK KADER Mİ?, <https://www.youtube.com/watch?v=L1Ltbg2H5mE&list=PL-LCj5c6etGUBIrjJb-zXpFNb-cXmAD18&index=17>, 06.11.2020.

⁴⁴⁸ YouTube, Yüzlerce Aileyi Yıkılmaktan Kurtaran Adam'a Sorduk! - Ahmet Bulut, <https://www.youtube.com/watch?v=YWumg4wJXh4&list=PL-LCj5c6etGUKW-FYBAXgAPoT5V8Ku3Xe&index=6,04.11.2020>.

olarak ikili ayrıma gidilmiştir.⁴⁴⁹ Tesettür konusuna ılımlı yaklaşıtları dikkat çekmektedir.

Okullarda yalnızca fenni bilimlerin verildiğini ve dini ilimlerin verilmediği belirtilmektedir. Bu eksikliğin giderilmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Fakat çözüm olarak okullarda dini bilgi eksikliğini giderilmesini talep etmek yerine evlerde bu açığın kapatılmasının⁴⁵⁰ gerektiğinin söylenmesi dikkat çekicidir.

Hilafet beklentisine sahip olan konuşmacı ümmetin de bu beklenti içerisinde olduğunu belirtmektedir.⁴⁵¹ *Biz ümmetiz. Halifelik buradan devam edecek. Sen de halifeye layık mücahit ol!*⁴⁵² ifadesinde geçen buradan kelimesiyle kendi grupları mı yoksa ümmetin mi kastedildiği dikkat çekici olmasına rağmen araştırmacı tarafından tespit edilememiştir.

Nasr suresinin tefsirinin yapıldığı videoda Diyanet İşleri Başkanlığı'nın verdiği sebebi nüzulün dışına çıkıldığı görülmektedir. Şöyle ki *Allah'ın yardımı gelip fetih gerçekleştiğinde*⁴⁵³ ayetindeki fetih Mekke'nin fethi olarak gösterilmiştir. Videoda yapılan yorumda ise bu fethin gelecek zamanda gerçekleşecek bir fetih olduğu şeklinde yorum yapılmaktadır. Hatta videoda bu ayet kullanılarak seyircilere *İnsanların fevc fevc İslam'a girdiği gün dava adamı olarak harekete katılan bir insan olmak istemez misin?*⁴⁵⁴ cümlesiyle çağrı ve davet yapıldığı görülmektedir. Muhammet Emin Yıldırım'ın iman içerikli konuşması verilirken kendi yaptıkları

⁴⁴⁹ YouTube, Cennete Sadece Tesettürlüler Mi Gider? - Çapraz Sorgu 1 (Osman Sungur Yeken), <https://www.youtube.com/watch?v=wFIIKJnu1y8&list=PL-LCj5c6etGUs8LbaZg45MYuFsq9aLmGe&index=4>, 18.11.2020.

⁴⁵⁰ YouTube, 10 Yaşındaki Filozof Atakan'la İlgili Düşündüren Detay! - Fatih Yağcı, <https://www.youtube.com/watch?v=pKpmuXOf1e4>, 06.11.2020..

⁴⁵¹ YouTube, Karnında Bir Kafirin Çocuğunu Taşımak - (Hıçkırarak Ağladılar) +15, <https://www.youtube.com/watch?v=KhjED3ap8N4>, 04.11.2020.

⁴⁵² YouTube, HZ.HIZIR SENİ SIKINTILARDAN KURTARSIN İSTER MİSİN? - NASIL GÖREBİLİRİZ?, <https://www.youtube.com/watch?v=zdvihqz5Lgc&list=PL-LCj5c6etGUBIrjJb-zXpFNb-cXmAD18&index=14>, 06.11.2020.

⁴⁵³ <https://kuran.diyaret.gov.tr/tefsir/sure/110-nasr-suresi>, 26.01.2022.

⁴⁵⁴ YouTube, TRUMP'IN ZAFERİ, İSLAMIN ŞAHLANIŞI OLACAK!, <https://www.youtube.com/watch?v=FopB7Hac7vE&list=PL-LCj5c6etGUBIrjJb-zXpFNb-cXmAD18&index=20>, 08.11.2020.

hizmet ve faaliyetlerin videoda gösterilmesi⁴⁵⁵ kendilerini işin ehli ve konuşmada anlatılan kişiler olduklarını düşündüklerini anlatmaya çalışmaktadır. Aynı zamanda dışarıdan birine kendilerini onaylattıkları yorumunu da yapabiliriz.

İlahiyat fakültesinde dini ilimler alan öğrencilerle ilgili bir genelleme yapılmakta, öğrencilerin dünyevi menfaatler için burada oldukları ve onların yetersiz oldukları görüşünü sunmaktadır.⁴⁵⁶ Bunun yanı sıra cami imamlarına karşı da önyargıda bulunmakta ve onların da manevi anlamda yetersizliklerinden söz edilmektedir.⁴⁵⁷

Dini bilginin anlatılmasının yalnızca Diyanet İşleri Başkanlığı personeli ve diğer hocalarla sınırlandırılmaması gerektiği ifade edilmektedir. Kur'an-ı Kerim ve Risale-i Nur tefsirini öğrendikten sonra kişinin *taşmaya başladığı* ve artık dini bilginin aktarılabileceği fikri savunulmaktadır. Kendilerini de dini bilgiyi aktarabilecek konumda gördüklerini www.onedio.com'da yayımlanan *İmam-Hatiplileri Deist Yapan 21 Soru* paylaşımına cevap verme sorumluluğu hissettiklerini⁴⁵⁸ söylemelerinden anlamaktayız.

Risale-i Nur imanı tazelemek için tavsiye edilmekte ve *Risale-i Nur müjde veriyor*⁴⁵⁹ ifadesiyle esere kutsiyet atfedilmektedir. Kur'an ve Risale-i Nur dışında okunan ve okunması için ısrar edilen başka bir kaynak bulunmamaktadır.

⁴⁵⁵ YouTube, Bir Çok Gencin Hayatını Değiştirecek O Sohbet! Muhammed Emin Yıldırım, <https://www.youtube.com/watch?v=voXgUMStlLQ&list=PL-LCj5c6etGUBIrjJb-zXpFNb-cXmAD18&index=24>, 18.11.2020.

⁴⁵⁶ YouTube, HZ.HIZIR SENİ SIKINTILARDAN KURTARSIN İSTER MİSİN? - NASIL GÖREBİLİRİZ?, <https://www.youtube.com/watch?v=zdvihqz5Lgc&list=PL-LCj5c6etGUBIrjJb-zXpFNb-cXmAD18&index=14>, 06.11.2020.

⁴⁵⁷ YouTube, , TRUMP'IN ZAFERİ, İSLAMIN ŞAHLANIŞI OLACAK!, <https://www.youtube.com/watch?v=FopB7Hac7vE&list=PL-LCj5c6etGUBIrjJb-zXpFNb-cXmAD18&index=20>, 08.11.2020.

⁴⁵⁸ YouTube, Karnında Bir Kafirin Çocuğunu Taşımak - (Hıçkırarak Ağladılar) +15, <https://www.youtube.com/watch?v=KhjED3ap8N4>, 04.11.2020.

⁴⁵⁹ YouTube, Namaz Kılmıyorum Diyorsan 4 Kesin Çözüm - Fatih Yağcı, <https://www.youtube.com/watch?v=dAq43v1vHR8&list=PL-LCj5c6etGUBIrjJb-zXpFNb-cXmAD18&index=7>, 05.11.2020

İman esaslarının kesin bir şekilde ispatının mümkün olduğu,⁴⁶⁰ bilimsel⁴⁶¹ ve akli verilerle ispat edilebileceği savunulmaktadır. Öyle ki röportaj esnasında gayrimüslim olan kişinin delil ve ispatlardan sonra şahadet getirerek Müslüman olduğuna şahit olmaktadır.⁴⁶²

Videolarda eski hayat- yeni hayat karşılaştırmasına sıklıkla rastlanmaktadır. Eski hayattan kasıt kişilerin haram işler içerisinde yer aldığı ve Sözler Köşküyle tanışmadan önceki dönemi ifade ederken; yeni hayat kavramıyla Sözler Köşküyle tanışmış, haramlardan uzaklaşmış, dava şuuruna sahip ve dava için çabalayan hayatı ifade etmektedir. Eski hayat ehl-i dünya olarak da adlandırılmıştır.⁴⁶³

Türk-Kürt kardeşliğinin savunulduğu⁴⁶⁴ ve ırksal ayrıma karşı gelinen kanalda ideolojik olarak ümmetçilik anlayışının savunulduğu düşünülmektedir.

Rüya bilgi kaynağı olarak görülmektedir.⁴⁶⁵

Mehdi ve Mesih'in ayrı kavramlar olduğu anlatılmış, Mehdi'nin kurtarıcı olarak geleceği fakat günümüze kadar gelmediği ifade edilmektedir.⁴⁶⁶

⁴⁶⁰ YouTube, Avrupa'da Ezanlara Nasıl İzin Verildi? - Korona İslam'ın Yükselişi Mi Olacak?, <https://www.youtube.com/watch?v=II61KnXQeDI&t=1s>, 18.11.2020.

⁴⁶¹ YouTube, "Ya Hristiyanlar veya Ateistler Haklıysa" Sorusuna Cevh <https://www.youtube.com/watch?v=ES22X0fMdfk&list=PL-LCj5c6etGUs8LBaZg45MYuFsq9aLmGe.ap!> - Çapraz Sorgu 2.Bölüm, 18.11.2020.

⁴⁶² YouTube, İslam'da Kölelik Ve Cariyelik Tartışması!-Şaşırtıcı Son-Sokak Röportajı, <https://www.youtube.com/watch?v=s0CtEb-qSYM&list=PL-LCj5c6etGWeeKLS6BkHfM-r0B7OGf11&index=4>, 19.11.2020.

⁴⁶³ YouTube, TRUMP'IN ZAFERİ, İSLAMIN ŞAHLANIŞI OLACAK!, <https://www.youtube.com/watch?v=FopB7Hac7vE&list=PL-LCj5c6etGUBIrjJb-zXpFNb-cXmAD18&index=20>, 08.11.2020.

⁴⁶⁴ YouTube, Harekatta Son Durum Ne? - tump'ın Tehdidi | İÇİMİZDEKİ HAINLER - Fatih Yağcı, https://www.youtube.com/watch?v=cOGTqtq_A2g&t=1s, 06.11.2020.

⁴⁶⁵ YouTube, Bediüzzaman'ın Talebesinin Unutamadığı Hatıra - Hapis,İşkence,Türkçe Ezan!, <https://www.youtube.com/watch?v=S9iG4CFNbnA&list=PL-LCj5c6etGUKW-FYBAXgAPoT5V8Ku3Xe>, 03.11.2020.

⁴⁶⁶ YouTube, Mehdi - Deccal - Mesih(Hz.İsa) Geldi Mi? Bu Özelliklerden Tanıyacaksınız! - Fatih Yağcı, <https://www.youtube.com/watch?v=h1ACTWdr5mQ&list=PL-LCj5c6etGUBIrjJb-zXpFNb-cXmAD18&index=25>, 18.11.2020.

Çınaraltı YouTube kanalı konuşmacılarından Osman Sungur Yelken,⁴⁶⁷ Hayalhanem YouTube kanalı konuşmacılarından Mehmet Yıldız,⁴⁶⁸ Ömer Döngeloğlu⁴⁶⁹ ve Ahmet Bulut⁴⁷⁰ gibi isimlerin de konuk olarak videolarda yer aldığı görülmektedir.

4.4.2 Hayalhanem

İslamiyet’i hayatı açıklamaya yarayan ideoloji, felsefesi akım olarak tanımlayan kanal;⁴⁷¹ kendilerini kardeşinin nefsinin kendi nefesine tercih eden anlamına gelen *fena fi’l ihvan* olarak nitelendirmekte, grup organizasyon, bir amaç için toplanmış topluluk, ekol olarak adlandırılabilirliklerini ifade etmektedir.⁴⁷²

Ekol kavramını moda olarak tanımlayan grup, geleneksel standartlarda sürdürülen sistematığın güncel versiyonu olduklarını ifade etmektedir.⁴⁷³ Gençleri bütün ideolojilerin temelinde yatan itici güç⁴⁷⁴ olarak gören topluluk, farklı grupların aynı ekole mensup olabileceğini; tayyarat, trent ve ekol kavramlarının cemaatler üstü

⁴⁶⁷ YouTube, Cennete Sadece Tesettürlüler Mi Gider? - Çapraz Sorgu 1 (Osman Sungur Yeken), <https://www.youtube.com/watch?v=wFIIKJnu1y8&list=PL-LCj5c6etGUs8LBaZg45MYuFsq9aLmGe&index=4,18.11.2020>.

⁴⁶⁸ YouTube, Sebepsiz Yere Neden Sıkılıyorum?, <https://www.youtube.com/watch?v=SRcCxhGN61M&list=PL-LCj5c6etGUBIrjJb-zXpFNb-cXmAD18&index=31,18.11.2020>.

⁴⁶⁹ YouTube, Gözyaşlarınızı Tutamayacaksınız! - Ömer Döngeloğlu, https://www.youtube.com/watch?v=WhO_swkdG34&list=PL-LCj5c6etGUKW-FYBAXgAPoT5V8Ku3Xe&index=3,03.11.2020.

⁴⁷⁰ YouTube, Arkadaşım ve Ailem İslamı Yaşasın İstiyorum - Neden Olmuyor? Çözüm Ne? - AHMET BULUT, <https://www.youtube.com/watch?v=XztZ0GY5YGU&list=PL-LCj5c6etGUKW-FYBAXgAPoT5V8Ku3Xe&index=7,04.11.2020>.

⁴⁷¹ YouTube, HAYALHANEM'DEN KOVULDUM ! - SİNAN ÇETİN, <https://www.youtube.com/watch?v=BCKKYvpcHt8&list=PLIbMQVUKxl0T0jp7pPH-FCjEJ78elimEg&index=14, 09.02.2021>.

⁴⁷² YouTube, Daha Önce Anlatmış mıydım ? Bu Benim Öyküm | Mehmet Yıldız, <https://www.youtube.com/watch?v=FHHE0SZDHIM&list=PLIbMQVUKxl0TLTg-JSd4TtAuitNC90yK&index=87, 13.01.2021>.

⁴⁷³ YouTube, Allah Kendisinden Büyük Bir Taş Yaratabilir mi? | Mehmet Yıldız, <https://www.youtube.com/watch?v=OuK54CoKNEI, 19.01.2021>.

⁴⁷⁴ YouTube, AYIP DEĞİL BU ÖĞRENİN-AVRUPA'DA YAŞADIĞIM İLGİNÇ OLAY-İÇİMİZDEKİ KUFELİLER-Özel Video |Mehmet Yıldız, <https://www.youtube.com/watch?v=WOTM3jEQ-P4&list=PLIbMQVUKxl0RN3GPzcWUKCpddXWUKO7f-&index=24, 19.02.2021>.

kavramlar olduğunu ifade etmektedir.⁴⁷⁵ Ekol ve mezhep yakın anlamlı kavramlar olarak ele alınmaktadır.⁴⁷⁶

Marksist Leninist düşünce sistemi ve buna uygun hayat süren kişilerin ötekileştirildiğini görmekteyiz.⁴⁷⁷ Bunun yanı sıra hümanizm,⁴⁷⁸ ateizm,⁴⁷⁹ septisizm⁴⁸⁰ gibi felsefi akımlar ve Batı'nın Marksist ve sosyalist yapısı eleştirilmektedir.⁴⁸¹

Sosyal medyayı namaz ve imanı kurtarmaya vesile olması dolayısıyla cami yapmak gibi gören⁴⁸² ve Tweter, Instagram, Facebook gibi sosyal medya kanallarını *manevi şubeler* olarak nitelendiren ekol, 'Kapısını çalsak bizi içeri almaz, YouTube, Facebook'tan bizi içeri alıyor...' ⁴⁸³sözünüle sosyal medyayı hedef kitleye ulaşım aracı olarak gördüğünü belirtmektedir. Ayrıca bu kanallar aracılığıyla *hakikat dersleri*⁴⁸⁴ olarak nitelendirdikleri videoları tebliğ faaliyetinin parçası olarak değerlendirmekte, sosyal medyanın tebliğ için araç olarak kullanılabileceğini savunduklarını

⁴⁷⁵ YouTube, PEYGAMBER (sav) ZAMANINDA CEMAAT VE TARİKAT MI VARDI ? | MEHMET Yıldız, <https://www.youtube.com/watch?v=Q2yHuzoEFXc&list=PLIbMQVUKxl0RN3GPzcWUKCpddXWUKO7f-&index=15>, 15.02.2021.

⁴⁷⁶ YouTube, HZ MUHAMMED'İN HAYAT DEĞİŞTİREN HADİSLERİ-NEDEN BİRÇOK MEZHEP VAR-Özel Video | Mehmet Yıldız, <https://www.youtube.com/watch?v=KDALZOMQ2iM>, 20.02.2021.

⁴⁷⁷ YouTube, Bir Çok Gencin TESETTÜRE Girdiği İşte O Sohbet | Mehmet Yıldız, <https://www.youtube.com/watch?v=s8vWslRAWwA>, 04.02.2021.

⁴⁷⁸ YouTube, ŞU 3 CEMAATTEN 2'Sİ CEHENNELİK - İfrat-ı Şefkat | MEHMET YILDIZ, <https://www.youtube.com/watch?v=O1FyXbj6tns&list=PLIbMQVUKxl0RN3GPzcWUKCpddXWUKO7f-&index=3>, 14.02.2021.

⁴⁷⁹ YouTube, AŞK YOLUNUN TEHLİKELERİ-ACZ FAKR ŞEFKAT TEFEKKÜR - [KADER 9] - ÖZEL VIDEO | Mehmet Yıldız, https://www.youtube.com/watch?v=72_SE6JVYYQ&list=PLIbMQVUKxl0SY8rmUBzImSZ2IEHQ_laFS&index=2, 20.02.2021.

⁴⁸⁰ YouTube, İZLERSEN ALLAH'I İNKAR EDEMEZSİN-KİBİRDEN KURTARAN VIDEO - [Kader 8] -ÖZEL VIDEO | Mehmet Yıldız, <https://www.youtube.com/watch?v=1zpToCntXLc&t=1s>, 20.02.2021.

⁴⁸¹ YouTube, ATEİST BİRİNE KADER NASIL ANLATILIR ? - Cebr-i Lütfi - [Kader 7] - ÖZEL VIDEO | Mehmet Yıldız, https://www.youtube.com/watch?v=McOb3c70iH8&list=PLIbMQVUKxl0SY8rmUBzImSZ2IEHQ_laFS&index=4, 20.02.2021.

⁴⁸² YouTube, GERÇEK SEVGİYİ GÖSTEREN 4 İŞARET - Uhuvvet | Mehmet Yıldız, <https://www.youtube.com/watch?v=OHTuanSn4Ao&list=PLIbMQVUKxl0TLTg-JSdK4TtAuitNC90yK&index=16>, 07.01.21.

⁴⁸⁴ YouTube, Ateist Genç Bu Müslümana Neden Teşekkür Etti ? - Kuddüs | Mehmet Yıldız, <https://www.youtube.com/watch?v=OOPYlxATEd4&list=PLIbMQVUKxl0TLTg-JSdK4TtAuitNC90yK&index=150>, 19.01.2021.

görmekteyiz. Çalışmalarının %10'unu mekanda, %90'ını ise sosyal medyada gerçekleştirdiklerini belirten grup;⁴⁸⁵ takip ettikleri yolu hakikat yolu olarak adlandırmakta, seyircileri videoları çekenler aracılığıyla hidayete davet ettiklerini ifade etmekte, kendilerini aracı konumunda lanse etmektedirler.⁴⁸⁶

Birçok videoda eski hayat- yeni hayat kavramları kullanılmaktadır.⁴⁸⁷ Eski hayat günahlarla betimlenirken yeni hayat günahlardan temizlenilmiş olan hayatı ifade etmektedir. Eski ve yeni hayat ayrımının yapıldığı nokta üyelerin Hayalhanem'le tanıştığı zamandır. Hayalhanem'e gelen fakat sonrasında herhangi bir sebepten ötürü aralarından ayrılan kimselerin tekrar aynı eski hayatlarına döndüğü ifade edilmektedir.⁴⁸⁸ Hatta hitap edilen genç nesle Sad b. Ebi Vakkas örneği verilerek aile ile hizmet arasında tercih yapmak zorunda kalan gencin tercih hakkını hizmetten yana kullanması gerektiği belirtilmektedir.⁴⁸⁹ Allah tarafından hizmette istihdam edildikleri belirterek grupları kutsal kalıbı içerisine dâhil etmeye çalışılmaktadır.⁴⁹⁰

Camiler birleştirici özelliği olması dolayısıyla İslam dini için büyük önem arz etmektedir. Cuma namazları da toplumun her tabakasını bir araya getiren önemli bir ritüeldir. Hayalhanem ofislerinde Cuma namazının kılınmasının planlanması⁴⁹¹ bu birleştirici fonksiyonu camilerin elinden almak ve camilere alternatif oluşturma gayretinde oldukları anlamına da gelmektedir. Bir başka videoda ise cami imamının

⁴⁸⁵ YouTube, Hayatını Değiştirecek Motivasyon Konuşması | Mehmet Yıldız, Adem Özköse, <https://www.youtube.com/watch?v=iURsVipSI84&list=PLIbMQVUKxl0TLTg-JSdK4TtAuitNC90yK&index=103>, 14.01.2021.

⁴⁸⁶ YouTube, Parti Hayvanları - Kulluk Etmek | Mehmet Yıldız, <https://www.youtube.com/watch?v=i0GnscOap-w&list=PLIbMQVUKxl0TLTg-JSdK4TtAuitNC90yK&index=134>, 16.01.2021.

⁴⁸⁷ YouTube, GELECEĞİ GÖRMEK İÇİN FALLARA DEĞİL BU SOHBETE BAKIN-TARZI HAYAT-ÖZEL VİDEO|Mehmet Yıldız, <https://www.youtube.com/watch?v=iT5xXOrmkI8>, 04.02.2021.

⁴⁸⁸ YouTube, İÇERDE Neler Oluyor ? (Hayalhanem) - İrfan Aykut, <https://www.youtube.com/watch?v=NvWoQmfc4jI&list=PLIbMQVUKxl0QvU29Wf1D1qNyh57otiLr5&index=18>, 08.02.2021.

⁴⁸⁹ YouTube, Yakınlarım İslam'a Karşı Gelince 1 Yıl Banyoda Namaz Kıldım | Mehmet Yıldız, <https://www.youtube.com/watch?v=iUSBlgJgoQY&list=PLIbMQVUKxl0TLTg-JSdK4TtAuitNC90yK&index=102>, 14.01.2021.

⁴⁹⁰ YouTube, DUANIN KABUL OLMASI İÇİN GEREKEN 5 ŞART - Şu İlacı Bana Ver | Mehmet Yıldız, <https://www.youtube.com/watch?v=qpPrrOYdfri&list=PLIbMQVUKxl0TLTg-JSdK4TtAuitNC90yK&index=18>, 07.01.2021.

⁴⁹¹ YouTube, İzlersen Üzülürsün! (HAYALHANEM 4 KATLI), <https://www.youtube.com/watch?v=9oCVPqDI5mI&list=PLIbMQVUKxl0TLTg-JSdK4TtAuitNC90yK&index=97>, 13.01.2021.

kendileriyle iyi ilişkiler kurması neticesinde bizimkiler olarak ifade edilen kişilerin o imamın camisinde namaz kıldığının belirtilmesi⁴⁹² toplu olarak hareket edildiğini ve kendileri için belirli alanlar tespit edildiğini anlamamızı sağlamaktadır. Cami imamlarını hedef alan söylemlerinde ise görevlilerin yeterli donanıma sahip olmadığı ifade edilmekte ve eleştirilmektedir.⁴⁹³

Memurların memuriyetten vazgeçmesi gereken zamanlar geldiğinde, devlet kademesinden ayrılması için ikinci bir iş alanı bulmaları gereklidir.⁴⁹⁴ Videodaki ifadelerden çıkardığımız sonuç İslami hayatın yaşanışına müsaade etmeyen yönetimde Müslümanın memuriyette yer almaması gerektiğidir.

İman esasları arasında yer almayan ve İslam âlimleri tarafından tartışmalara sebep olan miraç,⁴⁹⁵ kabir azabı, tesettür⁴⁹⁶ gibi konular, iman esasları arasına dâhil edilmekte ve bunları inkâr edenler ile büyük günah işleyenler tekfir edilmektedir.⁴⁹⁷

Tarihsel süreçlerin ve geçmişte dini yaşayışta yaşanan zorlukların anlatıldığı videolarda da ekolün fikir ve görüşlerine rastlamaktayız. 1800'lerin sonu 1900'lerin başında, Osmanlı'nın son dönemlerinde yaşanan olaylar, uygulanan politikalar ve bu olaylarda yer alan kişiler eleştirilmekte; halkı dini değerlerden soyutlamak üzere bir

⁴⁹² YouTube, Zinaya Giderken Peygamberimizi (s.a.v.) Gören Sahabi (Çok duygusal), <https://www.youtube.com/watch?v=BsKV8EI5VKY&list=PLIbMQVUKx10SKLq8GQfIbMdsFwCuYbo1&index=9>, 04.02.2021.

⁴⁹³ YouTube, Mesele Çok Mühim Çabuk Tıkla ! - İman Testi | Mehmet Yıldız, <https://www.youtube.com/watch?v=z-hbCgR8gr8&list=PLIbMQVUKx10TLTg-JSdK4TtAuitNC90yK&index=140>, 17.01.2021., Mehmet Yıldız Hayalhanem'den Ayrılırsa? (VLOG) - İrfan Aykut, <https://www.youtube.com/watch?v=98S-GCqLeyw&list=PLIbMQVUKx10QvU29WfID1qNyh57otiLr5&index=15>, 04.02.2021.

⁴⁹⁴ YouTube, HARAM OLAN 10 TİCARET | Mehmet Yıldız, <https://www.youtube.com/watch?v=mbOi65FoMYw&list=PLIbMQVUKx10TLTg-JSdK4TtAuitNC90yK&index=6>, 03.01.21.

⁴⁹⁵ YouTube, 1 GÜNDE İSTEDİĞİNE KAVUŞTURACAK DUA - MİRAC | Mehmet Yıldız, <https://www.youtube.com/watch?v=NKIN9Wb--LE&list=PLIbMQVUKx10TLTg-JSdK4TtAuitNC90yK&index=47>, 10.01.2021.

⁴⁹⁶ YouTube, Kur'an'daki Başörtüsü Gerçeğini Duyunca Şok Olacaksınız ! | Mehmet Yıldız, <https://www.youtube.com/watch?v=JgNt4eSh8ZI&list=PLIbMQVUKx10TLTg-JSdK4TtAuitNC90yK&index=136>, 16.01.2021.

⁴⁹⁷ YouTube, ÇOCUK TACİZCİSİ AMA İMANLI CENNETE Mİ ÇOCUKLARA YARDIM EDEN AMA İMANSIZ CEHENNEME Mİ? Mehmet Yıldız, <https://www.youtube.com/watch?v=HbAjRtUNrI&list=PLIbMQVUKx10SMnG0qZQmj6CFcF0t02IL&index=5>, 22.02.2021.

araya gelindiği ifade edilmektedir.⁴⁹⁸ Abdülhamit evliyaullah olarak anılmakta, İttihat ve Terakki ise eleştirilmektedir.⁴⁹⁹

1925-50'li yılların dinin en çok tahrip edildiği yıllar olduğunu ifade etmektedir.⁵⁰⁰ Harf inkılabı ecdat ile irtibatı koparması ve ezanı Türkçe okuma projesi Batı'nın ruhsatıyla gerçekleştirildiği gerekçesiyle eleştirilmektedir.⁵⁰¹

Postmodern darbe dönemlerinde ise insanlara yanlış dini bilgi verildiği ve kendilerinin de bu yanlışlıklarla mücadele ettiklerini ifade etmektedirler.⁵⁰² Erbakan'dan hoca efendi şeklinde bahsedilirken,⁵⁰³ Necip Fazıl'ın şiirlerinden alıntılara rastlamaktayız.⁵⁰⁴

Güncel siyasete karşı tutumlarını değerlendirecek olursak Yenikapı Mitingine dair düşünceleri, hükümet üyelerinden aldıkları ödüller ve bakanlıklarca düzenlenen ve şahsen bakanların katıldığı programlarda yer almaları hükümetle iş birliği içerisinde faaliyetlerini devam ettirdiklerini göstermektedir.⁵⁰⁵

⁴⁹⁸ YouTube, Körler Ülkesinde Görmek Hastalık Sayılır - Isparta Kahramanları | Mehmet Yıldız, <https://www.youtube.com/watch?v=FKtILTAGPQ8>, 04.01.2021.

⁴⁹⁹ YouTube, Mehmet Yıldız'dan İftiralara Cevap | Hayalhanem, <https://www.youtube.com/watch?v=MfrnLWIKa8o&list=PLIbMQVUKxl0TLTg-JSdK4TtAuitNC90yK&index=147>, 18.01.2021.

⁵⁰⁰ YouTube, Bana Nasıl Kız Tavlınır Diye Sordu - Hocalarımız Allah'tan Bahsetmiyor | Mehmet Yıldız, <https://www.youtube.com/watch?v=iYuU3206xK8&list=PLIbMQVUKxl0TLTg-JSdK4TtAuitNC90yK&index=146>, 18.01.2021.

⁵⁰¹ YouTube, Allah Türkçe Biliyorsa İbadetler Neden Arapça ? | Mehmet Yıldız, <https://www.youtube.com/watch?v=9g0sZQPdPBo&list=PLIbMQVUKxl0TLTg-JSdK4TtAuitNC90yK&index=177>, 23.01.2021.

⁵⁰² YouTube, , Mehmet Yıldız'dan İftiralara Cevap | Hayalhanem, <https://www.youtube.com/watch?v=MfrnLWIKa8o&list=PLIbMQVUKxl0TLTg-JSdK4TtAuitNC90yK&index=147>, 18.01.2021.

⁵⁰³ YouTube, AYIP DEĞİL BU ÖĞRENİN-AVRUPA'DA YAŞADIĞIM İLGİNÇ OLAY-İÇİMİZDEKİ KUFELİLER-Özel Video | Mehmet Yıldız, <https://www.youtube.com/watch?v=WOtM3jEQ-P4&list=PLIbMQVUKxl0RN3GPzcWUKCpddXWUKO7f-&index=24>, 19.02.2021.

⁵⁰⁴ YouTube, BEN İSTEMEDİM ALLAH BENİ NEDEN YARATTI ? - İLLET-İ TÄMME - [Kader 5] -ÖZEL VİDEO | Mehmet Yıldız, https://www.youtube.com/watch?v=cYsQPHvMh30&list=PLIbMQVUKxl0SY8rmUBzImSZ2IEHQ_laFS&index=6, 20.02.2021.

⁵⁰⁵ YouTube, , HAYALHANEM'DEN İFTİRALARA CEVAP, https://www.youtube.com/watch?v=Nwg_k6MRZl4&list=PLIbMQVUKxl0SvezZnAC_xqnDv4xADiKfW&index=7, 09.02.2021.

4.4.3 Maksat 114

Maksat 114 Youtube kanalı değerlendirildiğinde popüler kültür, hedonizm, modernizm ve seküler bilimin eleştirildiğine hatta reddedildiğine şahit olmaktadır. Sekülerizm bireylerin dünya hayatına yöneltmesi olarak görülmekte ve seküler bilim ile imanın kaybedileceği savunulmaktadır. Seküler bilim ve bilimin mutlak doğru olduğunun kabul edilmesi geri kalmışlığın neticesi olarak gösterilmektedir.⁵⁰⁶

Modernizm Batı Medeniyetinin kendisi olarak görülmektedir. İbadetlerde, ahlakta bir çöküntü olduğu ve bu çöküntünün sebebinin de modernizm olduğu düşünülmektedir.⁵⁰⁷ Osmanlı'nın son dönemlerinde ortaya çıkan ideolojik düşüncelerden biri olan Batıcılık düşüncesi reddedilmekte, savunucularından biri olan Abdullah Cevdet ve taraftarlarının yaptığı faaliyetlerin yalnızca dünyevi işlerden ibaret olduğu ifade edilmektedir.⁵⁰⁸⁵⁰⁹

Popüler kültür kişilerin maske takarak üretilen ve hızlı tüketilen kültürel öğelere ayak uydurma çabası olarak tanımlanmakta ve üretkenliği azalttığı savunulmaktadır. Günümüz popüler kültürün İslam'ı reddedip milliyetçiliği meşrulaştırdığı düşünülmektedir.⁵¹⁰

⁵⁰⁶ YouTube, En Ünlü Bilim Adamları ATEİST! İslamiyet Bilime ENGEL Mi? (YOBAZLIK - BİLİM), <https://www.youtube.com/watch?v=xcXhL3rG6uQ&list=PLuVEZ4rbqkeSh4hgflwPmFT9tEYUBn1Ol&index=3>, 29.02.2021.

⁵⁰⁷ YouTube, Dolar Neden Yükseliyor ? - Türkiye Batıyor mu? - Dolar 7 ' yi Bulur Mu ? - Serkan Aktaş, <https://www.youtube.com/watch?v=IWYRr5w9g90&list=PLuVEZ4rbqkeTQkDm-EliIBw-8t2uFU9cr&index=46>, 04.03.2021.

⁵⁰⁸ YouTube, , Kuran Varken Neden Risale-i Nur Okuyorsunuz? | Maksat114, <https://www.youtube.com/watch?v=X1WJdrAPfec>, 04.03.2021.

⁵⁰⁹ YouTube, Kuran Varken Neden Risale-i Nur Okuyorsunuz? | Maksat114, <https://www.youtube.com/watch?v=X1WJdrAPfec>, 04.03.2021.

⁵¹⁰ YouTube, BATI ÖZENTİLİĞİNİ MEDENİYET ZANNETMEK! - (POPÜLER KÜLTÜR), https://www.youtube.com/watch?v=WBA02Wmb_SQ&list=PLuVEZ4rbqkeSh4hgflwPmFT9tEYUBn1Ol&index=4, 29.02.2021.

Müslümanların siyasette yer alması gerektiği hatta yönetici olması düşüncesi hâkimdir.⁵¹¹ Arapların İslam sancaktarı olmadığı ifade edilmekte,⁵¹² Türkiye İslam âlemine açılan kapı olarak görülmektedir.⁵¹³ İslam birliğinin farklı mezhep, cemaat, tarikat ve siyasi görüşlerden dolayı sağlanamadığı geçmişte sağlanmış olan ittihad-ı İslam'ın tekrar sağlanabileceğini savunmaktadırlar.⁵¹⁴

Birden fazla videoda değişik örnekler üzerinden günümüz eğitim sisteminin eleştirildiğini görmekteyiz. Eğitim, medrese ve mektep eğitimi olarak ikiye ayrılmaktadır. Din-bilim, mektep- medrese çatışmasının sonucu olarak Afganistan-Taliban-İŞİD çatışması gösterilmektedir. Günümüz eğitim sisteminde vicdan kavramının kalmadığı,⁵¹⁵ manevi ve ruhi kısmı es geçtiği belirtilmektedir.⁵¹⁶ Başka bir videoda ise MEB ve Diyanet İşleri Başkanlığı ortak çalışması olan hafızlık proje okullarında verilen eğitimin yetersiz kaldığı belirtilmektedir.⁵¹⁷ Bir diğer videoda ise elif-ba öğrenmeden fenni ilimlerin öğretilmemesi gerektiği, okullarda ve üniversitelerde din derslerinin eksik hatta tek taraflı fenni derslerin verildiği ve bu uygulamaların yanlış olduğu şeklindeki görüşleri beyan edilmektedir.⁵¹⁸

⁵¹¹ YouTube, Ülke Kurtaran Klavye Mücahitleri - Serkan Aktaş, <https://www.youtube.com/watch?v=Tb9RioLgzAA&list=PLuVEZ4rbqkeTQkDm-EliIBw-8t2uFU9cr&index=64>, 04.03.2021.

⁵¹² YouTube, TÜRKLERE Yapılan Zulmü Bitecek mi? Müjdeli Haber En Sonunda Geldi ! - Serkan Aktaş, <https://www.youtube.com/watch?v=4MEZarLn4fc&list=PLuVEZ4rbqkeTQkDm-EliIBw-8t2uFU9cr&index=40>, 04.03.2021.

⁵¹³ YouTube, Dolar Neden Yükseliyor ? - Türkiye Batıyor mu? - Dolar 7 'yi Bulur Mu ? - Serkan Aktaş, <https://www.youtube.com/watch?v=IWYRr5w9g90&list=PLuVEZ4rbqkeTQkDm-EliIBw-8t2uFU9cr&index=46>, 04.03.2021.

⁵¹⁴ YouTube, (MÜJDELİ HABER!) KUDÜS Bizim Olacak Hazır Mısınız? - Serkan Aktaş, <https://www.youtube.com/watch?v=8sPUZUDUfTk&list=PLuVEZ4rbqkeTQkDm-EliIBw-8t2uFU9cr&index=57>, 04.03.2021.

⁵¹⁵ YouTube, Eğitmeyen Eğitim Sistemi ! Çocuk Eğitimi, İmam, Öğretmen | Serkan Aktaş, <https://www.youtube.com/watch?v=y17w1vRBgQk&list=PLuVEZ4rbqkeTQkDm-EliIBw-8t2uFU9cr&index=14>, 04.03.2021.

⁵¹⁶ YouTube, Üniversitelerin Bilmediğiniz Çok Gizli Ortamları! Eğitim Sistemimiz.. |Serkan Aktaş'la SORUN ÇÖZÜLDÜ, https://www.youtube.com/watch?v=_ma0LKSG0x8&list=PLuVEZ4rbqkeTQkDm-EliIBw-8t2uFU9cr&index=42, 04.03.2021.

⁵¹⁷ YouTube, YENİDEN - Maksat | 114 (ÇAY HOUSE İSMİ NEDEN DEĞİŞTİ?), <https://www.youtube.com/watch?v=bZm3BRLLIO0&list=PLuVEZ4rbqkeQC15gW2S5U8JQVvnSs7pkP&index=5>, 29.02.2021.

⁵¹⁸ YouTube, Yazarlardan 'Kitap Nasıl Okunur' Tüyoları / Okuma Teknikleri, https://www.youtube.com/watch?v=uqNr_KKkNsc&list=PLuVEZ4rbqkeS1vGTiFyU0ExkAjcWmaUiu&index=3, 04.03.2021.

TV seyretmenin haram olduğuna yönelik fetva verilmektedir.⁵¹⁹ Buna karşılık TRT1, 360 TV,⁵²⁰ Kâbe TV⁵²¹ gibi kanallarda televizyon programlarına katılmışlardır. Aynı zamanda YouTube nimet olarak adlandırılmaktadır.⁵²²

İslamiyet’i sadece din görevlilerinin anlatmaması gerektiği, herkesin anlatabileceğini ifade etmektedirler.⁵²³ Dini bilgide liyakatin önemi göz ardı edilmekte ve alan basitleştirilmektedir.

Birden fazla videoda eski hayat-yeni hayat kavramlarına rastlamaktayız.⁵²⁴ Eski hayat kavramıyla kastedilen imânî hakikatlerden uzak, günahlar ekseninde devam eden yaşam tarzı iken yeni hayat İslami yaşam tarzına yönelmiş olan yaşamdır. Ehl-i dünya ve bizim kesim olarak bir başka ikili ayrımına da gidildiği görülmektedir. Bizim kesimden kastedilen namaz kılan ve tesettürlü olanlardır.⁵²⁵ Bu sınırlı tarife göre indirgenmiş bir din algısına sahip olduklarını düşünebiliriz.

4.4.4 Cübbeli Ahmet Hoca

Cübbeli Ahmet Hoca YouTube kanalını ele aldığımızda tarihi süreçler hakkında kısa değerlendirmelerin yapıldığını görmekteyiz. Osmanlı’nın son yılları ve günümüzden geçmişe son 150 yıllık süreç içerisinde yapılan bütün devrim ve inkılaplarla hiçbir

⁵¹⁹ YouTube, Bayan - Erkek Tokalaşması / Dizi İzlemek ! - Serkan Aktaş, <https://www.youtube.com/watch?v=EU-6eK44WGM&list=PLuVEZ4rbqkeTQkDm-EliIBw-8t2uFU9cr&index=147>, 04.03.2021.

⁵²⁰ YouTube, İzmir Depreminde Kurtarılanlar İçin Tekbir Getirenlerden Neden Rahatsız Olunuyor ? | Maksat114, <https://www.youtube.com/watch?v=h8so3Hb-ajs&list=PLuVEZ4rbqkeTQkDm-EliIBw-8t2uFU9cr&index=4>, 04.03.2021.

⁵²¹ YouTube, Kız tavlama ve Harama girmek (Anı YAŞA!), <https://www.youtube.com/watch?v=8bo-UUZeOzs&list=PLuVEZ4rbqkeSh4hgflwPmFT9tEYUBn1Ol>, 29.02.2021.

⁵²² YouTube, , Metro Çıkışı Anarşistlerle Yaşanan Olay !, <https://www.youtube.com/watch?v=-dtY-0OGY7I&list=PLuVEZ4rbqkeQ81gCmaIqjPh6fY1g0gVBo&index=9>, 04.03.2021.

⁵²³ YouTube, Metro Çıkışı Anarşistlerle Yaşanan Olay !, <https://www.youtube.com/watch?v=-dtY-0OGY7I&list=PLuVEZ4rbqkeQ81gCmaIqjPh6fY1g0gVBo&index=9>, 04.03.2021.

⁵²⁴ YouTube, Nefisle Mücadele İçin 3 Taktik? | Serkan Aktaş, <https://www.youtube.com/watch?v=R9nEqVUvz4I&list=PLuVEZ4rbqkeTQkDm-EliIBw-8t2uFU9cr&index=6>, 04.03.2021.

⁵²⁵ YouTube, "Ayrılsak İntihar Ederim" Diye Tehdit Ediyor! Ettiği Beddualar Tutar Mı? - Serkan Aktaş, <https://www.youtube.com/watch?v=RO2ml81R-tk&t=705s>, 04.03.2021.

ilerlemenin kaydedilemediği aksine hep bir gerilemenin söz konusu olduğu ifade edilmektedir.⁵²⁶

Sultan Abdülhamit'in evliyaullahtan olduğu, ve son dönem Osmanlı'nın en şuurlu ismi olduğu ifade edilmektedir.⁵²⁷ Yakın siyasi tarihe baktığımızda ise Necmettin Erbakan'dan 'hoca' şeklinde bahsedildiğini görüyoruz.⁵²⁸

Ali Haydar Efendi, Süleyman Hilmi Tunahan, Bediüzzaman Said Nursi, Görelî Mehmet Efendi, İskilipli Atıf Hoca gibi isimlerin gayretleri neticesinde 'Kabe Arap'ın olsun, Çankaya bize yeter!' sloganıyla yetişen ve cemaate katılmayan, Allah demenin yasaklandığı, milletin İslam'ı yaşamasına izin verilmediği ve itikadın bozulduğu dönemlerin 50'li yıllar öncesinde yaşandığı ifade edilmektedir. Günümüzde varlığını koruyan vakıf ve cemaatlerin hizmetlerine devam edebilmeleri, namaz kılan gençlerin var olması bu isimlere bağlanmaktadır.⁵²⁹

Cübbeli Ahmet Hoca YouTube kanlını incelediğimizde Marksist-Leninist ideolojik düşüncelerin reddedildiğini görmekteyiz.⁵³⁰ Bu ideolojik fikirler hakkında derinlemesine bilgilendirme yapılmamaktadır.

Türkiye Cumhuriyeti tarihinde dinin istismar edildiği FETÖ ve Adnan Oktar olaylarında öncesinde reddiyelerin kendileri tarafından yapıldığı anlatılmaktadır. Mustafa İslamoğlu'na yapılan reddiyelerin de varlığından bu iki olayla birlikte bahsedilmektedir. İslamoğlu'nun düşüncelerinin de diğerleri gibi dinde reform, dinde yenilik adı altında istismar ettiği iddia edilmektedir.⁵³¹

⁵²⁶ YouTube, Haftanın Sohbeti 9 Aralık 2021, <https://www.youtube.com/watch?v=ASaAS6Ba6pE&t=4368s>, 08.05.2022.

⁵²⁷ YouTube, Haftanın Sohbeti 2 Aralık 2021, <https://www.youtube.com/watch?v=VHagk80rkKA>, 09.05.2022.

⁵²⁸ YouTube, Bursa Sohbetleri 4 Aralık 2021, https://www.youtube.com/watch?v=nD3Ah-9NM_8, 08.05.2022.

⁵²⁹ YouTube, Minârenin, Medresenin, Mezhepler ve Tarikat Derslerinin Bid'at Olmadığının Delilleri, <https://www.youtube.com/watch?v=SfxtUe4mNN8&t=2s>, 10.05.2022.

⁵³⁰ YouTube, Haftanın Sohbeti 9 Aralık 2021, <https://www.youtube.com/watch?v=ASaAS6Ba6pE&t=4368s>, 08.05.2022.

⁵³¹ YouTube, Sizi Güldürsün Diye Yüzlerce Lira Bilet Parası Verdikleriniz Sonradan Demirtaş vb. Destekleyince..., <https://www.youtube.com/watch?v=WiEbL9I7aVo>, 10.05.2022.

FETÖ'nün projesi olan dinler arası diyalogun şirk olduğu ifade edilmektedir.⁵³² Söndüğü düşünülen FETÖ zihniyetinin şimdilerde de mezhepler arası diyalog fikriyle yeniden canlandırılmaya çalışıldığı savunulmaktadır. Hatta bu projenin Diyanet İşleri Başkanlığı üzerinden yürütülmeye çalışıldığı iddia edilmektedir. Ona göre Şia gibi Ehl-i Sünnet dışı mezheplerle görüşülmemelidir. Yalnızca Ehl-i Sünnet alimleri kendi aralarında istişareler yapabilir.⁵³³

Şeriat, Allah'ın hazinesi olarak tanımlanmaktadır. Anahtarı ise tasavvuf, tarikat olarak belirtilmektedir.⁵³⁴ Şeriat kavramıyla helal-haramlar kastedilmekte ve bunlara inanmayanların kâfir olduğu ifade edilmektedir.⁵³⁵ Şeriata uymanın esas olduğu,⁵³⁶ tarikata girmenin değil yalnızca Ehl-i Sünnet itikadına sahip olmanın itikadı kurtaracağı ifade edilmektedir.⁵³⁷ Türkiye Cumhuriyeti Devleti öncesindeki devletlerin şeriat üzere olduğu fakat günümüzde şeriattan vazgeçildiği belirtilmektedir.⁵³⁸

Kendi şeyhleri olarak Ali Haydar Efendi'nin Abdülhamit'le birlikte son dört halifeye huzur hocalığı yaptığı belirtilmekte,⁵³⁹ Mahmut Efendi ise sahibü'z-zaman olarak nitelendirilmektedir.⁵⁴⁰

⁵³² YouTube, Haftanın Sohbeti 9 Aralık 2021, <https://www.youtube.com/watch?v=ASaAS6Ba6pE&t=4368s>, 08.05.2022.

⁵³³ YouTube, Haftanın Sohbeti 2 Aralık 2021, <https://www.youtube.com/watch?v=VHagk80rkKA>, 09.05.2022.

⁵³⁴ YouTube, Sakarya Sohbeti 14 Kasım 2021, <https://www.youtube.com/watch?v=daxIXzdMfT8>, 09.05.2022.

⁵³⁵ YouTube, Sakarya Sohbeti 14 Kasım 2021, <https://www.youtube.com/watch?v=daxIXzdMfT8>, 09.05.2022.

⁵³⁶ YouTube, Haftanın Sohbeti 25 Kasım 2021, <https://www.youtube.com/watch?v=n2cxksjJ1F4&t=17s>, 09.05.2022.

⁵³⁷ YouTube, Sakarya Sohbeti 14 Kasım 2021, <https://www.youtube.com/watch?v=daxIXzdMfT8>, 09.05.2022.

⁵³⁸ YouTube, Şeriatın Delillerinden Birini Boşa Çıkarmaya Uğraşan İsmail K.'ın Sûfilerin Kanallarında Ne İş Var?, <https://www.youtube.com/watch?v=IVuI4IM7rXM&t=4s>, 09.05.2022.

⁵³⁹ YouTube, Minârenin, Medresenin, Mezhepler ve Tarikat Derslerinin Bid'at Olmadığının Delilleri, <https://www.youtube.com/watch?v=SfxtUe4mNN8&t=2s>, 10.05.2022.

⁵⁴⁰ YouTube, Sakarya Sohbeti 14 Kasım 2021, <https://www.youtube.com/watch?v=daxIXzdMfT8>, 09.05.2022.

Günümüzde içtihat yapacak dereceye gelmiş alimin bulunmadığı, icma üzere ittifak sağlanmış konulardaki hükümlerin değiştirilemeyeceği ifade edilmektedir.⁵⁴¹

Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi bünyesindeki hocaların %70-80'inin Ehl-i Sünnet olmadığı, Mutezile fikirlerinin savunuculuğunu yaptığı belirtilmektedir.⁵⁴² Videodaki eleştirilerden taklidi imanın Ehl-i Sünnet imanı gibi gösterildiği, sorgulamadan iman etmenin övüldüğü görülmektedir.

Tarihselcilik şirktir, tesettür ayetine göre kişinin güzel-çirkin yahut genç-yaşlı olduğu anlaşılmalıdır. Bundan dolayı en uygun kıyafetin bugün çarşaf olduğu savunulmaktadır.⁵⁴³ Çarşafın renginin ise siyah olması gerektiği, feracenin de dış kıyafeti olabileceği belirtilmektedir.⁵⁴⁴

Ev yönetimi erkeğe aittir,⁵⁴⁵ kadına kadın, erkeğe erkek ders vermelidir.⁵⁴⁶

Enflasyon, devalüasyon, pahalılık, dış güç, PKK, Kürdistan gibi fikir, proje ve olaylar Allah'ın gazabı olarak değerlendirilmektedir.⁵⁴⁷

4.4.5 Nurettin Yıldız

Nurettin Yıldız YouTube kanalı ideolojik fikirler ele alarak değerlendirilmiştir. Kanalda yer alan derslerde bazı kavramların şahsi tanımlamaları yapılmakta ve o kavram hakkındaki fikirler açıklanmaktadır. Örneğin ahlak, karşındakine nazik davranmak, karşındakini üzmemek, insani kimliğe saygılı davranmak, malına saygın

⁵⁴¹ YouTube, Şeriatın Delillerinden Birini Boşa Çıkarmaya Uğraşan İsmail K.'ın Sûfilerin Kanallarında Ne İşi Var?, <https://www.youtube.com/watch?v=IVuI4IM7rXM&t=4s>, 09.05.2022.

⁵⁴² YouTube, Sakarya Sohbeti 14 Kasım 2021, <https://www.youtube.com/watch?v=daxIXzdMfT8>, 09.05.2022.

⁵⁴³ YouTube, Sakarya Sohbeti 14 Kasım 2021, <https://www.youtube.com/watch?v=daxIXzdMfT8>, 09.05.2022.

⁵⁴⁴ YouTube, Haftanın Sohbeti 16 Aralık 2021, <https://www.youtube.com/watch?v=aIgOJEHJAiI>, 08.05.2022.

⁵⁴⁵ YouTube, Haftanın Sohbeti 16 Aralık 2021, <https://www.youtube.com/watch?v=aIgOJEHJAiI>, 08.05.2022.

⁵⁴⁶ YouTube, Sakarya Sohbeti 14 Kasım 2021, <https://www.youtube.com/watch?v=daxIXzdMfT8>, 09.05.2022.

⁵⁴⁷ YouTube, Sakarya Sohbeti 14 Kasım 2021, <https://www.youtube.com/watch?v=daxIXzdMfT8>, 09.05.2022.

davranmaktır.⁵⁴⁸ Ahlak kavramı tanımlanırken insani değerlerin baz alınarak bir tanımlamaya gidildiği dinin bir esası olarak görülmediği din üstü bir kavram olarak değerlendirildiği görülmektedir.

Din kavramı ibadet, teslimiyet, Allah'a umut bağlamak, ümmetin adamı olmak şeklinde tanımlanmıştır. Din ve dindarlık bir tutulmuştur.⁵⁴⁹ Müslüman ise sabit karakterli, konuma göre şahsiyet değiştirmeyen, kimlik sahibi insan olarak tanımlanmıştır. Aynı zamanda açık dil kullanan, başkasının onur ve namusunu kendi onur ve namusu gibi gören, sırtık olmayıp mütebessim olan, sınırlarına hakim olabilen insan olarak tanımlanmıştır.⁵⁵⁰

İslam'ı din olarak kıyamete kadar götürme gayreti olarak tanımlanan cihat, şartlara göre şekil almak olarak görülmektedir. Cihat; ordu, can, mal, din, kalp, el ve kalem olarak dönem neyi gerektiriyorsa mücadele etmek şeklinde geniş bir şekilde tanımlanmaktadır.⁵⁵¹

Birden fazla videoda hoca ve hocalık tanımlamalarına rastlanmaktadır. Buna göre hoca Diyanet İşleri Başkanlığı personeline verilen isim ise de nesillerin Müslüman yetiştirilmesinden sorumlu, dinin tatbik edilmesinde pratik hizmeti olan görevlidir. Hocalık, Âdem as. bu yana aslanın alt ve üst dudağı arasındaki dişlerine takılmadan iş yapma mesleğidir. Bu tanımlamanın ardından hocalığın iki kategoriye ayrıldığını görmekteyiz: resmi ve sivil hocalık. Resmi hocalık Diyanet İşleri Başkanlığına bağlı olarak görev yapan personeli kapsarken sivil hocalıkla kastedilen ise kendisi toplum tarafından hoca olarak kabul edilmiş ve hoca olarak tanınmış kişilerdir. Bu tasnifin ardından örnek olarak benimsedikleri kişinin İskilipli Atıf hoca olduğu ifade edilmektedir.⁵⁵² Devlet memuru statüsünde olan hocaların fedakarlık yapmaları

⁵⁴⁸ Youtube, KÜFÜRLÜ KONUŞANDAN ALLAH NEFRET EDİYOR... | Nureddin Yıldız, <https://www.youtube.com/watch?v=1BzBRHBK9e0&t=47s>, 30.09.2021.

⁵⁴⁹ Youtube, GENÇLER! GÖNLÜNÜZDE AŞKA YER AÇIN... | Nureddin Yıldız, <https://www.youtube.com/watch?v=Y6S1RSgJV7Q>, 04.10.2021.

⁵⁵⁰ YouTube, KEYFİMİZ ON NUMARA. ÖLÜM SIRASI BAŞKASINDA... | Nureddin Yıldız, https://www.youtube.com/watch?v=pI1ru0pF_xM, 09.10.2021.

⁵⁵¹ YouTube, CİHAT KELİMESİNDEN KİMLER KORKAR VE GOCUNUR? | Nureddin Yıldız, <https://www.youtube.com/watch?v=L8gMA9HK4rU>, 04.10.2021.

⁵⁵² YouTube, TAŞLANMAYA HAZIR DEĞİLSEN "HOCA" OLMA! | Nureddin Yıldız, <https://www.youtube.com/watch?v=ChN22e9hX6U>, 06.11.2021.

gerektiğini, 657 sayılı kanuna bağlı kalmamaları gerektiğini söylemektedir.⁵⁵³ Hocalığın varlık sebebi olarak insanların kıyamet günü ben bilmiyordum demesine engel olmak olduğu gösterilmektedir.⁵⁵⁴ Yeryüzünde şirk ve Allah'a isyanın var olduğu sürece hiçbir hocaya uykunun helal olmadığı belirtilerek konunun önemi vurgulanmaktadır.⁵⁵⁵

Ona göre dine davet insanın insanı davetiyle gerçekleşir. YouTube, camide hoparlör gibi teknolojik aletler tebliğ aracı değildir.⁵⁵⁶ YouTube'un davet aracı olarak görülmeşi zaten var olan mevcut topluluğa ulaşmakta araç olarak kullanıldığı değerlendirmesini yapmamızı sağlamaktadır. Hedef kitle olarak sahada sempatilerini kazanmış gerçek bir topluluğunun varlığı olduğu düşünülmektedir. Aynı zamanda kısa süreli ve dikkat çekici ders içerikleriyle yaptıkları işi merak eden, hakkında bilgi toplamak isteyen kimseler için de kanalın reklam amacıyla kullanıldığı şeklinde yorum yapılabilmektedir.

Güncel ve küresel çaptaki konular hakkındaki değerlendirmeleri ele almadan önce günümüzün tasvirine bakmakta fayda görülmektedir. Günümüz demokrasinin put haline getirildiği ve insanların köleleştirildiği, insanların bu sistemden başka bir sistem istenme hakkının bile olmadığı, Allah'ın şeriatının ise neredeyse camilerde bile garip olduğu emparyalist çağ olarak anlatılmaktadır.⁵⁵⁷ Günümüz medeniyet ve uygarlığı Nemrut olarak görülmekte, şeriatın hor görülmemesi gerektiği savunulmaktadır.⁵⁵⁸

⁵⁵³ YouTube, KABUL EDELİM: BİZ FARKLIYIZ VE ASLA SIRADAN OLAMAYIZ... | Nureddin Yıldız, <https://www.youtube.com/watch?v=4auSPa0WgBg>, 07.10.2021.

⁵⁵⁴ YouTube, SİYASET HOCALARA GÖLGE ETMESİN YETER! | Nureddin Yıldız, <https://www.youtube.com/watch?v=dICQ0CRN9DY>, 05.11.2021.

⁵⁵⁵ YouTube, BU ÜLKEDE FUHUŞ VE FAİZE ENGEL OLAMAYACAĞIM BELKİ AMA... | Nureddin Yıldız, <https://www.youtube.com/watch?v=RXyxSNIPPfQ>, 30.09.2021.

⁵⁵⁶ YouTube, SİYASET HOCALARA GÖLGE ETMESİN YETER! | Nureddin Yıldız, <https://www.youtube.com/watch?v=dICQ0CRN9DY>, 05.11.2021.

⁵⁵⁷ YouTube, ALLAH ŞAHİDİM OLSUN O GENÇLERİ ÇOK SEVİYORUM! | Nureddin Yıldız, <https://www.youtube.com/watch?v=Hm9dVDaLcVI>, 04.10.2021.

⁵⁵⁸ YouTube, KORONA GERÇEĞİNİ KONUŞMA ZAMANI GELDİ | Nureddin Yıldız, <https://www.youtube.com/watch?v=HDSvHovLlSs>, 04.10.2021.

Günümüzde ümmetçilik fikrinin yerini ırkçılığın aldığı ifade edilmektedir. Bunun beşeri sistemler için kullanıldığı belirtilmektedir.⁵⁵⁹

Laik devletin uygulamalarından biri olarak ele alınan kız- erkek aynı ortamda gerçekleştirilen karma eğitim sistemi de bu asrın bidatı olarak yorumlanmakta ve Maturidilikle bağdaşmayacağı ifade edilmektedir.⁵⁶⁰

Cumhuriyet dönemi ıslahatları eleştirel bir tavırda ele alınmakta ve özellikle kılık kıyafet devrimi üzerinde durulmaktadır. Sarık yerine şapka kullanılmaya başlandığında ipe giden ve bunu göze alanların yüceltiği görülmektedir. Bunu savunanlar ümmet olarak nitelendirilmekte ve yapılan iş ümmetin evladını kendine öncelemek olarak değerlendirilmektedir.⁵⁶¹

Arapça'nın İslam'ı sembolize ettiği söylenmektedir. Zaman zaman Arap toplumundan çıkan hocalara bile söylettirilerek dinde yenilenme, hitabeti yenileme ve İslam'a yeni şekil verme hamlelerinin yapıldığı ifade edilmektedir.⁵⁶²

Demokrasinin bir oyun olduğu,⁵⁶³ kapitalist hayatın aile için düşman olduğu ve ümmetin bu hayata özendirildiği belirtilmekte, bu sistem dolayısıyla kadının iş hayatı içerisinde yer aldığı ifade edilmektedir.⁵⁶⁴ Demokrasi ve hümanizmin peygambere bile itiraza izin verdiği ifade edilmektedir.⁵⁶⁵ Fransız İhtilali sonrası ortaya çıkan hümanizm kibre dayandırılmaktadır.⁵⁶⁶

⁵⁵⁹ YouTube, HEDEF CENNET, ALLAH'IM YARDIM ET! | Nureddin Yıldız, <https://www.youtube.com/watch?v=nyRqa1roC3o>, 09.10.2021.

⁵⁶⁰ YouTube, YENİ FİTNE: ARAP İSLAM'I ÇOK RADİKAL. YÖRESEL İSLAM ÇOK GÜZEL | Nureddin Yıldız, <https://www.youtube.com/watch?v=ihlm18Qmcnc>, 30.09.2021.

⁵⁶¹ YouTube, DURUN KALABALIKLAR! BU SOKAK ÇIKMAZ SOKAK... | Nureddin Yıldız, <https://www.youtube.com/watch?v=IWuGorO5OIE>, 07.10.2021.

⁵⁶² YouTube, CİHAD OLMASA İSLAM ÇOK GÜZEL BİR DİN (!) | Nureddin Yıldız, https://www.youtube.com/watch?v=y_P3UkCzGaY, 10.10.2021.

⁵⁶³ YouTube, AZGİN İNSAN PANDEMİDEN İBRET ALIR MI? | Nureddin Yıldız, <https://www.youtube.com/watch?v=kFdSSer7nqM>, 30.09.2021.

⁵⁶⁴ YouTube, ŞU TACİZ ORANLARINA BAKAR MISINIZ? (Batının Gerçek Yüzü) | Nureddin Yıldız, <https://www.youtube.com/watch?v=YbHsyhTOyAU>, 30.09.2021.

⁵⁶⁵ YouTube, ALLAH'IM SEN KIZLARIMIZI KORU! SORDUĞUMA PIŞMAN OLDUM | Nureddin Yıldız, <https://www.youtube.com/watch?v=CAkOCFifJ-4>, 04.10.2021.

⁵⁶⁶ YouTube, KİBİR ATEŞİ VE MÜHÜRLENMİŞ KALPLER... | Nureddin Yıldız, <https://www.youtube.com/watch?v=MbZk7GJpJvQ>, 04.10.2021.

Dinin camiye hapsedildiği ifade edilirken sebebi olarak sekülerleşme gösterilmektedir.⁵⁶⁷ Şeriatın sekülerizm, kapitaliz, demokrasi gibi beşeri sistemlere tercih edilmesi gerektiği savunulmaktadır.⁵⁶⁸ Günümüzde gizli ve açık sekülerizmle 1400 yıl öncesindeki putçuluğun geri geldiği savunulmaktadır. Öyle ki ahlakın karşılığı not olan bir derse indirildiği, tesettürlü kadınla namaz kılan Müslümanların bile sekülerizden dolayı hassasiyetlerinde farklılıklar olduğu ifade edilmektedir.⁵⁶⁹

Kur'an'ın tarihselliği fikri reddedilmekte ve tarihselciliği benimseyenlerin sonu Yahudi ve Hristiyanlara benzetilmektedir. Tarihselcilik Kur'an'ın şahsın kendine göre yorumlaması olarak görülmektedir.⁵⁷⁰

İman ve amelin ilişkili olduğu görüşü benimsenmektedir. Haramın haram olduğunu bilen ve bunu kabul eden kişinin harama bulaşması kişinin imanının %50'nin altında olduğunu gösterdiğini ifade etmektedir.⁵⁷¹

İnsanın sadece namaz kılmak, sakal bırakmak, çarşaf giymek için bu dünyada olmadığını,⁵⁷² cübbe sarık, sakal, başörtü ve şalvarın imanın temsili olmadığı ve mü'min için yeterli olmayacağı savunulmakta, bunlara bağlı kalanlar 657'ye tabi olan devlet memurlarına benzetilmektedir.⁵⁷³

Emr-i bi'l ma'ruf nehy-i ani'l münker her mü'minin görevi olarak görülmektedir.⁵⁷⁴ Fakat bu görev yerine getirilirken açık haramlara bulaşmak ve bunları desteklemek

⁵⁶⁷ YouTube, GÖKLERE BAK VE BUNU DÜŞÜN! İŞTE İMANIN LEZZETİ | Nureddin Yıldız, <https://www.youtube.com/watch?v=yrNKQda9Th8>, 30.09.2021.

⁵⁶⁸ YouTube, DURUN KALABALIKLAR! BU SOKAK ÇIKMAZ SOKAK... | Nureddin Yıldız, <https://www.youtube.com/watch?v=IWuGorO5OIE>, 07.10.2021.

⁵⁶⁹ Youtube, ÇEVREMİZDE BÜYÜK DOLAPLAR DÖNÜYOR FARKINDA MISIN? | Nureddin Yıldız, <https://www.youtube.com/watch?v=rA44qiyag1Y>, 09.10.2021.

⁵⁷⁰ YouTube, KUR'AN'IN BİR HARFİNE CANLAR FEDA!! | Nureddin Yıldız, <https://www.youtube.com/watch?v=qHQ-tbupc0Y&t=2s,04.10.2021>.

⁵⁷¹ YouTube, TİTRE VE KENDİNE GEL! HEPİMİZ ÖLÜLERİN ÇOCUKLARIYIZ | Nureddin Yıldız, <https://www.youtube.com/watch?v=piSVsd7Kpn4>, 07.10.2021.

⁵⁷² YouTube, ALLAH BU İŞE KARIŞMAYACAK! "ELİMİN TERSİYLE PATLATIRIM" | Nureddin Yıldız, <https://www.youtube.com/watch?v=9xBSfbJsrLE>, 30.09.2021.

⁵⁷³ YouTube, ŞUUR VE ŞAHSİYET... SÖYLEYECEKLERİM BU KADAR | Nureddin Yıldız, <https://www.youtube.com/watch?v=ZeiXbREvRpM>, 05.11.2021.

⁵⁷⁴ YouTube, MÜSLÜMANCA YAŞAMAK ZOR ZANAAT VESSELAM | Nureddin Yıldız, <https://www.youtube.com/watch?v=5Rxp0iToCU>, 04.10.2021.

İslam'ı protestanlaştırma çabası olarak görülmekte ve bu kişilerle aynı ortamda bulunulmaması gerektiği belirtilmektedir.⁵⁷⁵

Toplum düzeninin kadının fitratına dönmesiyle sağlanabileceği, kadının sapması durumunda tüm toplumun sapacağı ifade edilmektedir.⁵⁷⁶ Kadının evin iç işlerine erkeğin ise dış işlerinden ve ailenin geçiminden sorumlu belirtilmektedir.⁵⁷⁷ Modern hayatın sonucu olan kadının iş hayatı içerisinde yer alması fikrinin reddedildiği sonucuna ulaşabiliriz.

Ümmetin dindar çocuk yetiştirme zorunluluğu olduğu savunulmaktadır. Dindar çocukla kastedilen namaz kıldırıp maaş almak olmayıp Mus'ab b.Umeyr misali kendini davetçi olarak adamak şeklinde somutlaştırılmaktadır. Evlenmemek veya geç evlenmek, yememek veya az yemek, evi olmayıp caminin bir köşesinde yaşamak, yeri gelirse hapse girebilecek durumda olabilmek dindar çocuğun nitelikleri olarak sıralanmaktadır.⁵⁷⁸ Kur'an bilmenin dindar olmayı zorunlu kıldığı, medreselerdeki öğrencilerin Kur'an okumak, ezberlemek ve tefekkür etmek olduğu, asıl hedefin ise bu çocuklardan oluşan bir toplum olduğu ifade edilmektedir.⁵⁷⁹

Ümmetin alimlere emanet olduğu ifade edilirken ötekileştirme reddedilmektedir. Bu görüş herkesin farklı tarikat ve ekolleri seçebilme özgürlüğü olduğu fikriyle pekiştirilmektedir.⁵⁸⁰

⁵⁷⁵ YouTube, ACİL DEVREYE GİRMELİYİZ. YOKSA ALLAH'IN AZABI DEVREYE GİRECEK! | Nureddin Yıldız, <https://www.youtube.com/watch?v=CiH9Yg4jpQc>, 04.10.2021.

⁵⁷⁶ YouTube, ALLAH'IM SEN KIZLARIMIZI KORU! SORDUĞUMA PİŞMAN OLDUM | Nureddin Yıldız, <https://www.youtube.com/watch?v=CAkOCFifJ-4>, 04.10.2021.

⁵⁷⁷ YouTube, , İMAM KARDEŞİMİ KÖŞEYE SIKIŞTIRDIM AMA SONUNDA BANA HAK VERDİ | Nureddin Yıldız, https://www.youtube.com/watch?v=KK_x4cqITdU, 30.09.2021.

⁵⁷⁸ YouTube, ELİMDEN GELSE BU "GEN AŞISI"NI HER TALEBEYE YAPARIM! (Musablık Geni) | Nureddin Yıldız, <https://www.youtube.com/watch?v=dE0wtaSWsUw>, 30.09.2021.

⁵⁷⁹ YouTube, , İŞTE O ZAMAN KUR'AN KALBİMİZDE ÇİCEK GİBİ AÇACAK... | Nureddin Yıldız, https://www.youtube.com/watch?v=dVDi8EI7t_g, 10.10.2021.

⁵⁸⁰ YouTube, HOCASINI ÇOK SEVENLER! YA HOCA DA KOKARSA... | Nureddin Yıldız, https://www.youtube.com/watch?v=ijRR_MR1zKA, 10.10.2021.

Boşanma sebebi olarak yalnızca iffetsizliğin kabul edilebileceği savunulmaktadır. Başka herhangi bir sebebin boşanma için geçerli olmayacağı ifade edilmektedir.⁵⁸¹

Haram yolla elde edilen paranın öğrenciye verilmesi durumunda gelişimine katkı sağlamayacağı ifade edilmekte ve şahıslara verilmemesi gerektiği düşünülmektedir.⁵⁸²

Bir bireyin Allah'a, peygambere, ana-babaya, ashâb-ı kirama, imamlara-âlimlere ve mücahitlere, eşlerin ve eş adaylarının birbirine olması şeklinde bir sevgi sıralamasının olması uygun olarak gösterilmektedir.⁵⁸³

İslam dinin cihadı emretmesiyle temellendirilerek ücretli askerliğin İslam'da yeri olmadığı belirtilmektedir.⁵⁸⁴

İnternet ağları modern mağaralar olarak tasvir edilmekte, asrın gençlerinin imtihanının internet ve üniversitelerle olduğu ifade edilmektedir.

Cünüpken, tuvalet ve banyoda Kur'an okunmayacağı söylenmektedir. Buna kıyasla bankalarda da faiz alışverişi yapıldığı için Kur'an okunamayacağı yönünde fetva verilmektedir.⁵⁸⁵

Faizden dünyadaki bütün kötülüklerin başı olarak bahsedilmekte bir lira faizin beş bin tane domuz kanından fazla günah olduğu kıyas üzere ifade edilmektedir. Faiz dolayısıyla İsrail ve Çin'den önce Dünya Bankası'nın düşman olduğu belirtilmektedir.⁵⁸⁶

⁵⁸¹ YouTube, DERT İLE MUTLU OLMAK SEVİYE MESELESİDİR | Nureddin Yıldız, <https://www.youtube.com/watch?v=FyYpkvZI4pg>, 04.10.2021.

⁵⁸² YouTube, İŞÇİNİN PARASI ZEHİRDİR! -Patronlar İzlesin- | Nureddin Yıldız, https://www.youtube.com/watch?v=uao_MWwBQgY&t=1s, 30.09.2021.

⁵⁸³ YouTube, GENÇLER! GÖNLÜNÜZDE AŞKA YER AÇIN... | Nureddin Yıldız, <https://www.youtube.com/watch?v=Y6S1RSgJV7Q>, 04.10.2021.

⁵⁸⁴ YouTube, CİHAT KELİMESİNDEN KİMLER KORKAR VE GOCUNUR? | Nureddin Yıldız, <https://www.youtube.com/watch?v=L8gMA9HK4rU>, 04.10.2021.

⁵⁸⁵ YouTube, İŞTE O ZAMAN KUR'AN KALBİMİZDE ÇİCEK GİBİ AÇACAK... | Nureddin Yıldız, https://www.youtube.com/watch?v=dVDi8EI7t_g, 10.10.2021.

⁵⁸⁶ YouTube, PARA FAİZDE KEYİF YERİNDE! BU VATAN HAINLIĞIDIR... | Nureddin Yıldız, https://www.youtube.com/watch?v=mPik_S0t330, 06.11.2021.

4.4.6 İhsan Şenocak

İhsan Şenocak YouTube kanalından seyirciye aktarılan farklı ideolojik düşünceler ve tanımlamalar mevcuttur. İlk ideoloji kavramının kanalda hangi manada kullanıldığına bakılacaktır. İdeoloji kavramı gerçeğin ve İslam'ın zıddı olarak görülmektedir. İdeoloji kavramının kapsamı ise İslam'a bakarak oluşturulmuş ve yalan ve yanlışlardır.⁵⁸⁷

İhsan Şenocak YouTube kanalında üç diriliş döneminden bahsedilmektedir: Hz. Muhammed dönemi, Selçuklu Devleti ve Osmanlı İmparatorluğu dönemleri. Osmanlı'nın Kur'an nizamını yaşayan bir devlet olması dolayısıyla imparatorluk olarak anılamayacağı aslının devlet-i aliye olduğu ifade edilmektedir.⁵⁸⁸ Selçuklu ve Osmanlı hayranlığı olduğu farklı videolardan da anlaşılmaktadır. Selçuklu ve Osmanlı devletlerinin Hz. Peygamber zamanında olduğu gibi ırkçılığı kenara koyarak cihan devleti kurduğu ifade edilmekte, tekrar ırkçılığın kenara bırakılıp ümmetçilik fikrinin ön plana çıkmasıyla bunun sağlanabileceği ifade edilmektedir.⁵⁸⁹ Türk-İslam, Kürt-İslam gibi sentezlerin karşısında durulmaktadır.⁵⁹⁰

Genel olarak Osmanlı'nın son dönemlerindeki modernleşme çalışmaları eleştirilmektedir.⁵⁹¹ Osmanlı'da savrulmanın Tanzimat'la birlikte başladığı⁵⁹² ve Mithat Paşa'nın aklını ve gönlünü Batı'ya kaptırdığı söylenmektedir.⁵⁹³ Sultan Abdulhamit Allah'ın İslam devleti için gönderdiği son hediye yakıştırmaları yapılmakta,

⁵⁸⁷ YouTube, Gençler Soruyor 1. Bölüm | İhsan Şenocak, <https://www.youtube.com/watch?v=OBUVcuvV3v8>, 23.04.2021.

⁵⁸⁸ YouTube, "Üstad Necip Fazıl'ın Gençliğe Hitâbe Şerhi" - Fikir ve Aksiyon Birliği, <https://www.youtube.com/watch?v=d-ISIJfu6zY>, 27.08.2021.

⁵⁸⁹ YouTube, Azerbaycan'daki Kardeşlerimize Dair Ümmetin Büyük Umutları Var - Fikir Halkası | İhsan ŞENOCAK, <https://www.youtube.com/watch?v=YLkiNhSBCOg>, 08.06.2021., Doğu Türkistan Cumhuriyeti Kuruluş Yılı Dönümünde İhsan ŞENOCAK, <https://www.youtube.com/watch?v=sANn6MtI3ys&t=14s>, 22.05.2021.

⁵⁹⁰ YouTube, SAFF VE CUMA SURELERİ, <https://www.youtube.com/watch?v=lvWzt0Mvwew&t=2669s>, 24.06.2021.

⁵⁹¹ YouTube, Cariyelik Noktasında İslam'a Atılan İftiralara Cevap, <https://www.youtube.com/watch?v=PCH4rvqny4>, 22.05.2021.

⁵⁹² YouTube, Gençler Soruyor 17 | İhsan Şenocak, <https://www.youtube.com/watch?v=TreewGmO8x4>, 23.05.2021.

⁵⁹³ YouTube, Gençler Soruyor 17 | İhsan Şenocak, <https://www.youtube.com/watch?v=TreewGmO8x4>, 23.05.2021.

İttihat ve Terakki'nin Yahudilerin oyunu sonucunda isyan ettiği ifade edilmektedir.⁵⁹⁴ Farklı videolarda da Abdülhamit'e duyulan sempati ön planda olmakla birlikte Abdülhamit için hazretleri hitabı kullanılmaktadır.⁵⁹⁵ Abdulhamit'in tahttan indirilmesinin yanlış bir karar olduğu düşünülmektedir.⁵⁹⁶ Abdülhamit'in bir ümmet anlayışı olduğu ifade edilmekte ve aynı anlayışa sahip milletin de varlığından bahsedilmektedir. Fakat bu ümmet anlayışının darbelerle yıkıldığı söylenmektedir.⁵⁹⁷

Cumhuriyet dönemiyle bir dönemin kapanıp başka bir dönemin başladığı ifade edilmekte,⁵⁹⁸ bu dönem ıslahat ve hareketlerinde de Batı'nın etkisi olduğu düşünülmektedir. Harf inkılabı, medreselerin kapatılması, Türkçe ezan örnek olarak verilmektedir.⁵⁹⁹ Harf inkılabından maksadın geçmişe ulaşmayı engellemek olduğu ifade edilmektedir.⁶⁰⁰ Şapka kanunu ve kılık kıyafet inkılabı da Batı kültüründen alınması dolayısıyla eleştirilmekte, bunlar sayesinde Batı'daki İslam karşıtlığı ve düşmanlığının da alındığı belirtilmektedir.⁶⁰¹ Harf inkılabı ve kılık kıyafet devrimi Osmanlı'nın ruhundan vazgeçmek olarak görülmektedir.⁶⁰² Takvimde yapılan değişiklikler ise 100 yıl öncekilerin Batı sevdasından kaynaklandığı söylenmektedir.⁶⁰³ Miladi takvim masal, yalan ve uydurma olarak nitelenmektedir.⁶⁰⁴

⁵⁹⁴ YouTube, Tefsir - Ders: 57 - Bakara Sûresi - Gündemi, Kur'an-ı Kerim'in Ufkunda Yorumlayalım, https://www.youtube.com/watch?v=H_YHdwaQlXo, 22.05.2021.

⁵⁹⁵ YouTube, İhanetlere Karşı Abdülhamid Nasıl Ayakta Durdu? | İhsan Şenocak, <https://www.youtube.com/watch?v=B-LinsIJG9A>, 08.06.2021.

⁵⁹⁶ YouTube, Sultan Abdulhamit Han Onca İhanete Rağmen Niçin "Ben Küstüm" Demedi ? | İhsan ŞENOCAK, <https://www.youtube.com/watch?v=ezkAItaSQZY>, 03.06.2021.

⁵⁹⁷ YouTube, Azerbaycan'daki Kardeşlerimize Dair Ümmetin Büyük Umutları Var - Fikir Halkası | İhsan ŞENOCAK, <https://www.youtube.com/watch?v=YLkiNhSBCOg>, 08.06.2021.

⁵⁹⁸ YouTube, "Üstad Necip Fazıl'ın Gençliğe Hitâbe Şerhi" - Fikir ve Aksiyon Birliği, <https://www.youtube.com/watch?v=d-ISIJfu6zY>, 27.08.2021.

⁵⁹⁹ YouTube, Gençler Soruyor 1. Bölüm | İhsan Şenocak, <https://www.youtube.com/watch?v=OBUVCuvV3v8>, 23.04.2021.

⁶⁰⁰ YouTube, "Üstad Necip Fazıl'ın Gençliğe Hitâbe Şerhi" - Fikir ve Aksiyon Birliği, <https://www.youtube.com/watch?v=d-ISIJfu6zY>, 27.08.2021.

⁶⁰¹ YouTube, Gençler Soruyor 7. Bölüm | İhsan Şenocak, https://www.youtube.com/watch?v=m1buXnBLw_o&t=7s, 27.08.2021.

⁶⁰² YouTube, İSLAM'IN ZAFER KÜRSÜSÜ AYASOFYA, <https://www.youtube.com/watch?v=4qC30dS6tlQ>, 03.06.2021.

⁶⁰³ YouTube, Hangisi Milad?! Bu kadarını da Göremediniz mi?, <https://www.youtube.com/watch?v=8Uc4PJ3AaJk>, 08.06.2021.

⁶⁰⁴ YouTube, Gençler Soruyor 11 | İhsan Şenocak, <https://www.youtube.com/watch?v=SNFUbQDM-dI>, 27.08.2021.

Medreselerin kapatılma sebebinin ümmetin sorunlarını çözememesi olmadığı, medreselerle fikri anlamda hesaplaşamayacaklarını o dönemde biliyor olmaları olarak belirtilmektedir.⁶⁰⁵ Fatih ve Süleymaniye medreselerinde senteze gitmeden İslam ortaya konmaktayken medreselerin kapatılmasıyla İslam'ın ilmihal ve ibadet dini olmaya mahkûm edildiği ifade edilmektedir.⁶⁰⁶

Hilafet ve saltanatın farklı zamanlarda kaldırılmasının sebebi olarak o süreçte halifelik unvanı kullanılarak İngilizlerin zaman kazanmasının sağlandığı belirtilmektedir. Müslümanların özgürlüklerini kaybettiği tarih olarak 1. Dünya savaşı gösterilmektedir.⁶⁰⁷

Türkiye'nin yakın siyasi tarihi ele alındığında ise Necmettin Erbakan'a karşı sempati duyulduğu ve ideolojisinin sahiplenildiği görülmektedir. Erbakan'ın Abdülhamit'in bayrağını devraldığı ve Erbakan'ın milli görüşünün Abdülhamit'in ümmet anlayışına denk geldiği savunulmaktadır. Erbakan'ın yanı sıra Emin Saraç ve Mahmut Ustaosmanoğlu'nun da Türkiye'ye hizmet ettiği vurgulanmaktadır.⁶⁰⁸

28 Şubat sürecinde Erbakan'ın istifasına yol açan süreçte yaşanan olaylar eleştirilmekte⁶⁰⁹ ve başörtüyü sorun olarak gündeme taşıyalar ötekileştirilmektedir.⁶¹⁰

15 Temmuz darbe girişimiyle alakalı yapılan değerlendirmede devletin suçluların tespiti için uyguladığı strateji eleştirilmektedir. Şöyle ki FETÖ'yü destekleyen

⁶⁰⁵ YouTube, Gençler Soruyor 18 | İhsan Şenocak, <https://www.youtube.com/watch?v=YHniczHD6aA>, 23.05.2021.

⁶⁰⁶ YouTube, Gençler Soruyor 20 - Bitcoin - | İhsan Şenocak, <https://www.youtube.com/watch?v=QT0PzRpBgh4>, 27.08.2021.

⁶⁰⁷ YouTube, YAVUZ SELİM, HİLAFET VE İDDİALAR, <https://www.youtube.com/watch?v=qj3MjCjUqGc&t=1s>, 22.05.2021.

⁶⁰⁸ YouTube, Erbakan Hocamız Ve Cihadı | İhsan ŞENOCAK, <https://www.youtube.com/watch?v=V4-loTEsjyU>, 03.06.2021.

⁶⁰⁹ YouTube, Gençler Soruyor 9. Bölüm | İhsan Şenocak, <https://www.youtube.com/watch?v=C2urKdJLnUE&t=1197s>, 27.08.2021.

⁶¹⁰ YouTube, Kızların Okumasına Karşı mıyım? | İhsan Şenocak, <https://www.youtube.com/watch?v=RrdmQbSq6Z4>, 08.06.2021.

bürokrasi üyelerinin tespit edilmeyip yalnızca alt kademelerde yer alan suçluların cezalandırılmasının yanlış olduğu söylenmektedir.⁶¹¹

Daha önce de ifade edildiğine göre Hz. Muhammed dönemi, Selçuklu ve Osmanlı dönemleri üç diriliş dönemi olarak sıralanmaktadır. Günümüzde var olan İslam âlemi ilmen ve fikren istila altındadır. Âlem-i İslam Osmanlı'yla birlikte parçalanmıştır. İslam âlemi derin bir fetret dönemi yaşamaktadır.⁶¹² İçinde bulunduğumuz zamanda dördüncü dirilişin arifesi olarak görülmektedir.⁶¹³ Bu dirilişle Osmanlı'dan sonra ne kaybedildiyse hepsinin geri geleceği, kurulan yeni devletin adının Osmanlı olmayıp yeni bir isimle cihan devleti kurulacağı, bir anda vurgusuyla yeni destanlar yazılacağı, 20 yıl içerisinde birçok şeyin değişeceği, bir gecede zulüm merkezlerine el konacağı ifade edilmektedir.⁶¹⁴ Türkye'nin kıyamete kadar devam edecek bir İslam ülkesi olduğu yinelenerek belirtilmektedir.⁶¹⁵ Şeriata geri dönülmesi talebinde bulunmaktadır.⁶¹⁶ Kaşkar, Urumçi, Azerbaycan, Karadağ, Arakan, Keşmir, Dimeşk ve Gazze'deki eksikliklerin tamamlanmasıyla kimsenin ilerlemeye engel olamayacağı ortaya atılmaktadır.⁶¹⁷

Abdülhamit, hocamız olarak hitap edilen Erbakan, Emin Saraç ve Mahmut Efendi başta olmak üzere Sezai Karakoç,⁶¹⁸ Necip Fazıl, Kadir Mısıroğlu⁶¹⁹ aynı ideolojinin

⁶¹¹ YouTube, Gençler Soruyor 2. Bölüm - 2 | İhsan Şenocak, <https://www.youtube.com/watch?v=YT6NhKqxQq8&t=2546s>, 23.04.2021.

⁶¹² YouTube, Canlı Yayın - Gündemimiz Doğu Türkistan - Türkistan Tv Ortak Canlı Yayın | İhsan Şenocak, https://www.youtube.com/watch?v=MrgsXgBaw_w&t=3301s, 27.08.2021.

⁶¹³ YouTube, "Üstad Necip Fazıl'ın Gençliğe Hitâbe Şerhi" - Fikir ve Aksiyon Birliği, <https://www.youtube.com/watch?v=d-ISIJfu6zY>, 27.08.2021.

⁶¹⁴ YouTube, Gençler Soruyor 17 | İhsan Şenocak, <https://www.youtube.com/watch?v=TreewGmO8x4>, 23.05.2021

⁶¹⁵ YouTube, "Üstad Necip Fazıl'ın Gençliğe Hitâbe Şerhi" - Fikir ve Aksiyon Birliği, <https://www.youtube.com/watch?v=d-ISIJfu6zY>, 27.08.2021.

⁶¹⁶ YouTube, Tefsir - Ders: 57 - Bakara Sûresi - Gündemi, Kur'an-ı Kerim'in Ufkunda Yorumlayalım, https://www.youtube.com/watch?v=H_YHdwAqlXo, 22.05.2021.

⁶¹⁷ YouTube, Gençler Soruyor 1. Bölüm | İhsan Şenocak, <https://www.youtube.com/watch?v=OBUCuvV3v8>, 23.04.2021.

⁶¹⁸ YouTube, Gençler Soruyor 18 | İhsan Şenocak, <https://www.youtube.com/watch?v=YHniczHD6aA>, 23.05.2021.

⁶¹⁹ YouTube, Tefsir Sohbetleri - 74 | İhsan Şenocak, <https://www.youtube.com/watch?v=K8NIRzjQS7A>, 22.05.2021.

paylaşıldığı isimlerdir. Üstat olarak hitap edilen Necip Fazıl'a duyulan sempatinin sebebi Türkçe ezan okunması karşısındaki tutumundan kaynaklanmaktadır.⁶²⁰

Afgani, Muhammed Abduh ve Reşit Rıza'nın modernist çizgide yer aldığı, Ehl-i Sünnete karşı mücadele ettiği söylenmekte ve fikirleri reddedilmektedir. Afgani, Muhammed Abduh ve Reşit Rıza'nın tam karşısında yer alan Seyyid Kutub'un benimsenmekte ve bu şekilde bir tasnif yapılmaktadır. ⁶²¹ Mehmet Akif'in de bu isimlerden etkilenecek Cumhuriyet öncesi dönemde olması gereken yerde duramadığı söylenmektedir. Mehmet Akif'le kıyaslanan Necip Fazıl'ın İslam'ı dünya görüşü ve nizamı olarak fikir ve sanatta temsil ettiği ifade edilmektedir.⁶²² Fazlurrahman'ın görüşleri ise tarihselciliği savunduğu gerekçesiyle reddedilmekte hatta ulema tarafından tekfir edildiği ifade edilmektedir.⁶²³

Tarikatların kapatılmasının sosyal olarak mümkün olmadığı savunulmakta şehri ayakta tutan üç şey olarak cami, medrese ve tekkeler gösterilmektedir.⁶²⁴ Cemaatlerin var olduğu ve kıyamete kadar devam edeceği ifade edilmektedir. Mevcut cemaatlerin kendi hocalarından ziyade Ehl-i Sünnet üzere birleşmeleri, kendileri için sembol olarak oluşturulan kıyafet gibi unsurlardan kaçınılması gerektiği söylenmektedir.⁶²⁵ Cemaat ve tekkelere karşı çıkmak yerine varlığını kabul edip medresede yetişmiş, ilahiyat ilmi almış kişiler tarafından tarikat ve tekkelerin denetlenmesinin uygun olacağı ifade edilmektedir.⁶²⁶ Bir başka videoda ise tekkelerin komünizme karşı tehlike oluşturduğu iddia edilmektedir.⁶²⁷

⁶²⁰ YouTube, ÜSTAD NECİP FAZIL'A RAHMET OLSUN | İhsan Şenocak, <https://www.youtube.com/watch?v=6SDGmErGc5I>, 22.05.2021.

⁶²¹ YouTube, Seyyid Kutub – Afgânî, <https://www.youtube.com/watch?v=QLJfWvGYJZk&t=15s>, 22.05.2021.

⁶²² YouTube, Gençler Soruyor 13 | İhsan Şenocak, <https://www.youtube.com/watch?v=WCArEthLFaY>, 22.05.2021.

⁶²³ YouTube, Gençler Soruyor 8. Bölüm [Tarihselcilik Özel Bölüm] | İhsan Şenocak, <https://www.youtube.com/watch?v=tWgrTiqAxBc&t=3212s>, 27.08.2021

⁶²⁴ YouTube, Gençler Soruyor 4. Bölüm | İhsan Şenocak, <https://www.youtube.com/watch?v=dQNXlubiUsE>, 23.04.2021.

⁶²⁵ YouTube, Gençler Soruyor 14 | İhsan Şenocak, <https://www.youtube.com/watch?v=qUFgIVpsvoE>, 22.05.2021.

⁶²⁶ YouTube, Gençler Soruyor 4. Bölüm | İhsan Şenocak, <https://www.youtube.com/watch?v=dQNXlubiUsE>, 23.04.2021.

⁶²⁷ YouTube, Tarikat ve Cemaatler, <https://www.youtube.com/watch?v=kB4b5yd8g2E&t=2s>, 22.05.2021.

Osmanlı'yı parçalayan, IŞİD, el-Kaide, eş-Şebab gibi akımların temelini⁶²⁸ ve tekfire götüren bütün hareketlerin bu düşünce sisteminden kaynakladığı ifade edilmektedir. Ayrıca İbn Teymiyye'de bir usul olmadığı belirtilerek eleştirilmekte, ilim sahibi olduktan sonra okunması tavsiye edilmektedir.⁶²⁹

Kapitalizm ve liberalizmin kullanılarak İslam'la savaşıldığı ifade edilmektedir.⁶³⁰ Son yüz yılda yaşananların sebebi olarak İslam'dan uzaklaşmak ve bu beşeri sistemleri kabul etmek gösterilmektedir. Sosyalizm insanları istihdam etmesi dolayısıyla küfür olarak görülmektedir.⁶³¹ Emparyalizm, Yunan ahlakı ve Hristiyanlığın değil yalnızca İslam ve ümmetin dünya saadeti getirebileceği savunulmaktadır. Ayrıca ABD ve Fransa'nı uluslararası kölelik sistemini getirdiği ifade edilmekte ve milliyetçilik ve ırkçılık fikri reddedilmektedir.⁶³²

Politika ve siyasetin farklı şeyler olduğu ifade edilen kanalda siyaset peygamber görevi, politika ise yalan söyleme sanatı olarak tanımlanmaktadır.⁶³³ İslam'ın devlete, iktisada, ictemiyyata, eve, sokağa, siyasete hükmettiği yalnızca iman ve ibadetlerle sınırlı tutulamayacağı belirtilmektedir.⁶³⁴ Bundan dolayı ihvan-ı müsliminin devlet kademelerinde ve bürokraside yer alması gerektiği vurgulanmaktadır.⁶³⁵

İslam dünyasının hedefi olarak Büyük Doğu projesi gösterilmektedir. Büyük Doğu kavramıyla kastedilenin İslam'ın kendisi, Allah ve Hz. Muhammed'in yolu olduğu

⁶²⁸ YouTube, (K142) Osmanlı'ya Baş Kaldıran Zihniyetin Kurucusu İbn Teymiyye - İhsan Şenocak Hoca, https://www.youtube.com/watch?v=p9i2z1_NZ28, 08.08.2021.

⁶²⁹ YouTube, Gençler Soruyor 4. Bölüm | İhsan Şenocak, <https://www.youtube.com/watch?v=dQNXlubiUsE>, 23.04.2021.

⁶³⁰ YouTube, Size "Gerici" Diyorlar, Nasıl Karşılıyorsunuz? | İhsan Şenocak, <https://www.youtube.com/watch?v=2bTZE1rnlBY>, 08.06.2021.

⁶³¹ YouTube, Gençler Soruyor 17 | İhsan Şenocak, <https://www.youtube.com/watch?v=TreewGmO8x4>, 23.05.2021.

⁶³² YouTube, FETHİ MEKKE KONFERANSI, <https://www.youtube.com/watch?v=BZgRBFXR7cs>, 27.08.2021.

⁶³³ YouTube, Gençler Soruyor 6. Bölüm | İhsan Şenocak, <https://www.youtube.com/watch?v=Okra6M13v5s&t=628s>, 27.08.2021.

⁶³⁴ YouTube, Allah Resülü'nün Yaşadığı İslam, https://www.youtube.com/watch?v=C2Mwxs_7ipc, 24.06.2021.

⁶³⁵ YouTube, Gençler Soruyor 2. Bölüm - 2 | İhsan Şenocak, <https://www.youtube.com/watch?v=YT6NhKqxQq8&t=2546s>, 23.04.2021.

ifade edilmektedir. Necip Fazıl'ın da Büyük Doğu kavramıyla Hilafet-i İslamiyye'yi anlattığı belirtilmektedir.⁶³⁶

Kur'an Müslümanlığını savunup hadisleri inkâr edenler eleştirilmekte, bunun deizm ve ateizme kaymakla sonuçlanacağı savunulmaktadır.⁶³⁷ Evrim ise Allah ve Hz. Muhammed'e, hakikate düşman olanların dogmatik inancı olarak tanımlanmakta, bu teorinin doğru olmadığı, Kur'an'da evrimin yer aldığını savunanların ateizme cevap verme çabası içinde olduğu bundan dolayı ayetlerin evrime işaret edecek şekilde yorumlandığı düşünülmektedir.⁶³⁸

İhsan Şenocak YouTube kanalı ve çeşitli sosyal medya hesapları topluluk tarafından tebliğ aracı olarak kullanılmaktadır. YouTube yüklenen dersler ve yapılan canlı yayınların sürelerinden de bu sonuca ulaşılmaktadır.⁶³⁹ Fakat kadınların sosyal medyayı kullanarak daha fazla kişiye ulaşmaya çalışmaması gerektiği ifade edilmektedir.⁶⁴⁰ Buna karşılık uygulaması neredeyse imkânsız olan alanlarda, sinema, televizyon ve sosyal medya gibi mekânlarda kadın karakterlerin oynatılabileceği söylenmektedir.⁶⁴¹

Kadınların üniversitelerde mahremiyet ve tesettür konularına dikkat ettiği sürece her bölümde eğitim alabileceği ifade edilmektedir. Fakat kadınların doktorluk ve öğretmenlik haricinde herhangi bir işte görev alamayacakları savunulmaktadır. İş hayatına dâhil olmak isteyen ve çeşitli bölümlerde eğitim kadınlar medreselerde İslami ilimler eğitimi alıp ümmetin kızlarına hizmet etmesi tavsiye edilmektedir. Kadına toplumda görev verilebileceği fakat erkeklerle aynı ortamda bulunamayacağı

⁶³⁶ YouTube, , "Üstad Necip Fazıl'ın Gençliğe Hitâbe Şerhi" - Fikir ve Aksiyon Birliği, <https://www.youtube.com/watch?v=d-ISIJfu6zY>, 27.08.2021.

⁶³⁷ YouTube, Cehenneme Giren Bir Daha Çıkamaz mı? | İhsan Şenocak, <https://www.youtube.com/watch?v=bjGV-9wEMOo>, 27.08.2021.

⁶³⁸ YouTube, Gençler Soruyor 17 | İhsan Şenocak, <https://www.youtube.com/watch?v=TreewGmO8x4>, 23.05.2021.

⁶³⁹ YouTube, Sosyal Medyada Tebliğ Edenler Nelere Dikkat Etmeli?!, https://www.youtube.com/watch?v=s3H8LVK_UBo, 24.05.2021.

⁶⁴⁰ YouTube, Gençler Soruyor 13 | İhsan Şenocak, <https://www.youtube.com/watch?v=WCArEthLFaY>, 22.05.2021.

⁶⁴¹ YouTube, Gençler Soruyor 7. Bölüm | İhsan Şenocak, https://www.youtube.com/watch?v=m1buXnBLw_o&t=7s, 27.08.2021.

savunulmaktadır.⁶⁴² Bu durum üniversiteler için de geçerlidir. Üniversitelerde karma eğitime karşı çıkılmaktadır.⁶⁴³ Kadının en büyük görevinin evinde olduğu ve evlerini ilim merkezleri yaparak Yavuzlar, Fatihler yetiştirmekle sorumlu olduğu söylenmektedir.⁶⁴⁴

Farklı branş ve meslek gruplarının Batı'dan eğitim alınabileceği fakat İlahiyat ilimlerinin İslam medeniyetlerinden alınması gerektiği savunulmaktadır.⁶⁴⁵

Geçmişte Diyanet İşleri Başkanlığında resmi olarak görev yapmış olan İhsan Şenocak'ın başkanlığa yönelik söylemleri fikri anlamda destekler niteliktedir. Bunun yanı sıra personelin görevlerinin iman, ibadet ve ahlakla sınırlandırılmaması gerektiğinin, bunun sosyal hayatın Marksist ve sosyal ideolojilere terk edilmesine sebebiyet vereceğini, vizyon ve misyon açısından kendini güncellemesi gerektiğini ifade etmektedir.⁶⁴⁶

Moda, alt kültürdekilerin üst kültürdekileri taklit etmesi olarak tanımlanmıştır. Müslüman kadının kıyafetinin cilbap, çarşaf ferace ya da bol pardesü olabileceği yani tek parçada vücudunu örtmesi gerektiği savunulmakta; çarşaf İslam'ın bayrağı ve sancağı olarak tanımlanmaktadır. Kadının ev içerisinde de boyunlarını kapatarak başörtüleriyle bulunmasının huzur ve bereket sağlayacağı düşünülmektedir.⁶⁴⁷ Kadının pantolon ve ceket giyemeyeceği yönünde fikir beyan edilmektedir.⁶⁴⁸ Şalvar ve takke ise bu topraklarda giyilen en güzel kıyafettir denilerek özendirilmektedir.⁶⁴⁹

⁶⁴² YouTube, Gençler Soruyor 18 | İhsan Şenocak, <https://www.youtube.com/watch?v=YHniczHD6aA>, 23.05.2021.

⁶⁴³ YouTube, , Gençler Soruyor 5. Bölüm - 2 | İhsan Şenocak, <https://www.youtube.com/watch?v=T6d5HZL7io4&t=5s>, 22.05.2021.

⁶⁴⁴ YouTube, Üstad Necip Fazıl'ın Gençliğe Hitâbe Şerhi" - Fikir ve Aksiyon Birliği, <https://www.youtube.com/watch?v=d-ISIJfu6zY>, 27.08.2021.

⁶⁴⁵ YouTube, SAFF VE CUMA SURELERİ, <https://www.youtube.com/watch?v=lvWzt0Mvwew&t=2669s>, 24.06.2021.

⁶⁴⁶ YouTube, SAFF VE CUMA SURELERİ, <https://www.youtube.com/watch?v=lvWzt0Mvwew&t=2669s>, 24.06.2021.

⁶⁴⁷ YouTube, Gençler Soruyor 18 | İhsan Şenocak, <https://www.youtube.com/watch?v=YHniczHD6aA>, 23.05.2021.

⁶⁴⁸ YouTube, MİRAC KANDİLİ 2012, <https://www.youtube.com/watch?v=nsVNkYscTH4>, 24.06.2021.

⁶⁴⁹ YouTube, Gençler Soruyor 3. Bölüm | İhsan Şenocak, <https://www.youtube.com/watch?v=CYPJ2gonQw>, 27.08.2021.

Velinin izni olmadan kıyılan nikâhın geçersiz olacağı fikri benimsenmiştir. Aile içi ilişkiler ele alındığında ise nafaka sağlama görevi erkeğe aittir. Bundan dolayı karar merci aile içerisinde erkektir.⁶⁵⁰

Cin musallat olan ve bundan dolayı hastalanan kimseleri tedavi eden kişilerin şart koşmadan, belirli bir karşılık beklemeden para alması helal görülmekle birlikte maaşı olan kimsenin almasının caiz olmayacağı şeklinde konu ayrıma tabi tutulmaktadır.⁶⁵¹

Sigara içmek haramdır fakat içki içmekle aynı derecede değildir. Sigara içmeye ibadetlerin kefareti olabileceği savunulmaktadır.⁶⁵²

Kart oyunlarının iddiasız oynanması durumunda haram olduğuna dair hüküm verilmektedir.⁶⁵³ Bitcoin ve diğer kripto paralar aldatma ve sömürü olarak görüldüğünden dolayı caiz değildir ve borsadan hisse almak haramdır şeklinde görüş beyan edilmiştir.⁶⁵⁴ Ayrıca öğrenim kredisinin helal olmadığı ifade edilmektedir.

Ney, def ve davul haricindeki tüm müzik aletleri haram kabul edilmektedir.⁶⁵⁵

4.5 Popüler Gündelik Hayat

4.5.1 Sözler Köşkü

Sözler Köşkü YouTube kanalına baktığımızda güncel videolara rastlamak mümkündür. Video içeriklerinin güncelliği ele alınacak olursa gündemde olup kamuoyu tarafından ses getiren olaylarla ilgili videolara yer verildiğini görmekteyiz.

⁶⁵⁰ YouTube, Gençler Soruyor 18 | İhsan Şenocak, <https://www.youtube.com/watch?v=YHniczHD6aA>, 23.05.2021.

⁶⁵¹ YouTube, Gençler Soruyor 17 | İhsan Şenocak, <https://www.youtube.com/watch?v=TreewGmO8x4>, 23.05.2021.

⁶⁵² YouTube, Gençler Soruyor 6. Bölüm | İhsan Şenocak, <https://www.youtube.com/watch?v=Okra6M13v5s&t=628s>, 27.08.2021.

⁶⁵³ YouTube, Gençler Soruyor 14 | İhsan Şenocak, <https://www.youtube.com/watch?v=qUFgIVpsvoE>, 22.05.2021.

⁶⁵⁴ YouTube, Gençler Soruyor 20 - Bitcoin - | İhsan Şenocak, <https://www.youtube.com/watch?v=QT0PzRpBgh4>, 27.08.2021.

⁶⁵⁵ YouTube, Gençler Soruyor 5. Bölüm - 2 | İhsan Şenocak, <https://www.youtube.com/watch?v=T6d5HZL7io4&t=5s>, 22.05.2021.

Ele alınan konularda kriterin genç yaş grubunun dikkatini çekmesi koşulu arandığı düşünülmektedir. Fakat televizyon kanallarındaki güncel tartışma programlarındaki gibi bir tarz ve üslup bulunmamaktadır. Konular dini verilerle desteklenerek yorumlanmakta ve sunulmaktadır.

Güncelliğe içerikten daha fazla başlıklarda rastlanmaktadır. Örneğin Kâ'be'nin Boşaltılmasının Bilinen ve Bilinmeyen Asıl Sebepleri,⁶⁵⁶ Avrupa'da Ezanlara Nasıl İzin Verildi? Korona İslam'ın Yükselişi mi Olacak?,⁶⁵⁷ 10 Yaşındaki Filozof Atakan'la İlgili Düşündürücü Detay! – Fatih Yağcı,⁶⁵⁸ Harekatta Son Durum Ne? – trump'ın Tehdidi İÇİMİZDEKİ HAINLER- Fatih Yağcı⁶⁵⁹ gibi.

Sözler Köşkü'nün aynı zamanda farklı sosyal medya uygulamaları ve hesaplarıyla aktüelliğini koruduğunu görmekteyiz. YouTube'un yanı sıra Instagram, Facebook ve Twitter için de içerik üretmektedir. Yurtiçi ve yurtdışı iletişim numaralarını, mail adresleri yer almakta ve ulaşılabilirliği kolaylaştırılmaktadır.⁶⁶⁰

4.5.2 Hayalhanem

Hayalhanem YouTube kanalını popüler gündelik hayat açısından ele aldığımızda karşımıza çıkan ilk unsur kullanılan dil olmaktadır. Hedef kitlesi genç yaş grubu olan kanalda hitap ederken daha çok kardeş,⁶⁶¹ arkadaşlar⁶⁶² kelimelerinin kullanıldığını

⁶⁵⁶ YouTube, , Kabe'nin Boşaltılmasının Bilinen ve Bilinmeyen Asıl Sebepleri!, <https://www.youtube.com/watch?v=YtsPM1UGRPA>, 15.11.2020.

⁶⁵⁷ YouTube, Avrupa'da Ezanlara Nasıl İzin Verildi? - Korona İslam'ın Yükselişi Mi Olacak?, <https://www.youtube.com/watch?v=II61KnXQeDI&t=1s>, 18.11.2020.

⁶⁵⁸ YouTube, 10 Yaşındaki Filozof Atakan'la İlgili Düşündürücü Detay! - Fatih Yağcı, <https://www.youtube.com/watch?v=pKpmuXOf1e4>, 06.11.2020.

⁶⁵⁹ YouTube, Harekatta Son Durum Ne? - trump'ın Tehdidi | İÇİMİZDEKİ HAINLER - Fatih Yağcı, https://www.youtube.com/watch?v=cOGTqtq_A2g&t=1s, 06.11.2020.

⁶⁶⁰ YouTube, <https://www.youtube.com/c/sozlerkosku/about> ,24.01.2022.

⁶⁶¹ YouTube, Hayalhanem Nereye Bağlı? | Mehmet Yıldız, <https://www.youtube.com/watch?v=IBXOThemj4o&list=PLIbMQVUKx10TLTg-JSd4TtAuitNC90yK&index=151>, 19.01.2021.

⁶⁶² YouTube, ÖMER HALİSDEMİR'İ SORDUK - 15 TEMMUZ (FARKINDALIK), https://www.youtube.com/watch?v=xVVSqz0V22k&list=PLIbMQVUKx10TcXkbSsjpZRQ1c17mbgr3_&index=6, 06.02.2021.

görmekteyiz. Bu şekilde hoca-öğrenci ya da şeyh-mürit ilişkisinin dışında aynı seviyede oldukları hissiyatını vermek hedeflendiğini düşünmekteyiz.

Vurgulu ve merak uyandırıcı bazı başlıklarla aynı zamanda güncellik de sağlanmaktadır.⁶⁶³ Video başlığının güncel şekilde atılmasındaki maksat videonun ilgi çekmesidir. İçerik ele alındığında başlıkla alakalı herhangi bir bilgilendirme yapılmamaktadır.

Güncellik aynı zamanda gencin gençlik problemleri ve soruları gündem de tutularak sağlanmaktadır.⁶⁶⁴ Aynı zamanda gezi-eğlence program ve videolarıyla, vlog, sokak röportajları, ilahi ve rap şarkılara çektikleri video kliplerle güncel hayat anlatılmakta ve alışılmışın dışında da gençlere ulaşmayı hedeflemektedirler.⁶⁶⁵

Hedef kitleye ulaşmak için kullanılan sosyal medya kanallarında da güncellik söz konusudur. YouTube'un yanı sıra e posta adresi, yurtiçi ve yurtdışı için iletişim numaraları, Facebook, Instagram, Telegram, Twitter ve web siteleri bulunmaktadır.⁶⁶⁶

4.5.3 Maksat114

Kanalda günümüz sorunlarını ele alan farklı alan ve konularla ilgili içerikler hazırlandığını ve yayımlandığını görmekteyiz. Türkiye özelinde yer alan eğitim sisteminde yer alan sıkıntılar,⁶⁶⁷ İzmir depremi,⁶⁶⁸ 15 Temmuz girişimi⁶⁶⁹ ya da

⁶⁶³ YouTube, Aleyna Tilki Büyüyünce Ne Olsa Bari ? (Meslek Seçimi) | Mehmet Yıldız, <https://www.youtube.com/watch?v=WFWs6jQpk5Q&list=PLibMQVUKxl0TLTg-JSdK4TtAuitNC90yK&index=109>, 14.01.2021.

⁶⁶⁴ YouTube, SEVGİLİMLE SABAH NAMAZI KILMAK İSTİYORUM-EŞİNİN DİNDAR OLMASI-SOKAK RÖPORTAJI-Sinan Çetin, https://www.youtube.com/watch?v=cC54lBBGzSQ&list=PLibMQVUKxl0TcXkbSsjpRQ1cI7mbgr3_&index=21, 04.02.2021.

⁶⁶⁵ YouTube, <https://www.youtube.com/c/hayalhanem/playlists>, 01.01.2021

⁶⁶⁶ YouTube, <https://www.youtube.com/c/hayalhanem/about>, 07.03.2022.

⁶⁶⁷ YouTube, Yazarlardan 'Kitap Nasıl Okunur' Tüyoları / Okuma Teknikleri, https://www.youtube.com/watch?v=uqNr_KKkNsc&list=PLuVEZ4rbqkeS1vGTiFyU0ExkAjcWmaUiu&index=3, 04.03.2021.

⁶⁶⁸ YouTube, İzmir Depreminde Kurtarılanlar İçin Tekbir Getirenlerden Neden Rahatsız Olunuyor ? | Maksat114, <https://www.youtube.com/watch?v=h8so3Hb-ajs&list=PLuVEZ4rbqkeTQkDm-EliIBw-8t2uFU9cr&index=4>, 04.03.2021.

⁶⁶⁹ YouTube, Dolar Neden Yükseliyor ? - Türkiye Batıyor mu? - Dolar 7 'yi Bulur Mu ? - Serkan Aktaş, <https://www.youtube.com/watch?v=IWYRr5w9g90&list=PLuVEZ4rbqkeTQkDm-EliIBw-8t2uFU9cr&index=46>, 04.03.2021.

kuraklık⁶⁷⁰ ele alınan konulardan bazılarıdır. Dünya çapında yaşanan sosyal, siyasi, ekonomik olaylara karşı da yorumlara yer verilmiştir. Doğu Türkistan, Halep, Arakan zulümleri;⁶⁷¹ İslam dünyası arasında yaşanan çatışmalar⁶⁷² ya da tüm dünyada sorun teşkil eden cinsellik, pornografi ve mastürbasyon konusu⁶⁷³ örnek olarak gösterilebilir.

4.5.4 Cübbeli Ahmet Hoca

Cübbeli Ahmet hoca YouTube kanalı incelendiğinde cemaatin kendi içinde popüler gündelik hayatının var olduğu ve bu hayatın takip edildiği görülmektedir. Cemaat içerisinde gerçekleşenler vefatların, cemaate duyurulması en başta gösterilecek örnektir. Bunun yanı sıra cemaat için yapılacak külliye ve üyeler için dua istenmesi,⁶⁷⁴ telif edilen eserler⁶⁷⁵ ziyaret edilen yerler ve zatlarla ilgili bilgi verilmesi⁶⁷⁶ bunu düşünmemize sebep olan diğer delillerdir.

Öte yandan ülkemiz genelinde yaşanan durumlara da az da olsa değinildiği görülmektedir. Popüler olan konular için başlık açtığı tespit edilemeyen Cübbeli Ahmet Hoca YouTube kanalı kendi tespit ettiği konularla popüler gündem

⁶⁷⁰ YouTube, Duaya Ne Gerek Var, Meteoroloji Yağmur Gelecek Demişti (Yağmur Duasının 5 Sırrı) | Serkan Aktaş, https://www.youtube.com/watch?v=7uMyt7h8Ec0&list=PLuVEZ4rbqkeTX_gWmZ4lo4Te7vgXQVR_C&index=13, 04.03.2021.

⁶⁷¹ YouTube, TÜRKLERE Yapılan Zulmü Bitecek mi? Müjdeli Haber En Sonunda Geldi ! - Serkan Aktaş, <https://www.youtube.com/watch?v=4MEZarLn4fc&list=PLuVEZ4rbqkeTQkDm-EliIBw-8t2uFU9cr&index=40>, 04.03.2021.

⁶⁷² YouTube, (MÜJDELİ HABER!) KUDÜS Bizim Olacak Hazır Mısınız? - Serkan Aktaş, <https://www.youtube.com/watch?v=8sPUZUDUfTk&list=PLuVEZ4rbqkeTQkDm-EliIBw-8t2uFU9cr&index=57>, 04.03.2021.

⁶⁷³ YouTube, , Evde Kalarak Günahlarından Böyle Kurtulabilirsin! | Serkan Aktaş, <https://www.youtube.com/watch?v=mSdaEM83V6w&list=PLuVEZ4rbqkeTQkDm-EliIBw-8t2uFU9cr&index=15>, 04.03.2021.

⁶⁷⁴ YouTube, Haftanın Sohbeti 25 Kasım 2021, <https://www.youtube.com/watch?v=n2cxksj1F4&t=17s>, 09.05.2022.

⁶⁷⁵ YouTube, Sakarya Sohbeti 14 Kasım 2021, <https://www.youtube.com/watch?v=daxIXzdMfT8>, 09.05.2022.

⁶⁷⁶ YouTube, Merhûm Resul Bölükbaş Hocamızın Sene-i Devriyesinde Rize’de Toplanan Cemaate Yaptığım Konuşma ve Duâ, <https://www.youtube.com/watch?v=7wWPCILmM48>, 07.05.2022.

oluşturmaktadır. Diyanet İşleri Başkanlığı, FETÖ, gazete ve yazarlarına dair iddia ve yorumları,⁶⁷⁷ şahıs ismi vererek eleştirdiği programları⁶⁷⁸ bunun göstergesidir.

4.5.5 Nurettin Yıldız

Araştırmacı tarafından ele alınan video içeriklerine bakıldığında popüler gündelik hayata dair verilere nadiren rastlandığı görülmektedir. Bu içerikler sosyal ve kültürel olmaktan ziyade günlük hayat içerisinde tartışma konusu olmakla aynı zamanda siyasi de yönü olan konulardır. İslam dünyasındaki karışıklıklar,⁶⁷⁹ ideolojik beşeri sistemler,⁶⁸⁰ tesettür,⁶⁸¹ faiz,⁶⁸² kadının toplumsal hayattaki yeri⁶⁸³ gibi konuların işlendiği görülmektedir. Konuların ele alınış tarzı öncelikle tanının yapılması ardından gerekçelendirilerek olumlu ve olumsuz yanlarının savunulması şeklindedir.

4.5.6 İhsan Şenocak

İhsan Şenocak YouTube kanalında yakın geçmiş ve şu andaki tartışmalı konuların ele alındığı görülmektedir. Şöyle ki Türkiye Cumhuriyeti Devleti kurulmasıyla birlikte yapılan inkılap ve ıslahatlar eleştirilmektedir. Bu inkılapların geri planında Batı'ya duyulan hayranlığın olduğu söylenmektedir. İnkılaplarla birlikte Batı'nın İslam'a olan düşmanlığının, ideoloji ve kültürünün alındığı düşünülmektedir.⁶⁸⁴

⁶⁷⁷ YouTube, Sakarya Sohbeti 14 Kasım 2021, <https://www.youtube.com/watch?v=daxIXzdMfT8>, 09.05.2022.

⁶⁷⁸ YouTube, Haftanın Sohbeti 16 Aralık 2021, <https://www.youtube.com/watch?v=aIgoJEHJAiI>, 08.05.2022.

⁶⁷⁹ YouTube, ÇEVREMİZDE BÜYÜK DOLAPLAR DÖNÜYOR FARKINDA MISIN? | Nureddin Yıldız, <https://www.youtube.com/watch?v=rA44qiyag1Y>, 09.10.2021.

⁶⁸⁰ YouTube, ALLAH ŞAHİDİM OLSUN O GENÇLERİ ÇOK SEVİYORUM! | Nureddin Yıldız, <https://www.youtube.com/watch?v=Hm9dVdALcVI>, 04.10.2021.

⁶⁸¹ YouTube, ALLAH BU İŞE KARIŞMAYACAK! "ELİMİN TERSİYLE PATLATIRIM" | Nureddin Yıldız, <https://www.youtube.com/watch?v=9xBSfbJsrLE>, 30.09.2021.

⁶⁸² YouTube, PARA FAİZDE KEYİF YERİNDE! BU VATAN HAINLIĞIDIR... | Nureddin Yıldız, https://www.youtube.com/watch?v=mPik_S0t330, 06.11.2021.

⁶⁸³ YouTube, ALLAH'IM SEN KIZLARIMIZI KORU! SORDUĞUMA PIŞMAN OLDUM | Nureddin Yıldız, <https://www.youtube.com/watch?v=CAkOcfifJ-4>, 04.10.2021.

⁶⁸⁴ YouTube, Gençler Soruyor 7. Bölüm | İhsan Şenocak, https://www.youtube.com/watch?v=m1buXnBLw_o&t=7s, 27.08.2021.

Küresel çapta hüküm süren ideolojik sistemler hakkında görüş beyan edilmekte, ülkemize bu ideolojik fikirlerin yansımaları değerlendirilmektedir.⁶⁸⁵ Gerek siyasi⁶⁸⁶ gerekse îtikâdî⁶⁸⁷ manada problem olan ve sürekli gündemde tutulan konular hakkında düşünceler ifade edilmektedir. Bunların yanı sıra güncel dini meseleler hakkında da fetvalar veya tavsiyeler verilmektedir. Karma eğitim sistemi, kadını iş hayatına atılması ve yapabileceği iş ve meslekler,⁶⁸⁸ kılık kıyafet adabı, sinema-TV-sosyal medya gibi teknolojinin getirdiği imkânların kullanım ölçüsü,⁶⁸⁹ mali konularla ilgili güncel fetvalar⁶⁹⁰ kanalda yer almaktadır.

⁶⁸⁵ YouTube, Size "Gerici" Diyorlar, Nasıl Karşılıyorsunuz? | İhsan Şenocak, <https://www.youtube.com/watch?v=2bTZE1rnlBY>, 08.06.2021.

⁶⁸⁶ YouTube, Kızların Okumasına Karşı mıyım? | İhsan Şenocak, <https://www.youtube.com/watch?v=RrdmQbSq6Z4>, 08.06.2021.

⁶⁸⁷ YouTube, Cehenneme Giren Bir Daha Çıkamaz mı? | İhsan Şenocak, <https://www.youtube.com/watch?v=bjGV-9wEMOo>, 27.08.2021.

⁶⁸⁸ YouTube, "Üstad Necip Fazıl'ın Gençliğe Hitâbe Şerhi" - Fikir ve Aksiyon Birliği, <https://www.youtube.com/watch?v=d-ISIJfu6zY>, 27.08.2021.

⁶⁸⁹ YouTube, Gençler Soruyor 7. Bölüm | İhsan Şenocak, https://www.youtube.com/watch?v=m1buXnBLw_o&t=7s, 27.08.2021.

⁶⁹⁰ YouTube, Gençler Soruyor 20 - Bitcoin - | İhsan Şenocak, <https://www.youtube.com/watch?v=QT0PzRpBgh4>, 27.08.2021.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Yaşamın içerisinde bireylerin bir araya gelmesini sağlayan farklı olgular mevcuttur. En temel olgulardan biri dindir. Ortak bir dine mensup bireylerin bir araya gelmesiyle dini gruplar oluşur. Oluşan dini grupların inanç sistemi, ritüel ve gelenekleri mevcuttur.

Dini grupların belirli bir dini öğretisi, ayin ve ibadetleri ve farklılık arz eden din dışı yükümlülükleri mevcuttur. Bu din dışı yükümlülükler, dini grubun üyelerinin gruba aidiyetini ispat eden, üyelerin fedakârlık etmesi gereken ananelerden oluşmaktadır. Bu din dışı ananeler grup üyelerini hayatın her alanında benzer davranışlar göstermeye sevk eder. Ayrıca ait olunan grubun sembol ve simgeleri bu alan içerisinde belirlenmiş olur.

Bu çalışmada Türkiye’de en fazla abone sayısına ulaşmış olan Sözler Köşkü, Hayalhanem, Maksat 114, Cübbeli Ahmet Hoca, Nurettin Yıldız ve İhsan Şenocak olmak üzere ilk altı YouTube kanalı kimlik ve ötekileştirme, ele aldıkları konular, kullandıkları bilgi kaynakları dünya görüşleri ve popüler gündelik hayatın gruba yansımaları ele alınarak oluşturulmuştur..

Dördüncü bölümde elde ettiğimiz verilere dayanarak Sözler Köşkü, Hayalhanem ve Maksat 114 YouTube kanallarının benzer nitelikler taşıdıklarını görmekteyiz. Her üç kanalda birincil kaynak olarak Bediüzzaman Said Nursi’nin Risale-i Nur adlı eserini kullanmaktadır. Kanallardaki videolar incelendiğinde Risale-i Nur’u okuyan ve akli veriler ile temellendirmeye çalışan toplulukların varlığından bahsedilebilir.

Bunların yanı sıra bu üç YouTube kanalında benzer söylemler geliştirmiştir. Kendilerini yeni bir ekol, düşünce sistemi, yaptıkları işi hizmet, dava olarak görmekte, birbirilerine abi, kardeş olarak hitap etmekte, sahabe mesleği yaptıklarını, davetçi olduklarını, dava adamı olduklarını iddia etmektedirler. Bunun yanı sıra kanala yüklenen videolar ders ve sohbet olarak isimlendirilmekte, kurtuluş reçetesi olarak sunulmaktadır.

Sözler Köşkü, Hayalhanem, ve Maksat 114 YouTube kanallarının içeriklerinin ve konseptlerinin birbirleriyle örtüştüğü görülmektedir. Her üç kanal öne çıkan liderleri olsa da çekirdek bir kadro tarafından yönetilmekte ve kanal için içerik hazırlanmaktadır. Hedef kitlelerinin lise daha çok yirmili yaşlardaki üniversite öğrencilerinin olduğu ve bu öğrencilerle irtibatın eğitim hayatı bittikten sonra da devam ettiği görülmektedir.

Sanal Ortamdaki Risale-i Nur Toplulukları başlığı altında ele aldığımız bu üç YouTube kanalının farklı illerde ilim ve kültür derneği adı altında şubeleri mevcuttur. Bu dernekler medrese olarak adlandırılmaktadır. Medreselerde vakıf bireyler bulunmakta, daha önce belirlenmiş olan dersleri tamamlayan kişilere grup içerisinde farklı sorumluluklar verilmektedir. Üyelerin tamamı gruba yeni üyeler kazandırma gayreti içerisinde olup gruptan ayrılanlar ötekileştirilmektedir.

Ahir zamanda birbirilerine tutunarak kurtuluş umduklarını ifade eden bu üç YouTube kanalı yaşayış itibariyle dini öğretiler ve ritüeller hakkında donanımlı olan kimselere ulaşmayı hedeflememektedir. Dini değerlerden uzak bir hayat tarzı benimsemiş kimselere ulaşarak sundukları kuruluş reçetesiyle eski hayatlarından uzaklaştırarak yeni bir hayata başlamalarını sağlamaktır.

Bunların yanı sıra Mehdi/Mesih beklentisi olan bu sanal dini gruplar aynı konular üzerinde yoğunlaşmıştır: itikat, namaz ve tesettür.

Genel manada yukarıda saydığımız özelliklerle ön plana çıkan bu üç YouTube kanalını değerlendirecek olursak araştırmacı tarafından yeni dini hareketler olarak tespit edildiğini söyleyebiliriz. Şöyle ki yeni dini hareketler her toplumda ortaya çıkabilmektedir. Hedefledikleri yaş grubu itibariyle anlam arayışı ve varlığını sorgulayan gençleri kendine dâhil etmeye çalışmaktadır. Kurtuluş reçetesi sunarak gencin manevi ve ruhsal ihtiyaçlarını gidermeyi vaat etmekte, toplumsal grup içerisinde görev ve sorumluluk vererek gencin gruba ait hissetmesini ve kendini gerçekleştirmesini sağlamaktadır. Sosyalleşme ihtiyacı içerisinde olan gençlerin bu ihtiyacını gidermek için kafeler, spor salonları, ders çalışma ortamları, gençlik merkezleri gibi her türlü maddi olanaklar sağlanmaktadır.

Sanal ortamdaki Risale-i Toplulukları başlığı altında incelediğimiz YouTube kanallarında vurgulanan dünya ve nimetlerinden uzak durmak ahiret için hazırlık yapmaktır. Toplumsal sorunların çözümü için grubun her bir üyesi elçi olarak görülmekte ve toplumun değişim ve dönüşümü için sorumluluk yüklenmektedir. Bu saydığımız sebepler yeni dini hareketlerin özellikleriyle örtüşmekte ve bu üç sanal dini topluluğu bu kategoride değerlendirebilmemizi sağlamaktadır.

Çalışmamızın diğer örneklem grubunu oluşturan Cübbeli Ahmet Hoca, Nurettin Yıldız ve İhsan Şenocak YouTube kanallarını Sanal Ortamda Diğer Geleneksel Dini Topluluk Temelli YouTube Kanalları başlığıyla ele almış bulunmaktayız. İlk olarak belirtmemiz gereken bu üç YouTube kanalında bilginin tek elden, grupta karizmatik lider vasıfları taşıyan kişiler tarafından aktarılmasıdır. Bilgiyi seyirciye sunan ikinci bir isim mevcut değildir. Aynı zamanda kanallara da bu liderlerin isimleri verilmiştir.

Örneklem grubumuzda ele aldığımız bu üç YouTube kanalı hedef kitleleri olarak tüm Müslümanları özelde ise kendi takipçilerini bilgilendirmek amacıyla sohbet ve dersler yapmaktadır. Hitap ettikleri kitleler tüm Müslümanlar olsa da üye sayısını artırmak, yeni üyelere ulaşmak gibi bir gayretleri olduğu tespit edilememiştir.

Cübbeli Ahmet Hoca, Nurettin Yıldız ve İhsan Şenocak YouTube kanallarında ısrarla vurgulanan fikrin İslami hayat tarzının günümüzde her alanda olması gerektiği kadar yaşanmadığıdır. Şeriatın Türkiye Cumhuriyeti Devleti tarihi öncesindeki devletlerde benimsendiği ve yaşandığı, günümüzde de şeriata dönülmesi gerektiğinin vurgusudur. Sahabe dönemi, Selçuklu ve Osmanlı'ya duyulan hayranlık yinelenmektedir. Bundan dolayı günümüzde ortaya çıkmış İslam ve şeriat dışı sekülerizm, kapitalizm, sosyalizm gibi ideolojik fikirlere karşı çıkmaktadır.

Hayatın her alanında İslam'ın yaşanabileceğini, bunu sağlamanın günümüz insanının elinde olduğu ısrarla vurgulamaktadır. İslam'ın camiye hapsedilmesinden tarafa olmayan bu dini gruplar İslam'ın ve Müslümanların politika, ekonomi, bilim gibi hayatın tüm alanlarında söz söyleme yetkisine sahip olması gerektiği üzerinde durmaktadır.

Üslup ve söylemleri açısından değerlendirecek olursak Nurettin Yıldız ve İhsan Şenocak YouTube kanallarında seyirciye harekete geçirici, kurtarıcı, görev ve sorumluluk yükleyici, bir misyon verilmektedir. Cübbeli Ahmet Hoca kanalında ise seyirciye yalnızca kendi vecibelerini yerine getirmesi konusunda sorumluluk verilmektedir.

Gelenekçi olarak değerlendirebileceğimiz bu kanallar Kur'an'dan sonra en temel bilgi kaynağı olarak hadislere başvurmakta ve klasik İslam literatüründeki Kütüb-ü Sitte ve diğer hadis kaynaklarını kullanmaktadır.

Ele aldığımız bu üç dini grup özellikle belirli konular etrafında derslerini şekillendirmemektedir. İtikat, ibadet, ahlak, ahiret gibi konularla dini bilginin tamamını üyelerine aktarmayı amaçlamaktadır.

Sürekli takipçileri bulunan bu YouTube kanallarının aynı zamanda vakıf, dernek ve merkezleri bulunmaktadır. Bu şubelerinde gönüllü olarak aralarına katılan üyelerle birlikte geniş çaplı programlar dâhilinde dersler okutulmakta ve kendi öğrencileri yetiştirilmektedir.

Şeriatta hükme bağlanmış konularla ilgili hükümler doğrudan aktarılmakta, bu bilgilerin değiştirilemeyeceği savunulmaktadır. Bunun yanı sıra güncel dini meselelerle ilgili konularda hüküm verilmektedir.

Tüm bu tespitlerimiz ekseninde bu başlıkta ele aldığımız YouTube kanalları için bir değerlendirme yapacak olursak gelenekselci, kitap ve sünneti temel bilgi kaynağı olarak gören, günümüzdeki dini yaşayışın doğru ve yeterli olmadığı savunulduğunu görürüz. Öze ve ilk zamanlara dönüşün talep edildiği açıkça belirtilmektedir.

Ele aldığımız Nurettin Yıldız ve İhsan Şenocak YouTube kanallarını kategorize edecek olursak müesses dinlerde görülen dini gruplaşmalardan kardeşler/ihvan birliklerine tekabül ettiğini savunmaktayız. Gerekçelendirecek olursak günümüzde yaşanan genel dini hayatın doğru ve yeterli düzeyde yaşanmadığı belirtilmekte ve günümüzde yaşanan genel dini hayat eleştirilmektedir. Bunun yanı sıra temel müesses

dinden ayrılma gayretleri yoktur. Aksine müesses dini daha aslına uygun yaşama gayreti içindedirler. Züht ve takva birliklerinden daha sistemli bir teşkilatlanma ve yapılanma mevcuttur.

Nurettin Yıldız ve İhsan Şenocak YouTube kanalları için yukarıda zikrettiğimiz gerekçeler Cübbeli Ahmet Hoca YouTube kanalı içinde geçerlidir. Bunlara ilaveten bu iki kanala kıyasla Cübbeli Ahmet Hoca grubunun tarikat özelliklerini daha fazla taşıdığını düşünmekteyiz. Bu kanalda geçmişten günümüze uzanan bir silsileden bahsedilmekte, teşkilatının daha düzenli ve hayatın diğer alanlarında daha aktif olduğu görülmektedir.

Son olarak önerilerimize gelecek olursak benzer bir çalışma için tek örneklemin farklı sosyal medya hesaplarının incelenmesi tavsiye edilebilir. Böylece sanal âlemde yer alan dini gruplar hakkında daha fazla veri toplanabilecek ve derinlemesine bilgi elde edilebilecektir. Ayrıca örneklem gruplarında ele aldığımız YouTube kanallarında önde gelen isimlerin telif ettiği eserler de analiz edilerek çalışmanın kapsamı genişletilebilir. İlerleyen zamanlarda bu konu etrafından telif edilecek yeni eserler başka çalışmalar için yol gösterici olacaktır.

KAYNAKLAR

- Akkaş, İ., (2015). Sanal cemaatler, *Doğu Kütüphanesi*, İstanbul.
- Akyüz, N., Çapçioğlu, İ., (2012). *Dini Gruplar Sosyolojisi ve Yeni Dini Hareketler*, (Editör: Niyazi Akyüz & İhsan Çapçioğlu) Din Sosyolojisi El Kitabı, Grafiker, Ankara.
- Aronson, E., Wilson, T. D., Akert, R. M., & Gündüz, O. (2012). *Sosyal psikoloji*. Kaknüs Yayınları.
- Bauman, Z., & Lyon, D. (2013). Akışkan Gözetim, Çev. Elçin Yılmaz, *Ayrıntı Yayınları*, İstanbul.
- Bottomore, T. B., (2015). Toplumbilim Sorununa ve Yazımına İlişkin Bir Kılavuz, (Çeviren: Ünsay Oskay), *İnkılap*, İstanbul.
- Bozkurt, V., (1999). Yıkıcı Gemeinshaf'tan Ötekisiz Modern Kabilelere Sanal Cemaatler, 27.03.2021 tarihinde https://www.researchgate.net/publication/319350721_Yikici_Gemeinshaf'tan_Otekisiz_Postmodern_Kabilelere_SANAL_CEMAATLER adresinden erişilmiştir.
- Cezayirli, G. (1997). Dini grup ve toplumsal grup. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 37(1), 365-375..
- Dereli, M. D. (2020). Sanala veda: Sosyal medya ve dönüşen dindarlık. *Ankara: Nobel Yayınları*..
- Dönmezer, S., (1972). Sosyoloji, *Sulhi Garan Matbaası Varisleri Koll. ŞTİ.*, İstanbul.
- Freyer, H., & Kalpsüz, T. (1964). *Din sosyolojisi*. Ankara Üniversitesi Basımevi..
- Günay, Ü., (2020). Din Sosyolojisi, (16. Basım), *İnsan*, İstanbul.
- Haberli, M. (2014). *Sanal din: Tarihsel, kurumsal ve pratik boyutlarıyla internet ve din*. Açılımkitap..
- Irmak, T., (2022). *Youtube Videoları Örneğinde Dijital Toplumsallaşma: Dini Grup Temsillerinin Göstergibilimsel Analizi*, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek lisans Tezi.
- Kirman, M. A. (2010). *Yeni dini hareketler sosyolojisi*. Birleşik Dağıtım Kitabevi..

Köse, A., (2020). Milenyum Tarikatları, (7. Basım), Timaş, İstanbul.

Küçükcan, T. (2005). Dinî yayıncılıkta internet (Sanal dinî iletişim açısından yeni alanlar ve yeni stratejiler). *II. Uluslar Arası Dinî Yayınlar Kongresi Tebliğler-Müzakereler*, 211-220.

Macions, J. J., (2017). Sosyoloji, (Çeviren: Vildan Akan). *Nobel*, Ankara.

Marshall, G. (2005). Sosyoloji Sözlüğü (1. bs; O. Akınhay & D. Kömürcü, Çev.). *Ankara: Bilim Ve Sanat*.

Sezen, Y. (1997). *Sosyolojide temel bilgiler ve tartışmalar*. Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı.

Sinanoğlu, A. F. (2014). Dinî gruplar ve grup fanatizminin toplumsal boyutları. *İnönü Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 5(1), 33-39.

Şahin, İ. (2013). *Online Alevi topluluklar: Ritüel desenli bir gruptan mit desenli bir inanç topluluğuna*. Çizgi Kitabevi.

Taplamacioğlu, M. (1965). Din ve toplum ilişkileri ve dini gruplar. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 13(1), 13-20.

Tönnies, F., (2020). Cemaat ve Cemiyet, (Çeviren: Sezai Zeybekoğlu), Ötüken, İstanbul.

Tüken, Y., (2021). *Youtube'da Faaliyet Gösteren Dini İçerikli Kanalların Din eğitimi Açısından İncelenmesi*, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi.

URL-1, <https://sozluk.gov.tr/> adresine 15.01.2021 tarihinde erişim sağlanmıştır.

URL-2, <https://www.youtube.com/> adresine 2019-2022 tarihleri arasında erişim sağlanmıştır.

VATANDAŞ, S. (2020). GERİ ÇEKİLDİ: SANAL CEMAAT (Tarihsel ve Sosyolojik Gerçeklikten, Dijital Çağın Sanallığına: Cemaatin Sanallaşması). *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 21(2), 19-46.

Wach, J., (1995). Din Sosyolojisi, (Çeviren: Ünver Günay), *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları*, İstanbul.

Yamaç, M. (2020). Sosyal medyada dini topluluklar. *Kocaeli İlahiyat Dergisi*, 4(1), 101-122.